

๒๑๕
บทพากวเรงตวามรู้ต่ง ๆ

กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ

กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ

กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ

กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ

กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ

กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ

กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ

กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ

กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ

กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ

กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ

กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ

กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ

กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ

19 ส.ค. 28

อันตำราหนังสือต้องมีคนอยากรู้จึงจะมีคนทำ ถ้าไม่มีคนอยากรู้ก็ไม่มีคนทำ
ที่ว่าพวกวิชานั้นก็ถูกครึ่งผิดครึ่ง ออกจะเป็นธรรมดาที่จะต้องดูหน้าคนมาตาม
ถ้าเห็นว่าจะรู้เอาไปขายก็ต้องปิด ถ้าอยากรู้เพื่อเรียนจริงก็ไม่ปิด ที่บอกไม่
ตลอดก็เพราะนึกไม่ออก ที่หวังจะให้เด็กเรียนแก้แบบไทยไปให้สมสมัยนั้น จะเป็น
ไปได้ก็แต่ผู้มีปัญญาคิด ซึ่งจะมีน้อยตัว ถ้าไม่รู้ก็ตกเป็นพวกหลอกรู ซึ่งจะมีมาก

(คุุหน้า ๒๐๖)

สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ
พระอิสริยยศต่าง ๆ

ทรง

บันทึกเรื่องตราบรู้ต่าง ๆ

ประภค

พระยาอรรคมหาเสนาบดี

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย
สมาคมผู้สื่อข่าวต่างประเทศไทย

๑๘ เมษายน ๑๕๐๖

พระพิมพ์ปางนาคปรก

พิมพ์วัดราชโอรสาราม

พระพิมพ์ปางนาคปรก

๗
AC
159
๗๔
๗.๕
๗.๓

พระพิมพ์ปางนาคปรก

14 มี.ค. 2541

361583

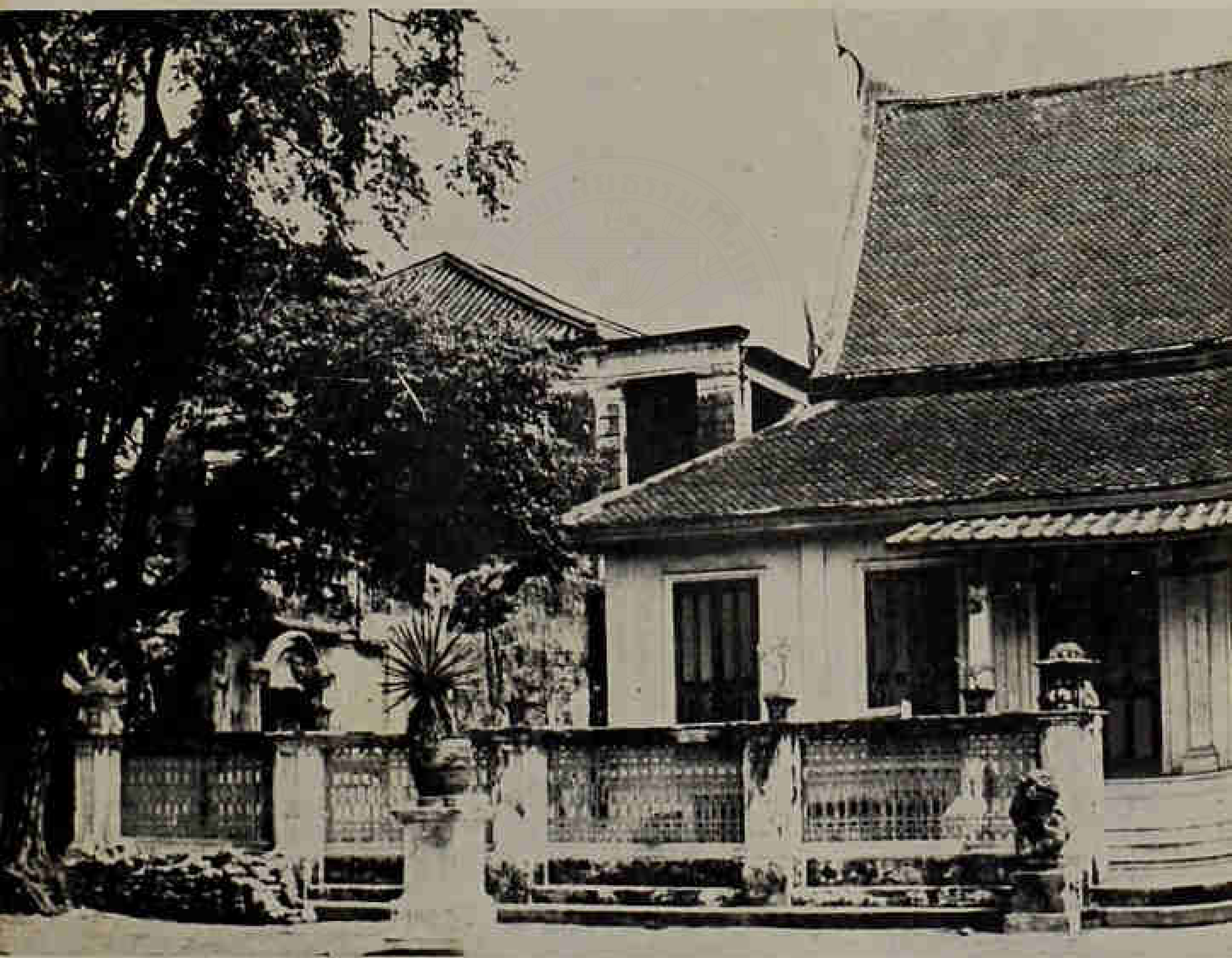
พระรูปเขียน ที่มือนายเวนนิง ผู้ซึ่งได้ปั้นพระรูปสมเด็จพระสังฆราช วัดราชประดิษฐ์
พระกรรมวาจาจารย์ของพระองค์

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ

เจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ

R. Williams

วังท่าพระ

เดิมพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงพระกรุณาโปรดให้สร้างพระราชทานพระเจ้าหลานเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนกษัตริย์ราชนิกุล (หม่อมเหม็น) ในรัชกาลที่ ๒ โปรดให้พระเจ้าสุกขยาศรีกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ประทับมือพระองค์ท่านเสวยราชย์เป็นรัชกาลที่ ๓ แล้ว โปรดให้พระเจ้าสุกขยาศรีพระองค์เจ้าลักขณานุคุณประทับแล้วพระเจ้าสุกขยาศรีพระองค์เจ้าชุมสายประทับต่อมา ในรัชกาลที่ ๕ โปรดให้กรมหมื่นนอกลอยลักขณสมบัติประทับจนสิ้นพระชนม์ แล้วจึงพระราชทานแก่พระเจ้าน้องยาเธอพระองค์เจ้าจักรเจริญ

แถลงการณ์ของสำนักพิมพ์

พระประสูติกาลของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ พระองค์ผู้ทรงพระคุณธรรมและพระคุณวุฒิ อันมหาประเสริฐ จะบรรจบครบรอบร้อยปี ในวันที่ ๒๘ เมษายน พ.ศ. ๒๕๐๖ สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย ของสมาคมสังคมนักคิดแห่งประเทศไทย เห็นเป็นโอกาสอันเหมาะที่จะได้ตีพิมพ์บทพระนิพนธ์ของพระองค์ท่าน เนื่องในมหามงคลสมัยนี้ ทั้งนี้เพราะสำนักพิมพ์นี้จัดตั้งขึ้นเพื่อตีพิมพ์ตำราเรียน และหนังสืออื่น ๆ อันเหมาะแก่การศึกษา ตลอดจนแก้มหาชนผู้ใฝ่ใจในวิชาความรู้ทั้งหลาย จะหาหนังสือของท่านผู้ใดอันเข้าอยู่ในข่ายแห่งวัตถุประสงค์ของสำนักพิมพ์นี้ ยิ่งไปกว่าพระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์นั้น เห็นจะหาได้ยาก

กิจการตีพิมพ์หนังสือขึ้นในโอกาสอันสำคัญเนื่องในบุคคลสำคัญของประเทศชาติเช่นนี้ ย่อมได้ประโยชน์ถึงสองทาง นับได้ว่าเป็นการมองไปข้างหลัง และทั้งยังเป็นการมองไปข้างหน้า กล่าวคือ เท่ากับว่าสำนักพิมพ์แห่งนี้แลเห็นพระคุณวิเศษของพระองค์ท่าน อันทรงบำเพ็ญมาแล้วด้วยดีในอดีต และแลวรู้สึกตราตรึงถึงคุณงามความดีที่ตาธรรม พยายามปรารถนากระดั้นเพื่อเชิดชูพระเกียรติคุณนั้นให้ปรากฏแพร่หลายออกไป นับได้ว่ามองไปข้างหน้า แลการเผยแพร่คุณงามความดีของท่านผู้เป็นอริยบุคคล เช่นสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์เอง ก็เท่ากับว่าเป็นการมองไป

ข้างหน้า ด้วยอนุชนย่อมจะมีโอกาสเรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ นานี้การจาก
พระองค์ท่าน และที่สำคัญกว่านั้น ก็คือ จะได้อรรถรสจากพระองค์ท่าน เพื่อ
ประพาศปฏิบัติตน ทำเนนตามรอยพระบาทวิถี จะหาบุคคลใดในยัคน
ที่น่ารัก น่าเคารพ น่าเอาเยี่ยงอย่าง ยิ่งไปกว่า สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยา
นริศรานุวัดติวงศ์ เห็นจะหาไม่ได้

นับว่าสำนักพิมพ์มีลาภอันประเสริฐ ที่ได้รื้ออนุญาติให้จัดพิมพ์
หนังสือ บันทึกเรื่องความรู้ต่าง ๆ ซึ่งสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยา
นริศรานุวัดติวงศ์ ทรงพระนิพนธ์ ประทานพระยาอนมานราชชน จริ่งอยู่ท่าน
เจ้าของต้นฉบับผู้ได้รับประทานพระนิพนธ์เรื่องนี้ มิได้ทรงแหงนวิชา ยินดี
ให้นำออกตีพิมพ์เผยแพร่ได้ ด้วยความเต็มใจ แต่ท่านก็กริ่งเกรงอยู่ว่า
การนำเอาลายพระหัตถ์ของสมเด็จพระเจ้าฟ้า มาลงได้คอบกัยจดหมายของ
ท่านนั้น อาจถูกตำหนิได้ในเรื่อง สูง - ต่ำ หรือจะกลายเป็นทำเทียม
สาสน์สมเด็จพระเจ้าฟ้า จึงต้องกราบเรียนชี้แจงว่าไม่น่าจะเป็นเช่นนั้น ทั้งตัวอย่างก็
มีอยู่แล้ว คือ เมื่อเร็ว ๆ นี้เอง ท่านผู้ใหญ่ในวงราชการผู้หนึ่ง คำวิจะ
ตีพิมพ์พระราชหัตถ์เลข ใน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ที่มดงบคาท่าน ผู้ล่วงลับไปแล้ว ท่านผู้นั้นก็มีใคคคจะตีพิมพ์จดหมายกราบ
บังคมทูลของท่านขีการวมอยู่ด้วย เพราะเกรงในเรื่อง สูง - ต่ำ จึงกล่าว
แล้ว หากพระราชวงศ์ ผู้ใหญ่พระองค์หนึ่งทรงแนะนำให้นำรวมเสียด้วยกัน
จึงเป็นอันว่าใคคคตีพิมพ์หนังสือเล่มนั้นอย่างสมบุรณ์ เป็นประโยชน์แก่
สังคมามักบุคคลทั้งหลายโดยทั่วถึงกัน ก็แลการตีพิมพ์หนังสือในทาง

วิทยาการนั้น ไม่น่าจะมีชกชนในเรื่องชาติภูมิ สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรเสนาภรณ์ทรงถือเอาผู้ที่มีเจตหมายติดต่อกับพระองค์ในทางวิชาการ ว่าเห็นสมควร เพื่อนักเรียน ด้วยเหตุผลดังกล่าว ท่านเจ้าของต้นฉบับลายพระหัตถ์จึงอนุญาตให้ทางสำนักพิมพ์ จดพิมพ์ บันทึกเรื่องความรู้ต่างๆ ได้โดยตลอด ทั้งนี้เห็นว่าสำนักพิมพ์มีโอกาสได้แยกเผยแพร่เอกสารชิ้นสำคัญในทางวิชาการแก่มหาชนเป็นครั้งแรก ทั้งๆ ที่องค์การรัฐบาลและสำนักพิมพ์อื่นก็พากันอยากได้รยต้นฉบับไปตีพิมพ์ ท่านเจ้าของต้นฉบับเองก็กรุณาเขียนคำนำให้อย่างชนิดที่ไม่เคยเขียนให้ใครมาก่อนเช่นนี้ และท่านได้ให้ความร่วมมือในกิจการชำระจัดพิมพ์หนังสืออย่างใกล้ชิด ทางสำนักพิมพ์รู้สึกซาบซึ้งในความเมตตากรุณาทางนี้เป็นอย่างยิ่ง

ทางสำนักพิมพ์ถือเอา บันทึกเรื่องความรู้ต่างๆ เป็นหนังสืออันหาค่ามิได้ ในการจัดพิมพ์ ได้พยายามอย่างสุดความสามารถ ได้เริ่มเตรียมงานเสียแต่เนิ่น ค่อย ๆ ให้คัดต้นฉบับออกเตรียมไว้ส่งโรงพิมพ์ ก่อนกำหนดงานถึงหกเดือน แต่การหาเงินมาตีพิมพ์มิได้เป็นไปโดยรายวันนักกว่าจะได้ส่งฉบับคัดให้โรงพิมพ์ได้ ก็งานงานเข้าไปทุกทีแล้ว แลเติมอุ่นใจว่าเจ้าของต้นฉบับท่านเมตตาให้พิมพ์เอกสารมาหมด ทั้ง ๆ ที่เดิมท่านไม่ยอมอนุญาตเช่นนั้นเลย ถิ่นกว่าตีพิมพ์ได้ง่าย แต่ที่ไหนได้ ที่ท่านมีอยู่นั้น ซาคฉบับไปก็ไม่น้อย เศษบุญทางพระทนายาทของสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรเสนาภรณ์ คั้นต้นฉบับที่ขาดหาย ย่ระทานมาให้ได้เป็นคราว ๆ แทบทุกครึ่งไป ครนยังตีพิมพ์มากขึ้น ก็ยังมีจกต้องรบกวน

พระองค์ท่านมากยิ่งขึ้นทุกที แต่ก็ได้ทรงพระกรุณาไต่ถามตลอด แม้คันฉับ
ที่ทรงรักษาไว้ที่ตำหนักอย่างหวงแหน ในชั้นหลังก็ประทานมาหมดทุกเล่ม
เป็นโอกาสให้ ไต่สอยทานหนังสืออย่างสมบูรณ์ที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ทมิ
ชากไปวางฉับ หรือที่ข้อความในเนื้อจดหมายชากไปอย่างนั้น เพราะ
คันฉับชากหายหรือชำรุด พันวิสัยที่จะลงพิมพ์ให้ ไต่สมบูรณ์ยิ่งกว่า
การที่ไต่คันฉับเพิ่มเติมมานเอง เลยเป็นเหตุให้ต้องเพิ่มจำนวนเล่มขึ้น
เดิมกว่า ๔ เล่ม ในที่สุดก็กลายเป็น ๕ เล่ม

โดยที่เจ้านายที่ตำหนักปลายเนิน คลองเคย ทรงทราบว่าทางสำนัก
พิมพ์ต้องการเสนองานพระนิพนธ์ให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ เลยเป็นเหตุให้
ประทานพรพิเศษ ไม่ว่าจะทูลขอพระอนุเคราะห์อย่างใดอย่างหนึ่ง ไม่ว่าจะ
ในเวลาใด เป็นต้องทรงพระกรุณาทบทวนไป โปรดให้พิมพ์เอกสารอันล้ำค่า
มาจำลองลงหนังสือเล่มนี้ เกินกว่าที่คาดฝันไว้ว่าจะได้รับพระเมตตาปรานี
ถึงเพียงนี้ ม.จ. กวงจิตร จิตรพงศ์ นั้น ถึงกับทรงเรียบเรียงพระประวัติ
พระบิดา ประทานให้เป็นพิเศษทั้งคำทูลขอ เลยเป็นผลพลอยได้ถึงสถาบัน
การศึกษาแห่งอื่น ที่มีโอกาสได้พิมพ์พระประวัตินั้นด้วย การที่เจ้านาย
พระโอรสพระธิดา ของ สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศ ทรงอนุเคราะห์
เช่นนั้น เป็นเหตุให้ทางสำนักพิมพ์ยิ่งระมัดระวัง ที่จะให้งานพระนิพนธ์
ประณีต กิจงาม สมพระเกียรติยศทุกประการ หากพลาดพลั้งไปประการใด
ต้องขอประทานอภัยไว้เป็นอย่างมาก

ทุกถ้าวขออภัยไว้เช่นนั้น ก็เพราะรู้อยู่ที่ว่าการชำระหนังสืออันสำคัญ
นั้นมีค่าใช้จ่าย แม้พระยาอนุมาณราชอันเองก็เคยกราบทูลสารภาพกับ
สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ไว้แล้วว่า

การชำระต้นฉบับสำหรับตีพิมพ์ คุณเงิน ๆ ก็ไม่ยาก แต่เมื่อข้าพระพุทธเจ้าเห็นข้อบกพร่อง
ที่ทรงพระเมตตาประทานมานี้ รู้สึกด้วยเกล้า ๆ ว่าเป็นงานประณีต ผู้ชำระต้องเป็นคนที่ใจเย็นพอ
และมีความรอบตัว ถ้าเรื่องที่ชำระเกี่ยวกับความรู้ที่ไม่เคยเห็นหรืออ่าน ก็อาจพลาดได้ง่าย หรือ
บางทีพบคำที่เอาความไม่ได้ ไปแก้เข้ากลับคิดไปก็มี เพราะฉะนั้น จึงหาตัวคนชำระหนังสือได้ยาก
(จดหมายลงวันที่ ๒๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๑ เล่ม ๒ หน้า ๑๘๔)

ในการชำระหนังสือเล่มนี้ ไทยก็ถอดต้นฉบับเป็นเกณฑ์ แม้ตัว
สะกดการันต์ก็มีที่ถอดตามพจนานุกรม มิใช่แต่ว่าจะเพียงยึดตามพระมติ
ที่ว่า คนทำพจนานุกรมก็เป็นคน ไม่ใช่เทวดา อาจรู้เท่าไม่ถึงการณ์หรือเข้าใจ
ผิดไป ก็ได้ (ลายพระหัตถ์ลงวันที่ ๒๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๑ เล่ม ๒ หน้า ๒๔๖) หากเห็นว่า
พระองค์ท่านและท่านที่พระองค์ทรงมีลายพระหัตถ์ถึง เป็นผู้เชี่ยวชาญใน
ทางอักษรศาสตร์ มีส่วนช่วยปรุงอักษรวิธภาษาไทยอยู่มีใช้น้อย และตลอด
ระยะเวลาที่ท่านมีจดหมายโต้ตอบกันอยู่นั้น ก็เป็นสมัยซึ่งอักษรภาษาไทยมี
รูปโฉมเปลี่ยนแปลงไปมากอยู่ ทั้งจะเป็นทางให้เห็นว่านักปราชญ์ผู้หนึ่ง
อาจทำให้อีกผู้หนึ่งแปรมติในเรื่องการเขียนหนังสือไปได้มากน้อยเพียงไร
แม้พระนามสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรเสนาฯ รัชสมัยพระนามเป็น วงษ์ บำ
รุงศรี บำรุง วงษ์ บำรุง แต่ละครคำล้วนมีความสำคัญในทางประวัติอักษรศาสตร์
ทั้งสิ้น ไซ้ ษั จนตลอดรัชกาลที่ ๕ มาถึงรัชกาลที่ ๖ โปรดให้ไซ้ ษั
แล้วต่อมามีประกาศเลิก ศ ษ คงไซ้ ษั อยู่สมัยหนึ่ง ทั้งนี้เป็นต้น ใน
หนังสือนมไซ้ทั้งสามแบบ หรือคำ จันทรศก ทศกัมภ์ในหนังสือนี้ ท่านผู้
เขียน ไซ้ตามพระมติสมเด็จพระยาทำนุบำรุงราชูปถัมภ์ ทั้ง ๆ ที่ทาง
ราชการและคณะสงฆ์ไซ้ว่า จันทรศก ไซ้แต่คำวิสามานยนาม แม้คำนาม

หรือกริยา ล่างที่แต่ละท่านเขียนคนละอย่างก็มี เช่น ละคอน ละคร แลระ
เปข เป็ข เป็นต้น ล่างคำท่านก็เขียนกันไม่คงที่ เช่น นารายณ์ นารายณ์
รัชชกาล รัชกาล ก็ให้ศัพทพจนานุกรม ท่าน แต่ก็แน่ละ ทั้งสองท่านมีได้ศค
พจนานุกรม ย่อมมีศคพจนานุกรม หรือพลาตอยู่ข้าง อาศัยที่ท่านเจ้าของจดหมาย
ยังอยู่ และพระธิดาผู้ทรงศคพจนานุกรมท่านเจ้าของลายพระหัตถ์ก็ยังคงทรง
พระชนม์อยู่ เมื่อสงสัยคำใดจึงมี โอกาสได้ ได้ถามสอยสวน แต่ก็ไม่
แน่ใจว่าจะระวังได้พอ อย่างไรก็ตาม การศคพจนานุกรมโดยศคหลักตามพระมค
ที่ทรงสั่งสอนแนะแนวทางไว้ในหนังสือ เช่น จักรสารบาญตามเรื่อง มีใช้
จักตามวัน ส่วนการทำสารบาญค้นคำก็พยายามให้บริบูรณ์ เกือบทั้งคำ
ในเรื่อง และเก็บชื่อคน ชื่อหนังสือ ไว้ต่างหาก ในสารบาญท้ายเล่ม
แต่ในเรื่อง เอ่ยถึงบุคคล โดยนามต่าง ๆ กัน เกือบแต่ชื่ออื่นเป็นทางการ
คำเดียว เช่น พระพุทธเจ้าหลวง พระปิยมหาราช รัชกาลที่ ๕ เกือบที่พระนาม
จุลจอมเกล้า เท่านั้น ชื่อหนังสือก็เกือบแต่ตามชื่อศคพจนานุกรมเป็นเล่มแล้ว แต่
บางศคพจนานุกรมครั้งแรกกับครั้งหลัง ๆ ชื่อไม่เหมือนกัน ก็เกือบแต่ชื่อเดียว

ใบปกทั้งห้าเล่ม ด้านหน้าคงใช้ตรา น. เตียนสิน หรือ น. ในดวงใจ
อันเป็นตราส่วนพระองค์ ลอกจากที่ทรงร่างไว้ให้ ใช้ประกัยโคมวิสาขบูชา
ส่วนปกหลังนั้น เปลี่ยนไปทุกเล่ม เพื่อขยายพระคุณสมยศอันจารึกปรากฏ
อยู่ในพระสุพรรณบัตร ดังนี้

เล่ม ๑ สวามิภักดิ์สยามวิชาติ สรรพศิลป์สิทธิวิทธาธร

บรรดาผู้พระหัตถ์อันแสดงความรู้ในสรรพศิลป์นั้นมีมาก เลิศก
เขาอยู่พระเมรุที่ทรงออกแบายถวายพระยาทศมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

สำหรับถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทั้งนี้เพราะเป็นงานด้านสถาปัตยกรรม ซึ่งทรงเป็นเอกทัศตะ ทั้งการที่
พระเมรุแห่งดังกล่าวมีความสำคัญต่อสยามประเทศให้ปรากฏอีกด้วย ทั้ง
ได้อัญเชิญลายพระหัตถ์ สมเด็จพระราชินีจุลาลายรมวงศ์มกุฎฯ มาลง
สรรเสริญไว้แล้ว และพระเมรุเอง ต่อมาได้ดัดแปลงแก้ไข ใช้เป็นที่
ถวายพระเพลิงพระบรมศพ พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล
และหลังจากนั้น พระศพของพระองค์ท่านเองก็ ได้รับพระราชทานเพลิง ณ
พระเมรุมาศ ซึ่งทรงออกแบบไว้

เล่ม ๒

สุริยจักรสุภโกศล

ในส่วนจิตรกรรมต่างๆ นั้น ได้เลือกรูปภาพอันทรงเขียนทูลเกล้าฯ
ถวายพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระเจ้าอยู่หัวพระองค์นั้น
ทรงยกย่องชมเชยเพียงใด ได้อัญเชิญพระราชนิพนธ์มาลงไว้ด้วยแล้ว

เล่ม ๓

ประพนธ์ปรีชาชาลยโบราณคดี

แม้จะทรงเก็บพระองค์ มีค้อยจะได้อรรถพระนิพนธ์มากนัก แต่พระ
นิพนธ์ชคนี้ และ สำนวนสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็เป็นพยานให้เห็นพระปรีชาญาณในการ
ประพันธ์แลโบราณคดีอยู่แล้ว หลังปกนี้ได้อรรถรูปแบบพิศซึ่งทรงเขียน
ทูลเกล้าฯ ถวายสมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า สำหรับงานเฉลิมพระชนม
พรรษา ๖๐ ปี ที่เลือกรูปนี้ก็เพราะนอกจากทรงเขียนชาลยในการออกแบบ
พิศเป็นอย่างดีแล้ว แบบพิศเล่มนี้ยังแสดงออกซึ่งพระนิพนธ์อันปรีชาชาลย
ให้ปรากฏอีกด้วย ได้ทราบมาว่า เก็บสมเด็จพระพันวัสสาไปรดให้สั่งมคอ

คาถามาถวาย ให้ทรงตกเป็นโคลงภาษาไทย ครั้นทรงพระนิพนธ์คำโคลง
ผูกเป็นแบบพิศดารขึ้นไปให้ทอศพระเนตร กลั๊กกลายเป็นว่า ภาษามคธ
เดิมที่สั่งมานั้น ผิดขาดคาถา จึงเสือกกันขึ้นว่าให้ทรงโคลงขึ้นใหม่ให้เข้า
กับคาถาที่ถูก แต่สมเด็จพระพันวัสสาโปรดโคลงพระนิพนธ์ จนถึงกษัตริย์
พระราชเสาวนีย์ให้แก้มคอคาถา ให้เข้ากับคำโคลงภาษาไทย อันสมเด็จพระ
กรมพระยานริศรทรงพระนิพนธ์ถวาย แม้เพียงนี้ ก็ยอมสอพระคุณสมบัติ
ในท่าน ประพนธ์ปรึกษา ให้ปรากฏแล้ว มิใช่ต้องกล่าวถึงยทพระนิพนธ์
ร้อยแก้ว ร้อยกรองอื่น ๆ อันทรงไว้เป็นหลายเรื่อง

เล่ม ๔ สังกตวาทีทวิธวิจารณ์ มโหฬารลิขิตยาไศรย

ได้จำลองลายพระหัตถ์ทำนอง เพลงข้าประสม ลงไว้ให้เห็นเป็น
เด่นในทางทำนองเพลง แต่ในทางพ้องราชย์ร้อง ก็ยังทรงชำนาญ
มิใช่น้อย ที่มีได้นำจากละครตอนที่ทรงออกมายกลงไว้หลังปก ก็เพราะเกรง
จะเห็นว่า แสดทรงพระคุณลักษณะเข้าไปในทางจิตรกรรมและสถาปัตยกรรม
อีก การที่ทรงเพลงได้ไพเราะนี้เอง ย่อมแสดทรงให้เห็นด้วยว่าทรงมีพระ
อัจฉยาศัยกว้างขวางเยือกเย็นด้วย

เล่ม ๕ พุทธาทิไตรรัตนสรณานูวัตร ขัตติยเดชาอนุภาพพิตร

ที่หลังใบปกเป็นรูปเครื่องราชอิสสรียาภรณ์จักรบรมราชวงศ์ ซึ่ง
มิใช่เป็นพระหัตถ์ ก็เพราะเห็นว่าทรงได้รับสร้อยจักรประดับเพชร อัน
เป็นเครื่องราชอิสสรียาภรณ์สูงสุดพิเศษ ในรัชกาลที่ ๘ ทรงเป็น
พระองค์เดียวที่ได้รับพระราชทานพระเกียรติยศนี้ อันแสดทรงว่า ทรงเป็น
บพิตรผู้มีขัตติยเดชาอนุภาพ อย่างแท้จริง ก่อนรัชกาลนั้นขึ้นไป ก็มี

แต่สมเด็จพระราชบิดาและสมเด็จพระราชินี และ สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระ
นครสวรรค์วรพินิตเท่านั้น ที่ได้รับพระราชทานตราจักรประดับเพชร เช่น
รูปหลังปก ฉายภาพมาจากยานประคองพระอุโบสถวัดราชบพิธ ก็เพราะเห็น
ว่าลายประดับมุกที่พระอารามนั้นงามเป็นเยี่ยม พระองค์เองก็เคยทรงรับ
ประดับมุกชิ้นนี้ ในพระบรมมหาราชวังมาแล้ว และพระอารามนั้นก็เป็นที่
สถิต แห่งพระองค์เจ้าอรุณนิภาคุณากร พระศิลาจารย์ของพระองค์ท่าน
เมื่อคราวทรงผนวชเณร ย่อมเป็นการแสดงให้เห็นว่าทรงนับถือพระ
รัตนตรัยอย่างแน่นแฟ้นอยู่ด้วย และพระองค์ท่านเองก็ทรงมีส่วนช่วยทำ
บำรุงพระอารามนั้นอยู่ด้วยในทางศิลปะ ทั้งได้เชิญพระนิพนธ์ของสมเด็จพระ
พระสังฆราชเจ้า เจ้าอาวาสวัดนั้น มาลงสรรเสริญพระเกียรติคุณไว้
ด้วยแล้ว

การจักใบปกและรูปเล่มทั้งหมดนี้ ไท้อาศัย นายชวย สาณะเสน
เป็นกำลังช่วยเหลือมาก ในส่วนการกัณฑ์พิมพ์ ก็ได้ให้นายบรรเจิด อินทุ
จันทร์ยง มาช่วยเหลือ บุคคลทั้งสองนี้รับมาทำงานให้ด้วยใจรัก และ
ด้วยความเคารพเลื่อมใส ในสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์
เป็นพิเศษ เจ้าหน้าที่ในสำนักพิมพ์นี้ และผู้จัดการตลอดจนคนงานใน
โรงพิมพ์ที่รับพิมพ์หนังสือนี้ ล้วนมีส่วนช่วยให้หนังสือนี้สำเร็จเป็นรูป
เล่มด้วยดี ต่างช่วยกันทำการช่วยเห็นแก่ประโยชน์ในทางศิลปะวิชาการ
ยิ่งกว่าเห็นแก่อาชีวะ ยิ่งบุคคลภายนอกอีกเป็นอันมาก ก็ได้เอาใจช่วยและ
มีส่วนช่วยมากบ้างน้อยบ้าง ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ ทั้งองค์การรัฐบาล
และเอกชน ขอจงได้รับความขอบคุณทั่วกัน

ในขณะที่พิมพ์อยู่นั้น ต้องทำงานกันทั้งกลางวันกลางคืน เป็นเวลายาวนานอยู่ บางครั้งก็ให้ออกข้อเท็จจริง เพราะยังเก็บข้อมูลสรุปบางอย่าง ไม่ได้รักษาความสนับสนุนทางใจเท่าที่ควรบ้าง และทำที่ว่างานจะไม่แล้วเสร็จบ้าง แต่เมื่อมองเห็นภาพฝีพระหัตถ์ เพ็ชรกล้าชาดก แล้วก็พลอยรำลึกนึกถึงวาทะของพระมหาชนกโพธิสัตว์ ที่ตรัสโต้ตอบกับนางมณีเมขลา แล้วก็ยังเกิดมานะ มีความเพียร ออกหน้าทำการต่อไป

อนโณ ฉาตัม โหติ

เทวานํ ปิตุนญจ โส

กรํ ปุริสกิจฺจานิ

น จ ปจฺจนนุตปฺปติ

ไม่ว่าจะประสบความลำบากยากเข็ญอย่างไรก็ตาม ได้อาศัยยึดเอาพระมณี พระนิพนธ์ และพระกรณียกิจเป็นเครื่องเหนี่ยว ก็ช่วยให้ดำเนินงานไปได้ที่น่าพึงพอใจ และในระหว่างทำการอยู่นั้นเอง ได้เห็นผลงานของพระองค์ท่านอยู่เสมอ ก็พลอยให้รู้สึกหายเหนื่อย กรำงานต่อไปได้อย่างเพลิกเพลีน นับว่าพระองค์ทรงเป็นกำลังใจให้อยู่ตลอดเวลา

หากหนังสือ บันทึกเรื่องความรู้อย่าง ๗ นี้ สำเร็จได้ก็สมเจตนารมณ์แล้วไซ้ ทางสำนักพิมพ์ขอถวายคุณความดี เป็นเครื่องสักการะปฏิบัติแก่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ผู้ทรงพระคุณธรรมอันสูงส่งนั้นทุกประการ แม้สถิตอยู่ ณ ติพยสถานพิมานโค ขอได้โปรดทรงสทึบรับคำอุทิศถวายด้วยยกตเวทิตานักด้วยเทอญ

สกุทวา สกุโต โหติ
วณฺณกิตฺติโกโต โหติ

ครุ โหติ สการโว
โย มิตฺตานํ น ทุพฺภติ

คนไม่ประทุษร้ายมิตร ย่อมสักการท่าน ท่านย่อมสักการตอบ
เคารพท่านท่านย่อมเคารพตอบ มีผู้นำคุณและเกียรติไปพรรณนา

ปุชโก ลภเต ปุชํ
ยโสกิตฺติญจ ปปโปติ

วนฺทโก ปญฺฉิวนฺทนํ
โย มิตฺตานํ น ทุพฺภติ

คนไม่ประทุษร้ายมิตร
ไหว้ท่านย่อมได้ไหว้ตอบ

บูชาท่านย่อมได้บูชาคอบ
แลได้อิสรียยศ เกียรติยศ ฯ

บรรณาธิการ
สำนักพิมพ์ สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย
ถนนพญาไท จุฬาฯ ซอย ๒ โทร. ๓๔๘๗๗
๕ เมษายน ๒๕๐๖

สารบัญ

ลายพระหัตถ์ใช้ตัวเหลี่ยม

จดหมายกราบทูลใช้ตัวเอน

พ.ศ. ๒๔๘๔

๔ สิงหาคม	๑	ตรา ๔ คอง	๔๕
๗ สิงหาคม	๓	๖ ตุลาคม	๔๖
๑๖ สิงหาคม	๙	๒๔ กันยายน	๔๕
๒๕ สิงหาคม	๑๒	๓๐ กันยายน	๕๐
จารึกदानทอง	๑๗	๑๐ ตุลาคม	๕๑
๒๕ สิงหาคม	๑๘	๓๐ ตุลาคม	๕๘
๓๐ สิงหาคม	๒๒	๓ พฤศจิกายน	๖๕
๒๕ สิงหาคม	๒๓	๖ พฤศจิกายน	๖๖
๔ กันยายน	๒๗	๔ พฤศจิกายน	๗๓
๓๑ สิงหาคม	๒๕	๑๕ พฤศจิกายน	๗๔
๔ กันยายน	๓๐	๒๘ พฤศจิกายน	๘๑
๑๗ กันยายน	๓๓	๗ ธันวาคม	๘๕
๒๔ กันยายน	๓๗	๑๕ ธันวาคม	๙๓
๒๕ กันยายน	๓๘		

พ.ศ. ๒๔๘๕

๔ มกราคม	๕๗	๒๕ มิถุนายน	๑๘๖
๑๔ มกราคม	๑๐๕	๑๖ กรกฎาคม	๑๘๗
๑๕ มกราคม	๑๐๕	๒๓ กรกฎาคม	๑๕๑
๑๘ มกราคม	๑๑๐	๕ สิงหาคม	๑๕๔
๒๕ มกราคม	๑๑๑	๑ สิงหาคม	๑๕๗
๓ กุมภาพันธ์	๑๑๓	๕ สิงหาคม	๑๕๕
๒๑ กุมภาพันธ์	๑๒๑	๑๔ กันยายน	๒๐๔
๒๑ กุมภาพันธ์	๑๒๓	๑๖ กันยายน	๒๐๖
๕ มีนาคม	๑๓๑	๑๘ กันยายน	๒๐๘
๑๓ มีนาคม	๑๓๘	๒๕ กันยายน	๒๑๐
๑๔ มีนาคม	๑๔๘	๒๗ กันยายน	๒๑๖
๑๕ มีนาคม	๑๕๐	๒๘ ตุลาคม	๒๑๓
๑๘ มีนาคม	๑๖๒	๒๔ พฤศจิกายน	๒๒๕
๖ เมษายน	๑๖๖	๑๐ พฤศจิกายน	๒๒๕
๑๒ พฤษภาคม	๑๖๖	๒๔ พฤศจิกายน	๒๓๔
๓ มิถุนายน	๑๗๖	๑๔ ธันวาคม	๒๓๖
๖ มิถุนายน	๑๘๓	๒๓ ธันวาคม	๒๔๑

พ.ศ. ๒๔๘๖

๒๕ มกราคม	๒๔๓	๓๓ พฤษภาคม	๒๕๕
ไม่ลงวันที่	๒๕๑	๑๒ กรกฎาคม	๒๖๔
๓ กุมภาพันธ์	๒๕๓	๑๖ กรกฎาคม	๒๖๓
ไม่ลงวันที่	๒๕๕	— กันยายน	๒๖๘
— กุมภาพันธ์	๒๕๘	๔ พฤศจิกายน	๒๖๕

ภาคผนวก

สมุดบัญชีรายรับรายจ่ายปี ๒๔๘๖

๒๓๕ ขณิกาเวียงศรภมรุ์ต่าง ๆ

ଅ.ପ. ୨୯୯୯

[Faint, illegible text visible through the paper, likely bleed-through from the reverse side.]

ตำหนักปลายเหิน คลองเตย

วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๔

พระยาอนุমানราชชน

ศิกถึงคำ เจสมิ ฉลอง • ซึ่งได้บอกมา ปักถึงคำหนึ่งขึ้นมาได้ ที่ว่า "จองถนน" แสดงว่าคำ "จอง" นี้เป็นท่า ก็ต้องถักที่บอกมาว่า "ฉลอง" เขมรเขาใช้ปนข้าม ก็คือว่า "จอง" เป็นท่า "ฉลอง" เป็น (เคิน) ซ้ำม ต้องถักคี่ที่เกี่ยวแล้ว แต่จะเป็นภาษาไทยหรือเขมรก็คงไม่ทราบอยู่นี่เอง

คุณหญิงอิสรพงศ์มาบอกให้ทราบว่า การศพเจ้าพระยาอรรณพวงศ์จะตีพิมพ์ เรื่อง "สุวรรณภูมิ" แจก ว่าจะตีพิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพัฒน์นคร หอสมุดฯ จะตรวจให้ ก็เป็นการดีแล้ว

HR

ตำหนักปลายเนิน คลองเตย

วันที่ ๕ สิงหาคม ๒๕๑๕

พระยาอนุมานราชธน

หนังสือลงวันที่ ๓๑ กรกฎาคม ได้รับแล้ว

ขอใจท่านเป็นอย่างยิ่ง ที่ช่วยค้นคำ ขุนหง + รำไป บอกให้ทราบ การค้นหนักไม่เสียหลาย ได้คำ ปาดัน ซึ่งแปลว่าดอกดำแจ็กให้รู้นด้วย คำ ปาดมูส ก็คือ ปาดัน ในภาษามลายูนั่นเอง ที่เอาไปแปลงเป็นภาษาตากัน นั้นเป็นทางของเขา

จะทักแก่ท่านให้รู้สึกได้ ว่าบรรดาคำมลายูอันมีเสียงดังนั้น เราได้มา แค่ชาวไต เช่น ขุนหง ขุนหง เป็นต้น

คำ อ้าย ญู ทั้ง สอง นั้น พบมาอย่างไรก็บอกให้ท่านทราบ เพื่อ จะได้พิจารณาสอบสวนเท่านั้น

ท่านไผ่ฝันในคำ ราชวัด นั้นแต่แล้ว เป็นธรรมดาที่มคำ ไผ่มาทำให้แปลก ใจ ก็จะต้องคิด ท่านคิดถึงการพชนันต์มาก ไม่ว่าจะพิธีอะไรก็ยอมมีราชวัดด้อม หนึ่ง ราชวัดด้อมเต็มไปก็มี เช่นราชวัดด้อมพระยาช่างเผือกซึ่งเขียนไว้ทองด้อม แต่ถึงเหล่านี้เป็นของททาจบ โนนชนนกันมานานแล้ว จะจัดเอาอะไรว่าเป็นเที่ยง เป็นแท้เห็นจะยาก ราชวัดรวไถ่ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกก็มี เห็นจะแต่ง ทางสำหรับเสด็จเจ้ายพระนคร หลังราชวัดใหญ่ (คือภายนอก) มีราชวัดเดี่ยว ๆ ด้อม เรียกกันว่า ราชวัดรวไถ่ ฉันทคิดว่าเป็น รวีช่าย แต่ประณิตไป รวีช่าย ดึกว่า เดิมคงเอาไม้มาทำกันเป็นคอก โนนนั้นคนแต่งตัวรวมเดือเดือมากฎือดือ อาวุธต่าง ๆ นั่งอยู่เป็นกลุ่ม เรียกกันว่า กองกะละขาด หมายถึงความว่าอะไร

เขียนอย่างไรจะถูกก็ไม่ทราบ แต่ไม่เป็นอย่างไรไปได้ นอกจากเอาทหารมาตั้ง
ข้างทางเพื่อรักษาพระเจ้าแผ่นดินอันเสด็จจะผ่านไปตามทาง การบันทึกถ้อย
คำน้อย ได้เคยเห็นพรรณนาโดยพิศดาร ในหนังสืออะไร จะบอกก็ตกเพราะจำ
ไม่ได้ แต่ไม่ประหลาดอะไร เป็นเรื่องกันเท่านั้น แต่มานึกดูเดี๋ยวนี้เห็นประหลาด
ทั้งความงามด้วย เพราะเหตุฉะนั้นบันทึกถ้อยควรจะเป็นบันทึกถ้อยใหญ่ ซึ่งมีเครื่อง
คิด ไม่ใช่บันทึกถ้อยย่อเอาแต่ช้อย่างทุกถ้วน

การเขียนราชวงศ์ควรจะเขียนอย่างไรนั้นไม่สำคัญ สำคัญแต่ความหมาย
ถ้าว่าเขาหมายอะไรก็เขียนมันแปรไปได้ ที่แต่หาไปว่าเขาเขียนกันอย่างไรนั้น
มันไม่สำคัญ แปรว่าแปรไปด้วยจะใคร่รู้ความหมาย มันออกจะยอมแต่ชื่อว่า
ราชวงศ์นั้นเป็นจริง แต่แรกจะบันทึกกันทางก่อน ที่หลังจึงเดือนมาปักในพิศต่าง ๆ
ด้วยเห็นงาม หรือเป็นที่ห้ามอะไรก็ตามที่ มีคำเป็นเหตุอยู่ว่า ราชวงศ์จักรี
คำ จักร นั้นจะเป็นอื่นไม่ได้ นอกจากว่า ร่ม แต่ตั้งว่าปักเพื่อให้ร่ม ก็ตั้งว่า
ให้ทางร่ม เพราะฉะนั้น ราชวงศ์จึงต้องเป็นจริง ซึ่งมันหมายถึงประจักษ์ เลล
ก็ควรของมันเอง แต่ทำตั้งเขปเข้า ยังเห็นได้อยู่ว่าเป็นตาคือจริง ชื่อที่ชาวอีสาน
เรียกว่า ตะเหลว มันให้หนักถึงโคตง นิราศนรินทร์อื่น จำได้มา ๕ คำในบาท ๒
แห่งหนึ่งว่า ตาหลงตาเหลวปัก เมื่อได้อ่าน นึกว่าเหลว แต่ที่จริงเรียกถูก
คือกับคำทางอีสาน มันก็สำคัญ เขียนไปมาก ตะเหลว มาแต่ ตาเหลว แล้ว
ก็มาเป็น ตาเหลว แล้วเป็น ตะเหลว เหลว อะไรต่อไป อยู่ข้างหลังรับ

มีคำเขาตั้งหน้าออกคำหนึ่ง คือ สารวัด จะเป็นภาษาอะไร หมายความว่า
ว่าอะไร ในปทานุกรมกระทรวงธรรมการ พ.ศ. ๒๔๗๐ เขาจำหน่ายว่าเป็น
ภาษาสันสกฤต เขาคำ สรวุตฺร มาหน้าเข้า เป็นว่าเขียน สารวัด จะควรเชื่อ
ได้หรือไม่ เดียวนี้ดูเป็นเข้า ใจกันว่าตำแหน่งสารวัดนั้นเป็นผู้ตรวจ ก็ไปเข้า

กับตำรวจเขา แต่ตำรวจแกก่อนมักคุมหน้าทแต่ตรวจจับคนร้าย ไม่หยังไปถึง
ตรวจบัญชี แต่เคยจนออกจระกง ตำรวจจับหน้าทตรวจอะไรไม่เข้าใจพอ แต่
ถ้าตั้งเกดเก่า ถูกเป็นคนคนคนหมู่ใดกองหนึ่ง หรือ ไม่คุมใครเดยก็มี ออกจะ
เป็นนายเคย ๆ อะไรคนหนึ่งเท่านั้น

ในการเขียน ฉันเดินทางอย่างนี้ คือถ้าค่าใดซึ่งยังไม่รักเขียนเป็นไทย ๆ
ไว้ก่อน เช่น คน สกต น เป็นต้น เมื่อรู้แล้วจึงเขียนแก้ไขไปตามการ เช่น
เป็นคำตั้งตั้งฤคก็เขียนเป็นรูปตั้งตั้งฤค ถ้าเป็นคำมคชก็เขียนเป็นมคช

พรวิ

กรมศิลปากร

วันที่ ๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๔

ขอประทานกราบทูล ทรงทราญใต้ฝ่าพระบาท

ข้าพระพุทธเจ้าได้รับลายพระหัตถ์ลงวันที่ ๕ เดือนนี้ไว้แล้ว พระเดช
พระคุณนั้นเกล้า ๆ หาที่สู้คดีได้

ที่ศรีธเดาเรื่องคำไทยได้มาจากภาษาชวามตายเป็นเสียงสูง เพราะได้
มาแต่ชาวไค่นัน ข้าพระพุทธเจ้าเพิ่งได้ทราบเกล้า ๆ ข้าพระพุทธเจ้าเคยสงสัย
มาก่อน เพราะได้ยินแขกมตายพูด ในคำที่ไทยใช้เป็นเสียงสูง ก็ไม่เป็น
เสียงสูง แต่ข้าพระพุทธเจ้าไม่ทางจะค้นคว้าต่อไป จึงไค่นงอยจนเมอมาควัดชน

ข้าพระพุทธเจ้ารู้สึกในพระเมตตาเป็นอันเกล้า ๆ ที่ศรีธอธิบายอะไร
ต่าง ๆ เกี่ยวกับเรื่องราชวัติ กระทำให้ข้าพระพุทธเจ้าได้ความคิดขยายตัวออกไปอีก

พืชน้ำตามไฟ คือหนังเรียงแถวอย่างหน้าจั่ว เช่นแถวหน้า ๕ คน แถวหลัง ๔-๓-๒-๑-๐-๑-๒-๓-๔-๕ คน คำอธิบายนี้ ได้มาจากที่พระตำรา ค่ำศักรพตชนธ์ (เขรณี) อธิบายไว้ในหนังสือ จุฬากัญต์มงคล แต่ข้าพระพุทธเจ้า เคยพบคำที่พระตำราศักร ๗ อธิบายผิดไว้ในหนังสือเล่มนั้นก็มี คำ กระลาบาท กรรมกรชำระปะทานุกรมหาอธิบายจากอื่นไม่ได้ จึงได้อาศัยคำอธิบายของแก ไปพดางก่อน

เรื่องต้นกล้วยต้นน้อย ที่ไซปัก ทรงเห็นว่าควรจะเป็นคนกตด้วยใหญ่ ซึ่งมีเกร็ดคิด ข้าพระพุทธเจ้าซาบซึ้งในข้อที่ทรงตั้งนุษฐานเป็นอย่างยิ่ง ข้าพระพุทธเจ้าเคยคิดหาเหตุผลเรื่องคนกตด้วยคนน้อยขึ้นมาแล้ว ก็คิดไปไม่ตลอด เมื่อได้อ่านข้อความที่ทรงตั้งนุษฐาน ข้าพระพุทธเจ้าก็เห็นพ้องในกระแสพระตำรา ทัณฑ์ ประเพณีของไทยแต่ก่อนนี้ เป็นเรื่องกตกับเรื่องทำบุญส่วนมาก เรื่อง เงิน ๆ ทอง ๆ ไม่มี อันแท้จริงก็เป็นธรรมดาของมนุษย์ คอมากก็ประณตชน ความมุ่งหมายเต็มก็จืดจางแต่จะกลายเป็น ในที่สุดพิชิตหากก็เหลือแค่รูปเงาแต่ก็ สุนัยไป

ที่ทรงเห็นว่า เผลว กตอ รว ข้าพระพุทธเจ้าเห็นพ้องในกระแสพระตำรา ทุกประการ ที่ประเพณีชาวพ่ายแพ้อธิษฐานมับกเฉดว ในเมื่อยกศัพออกจาก บ้านไปแล้ว ก็คงเป็นกนรวกนไม่ใหม่กตบเข้ามาได้ เผลวบักหม้อยากก็คงเป็น เรื่องกนอะไรที่จะเข้าไปทำตายยาให้เสียไป หรือไม่เช่นนั้น ก็กนคนที่อาจเบ็ดดู ควยาทมอยในหม้อ เมื่อเห็นแต่ความควยาอะไรบ้าง อาจทำให้เสื่อมความ ศักดิ์ตั้งทอไป ที่ตานภาษมเฉดวบักไว้ ตั้งในโคลง นิราศนรินทร์ ว่า ถึงด่าน ๆ บ่อร่อง เรือกหัก ตาหลังตาเหลวบัก บัดไว้ กิตติ และการบอกขายเรือน เรือ แพกต มีเฉดวบักไว้เพื่อไหวว่าจะขาย กิตติด้วยเกล้า ๆ ว่า จะมีเหตุผลมาใน ทางเดียวกนกับเรื่องเฉดวที่ไซเป็นตางรว คือเป็นเรื่องบอกให้รู้เท่านั้น แต่จะ

รู้อะไรไหม เป็นเรื่องที่จะคงคงกันก่อน จะเป็นโดยตรงหรือทางอ้อม
แต่ขอมากถือเป็นธรรมเนียมประเพณี เช่นเรือนทมิฬแดงก็ ก็แต่งเป็นบอก
ให้รู้ว่าเป็นเรือนทมิฬอะไรเป็นพิเศษอย่างหนึ่ง ในทนต์บอกชาย ท้าพระ
พุทธเจ้าคิดเช่นนี้ คิดตามแนวของหนังสือฝรั่งเล่มหนึ่ง ซึ่งเล่าเรื่องชาติชาว่า
ภาษาซาแต่ถนัดพูดผิดเพี้ยนกัน จนต่างฝ่ายอาจฟังไม่เข้าใจกัน แต่พวกเขา
มีวิธีสื่อสารทำความเข้าใจกันได้ ด้วยวิธีใช้เครื่องหมายต่างๆ ซึ่งได้คง
เป็นที่เข้าใจกัน เครื่องหมายที่ใช้กันแพร่หลายก็คือ เขาไม้ไม้หรือทวนมาจัด
เป็นรูปสามเหลี่ยมหรือรูปหกเหลี่ยมมีขนาดยาวพืดกับ ๘ นิ้ว หรือใหญ่กว่านั้น
เขาไปแขวนหรือห้อยไว้ ใต้อะไรๆ อาจเห็นได้ง่าย เป็นเครื่องหมายบอก
ใครไปมาให้รู้ ทิศทางถนนคนขาย หรือเป็นที่ห้ามปราม ไม่ให้ผ่านเข้าไป
ตงนเป็นคน คิดด้วยเกล้า ๆ ว่า เรื่อง ราชวงศ์แดงแดง ก็จะเนื่องมาแต่เหตุกัน
ไม่ให้เข้าไป แจ้งขยายการใช้ออกไปถึงบอกชาย ซึ่งเป็นของมณฑลทนต์
การระมัดระวังใด แต่จะทรงพระกรุณา

สารวัด ข้าพระพุทธเจ้าเคยเห็นเขียนกันอย่างนี้ แต่ต่อมาเขียนเป็น
สารวัด คิดด้วยเกล้า ๆ ว่า เป็นเรื่องตากเข้าความ โดยตากให้เป็นคำศัพท์
ในภาษาชวามีคำว่า ระวัด แปลว่า " ควบคุม คุมดูแล ตรวจดู (inspect) ไป
ตรวจการตามกำหนดหน้าที่ " หมายความว่าของคำว่า ระวัด กับ สารวัด ใกล้
กันมาก ข้าพระพุทธเจ้าค้นดูคำในภาษามลายู มีคำว่า สะ อธิบายไว้ว่าเป็นคำ
ใช้ประกอบหน้าคำอื่น ให้มีความหมายว่า รวบรวม เหมือนกัน คล้ายกัน ทั้งหมด
เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เช่น สระป = เป็นรูปเดียวกัน คล้ายกัน สระส = มีรส
เป็นอย่างเดียว สะอัสอัสนคร = คนในเมืองทั้งหมด คำ สะ นี้ ตามที่ข้าพระพุทธ
เจ้าได้สังเกต ดูจะเป็นเต็มได้มากมาย ถ้าเช่นนั้น ถ้าเอามาเติมหน้าคำว่า

ระวัด ก็เป็น สรรพวัด อาจแปลว่า ทรงทั้งหมด คุณแต่ทั้งไป ก็น่าจะได้อีก แต่
เป็นเรื่องคิดว่าจะเป็นได้เท่านั้น ยังหาได้พบหลักฐานเดิมคำว่า สรรพวัด ไม่
ที่ทรงเห็นว่า ถ้าคำใดซึ่งยังไม่รู้ ก็เขียนเป็นไทย ๆ ไว้ก่อน เช่นการ
สังเกต น เป็นคน ข้าพระพุทธเจ้าเห็นพ้องในกระแสพระดำริทุกประการ ส่วนคำ
ที่เคยเขียนในไทยมาแต่จมนาน แม้จะรู้ได้แน่ๆ มาจากคำในภาษาอื่น เช่น
ดั่งกฤต และเขียนไม่ตรงกับรูปของคำเดิม ก็ไม่ควรเปลี่ยนเป็นเขียนตามรูป
คำเดิมที่แท้จริง แต่ควรเขียนอย่างที่เป็นภาษาไทย ๆ เช่น อุตติศ ปราธนา
บริจาก จิตร วัง อรรค มาเปลี่ยนใหม่ตอนหลังให้เขียนเป็น อุตติศ ปราธนา
บริจาก จิตต์ วัง อัคร เพื่อให้ตรงกับคำเดิมที่เห็นว่าถูกต้อง จึงได้เกิด
ขึ้นขึ้นขึ้นในการเขียน เดียวนี้ของแก้กตบไปก็มี เช่น อุตติศ บริจาก เป็นต้น
ในตำราธิรูกติศาสตร์อธิบายว่า คำที่นำเอามาจากต่างประเทศ จะเอามาเป็น
อย่างต่างประเทศแท้ ๆ ไม่ได้ ต้องเอามาแต่งตั้งเป็นอย่างพื้นเมืองเสียก่อน
จึงจะเอามาใช้ ในภาษาได้สะดวก เมื่อเอามาแต่งตั้งให้เข้ากับพื้นเมือง และ ใช้กัน
จนชินเป็นเหมือนดังภาษาของตนแล้ว ก็คงถือว่าคำนั้นได้แปลงชาติมาเป็นไทย
โดยสมบูรณ์ ไม่ควรไปจัดแจงให้กตบแต่งตั้งเป็นต่างประเทศไปอีก เช่น อุตติศ
ก็คงถือว่าเป็นคำไทย ซึ่งมีเชื้อชาติมาจาก อุตติศ ในชาติ ไม่ใช่เป็นคำชาติ
แท้ ๆ และไม่ควรตากกตบให้เป็นชาติ ถึงตากกตบไปเป็นชาติ ในไม่ช้าก็ต้อง
กตบมาเป็นไทย เพราะหัดกออกเสียงไม่เหมือนกัน

ควรมีควรแล้วแต่จะโปรดเกล้าฯ

ข้าพระพุทธเจ้า *พร.ศ. ๑๙๐๖*

ขอประทานกราบทูล สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระ
นริศรานุวัดติวงศ์

ตำหนักปลายเนิน คลองเตย

วันที่ ๓๖ สิงหาคม ๒๔๗๔

พระยาอนุนมานราชชน

ได้รับหนังสือลงวันที่ ๗ สิงหาคม ของท่าน รู้สึกจับใจเป็นอย่างมาก
ชอบใจท่านเป็นต้นพัน จะเว้นเฉยไม่ได้ จะเขียนตอบคือไปนี้

คำ ขำ นั้นเคยได้ยิน ได้ยินเขาเรียก ขำย่างไฟ แต่ไม่ทราบว่ารูปร่าง
เป็นอย่างไร และเขาใช้อย่างไร ตาไก่ ซึ่งหมายความว่าเป็นตา เช่นตาหมากรุก
หนักไม่เขยรับ ตามความเข้าใจแล้วจะต้องเป็นรูปกลม ตาหัวน ถูกแล้วจะ
ต้องเป็นมุมเข้าไป ตาเข็ ว่าตาข่ายก็ไม่เขยรับ ตะแกรง (ตาแกรง) นั้นไป
ใกล้เข้ากับ แกรง อดน้ำ ยันคำจั่ว แกรง นหนักน่าสงสัย มีคำอยู่ว่า หอยแครง
สมอแครง (ถมอแครง) ขายแครง เป็นต้น ฉับปรับเอาว่าเป็นเส้นเป็นรัง ที่
ปรับตงหนักเพราะหอยแครงมีกาบเป็นรัง สมอแครงได้แก่หิน เข้าใจว่าชนิดที่
เรียกว่า รังนา คือเป็นรัง ๆ กับขายแครงก็คือขายกรุย เห็นเป็นรังด้วยก้นทงนน
ถ้าจะรับ ตาแกรง เข้าด้วยก็ไปกันได้ แกรง เราก็ม จะปรับเอาว่าคต ก ออก
ก็เขากนได้

คำ กะละขาด หรือ กระลาขาด เขียนอย่างไรแน่ต้องตราไว้ที่ เพราะ
เรายังไม่รู้ว่าเขาหมายความว่าอะไร ท่านพูดถึงพระสารค่างครพตชนธิ์ (เขรินี)
ฉับกรุดักในใจ ว่าใครจะเขียนหนังสือว่าอะไร ก็เขียนไปตามความคิดที่คิดว่า
เห็น จะถูกก็โดนตักได้ ฉับเคยบอกแก่นักเรียนมาแล้ว ซึ่งเขาอ้างถึงพจนานุกรม
ระบบพจนานุกรม ว่าพจนานุกรมก็คนทำ ตั้งใจหมายความว่าอาจผิดไปก็ได้
แต่ไม่ได้พูด

จะบอกให้ท่านทราบไว้ ว่าที่ตั้งคำพจนานุกรมอักษรกรมการได้ชำระแล้ว
ไปให้ฉันนั้น จะไม่ได้คำทักท้วงอะไรจากฉัน เพราะใครบ้างเป็นกรมการ มี
หัวนอนปลายตีนเป็นอย่างไรฉันก็ไม่รู้ ทั้งหัวนอนปลายตีนของฉันกรมการก็
ไม่รู้เหมือนกัน เพราะฉะนั้นจะทักอะไรไม่ได้ ผิดกับท่านและฉันซึ่งรู้จักกันว่า
เป็นคนอย่างไร อาจมีความเห็นให้กันได้ ผิดก็เอาใหม่

ราชวัด กับ เสด็จ คิดว่าเป็นอันเดียวกัน หากทำเป็นอย่างใหญ่ อย่าง
กลาง อย่างน้อยเท่านั้น หมายความว่าจริงเป็นเครื่องห้ามด้วยกันหมด แม้การ
พริกบกรวดห้ามไม่ให้คนตาบอดดวงเข้าไปในพิชิตรังที่ดำคืบ แม้เช็ดหม้อยา
ก็ห้ามไม่ให้ใครเข้าไปที่หม้อยา ก็ไม่ให้เอาอะไรไปเค็มลง คำนึงเป็น
กนรดไม่ให้ใครเข้าไปเหมือนกัน เจนแต่คชของจึงเป็นสัญญาเรียกให้เข้าไป
บอกชายอะไรก็เหมือนกัน เป็นคณว่าเรือน เจ้าของก็คงออกจากเรือนไปแล้ว
ต้องไปพุดกับผู้ชายเข้าไปดู จึงเข้าไปได้ คำว่า ราชวัดอัตรธง เหนจะไม่ใช้
ของคตเนื่องกัน จะเป็นของทับกประกอบกัน เช่นคณกด้วยคณอ้อย ฉัตรนั้น
ต้องการปักให้รม ต่างอย่างปักฉัตรด้วยไม่ประกอบกับราชวัดก็มี เช่นจัดตั้ง
เครื่องตั้งเวยเป็นคณ ในการที่ทำรูปเสวเป็นสามเหลี่ยมนั้นยังไม่เคยเห็น ให้
สงสัยไปว่าจะสามเป็นสามเหลี่ยม เคยเห็นแต่เป็นหกเหลี่ยม นั้นสามเป็น
คาชระดอม คิดว่าทำชอบก็ควรจะทำตามคาเพราะทำง่าย ถ้าเป็นเช่นนั้น คาเทยว
ซึ่งแปลว่าคาเหยยวก็เป็นฉากเอาเข้าความ

รวัด กตจะแปลคำเดียวกับ รวงวัด หรือ รวงวัด ซึ่งหมายถึงอดตคณ
นั้นก็แปลว่าตรองสอดเหมือนกัน แม้คำ เสยรวงวัด นั้นก็เป็นการอดตคณว่าควร
จะต้องเสยหรือไมคองเสยเหมือนกัน ตกเป็นตรวจดูเหมือนกัน ทเคม ส หรือ
สว ลงข้างหน้าพจนานุกรมอยู่ เป็นทางมคธ หรือไทย หรือเขมร มาพ้องกันเข้า

ต้นยานนั้นไม่สำคัญ คำคนพูดกัน ละใจ ก็มี สำใจ ก็มี หนังสือก็เขียนไปตาม
คำพูดของคน ที่ว่าเป็นภาษามลายูนั่นเห็นด้วยเต็มตัว เห็นว่าควรเป็นเช่นนั้น
มากกว่าเป็นภาษาดั้งดกฤตซึ่งมาทีหลัง

ขอททานพูดถึงเขียนหนังสืออย่างแก่นนจับใจเป็นอย่างยิ่ง คำในนรูกติ
คำสั่งที่ว่าไม่ควรตากเอาไปแต่งตัวอย่างเต็มนั้น ฉันเห็นถูกต้องดี แม้เขียน
หนังสือถึงท่านฉันก็เคยเขียน หมอจัน หมอปลัดเต นักคยทำตามคำซึ่งนรูกติ
คำสั่งที่กล่าวไว้ ครึ่งหนึ่งฉันได้ถามกรมหมื่นพิทยาดงภรณ์ว่า อินชะเมีย ควร
เขียนอย่างไร ที่ถามเพราะเห็นเขาเปิดเขียนกันเป็น วิคกรรม และอะไร
ไปต่าง ๆ เธอตอบว่าเขียน อินชะเมีย นั่นก็คือปฏิบัติตามคำในนรูกติคำสั่ง
นั้นเอง ฉันออกจะถือป็นยาหัวเห็ด ว่าถ้าเป็นคำพูดแล้วจะเปิดเขียนไปอย่างไร
ก็ตามที่ แต่ถาลงขอเขาแล้วเปิดไม่ได้ ต้องเขียนไปตามเดิม เพราะดางชื่อ
ก็ไม่ใช่ผิดไปแต่ตัวหนังสือ ผิดเพียงไปเสียด้วยทีเดียว

จะชี้ให้ท่านเห็นในการที่เราเขียนหนังสือ ถ้าเป็นคำมคธ คำใดที่ทางเขา
ใช้ตัวดกฤตซ้อน เราก็คัดตัวดกฤตตัวหน้าออกเสีย เช่น อุตทิส เป็น อทิส
บริจจาค เป็น บริจาค เป็นต้น ที่คงอยู่ก็มีเช่น รัฐธูบาล ก็เป็น รัฐบาล แปลว่า
แก้ไม่หมด ที่หลงไปก็มี เช่น จิตต์ ก็หลงเอาคำ จิตร (วิจิตร) มาใช้ ดาง
คนไม่ยอมเขียนทีเดียว เรียกคำนั้นเป็นตลกกว่า จิต-ตด ดางคำก็เขาดั้งดกฤต
มาผสมกับมคธ เช่น เขตตร ก็คือ เกษตร ที่นิกเตาเขาก็มี เช่น อนุสาวรีย์
ถ้าจะว่าไปก็ไม่ถูกทั้งนั้น แต่ก็จัดว่าเป็นภาษาไทย คือนับว่าถูก เขมรเขา
เขียนบุรุษว่า ปุรุส เขาก็คงเขียนอยู่เช่นนั้นไม่เปิดเขียนไป อีกประการหนึ่งถึงเรามี
ดอสามอยู่อย่างดั้งดกฤตก็ดี แต่เราใช้ไปเสียอย่างหนึ่งไม่ใช่ตามดั้งดกฤต เช่น
ศ เราใช้เป็นควัดถด ข เราใช้เป็นควการันต์ (เช่น วงษ์) ส ใช้ในเนื้อคำ ที่

เขียนอย่างอื่นไปก็มีบ้างเล็กน้อย เขาใจว่าเป็นด้วยคนเขียนไม่เห็นหลัก แต่จัก
เคยเป็นอย่างต่อมา อีกอย่างหนึ่งซึ่งในภาษาไทยไม่มี อย่างสระโอมี่ตัวดังกล่าว
เช่น ไสนยะ ก็แก้เป็น แสนยา หรือในคำอังกฤษก็มี เช่น ไดม ไปป ก็แก้เป็น
แดม เป็น แปบ พูดถึงคำฝรั่งก็ชอบกด ทุกวันพยายามจะเขียนตามหนังสือ
อังกฤษกันจนเกือบจะอ่านไม่ออก แต่ดางคำก็แหงเขียนไปไม่ได้ พูดถึงเสียงของ
เราออกไม่ได้ก็มีอีก เช่น ล ดังด แต่ออกเสียงด้วย เช่น ฟุดบอล ก็เรียกกันแต่ว่า
ฟุดบอล

ให้นักวัดกไปอีกอย่างหนึ่ง ที่คนพูดแต่เขียน รอ เป็น ลอ ลอ เป็น รอ
หรือ รอ ด่วน ลอ ด่วน แต่ก่อนนี้ได้พบน้อย เดียวนี้มากขึ้น เกรงว่าพวกนั้นจะ
ขาดความรู้ในภาษา เพราะคำใช้ใน รอ ลอ ต่างความกันอยู่มาก เช่น ร่วง
ล่วง ร่อน ล่อน รัย ลัย เป็นต้น ควรที่ครูจะเอาใจได้แก่เด็กให้มาก แต่ถ้า
ตัวครูไม่รู้เสียแล้วก็จนใจ ได้เคยพบมาครูสอนให้เด็กอ่าน มูลบท ว่า เกรียงไกร
ไพชา เพราะในหนังสือมีว่า เกรียงไกรไพธา สมดังทั้งกรุงไกร

ขอบใจท่านที่ตั้งหนังสือพิมพ์แจกในงานศพพระยาอุปกิตไปให้ ได้ดู
แล้วแต่เพียงผ่านไป ก็เห็นเข้าที่มาก จะได้เห็นว่าความเห็นใครเป็นอย่างไร
ที่พูดว่าความเห็นใครเป็นอย่างไรนั้น ก็เพราะผู้แต่งถึงจะพบอะไรต่าง ๆ ก็ยึด
เอาแต่ที่ตองใจเป็นหลัก

พรอ

กรมศิลปากร

วันที่ ๒๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๗๕

ขอประทานกราบทูล ทรงทราบใต้ฝ่าพระบาท

ข้าพระพุทธเจ้าได้รับตายพระหัตถ์ลงวันที่ ๓๖ เดือนนี้ พระเดชพระคุณ
ต้นเกล้าฯ ๑ หาที่สุดมิได้

คำว่า กระจาบาด ข้าพระพุทธเจ้าได้สอบถามความมีสัจยันทบุรี ได้รับ
คำชี้แจงว่า เขียนไปจากคำ กลายัดร แปลว่า ไบคอง กลา เป็นภาษาเบงกาลี
แปลว่า กดว้ย ถ้ามีงานใหญ่มีคนไปประชุมกันมาก จัดหาเสื้อดำดชาศน์หรือ
ทวงให้ได้ไม่เพียงพอ ก็ใช้ไบคองตัดเป็นชิ้น ๆ ให้รอนึ่ง คิดด้วยเกล้าฯ ว่า
อธิบายนพวงชน ข้าพระพุทธเจ้าอ่านพบในหมายรับสั่ง เรื่องจัดรับรองฝรั่งแขก
เมือง ว่าจัดใหม่ คนนั่งกลายาด สองข้างทางที่แขกเมืองจะผ่านเข้ามา นกคงจะ
จัดผู้คนมานั่งสองฟากทางให้ดูแน่นครึกครื้น ส่วนไบคองรอนึ่ง อาจไม่มาก็ได้
ข้อที่ข้าพระพุทธเจ้ายังสงสัยอยู่ ก็ที่ กลายัดร เป็นของชาวเบงกาลี เหตุไฉนไทย
จึงได้ธรรมเนียมเข้ามา ดังที่จะเป็นเพราะแขกเมืองชาวอังกฤษที่เข้ามาติดต่อ
กับประเทศไทย แต่ก่อนเป็นฝรั่งซึ่งมาจากเบงกอล ซึ่งเป็นแคว้นของชาวเบงกาลี
มาก่อน ในมหาวงศ์ เรียกแคว้นเบงกอลว่า พังคะ จนมาเป็นคำว่า ฝรั่งมังค่า
เพราะฉะนั้นการรับแขกเมือง ด้วยมีคนนั่งมาก ๆ ที่เรียกว่า นั่งกลายัดร อาจ
จะคิดเข้ามาด้วย หรือไม่เช่นนั้น ไทยจะได้แบบอย่างมาจากมอญ และพม่า
ซึ่งเป็นเพื่อนบ้านของไทยฝ่ายหนึ่ง และแคว้นเบงกอลอีกฝ่ายหนึ่ง ข้าพระพุทธเจ้า
เคยอ่านเรื่อง รามเกียรติ์ ภาษาเบงกาลี ซึ่งเขาย่อเป็นภาษาอังกฤษไว้ พบเรื่อง
นางยักษ์ชอนางคานตี ปดอมเป็นสาวใช้เข้ามาต่อตวงให้นางดีดาจากรูปทศกรรฐ์

โฉบนพิต เรื่องตอนหนึ่งคล้ายกับเรื่องตอนหนึ่งใน รามเกียรติ์ ใน รามายณ ของ
จาดมก และ รามายณ แคว้นอื่น ๆ ในอินเดียไม่ปรากฏว่ามีเรื่องนี้ แต่ไปมีอยู่ใน
รามายณ ชาวฉบับหนึ่ง พระรามของเบงกาดมหน้าเขียดตรงกับของไทย ส่วน
พระรามอื่น ๆ ไม่ปรากฏว่าเป็นหน้าเขียด ข้าพระพุทธเจ้าจึงคิดด้วยเกล้า ๆ ว่า
เรื่องของชาวเบงกาดม อย่างที่เรียกว่าจาดมธรรมอยู่ในเวลานี้ คงจะผ่านเข้ามา
ในไทยทางใดทางหนึ่ง พัดดาบัตรจึงได้คิดเข้ามาอยู่คราวหนึ่ง แดงก็สูญไป
เพราะความเจริญที่ตกเข้ามาแทนที่

ที่ทรงสนนษฐานเรื่องปักแดงก็หม้อยา ที่दान และที่เรือน โรง เรือ เพื่อ
บอกชาย ข้าพระพุทธเจ้าเห็นพ้องในกระแสพระดำริทุกประการ ความขัดข้อง
ซึ่งข้าพระพุทธเจ้าคิด ไม่ออกมาช้านานในเรื่องปักแดงก็หมดไป ข้าพระพุทธเจ้า
เห็นแปลกที่เรื่องเกิดจากราชวัด แต่ในที่สุดกลับเป็นได้เรื่องแดง ข้าพระพุทธ
เจ้านักอะไรได้ หรืออ่านพบอะไรที่เห็นควรจำไว้ ก็จดลงสมุดไว้พาดำก่อน
ถึงที่คิดไว้ต่างที่ช่วยข้าพระพุทธเจ้ามาก เมื่อทงไฉนานแดงก็ดับไปอ่านใหม่
ความรู้งได้ใจเท่าที่จดกดับได้มากออกไปอีก คงเป็นด้วยอินทรีย์แก่กล้าอย่าง
ที่เคยตรึงนเอง ข้าพระพุทธเจ้าปรารถนาเรื่องนี้ ให้ถึงความสคัญนพพิง สัก
สคัญนพพิงบอก ว่า ทในอินเดียกหากนอย่างนี้ แดงเขาเอาชอความทจคเอาใจส่ง
ระอนพนระนอยไปคพมพ ในหนังสือของสุมาคม เป็นการช่วยความรู้งนไม่นอย

เรื่องคนพูดแตะเขยน ๕ เป็น ล หรือ ล เป็น ๕ ที่ทรงฉคกนน เป็น
ความจริงอย่างยง ข้าพระพุทธเจ้าเคยคุยกับคนหนุ่มนักเรียนนอกคนหนึ่ง ซึ่ง
เป็นคนทมีความรู้ดี เมื่อพูดภาษาไทยถึงคำที่เป็นเสียง ๕ หรือ ล ก็มักจะพูดผิด
ไขว่เขวกัน เมื่อข้าพระพุทธเจ้าทกทวงจนแล้ว สอบสวนถึงคำอื่นค่อไป ความ
จึงปรากฏว่า ผู้นั้นเข้าใจผิดไปหลายคำ ถึงกับอยากทราบ ว่า เรื่อง ๕ ล น

จะเรียนรู้ได้จากไหน ข้าพระพุทธเจ้าได้ตอบว่า คูในพจนานุกรม แต่เรื่องพูด
ร เป็น ล หรือ ล เป็น ร เคยมีผิด ๆ กันมาแล้ว จนกระทรวงธรรมการกวดขัน
ต้องมีหนังสือแบบเรียนบทเทียบอักษร ร ล ขึ้นใช้ตามโรงเรียน แต่เป็นเรื่อง
เกียวก แม่พูดใครบปริญญ้อักษรศาสตร์บัณฑิตจากจุฬาลงกรณ์ มีคนหนึ่ง
มาอ่านเรื่องทางวิทยุกระจายเสียง ก็ยังออกเสียง ร ล ผิดหมด คิดด้วยเกล้า ๆ
ว่า เสียงทางวิทยุที่ได้ยินกันทุกคืน ๆ ถ้าไม่ระวังจะทำให้ภาษากลายได้ทั้งเสียง
และสำนวน เพราะได้ยินกันทุกคืน ความสำคัญอยู่ที่คนกระจายเสียง

นายพิช เตชคุปต์ บุตรพระยาโบราณ ฯ ไปเป็นข้าหลวงอยู่จังหวัด
พังงา มีจดหมายมาถึงข้าพระพุทธเจ้าว่า เพลงสรรเสริญพระบารมี ซึ่ง
ข้าพระพุทธเจ้าได้ทราบมาจากพระเจนศรัยวงศ์ว่า มีสังเคอร์ไฟต์ บิดาพระเจน ฯ
เป็นผู้คิดทำนองนั้น นายพิชได้พบหลักฐานในหนังสือคราวพระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้า ฯ เสด็จประพาสเมืองสิงคโปร์และเมืองเบตาเวีย เมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๓
ความแห่งหนึ่งตอนเสด็จถึงเมืองเบตาเวียว่า สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินสยามจะ
เสด็จลงจากรถที่ไฮเดิลเมื่อไร จะยิงปืนใหญ่ที่ข้อม ชื่อ ปรีนฟเวตริก สลุต
ค่านับ ๒๓ นัด ยิงปืนสลุตแล้วพวกทหารแตร กลอง เป่าแตร ตีกลองเป็น
เพลงฮอลันดา และเพลงสยาม ทำถวายเป็นค่านับสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินสยาม
ดังนี้ นายพิชจึงตั้งนิษฐานว่า ท้องว่า พวกแตรกลอง เป่าแตรตีกลองเป็นเพลง
สยาม ทำถวายเป็นค่านับสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินสยาม นั้น น่าจะเป็นเพลง
สรรเสริญพระบารมีนั่นเอง เพราะเป็นธรรมเนียมของยุโรป เมื่อพระเจ้าแผ่นดิน
เสด็จไปประเทศใดเป็นทางราชการ ประเทศเจ้าของบ้านก็ต้องจัดกองเกียรติยศ
บรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมีของผู้ซึ่งเป็นแขก และด้วยเหตุที่ครั้งนั้น เป็น

ครั้งแรกที่สมเด็จพระมหากษัตริย์ไทยสมัยใหม่ เสด็จประพาสต่างประเทศ และ
เพื่อให้เป็นอย่างธรรมเนียมยุโรป จึงได้จัดให้มีเพลงสรรเสริญพระบารมีขึ้น

แล้วส่งโน้ตเพลงไปให้รัฐบาลชอตนดา และตั้งนิษฐานว่า น่าจะทำโน้ตเพลง
ขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๓๓ นั้นเอง ข้าพระพุทธเจ้าขอรับพระบารมีปกเกล้า ๆ ขอ
ประทานทราบเกล้า ๆ ว่าเพลงสรรเสริญพระบารมี ใครเป็นผู้แต่งเนื้อและทำนอง

ข้าพระพุทธเจ้าได้อ่านเรื่องว่าดอยอินเดยเรื่องหนึ่ง มีเค้าคล้ายกับเรื่อง
กาดาก ในพีชแรกนาขวัญ คือเขากด่าว่า ในสมัยโบราณมีประเพณีดับค้อ
กัณมา คือเจ้าผู้ครองแคว้นเมวาร์ เมื่อชนกรองแคว้นใหม่ ๆ ต้องยกทัพหรือ
พวกลงไปรบหรือไปตั้งบ้านเมืองของศัตรู จับเชลยและข้าวของมาให้ได้ ใน
สมัยต่อมา การรุกรานกันอย่างนี้ไม่มีแล้ว เจ้าผู้ครองแคว้นก็ไม่ยกไปรุกราน
ใคร แต่ยังคงรักษาประเพณีอยู่ โดยทำหุดอก ๆ พอเป็นพีช คือในวันราชาภิเษก
ของเจ้าผู้ครองนคร จัดให้มีการตั้งร้านขายข้าว เจ้าทุกขคือเจ้าของร้านต้อง
ไปร้องทุกขค่อมหาราชาคามธรรมเนียมของฮินดู ขอให้หยุดตั้ง มหาราชา
ก็ใช้ค่าเสียหายให้ ธรรมเนียมอย่างนี้คล้ายกับเรื่องกาดาก ที่พระบาทสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลที่ ๕ ทรงกล่าวไว้ใน พระราชพิธี ๑๒ เดือน ดังที่
กาดาก จะไม่ใช่ กาดัก ในภาษาไทย อาจเพี้ยนจากคำใดคำหนึ่งของอินเดยก็ได้

ข้าพระพุทธเจ้าขอประทานถวายคำแนะนำจารึกสมัยสุโขทัยที่ได้ในพระสถูป
เจดีย์เมืองสุโขทัยเมื่อเร็ว ๆ นี้ จารึกรายนี้เป็นของพระมหาเถรจุฬามณี ว่า
เป็นบุตรพ่อขุนผาเมือง จารึกลงในแผ่นทองคำรูปใบदान แค่ม้วนได้ มีฉบับที่ด
ด้วยกัน หนังสือที่เขียนครึ่งหนึ่ง เครื่องหมายบนตัวหนังสือ นอกจากสระอิแล้ว
ไม่มีใช้ เช่นไม้เอก ไม้โท ไม้หันอากาศ ไม้ทัณฑฆาต ไม้ไต่คู้ สระอิ อือ ไม่มี

แต่แปลกที่ในวรรคสาม คำว่า ทั้งหลาย มีไม้หันอากาศพดด้มาแห่งเดียว
ประวัติขุณนม โสภณคำว่า พระ แต่เขียนควดหางตง ด่วนคำอื่นซึ่งในปัจจุบันใช้
ประวัติขุณนม เช่น ประดิษฐา แด กท่า โนจารึกไม้มี แต่ดงว่าประวัติขุณนมใช้
สำหรับเน้นเสียงเท่านั้น ถ้าไม่เน้นเสียงก็ไม่ต้องใช้ พยัญชนะวรรค ฎ และค้ว ฤ
ค และ ษ ก็ไม่มี ใช้พยัญชนะวรรค ค ทั้งหมด ค้ว ษ ปราบฐมีโนจารึกน
เป็นครั้งแรก อยู่ในวรรค ๔ ในคำที่ขมค่นว่า พระอถารส เหน็ดนน คำว่า มณ
ไพบ์เขียนเป็น มุณี เพราะฉะนั้นคำว่า จินตามณ กับ จินตามุณี ซึ่งมณต้องดัยว่า
จะเป็นคนละคำรา ก็น่าจะเป็นคำราเดียวกัน

ควรมีควรแล้วแต่จะโปรดเกล้า ฯ

ข้าพระพุทธขอเจ้า Mr. E. Chulabhanwong

ขอประทานกราบทูล สัมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระ
นริศรานุวัดติวงศ์

จารึกลานทอง

เขียนต้นฉบับ

- (๑) สกราชได้ ๗๓๔ โรง
 นกกษัตริ์ เดินทก แรมค้ำนึ่ง
 สุกกรพาร สเด็จพระมหาเถร
 จุ (หา) มุณี ปลุกพิหาร
- (๒) นี้ ไต่เดิน สิบท้าวหนนบริบูรณ
 แลว เมื่อหน้าเดินสิบ แรมสีค้ำ
 พุชพาร กรรตติการิกส จึง
 ประดิสนธา
- (๓) พระธาตุ แลพระพุทธรูประติมา
 อนนทานุกุทำด้วย เงิน ทอง
 หยกงาทั้งหลาย (๕) ลวจึงกทำ
- (๔) พระอถารส เหนือหนน
 อิมินา ปุณฺณ-กมุเมน
 พุทฺโธ โหมิ อนาคเต
 สัสสรา โมจนตฺถาย
 สพฺเพ สดฺเต อเสสโต

เขียนอย่างปัจจุบัน

- ศักราชได้ ๗๓๔^(๑) โรง^(๒)
 นกษัตริ์ เือนทก แรมค้ำหนึ่ง
 สุกกรพาร สมเด็จพระมหาเถร
 จุหามุณี ปลุกพิหาร
- นี้ ไต่เดิน สิบท้าวหนนบริบูรณ
 แลวเมื่อหน้าเดินสิบ แรมสีค้ำ
 พุชพาร กรรตติกาฤกษ์ จึงประ
 ดิสนธา
- พระธาตุ แลพระพุทธรูประติมา
 อันทานกระทำด้วย เงิน ทอง
 หยก งา ทั้งหลาย แลวจึงกระทำ
- พระอัฐารส เหนือ^(๓)
 อิมินา ปุณฺณ-กมุเมน
 พุทฺโธ โหมิ อนาคเต
 สัสสรา โมจนตฺถาย
 สพฺเพ สดฺเต อเสสโต

หมายเหตุ : เนื้อความเขียนด้วยอักษร
 ไทยฝ่ายใต้ ตัวเลขและคำ
 ประารณาภาษาบาลี เขียน
 ด้วยอักษรไทยฝ่ายเหนือ

- (๑) จ.ศ. ๗๓๔ = พ.ศ. ๑๕๑๕
 (๒) โรง = มะโรง
 (๓) หนึ้น = นั้น

ฉำ ทองคำวรรณ

๑๑ กรกฎาคม ๕๕

ตำหนักปลายเนิน คลองเตย

วันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๔๗๔

พระยาอนมานราชชน

บู เดือน วัน คิน ทางขวา ตามออกไปได้ความเข้ามาแต่จึ่งจะบอกให้ท่านทราบต่อไปนี้

ประคิกินในขวา ใช้กันอยู่ ๓ อย่าง คือ (๑) วันอย่างฝรั่ง ใช้ในทางราชการและทางค้าขาย (๒) วันอย่างอาหรับ ใช้ในทางศาสนา (๓) วันอย่างขวา ใช้ในทางประเพณีเมือง จะบอกแต่ทางประคิกินขวาซึ่งยังไม่แจ้งใจดี

ศักราช ขวาเรียกว่า สอกอ อาชี ซุนดาเรียกว่า สะกะอาชี คำอาชี เขาแปลว่า ราชา หรือจะเรียกกดับแปล อาชี สอกอ หรือ อาชี สะกะ ก็ได้เหมือนกัน ที่เรียกว่า สอกอ หรือ สะกะ นั้นก็ไม่ประหดาอะไร เท่ากับเรา จะเรียกว่า พอสอ หรือ พระตะ เท่านั้นเอง สอกอ หรือ สะกะ นั้น เขาแปลกันไม่ออก แต่ไม่มีอะไร ต้องแปล ตก เท่านั้นเอง ถึงบัดนี้เลข ๑๗๗๒ จะนับหนึ่งมาแต่อะไรเขาบอกไม่ได้

บู มี ๘ เรียกว่า นัษตุ มชอดังน

๑. อาตีป	๒. เวเฮ	๓. ซิม อาจัต	๔. เช
๕. คาก	๖. เป	๗. วาว	๘. ซิม อาฮัร

อาจัต แปลว่าหน้า อาฮัร แปลว่าหลัง บินเป็นบีเบ ทั้งวัน ในนี้หนึ่งก็ไม่เหมือนกัน ถ้าเป็นเลขคู่แล้วมี ๓๕๕ วัน ถ้าเป็นเลขคี่แล้วมี ๓๕๔ วัน เว้นแต่ปีเบมี ๓๕๔ วัน

เดือน มี ๓๒ เรียกว่า นัษตุ เหมือนกับปี มชอดังน

๓. ฝรั่ง ๒. ชาวปาร์ ๓. มุหุดค
 ๕. ชุมชาติต ชาวดัต ๖. ชุมชาติต ชาสร์ ๗. ราชบ
 ๘. ชุมชาติต ๓๐. ชาวดัต ๓๑. ศตกษะห์ ๓๒. ประชากร

ที่เปนมเดชคัม ๒๘ วัน ที่เปนมเดชคัม ๓๐ วัน เว้นแต่ บิเบ เดือนท ๓๒ มี ๒๘ วัน
 ตัดจำเพาะบิเดยว วันในเดือนหนึ่งนับตะไปไม่มชางชนชางแวม แคมตั้งท

หมายอย่างบิของเวา

วันท	๓	กุดา	คือ	ม้า	ถอยว่า	ดี
วันท	๒	กิดัง	คือ	อ็แก้ง	ถอยว่า	ดี
วันท	๓	มชจัม	คือ	เดือ	ถอยว่า	ไมดี
วันท	๔	กัจจิง	คือ	แมง	ถอยว่า	ดี
วันท	๕	ลัมบู	คือ	โค (บ้าน?)	ถอยว่า	ไมดี
วันท	๖	กรเขา	คือ	กระบือ	ถอยว่า	ดี
วันท	๗	ติกุล	คือ	หมู	ถอยว่า	ดี
วันท	๘	ลัมบู	คือ	โค (ป่า?)	ถอยว่า	ดี
วันท	๙	อัมซิง	คือ	หมา	ถอยว่า	ไมดี
วันท	๑๐	นาคา	คือ	นาก	ถอยว่า	ดี
วันท	๑๑	กัมบัง	คือ	ตอกไม้	ถอยว่า	ดี
วันท	๑๒	มายัง	คือ	จันหมาก	ถอยว่า	ดี
วันท	๑๓	คชะชะ	คือ	ช้าง	ถอยว่า	ไมดี
วันท	๑๔	สิงคะ	คือ	สิงห์	ถอยว่า	ดี
วันท	๑๕	อิกน	คือ	ปลา	ถอยว่า	ดี

วันที่ ๓๖	มาลัม	คือ ชะง	ถือว่า ไม่ได้
วันที่ ๓๗	วูลง	คือ เขี้ยว	ถือว่า ตี
วันที่ ๓๘	ละปา	คือ ดินเหนียว	ถือว่า ตี
วันที่ ๓๙	บันเต็ง	คือ กระทิง	ถือว่า ตี
วันที่ ๔๐	ฮันตุ	คือ นกเค้าแมว	ถือว่า ตี
วันที่ ๔๑	ฮารัง	คือ ถ่าน	ถือว่า ไม่ได้
วันที่ ๔๒	ฮุดัง	คือ กุ้ง	ถือว่า ตี
วันที่ ๔๓	สะคาระ	คือ ตำคร	ถือว่า ตี
วันที่ ๔๔	ปาริยะ	คือ มธระ	ถือว่า ไม่ได้
วันที่ ๔๕	มาตุ (มช)	คือ นามง	ถือว่า ไม่ได้
วันที่ ๔๖	กาลา	คือ ประตารกาหตา	ถือว่า ตี
วันที่ ๔๗	ฮูเลอร	คือ งู	ถือว่า ตี
วันที่ ๔๘	ปากี	คือ ชาวเป็ดอก	ถือว่า ตี
วันที่ ๔๙	ฮูลัต	คือ บุง	ถือว่า ไม่ได้
วันที่ ๕๐	ฮาดะ	คือ เอ็นไบตาด	ถือว่า ไม่ได้

วัน มีดองอย่าง เปน ๕ วันเหมือนทลอกนออย่างหนึ่ง กับ ๗ วัน อีก
 อย่างหนึ่ง อย่าง ๕ วันเรียกว่า ปาซารัน แปลว่าวันตลาดนัด ปาซาร แปลว่า
 ตลาด เห็นว่าอย่าง ๕ วันนั้น จะมีมาก่อน เรียกชอตงน

๑. กัดจอน ๒. เตอะคี ๓. ป่าหิง ๔. ปอน ๕. วาเค

ไมวันทง ๕ นมดประจาดจย แต่ไม่ปรากฏว่าใช้อะไร

กลีวอน	ค่างดี
เลอะดี	ขาว
ปาหิง	แดง
ปอน	เหลือง
วาเค	ดำ

อย่าง ๗ ^{๖ ๕ ๔ ๓ ๒ ๑} จนนนมชื่อว่า

๑. อาหลัด หรือ	มิงกู	ตรงกับ	ดีเต
๒. สะเนน		ตรงกับ	ไสมะ
๓. สลาซา		ตรงกับ	อังกา
๔. ระโบ		ตรงกับ	บูดา
๕. กะมิส		ตรงกับ	รัสปาตี
๖. ชุมะฮาห์		ตรงกับ	สุกระ
๗. สัปตุ		ตรงกับ	ตุ่มปัก

ชื่อแถวหงอนเห็นได้จากที่เป็นภาษาดังตลกๆ ย่อมรู้แต่ผู้รู้ คนพื้นเมือง
 หารู้ไม่ว่า จันทมากในการชนพระที่นั่งของเรา ดังที่จะมาทางมดา युค ได้ คิว
 คริยานนท์ นั้นเป็นใคร ท่านคงบอกได้

พรวิ

กรมศิลปากร

วันที่ ๓๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๕

ขอประทานกราบทูล ไฉ้ฝ่าพระบาททรงทราบ

ข้าพระพุทธเจ้าได้รับตายพระหัตถ์ลงวันที่ ๒๕ สิงหาคม ทรงพระเมตตา
ประทานความรู้อะไร บิ เดือน วัน คิน ของชวา มาให้ข้าพระพุทธเจ้า ทงน
เป็นพระเดชพระคุณอันเกด้า ๆ

ข้าพระพุทธเจ้าค้นคว้าเรื่อง วัน เดือน ปี ของชาติปอดดีเนเซียน ซึ่งรวม
ชวาเข้าด้วย แต่ละของชาติจาม ได้ความว่า จามใช้มี ๘ รอบอย่างชวาเหมือนกัน
แต่เรียกว่า วินทุ ว่าพวกมิชชันนารีติดตามทางชวาเข้ามาเผยแพร่ ปีที่ ๕ ทรง
จดประทานมาเป็น คาล แต่ของชวาแต่ละของจามในภาษาอังกฤษ ระบบที่
ข้าพระพุทธเจ้ามีอยู่ จดไว้ว่า คาล คิดด้วยเกด้า ๆ ว่า คาล กับ คาล จะดับกัน
มี ๘ เป็นรอบ เป็นภาษาอาหรับ ซึ่งมีผดเพี้ยนกันกับของจาม แต่พอเดาได้ว่า
รอบที่มาจากแห่งเดียวกัน สก ของชวา ว่าเริ่มต้นภายหลังคริสต์ศักราช ๗๗ ปี
ถ้าเอาเลข ๗๗ ลบ ๓๘๕๓ ซึ่งเป็นเลขคริสต์ศักราชของปี ก็จะเป็น ๓๗๗๖
อีกแห่งหนึ่งในเรื่องวันเดือนปีของจาม เทียบศก ๓๘๕๒ ว่าตรงกับคริสต์ศักราช
๓๘๒๐ หรือศักราชอิสราเอลของอิสลาม ๓๓๓๘ ลงมาถึงกับคิน ๒๓ ปี เพราะฉะนั้น
เลขศกก็เป็น $๓๘๕๒ + ๒๓ = ๓๘๗๕$ ตรงกับที่เขา ๗๗ ลบ ในข้างคิน ผิดกับเลข
ศก ๓๘๗๒ เป็นจำนวน ๘ ปี หรือเดือนของชวาที่ทรงจดประทานมา ข้าพระ
พุทธเจ้าดองค้นคว้าในภาษามลายู คงได้ความว่าเป็นภาษาอาหรับทงนน เว้น
ชื่อเดือนแรกว่า สุระ ว่ามาจาก สุระ ที่แปลว่าเทวดา และเป็นเดือนไมทรา
เดือนลอบวชของอิสลาม ชื่อวันที่ ๘ ของชวาในแถวหน้า เช่น อาหลัด ละเนน
ได้ความว่าเป็นภาษาอาหรับทงนน

ศิวัระศรียานนท์ เป็นชื่อนามปากกาแต่ละชื่อนามสกุลของพระจรรยา
พิสิฐ (เซ่ง ศิวัระศรียานนท์) อาจารย์สอนภาษาไทยในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ข้าพระพุทธเจ้าขอประทานถวายสำเนาเรื่อง จน เดือน ปี ของชาวปอด
เนเซียน ซึ่งคัดจากต้นฉบับภาษาอังกฤษมาในซองนี้ด้วยฉบับหนึ่ง

ควรมีควรแล้วแต่จะโปรดเกล้าฯ

ข้าพระพุทธเจ้า Mr. E. Chuanbunwong

ขอประทานกราบทูล สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระ
นริศรานุวัดติวงศ์

ตำหนักปลายเนิน คลองเตย

วันที่ ๒๘ สิงหาคม ๒๔๗๔

พระยาอนุমানราชชน

หนังสือลงวันที่ ๒๕ สิงหาคม ได้รับแล้ว

การปูเครื่องลาตร์รับรอง เคยได้ยินสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จ
ไปเกาะฮอนนงดู ว่าที่นั่นเขาใช้ใบของตาดค้อนรับ คิดก็จะเป็นประเพณีเก่า
ซึ่งเหมือนกันทั้งโลก ที่ไหนยังไม่จำเรอพอที่จะทำของแทนกันได้ ก็ใช้ของ
ธรรมดาไป หรือจะหัวเห็ดถอยอย่างเก่าไปก็ตามแต่ใจชอบ ที่คิดแปด กระละ
ขาด เป็น กาลาขัตร์ นึกแปดไปตามเสียง จะถือเอาว่าเป็นถูกก็ยาก ตามที่
ท่านว่าเคยเห็นหนังสือกล่าวถึง การรับแขกเมืองมักองกระดะบาดด้วยนั้นถูกแล้ว

ที่ถนนชอกกิงการพิชบรมราชาภิเษกนั้นเป็นแคค้วอย่าง ที่แท้มีหลายอย่าง ดูที่
จะเป้นยศด้วย ต่อเป้นการใหญ่จึงมีกของกะตะบาด ถ้าเป้นยศน้อยก็ไม่มี แท้
จริงการตั้งกองกะตะบาดก็คอกองทหารรายทางนั่นเอง ถ้าแปดคำ กะตะบาด
ให้เถียงแก่ทหารได้จะเชื่อได้ว่าเป็นถก

วิธีที่เขาเอาบันทึกดงพมพณคดี ดังที่ใครรู้อะไรมากออกไปก็จะได้ออก
ท่านถามถึงเพลงสรรเสริญพระบารมี ท่านควรจะทราบเสียก่อนว่าเพลง
แตรนั้น พวกแตรเขาแบ่งเป้นสองภาค ภาคแรกเขาเรียกว่า เนื้อเพลง นั้น
จะกระดิกไปไม่ได้เลย ภาคหลังเขาเรียกว่า แตรสอด (ทราบว่าฝรั่งเรียก
แอกคอมปนีเมน) ภาคนี้แหละที่แข่งประมุตกัน โดยอ้างว่าที่ปรุงไว้ก่อนเสียงไม่
ดี แต่ที่จริงเห็นจะเป็นถือปฏิ ว่าเขาปรุงได้เราก็กปรุงได้เหมือนกัน บรรดา
เพลงสรรเสริญพระบารมีซึ่งกองทหารทำอยู่นั้น ต่างกองแตรสอดก็ต่างกัน แต่
คนสามัญฟังไม่รู้ ที่ว่ามีดีเตอร์ไฟต์แต่ก็เข้าใจว่าแข่งแตรสอด ทั้งเมื่อเป้นดยน
ไปจะเดินด้วยเครื่องมืออย่างอื่น เป้นต้นว่า ซอ หรือ กีตา และ เปียโน ก็ต้อง
แต่งเสียงคอกชนใหม่ด้วย เพราะจะทำไปอย่างแตรสอดย่อมไม่ได้

ส่วนเนื้อเพลงสรรเสริญพระบารมีนั้นได้ยืมมาหลายอย่าง เสียงกรมหมื่น
ที่จากกรว่าหลวงประดิษฐไพเราะ (มี) เป้นคนแต่ง เขาออกจากเพลงแตรฝรั่ง
ของไทยเรานั้นเอง หลวงประดิษฐ (มี) คนนี้ เป้นคนฉลาดในทางดนตรี เมื่อ
รัชกาลที่ ๕ เป้นผู้แต่งเพลง เทพบรรทม และ ภิรมย์สุรางค์ เป้นต้น ซึ่งดยกตัว
จะเป้นยศให้ เช่นการแต่งหนังสือต่าง ๆ ก็ยกให้พระคลังหนคองแคตที่สุดจนเดว
ที่สุด เขาจนไม่รู้ว่าปากพระคลังหนเป้นอย่างไร ทั้งเทียบเนื้อเพลงสรรเสริญ
พระบารมีกับเพลงแตรฝรั่งของเรา ซึ่งเป่าประโคมอยู่ ๕ อย่าง คือประโคมเดี่ยว
ออกอย่างหนึ่ง นั้นเป้นจีนล้นด้นก่อน ๒ ประโคมเดี่ยวออกอย่างหนึ่ง ไม่ทราบ

ว่าอะไร ประโคนเมื่อสร้างเป็น ลงสร่ง ท่อน ๑ กับประโคนของเมืองสุโขทัย
เพลงอะไร เข้าใจว่าเป็นเพลงแตงต๋อนแต่ดั้งเดิมมา แต่เมื่อครั้งสมเด็จพระนเรศวร
ครองอย่างก็ไม่เห็น โก๊ตเพลงสรรเสริญพระบารมีเข้าไปเลย อีกเคียงหนึ่งได้ยิน
จากกรมหลวงชุมพร ว่าเพลงสรรเสริญพระบารมีนั้นเราไปซื้อฝรั่งเขามาแต่
เมืองยะโฮ เมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จไปประพาส
สิงคโปร์และอินเดีย เขาแต่งไว้อย่าง พุคเป็นตุเป็นตะว่าสรรเสริญเมืองอะไร
นั้นชากบเรา เพราะขอเขามาด้วยกัน แต่สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์
ทรงส่งดุษฎีอย่างเหตุว่าเนื้อเพลงสรรเสริญพระบารมีนั้นเป็นไทยอยู่เป็นกอง ถ้าฝรั่ง
แต่งจะต้องเป็นทำนองฝรั่ง ฉันทน์ก็เห็นด้วย จำได้แต่ว่าแต่ก่อนทำเพลงสรรเสริญ
อังกฤษ แล้วจึงมาเปลี่ยนเป็นเพลงสรรเสริญพระบารมีทีหลัง แต่จะเป็นเนื้ออะไร
จำไม่ได้ ในการที่ใช้เพลงสรรเสริญอังกฤษนั้นก็จะไม่เสียหายอะไร ฉันทน์เคยช่วย
เจ้าพระยาเทเวศร์แต่งแต่จัดการเดินคอนเสิร์ตรับเจ้าเยอรมัน พบว่าสรรเสริญ
เยอรมันเหมือนกันกับสรรเสริญอังกฤษ เว้นแต่คำร้องต่างกัน เขาว่านอกจาก
เพลง ฮิม ถึงเพลงจะเหมือนกันเขาก็ไม่ถือ แต่เนื้อเพลงสรรเสริญพระบารมี
ของเรา ใครจะแต่งขึ้นหรือเอามาแต่ไหนฉันทน์ไม่ทราบ ส่วนคำร้องนั้นฉันทน์แต่งขึ้น
ให้ร้องคอนเสิร์ตบ้างบรรพก่อน แล้วพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าทรงแก้
ภายหลัง

คำ กิ่งตาด ฉันทน์เคยได้ยินเด็กพูดเล่นกัน เป็นไปในทางว่ารับ แต่ไม่
ทราบว่าเป็นคำมาแต่ไหน ท่านพบท่วงที่ว่าจะมาแต่อินเดียก็คร่าไว้ ไม่ว่าจะ
อะไรของเราย่อมจะมาแต่อินเดียและจีนสองแหล่งเท่านั้น ที่ได้มาแต่บ้าน โก๊ต
เรือนเคียงนั้นยกไว้ เพราะบ้าน โก๊ตเรือนเคียงก็ได้มาแต่สองแหล่งนั้นเหมือนกัน

ขอใจท่านที่ให้น่าเคารพของพระมหาเถรสุพัฒน์ไป ที่ว่าพระ
มหาเถรสุพัฒน์เป็นบุตรพ่อขุนผาเมืองหนคองยกใจก่อน แต่คำจารึกนั้นเป็นคำ
เท็จจริงแล้ว

จะเป็นที่สังเกตได้ว่าอะไรเกิดก่อนเกิดหลังศักราชเท่าที่จารึกไว้นั้น หนังสือ
ของเราเอาอย่างทางเขมรมาเป็นแน่ ไม่ประหลาดอะไรที่มคธ อู ไม่มีมุต
พระเจ้า มณเฑียร กเขียน มณเฑียร ทัง อภิกรม อภิกรม ของเราก็มเป็นอย่างอยู่
เขมรเขาเขียนไปรแกรมตะคอนเด่นถวายเป็นเตจกรมพระสัตว์ดีเขาเขียนพระนาม
ว่า กรม เขอได้ทักว่าทำไมของมคธ อู เขาตอบว่าถ้าไม่มคธไม่เป็น กรม จึง
คิดคำถามแต่จะค่อยโถด ถ้าไม่มีเขาคงอ่านเป็น กรม กับ รอทัน ก็มาคิดชน
โตเนทัน ว่าแทนไมผลตเช่นเดียวกับ นอตัน นั้นเอง ประหลาดหางงได้ทราบมา
นานแล้ว เป็นด้วยเก่ากับใหม่เขียนวิธีต่างกัน เก่าเขียนเวียนขวาหางงตรง
ใหม่เขียนเวียนซ้ายหางงตรง หางกคยสุดเด่น

ที่เป็นตามทองของคนไม่ประหลาด ทางเชียงใหม่โบราณเขาจารหนังสือ
ตั้งอะไรกันด้วยใบลาน แล้วเขาขดกลม เรียกกันว่า หนังสือขด แล้วจะให้คัก
ทำตามด้วยทองแดง ด้วยเงิน และด้วยทอง อย่างดีพรรณบัตรและหิริญบัตร
ของเรา ที่จริงทำมาแต่ทางอินเดียแล้ว กรมพระสัตว์ดีเขอเตาคำ คำว่า ของเรา
ว่าเป็น ตามรา คือจารลงแผ่นตามทองแดงเพื่อให้อยู่ทนนาน

คุณหญิงอิศรพงศ์พิพัฒน์ (ดำดี) ขอให้ฉันช่วยบอกท่าน ด้วยมีปรารถนา
จะพิมพ์หนังสือแจก ในงานพระราชทานเพลิงศพเจ้าพระยาอรรค์พิพัฒน์ ท่าน
จะเห็นสมควรพิมพ์อะไร จะให้ฉันฉบับไปตรวจดูได้ แล้วจะขอใจท่านเป็น
อย่างยิ่ง ฉันคิดว่าถ้าเป็นหนังสือซึ่งไม่เคยพิมพ์มาก่อนแล้วจะเป็นดี

พรอ

กรมศิลปากร

วันที่ ๘ กันยายน พ.ศ. ๒๔๗๔

ขอประทานกราบทูล ทรงทราญใต้ฝ่าพระบาท

ถวายพระหัตถ์ลงวันที่ ๒๗ สิงหาคม ทรงพระเมตตาครัดประทานเรื่อง
เพลงสรรเสริญพระบารมีแก่ข้าพระพุทธเจ้านั้น เป็นพระเดชพระคุณอันเกดจ้า
หาที่สุดมิได้ ในหนังสือลาลูแบที่กล่าวถึงเมืองไทย ได้ให้โน้ตเพลงไทยไว้บทหนึ่ง
มีเนื้อร้องชนกชนว่า สายสมร แดงค้อไปอ่านเตาได้ความบ้างไม่ได้บ้าง ได้มี
ผู้บอกข้าพระพุทธเจ้าว่า ท่านองในโน้ตนั้น คัดถ่ายทำนองเพลงสรรเสริญพระ
บารมีมาก หรือบางที่ท่านองเพลงสรรเสริญพระบารมีจะมีเค้ามาจากเพลงนั้น
บ้างก็ไม่ทราบเกล้าฯ ท่านองเพลงสรรเสริญพระบารมีอาจมีเชื้อเป็นของไทย
ที่จับต่อกันมาช้านาน และค่อยกลายไปเพราะด้วยตั้งแวดด้อมเครื่องทำให้กลาย
เป็นอย่างเดียวกับคำพูดในภาษา

เรื่องหนังสือ สัมภพจรคัพพพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพเจ้าพระยา
วรพงศ์พมพ์ ข้าพระพุทธเจ้าได้รับได้เกล้าฯ ตรวจหาฉบับหนึ่งตั้งในหอสมุด
แห่งชาติ ซึ่งเป็นหนังสือไม่เคยพิมพ์มาก่อน ก็มีฉบับน้อยเรื่องเต็มที
เพราะเรื่องดี ๆ พิมพ์กันเสียหมดแล้ว ยังมีเรื่อง สุวรรณภูมิ เรื่องหนึ่ง หอสมุด
ได้มาจากหอหลวง เป็นเรื่องว่าด้วยราชประเพณีพระมาโบราณ คิดด้วยเกล้าฯ
ว่าจะเหมาะแก่งาน แต่ฉบับมีเพียงเล่มสองเล่มเดียว นอกนั้นมี กฎหมายเก่า
แคว้นลานนา ซึ่งได้คิดเป็นตวหนังสือไทยแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าขอประทานถวาย
เรื่อง สุวรรณภูมิ และเรื่อง กฎหมายเก่าแคว้นลานนา มากับหนังสืออื่น ยังมีเรื่อง
พระราชลัญจกร ที่ข้าพระพุทธเจ้าได้ถวายไป อาจคัพพพ์ในงานนี้ได้ แต่จะค้อง

เดี่ยคำรูปตายพระราชัญจกรมากสักหน่อย ถ้ารวมรูปตงในกระตาศหน้าเตี้ยว
กันหลาย ๆ รูปก็พอจะเขาคำคัพพตงไปได้ หนังสือเรื่องนี้ หากไม่หาโอกาส
คัพพพรกษาเรื่องใด คิดด้วยเกล้า ๆ ว่า จะหาเจ้าภาพในงานศพที่เป็นสำมัญ
คัพพพ์ไม่ค้อยได้

เขียนฝากพระบิดาจากพระมารดา

ควรมีควรแล้วแต่จะโปรดเกล้า ๆ

ค. กิ่งก้านอันประเสริฐของพระบาทสมเด็จพระ

มหิตลธิราชวโรดมฯ ข้าพระพุทธเจ้า พร.ศ. อ. ย. น. บ. ม. พ. อ. พ.

นี้คือ กิ่งก้านอันประเสริฐของพระบาทสมเด็จพระ

พรหมปิยเจ้านครราชสีมา สืบเนื่องพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระ

นริศรานุวัดติวงศ์

พระบิดาของข้าพระพุทธเจ้า

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระ

นริศรานุวัดติวงศ์

พระบิดาของข้าพระพุทธเจ้า

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระ

นริศรานุวัดติวงศ์

พระบิดาของข้าพระพุทธเจ้า

ตำหนักปลายเนิน คลองเตย

วันที่ ๓๓ สิงหาคม ๒๔๗๕

พระยาอนมานราชชน

ฉันทย์จำนวนนับในภาษาญี่ปุ่นมาบอกให้ทราบ จำนวนนับในภาษา
ญี่ปุ่นมีแปดอย่าง อย่างหนึ่งเป็น

๑. Hitotsu (มะพร้าวป้า ?)	๒. Futatsu (มะพร้าวสวน ?)
๓. Mitsu	๔. Yotsu
๕. Isutsu	๖. Nutsu
๗. Nanatsu	๘. Yatsu
๙. Kokonotsu	๑๐. Totsu หรือ to

อย่างหนึ่งไม่มาทางเรา เห็นจะเป็นภาษาญี่ปุ่นเต็ม

อีกอย่างหนึ่งเห็นจะเป็นเขาอย่างภาษาจีน

๑. Ichi (เอ็จ)	๒. Ni (ยี่)
๓. San (สาม)	๔. Shi (สี่)
๕. Go (ห้า — ห้า)	๖. Roku
๗. Hishi	๘. Hashi
๙. Ku (เก้า)	๑๐. Ju

๑๑. Ju — ichi	๑๒. Ju — ni
๒๐. Ni ju	๕๐. Go — ju

๑๐๐. Hyaku (หundred) ๑,๐๐๐. Sen (พัน)

๑๐,๐๐๐. Man (หมื่น)

พันกลับเป็นแสน คำ แสน นันทางดาวไ้มาก ถาพนายสุดคูด้วยว่า
เขาหมายความว่าอะไร

Bento คำญี่ปุ่นตรงกับ ปันโต คำ ปันโต ที่จะเป้นจีน ท่านช่วยอธิบายด้วย

อนึ่ง บทสรรเสริญพระบารมี ที่ฉันบอกว่าจะแต่งให้ละครอนติกคำบรพ
ร้องนั้น นั้นเป้นครั้งที่ ๓ มาแล้ว ครั้งแรกแต่งให้ทหารร้องเล่นคอนเสิร์ตถวาย
ที่ตึกยุทธนาธิการ เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จกลับจากยุโรป
ครั้งแรก นั้นมถอยคำเป็นคำสำหรับทหาร ไม่เหมาะที่พวกอนจะร้อง จึงแต่งแก้
ครั้งที่ ๒ ให้เป็นคำกนไปใ้ถึงพวกชายป็นผู้หญิง ร้องคอนเสิร์ตรับเจ้าฝรั่ง
ครนตงละครอนติกคำบรพจึงแต่งแก้เป้นครั้งที่ ๓ ให้เป็นคำกต่าง ๆ พวกโต
จะร้องกไม่ชคชอง ที่ดาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าทรงแก่นน คูเหมือนจะแก้
ใ้เด็กนักเรียนร้อง ความกกลับไปเป้นคำสำหรับนักเรียน พวกอนจะร้องหาใ้ไม่

พรอ

กรมศิลปากร

วันที่ ๗ กันยายน พ.ศ. ๒๔๗๔

ขอประทานกราบทุก ทรงทราบดีฝ่าพระบาท

ตายพระหัตถ์ลงวันที่ ๓๓ เดือนก่อน โปรดประทานคำนับจำนวนภาษา
ญี่ปุ่นมานั้น ข้าพระพุทธเจ้าไตรบใจแล้ว พระเดชพระคุณดั้นเกล้าฯ หาที่สุด
มิได้

การนับ อย่างชุดแรก เห็นจะเป็นภาษาของญี่ปุ่น ส่วนชุดที่สองเป็น
คำภาษาจีนที่ญี่ปุ่นใ้ไป ข้าพระพุทธเจ้าเคยตั้งแปลเพียงของญี่ปุ่น เมื่ออ่าน

คำภาษาจีนในเมื่อมตจหนงด้อจนเทียบไว้ด้วย รัดกด้วยเกล้า ๆ ว่า เตียง
พยัญชนะ ก จ ค ข ญบุนออกเป็นเตียงไม่ระเบิดไม่ได้ เป็นต้นเตียง ข เกิดที่ริม
ฝีปากมี ๓ ระยะ ระยะ ๑ พุงลมออกมาจากลำคอโดยแรง แล่นออกมาพอถึงปาก
ถูกริมฝีปากกักไว้ ไม่ให้ลมออกมา ดมก็พยายามจะดันออกไปให้ได้ ระยะนี้
เป็นระยะที่ ๒ ในทันทีที่ริมฝีปากเปิด ดมก็ระเบิดออกมาเป็นเตียง ข เพราะ
ฉะนั้น เตียงพยัญชนะเหล่านี้จึงเรียกว่าพยัญชนะเตียงระเบิด เมื่อออกเตียงเป็น
แม่ กก กด กข เตียงคิ้วงัดกตอยู่ในระยะที่ ๒ เท่านั้น เป็นเตียงที่ขุบไว้ไม่ให้
ออกมา ซึ่งญบุนจะทำไม่ได้ ต้องอาศัยเตียงสระเข้าช่วย เช่นแม่ กก ต้องเติม อุ
กิก ก็เป็น ไกะกุก แม่ กด ก็เติมเตียง สุ ซึ่งเป็นเตียงพยัญชนะเกิดที่พื้นเหมือน
กกับ ค แต่เป็นชนิดที่ลมเด็ดแรงออกมาได้ ดมบีบก็กดไม่สนิท คำว่า
มิต จึงเป็น มิตสุ แม่ กข ก็เติมเตียง อุ กข ก็เป็น กขปุ เรื่องออกเตียง อุข ไม่
ให้ระเบิด ในภาษาอังกฤษก็ดูเหมือนจะออกไม่ได้ เช่น cock ก็จะออกเตียง ก
คิ้วงัดกตเป็นเตียงระเบิดชนิด ๆ ฝรั่งเศสคำว่า ดอก จรมเตียงเป็น ดอกคะ คิดด้วย
เกล้า ๆ ว่า ในภาษาลังกฤตก็เป็นเช่นเดียวกัน คำท้ายพยางค์สุดท้ายของคำ
ต้องอ่านมีเตียง อะ อยู่ด้วย เช่น ปท วิกรม ก็เป็น ปทะ วิกรมะ แต่ในภาษา
อื่นเคยมีญบุนออกเตียงเป็น ปท วิกรม ไม่มีเตียงระเบิดได้ ส่วนแม่ กก กข
กม ดูเหมือนจะออกเตียง อุข ไม่ระเบิดได้แทบทุกภาษา พิจารณาคำญบุนที่
ทรงจดปรทานมา คำว่า เอ็ด หรือ อัด ในภาษาจีน ญบุนเป็น อัดจิ ก็แสดง
อยู่ว่ามีเตียง จ เป็นคิ้วงัดกต แล่นเติมเตียง อี ในภาษาไทยรุ่นเก่าเขียน เอจ
กมเหตุณด เดยจนแก่เบน เอ็ด ก็เพราะเข้าใจว่าคำงัดกตด้วย จ ไม่ใช่เป็นคำใน
ไทยเดิม แต่เจ้าพระพุทธรเจ้าเคยพบคำในภาษาไทยชาวที่งัดกตด้วย จ ก็มี แต่มี
เพียง ๒ - ๓ เท่านั้น เป็นเรื่องที่เจ้าพระพุทธรเจ้ายังค้นสอบไม่ได้ตลอด คำว่า สอง

ในภาษาญี่ปุ่นเป็น น กับ ย ก็ตรงกัน เทียบได้ด้วย นุง กับ ยุง ตาม เป็น สาน
ต่างที่แม่ กม ในภาษาญี่ปุ่นจะไม่มี อย่างเดียวกับคำในจีนหวง คำว่า ไระกุ
ก็ตรงกับ ลก ลัก เพราะญี่ปุ่นออกเสียง ล ไม่ได้ เจ็ด กับ แปด เป็น หิจ หรือ
เทจ แปลกมาก เสียงวรรณ จ วรรณ ๗ ในคำที่ไม่มีเสียงหนักหรือเสียงสูง ไม่
น่าจะกลายเป็นเสียง ห ได้ อย่าง หิจ—เจด เทจ—แปด ดิบ อ่านว่า ชู อาจ
เป็นเสียงกร่อนไปจาก จข ในภาษาจีนชาวฮกเกี้ยน เพราะคำจหนญี่ปุ่นได้ไป
เป็นคำเนียงฮกเกี้ยนทั้งนั้น เพราะแผ่นดินอยู่กันตรงข้ามทะเล คำว่า ร้อย เป็น
หียัก เทียบกับ ชัก ในภาษาจีนซึ่งแปลว่าร้อย ก็มีเค้าอยู่บ้างว่า เสียง ๗ ในญี่ปุ่น
น่าจะไม่มีใช่เป็นหน้าของคำ เพราะ แปด ก็เป็น เทจ ร้อยหรือ ปาก ก็เป็น หียัก
คำว่า พัน ตรงกับจีนว่า ฉิน หรือ ฉียน ในภาษาชาวแต้จิ๋ว ฮกเกี้ยน หรือ
เลี่ยน ในไทยชาวไทยไท่และไทยตอ ส่วน หมื่น ในภาษาจีนก็เรียกว่า หมั้น
และ ช้วน ในกวางตุ้งและแต้จิ๋ว

ข้าพระพุทธเจ้าได้สอบถามคำว่า บั้นโต จากศาสตราจารย์ญี่ปุ่น ชื่อ
เบียวโต ว่า เป็นคำญี่ปุ่นไม่ใช่คำจีน เมื่อให้เขียนเป็นตัวจีน ก็เขียนคำซึ่งเมื่อ
ให้คนจีนอ่าน ก็มีเสียงและความหมายไปคนละทาง ข้าพระพุทธเจ้าแน่ใจว่า
บั้นโต จะเป็นคำญี่ปุ่นโดยตรง

ควรมีควรแล้วแต่จะโปรดเกล้าฯ

ข้าพระพุทธเจ้า *Mr. E. Chuanbunwong*

ขอประทานกราบทูล สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระ
นริศรานุวัดติวงศ์

ตำหนักปลายเนิน คลองเตย

วันที่ ๑๗ กันยายน ๒๔๗๔

พระยาอนมานราชชน

หนังสือซึ่งลงวันที่ ๓๐ สิงหาคมนั้น ได้รับแล้ว แต่ตอบช้าไปเพราะไม่พร้อมเพรียง แດวกมาได้รับหนังสือลงวันที่ ๗ เดือนนอกต้องระบบ จึงจะรวมกันตอบทั้งสามระบบทีเดียว

ขอใจท่านเป็นอันมากที่ส่งอะไรก็อะไรไปให้ รูปถ่ายตามทองนั้นได้ดูหนังสือแล้ว ในท้องความซึ่งมหาอำนาจว่า อักษรไทยฝ่ายใต้ นั้นอ่านออกก็ทีเดียว เป็นหนังสือบ้านเราเอง เว้นแต่ตัวเด้ออ่านไม่ออก จะต้องเป็นเงงทางอื่นไม่ใช่ทางเรา ส่วนคาถาข้างท้ายซึ่งมหาอำนาจว่า อักษรไทยฝ่ายเหนือ นั้น ดูก็คล้ายหนังสือหอม อ่านได้ แต่ สัสารว เขียนคักกันขยับจะอ่านไม่ออก ถ้าไม่มีคำไขจคให้ไป

ถ้าเนาภาษาอังกฤษเรื่องวันศกเดือนปี ของชาว ไปตีเพเขียน ซึ่งท่านคัดให้ไปนั้นประโยชน์น้อย เพราะฉนั้นรู้ภาษาอังกฤษน้อยด้วยดูเอาเอง ไม่ใช่ความผิดของหนังสือ แต่อย่างไรก็คิดเห็นว่ามีความกว้างไปมาก ที่ฉนั้นจคให้ท่านมานั้น ฉนั้นทุดถามส่มเต้เจ้าฟ้ากรมพระนครดวรงค์ออกไป ท่านก็เรียกคนพินเมืองมาให้การ แดงท่านก็จคประทานเข้ามา แต่หนักไปทางข้างค่านวน เพราะท่านถนัดในทางนั้น แดงฉนั้นมาคตรอนแแต่่งเขียนดั่งให้ท่านออกชนหนังสือ ขอบทฉนั้นเขียนให้ท่านเป็น คาล นั้นผิดไป ที่แท้เป็น ดาล ความผิดนั้นเป็นของฉนั้นเองที่คาแก่ แดงดูหัวเข้าเป็นหัวออกไป

คำสายสมร ซึ่งท่านบอกไป ฉนั้นอาจบอกค่อให้แก่ท่านได้ด้วยความจำ เป็นว่า สายสมรเออย ลูกประจำชั้นเสือ ขอแนบเนื้อเจ้าคินเดี่ยวทหน้าอยเออย

อีกคนหนึ่งมีว่า เพลงนกชอเพลงใด เพลงระบำและช่วยเจ้าไท อีกคนหนึ่ง
มีว่า เพลงนกชอเพลงชอ ถ้าตรงไหนผิดไปแล้วขอโทษ เพราะบอกด้วยความ
จำเท่านั้น ไม่มีคณระบับอยู่ในมือที่จะฟังด้อยได้

ที่บอกว่าความเพนอย่างไรนั้นเพราะได้เคยดูเค้าคำมาอย่างคอหักคอตัน
เพราะมีแตรวงเบ้ากันมาก เรียกว่าเพลง สรรเสริญพระนารายณ์ แต่เดี๋ยวนี้
หายไปแล้วเพราะเก๋าคิด ใครจะคิดจนละเอียดเอาอะไรเป็นหลักฐานหาทราบไม่
นึกว่าคงเอามาจากหนังสือของดาตุนแบ่จึงตามดู พอเห็นคำก็อ่านคำก่อน แต่เอา
ศัพท์ไม่ได้จึงต้องเตาตั้งบอกให้ทราบนั้น เมื่อรู้คำก็เห็นว่าไม่ใช่เพลงสรรเสริญ
จะได้ตรวจเนื้อเพลงหรือไม่ก็จำไม่ได้ แต่อย่างไรก็ดี เกรงว่าเขาจะแต่งโดย
ประสงค์จะพูดถึงการร้องรำทำเพลงที่ในกรุงศรีอยุธยาเท่านั้น

คำว่า ชอ ทางพายัพเขาหมายเป็นขับเข้กับชด้อย ๓ เดา แต่คำว่า ชอ
นั้นทางเรามากดายเป็นเครื่องมือทำเพลงชนิดหนึ่งไป อนึ่งคำบอกพวกในอดีต
พระลอ มีว่า ฝ่ายข้างญวนแพ้วฝ่าย ฝ่ายข้างลาวประลัย ฝ่ายข้างไทไชเยก
ญวน เหนจะหมายเอาชาวพายัพ ลาว เหนจะหมายเอาชาวอีสาน แต่ขัดกันกับ
หนังสือราชการชั้นหลัง ใช้คำว่า ลาวเฉียงลาวถาว ถือเอาเป็นแน่ได้ว่า คำ
ลาวเฉียง นั้นหมายถึงพวกพายัพ ลาวถาว นั้นหมายถึงพวกอีสาน (ลาวแก้ว?)

จะกตัญถ้างถึงเพลง สรรเสริญพระบารมี อีก ท่านเขาภาษาเข้า
เทียบ เพราะท่านถนัดในทางนั้น แต่พวกป้าพาทย์เขาเห็นไปอย่างหนึ่ง ซึ่งถ้า
จะเปรียบเทียบก็เปรียบว่า คนหนึ่งคังหน้าจะไปทางเหนือ อีกคนหนึ่งคังหน้าจะไป
ทางใต้ แลแต่ทางที่จะไปนั้นก็ไม่ใช่เป็นถนนเดียวกันด้วย แลจะกตายเป็นอัน
เดียวกันหาได้ไม่

มีเพลงที่ชื่อว่า สรรเสริญพระบารมี อยู่โดยตรงเพลงหนึ่ง เป็นเพลง
มโหรี เขาจัดเข้าเป็นเพลงขับ คือ สรรเสริญพระบารมี กิมนร์พ้อน ศศิธร

ทรงกลด ดูเหมือนด้ามเพลง ฉันทน์ได้มาแต่ชื่อ เนื้อเพลงนั้นไม่ได้ พวกป้าพาทย์
มักไม่ได้เพลงมโหรี ฉันทน์เป็นพวกป้าพาทย์ก็พดอยไม่ได้ด้วย (ที่ไซ้คำว่า ได้ ใน
บท เป็นภาษาป้าพาทย์หมายความว่าทำเพลงนั้นได้) เมื่อรัชกาลที่ ๖ พระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลนั้น ทรงตั้งให้สมเด็จพระนครสวรรค์
ให้ทรงแต่งเพลงแตรวง สรรเสริญเสือป่า ถวาย สมเด็จพระนคร
สวรรค์ทรงเห็นว่าเพลง สรรเสริญพระบารมี มีอยู่ ซึ่งจะเอามาเข้าเป็นเพลง
สรรเสริญเสือป่า ได้ จึงทรงดื่บเอาเนื้อเพลง สรรเสริญพระบารมี นั้นมา
ทรงแต่ง แต่ฉันทน์ได้ตรวจเนื้อก็ไม่เห็น โท้งเข้ามาในทางเพลง สรรเสริญพระ
บารมี ซึ่งแตรวงเป่าอยู่นั้นเลย เป็นอย่างนี้ท่านที่เล่ากันว่า ไป ไทขมา สามวา
สองคอก นนทบุรี ประวัตเพลง สรรเสริญพระบารมี ที่ฉันทน์ เล่ากันว่า
พดก ว่าเจ้าจอมมโหรีคนหนึ่ง ขึ้นไปปลุกพระบรมมหาราชวังสมเด็จพระเจ้า
อยู่หัวรัชกาลที่ ๒ ในเวลาดึก นำเอาชื่อ (ตามสาย) ขึ้นไปด้วย เล่าถวายว่าฉัน
ไปว่าได้ทำเพลงแตรวงชยถวาย จึงโปรดพระราชทานชื่อเพลงนั้นว่า สรรเสริญ
พระบารมี จริงเท็จอยู่แก่ผู้กล่าว แต่อย่างไรก็ดี เพลง สรรเสริญพระบารมี
มีแตรวงเป่าถวายจะเป็นเพลงนั้น ฉันทน์เองก็ได้ฉันทน์ถึงเพลง แต่ไปคนละทาง ว่าไปได้
ฟังเดี่ยวแขกมอญ ทางเมืองเขาใช้ลูกหนึ่งซึ่ง ในฉันทน์เห็นว่าดีเยี่ยมที่จำไว้ได้ แต่เมื่อ
รู้สึกตัวคนชนกได้ลูกนั้นดู รู้สึกว่าเดจเต็มที เรืองนได้บอกแก่ครูพระประดิษฐ์
(คาด) แก่อกจะพอใจ พอใจที่ว่าหมกมุ่นอยู่ในการทำเพลงจึงได้ฉันทน์ถึงเพลง
ใช้ว่าจะคืนลูกในความฉันทน์ห้ามได้ ด้วยแก่รอยแดง ว่าความฉันทน์ยอมเดจ
กว่าของจริง (ที่ไซ้คำว่า ลูก ในบทนี้เป็นภาษาป้าพาทย์อีก หมายความว่า
ส่วนหนึ่งในเพลงหนึ่ง ตั้งใจจะพูดถึงศิลปะเปลี่ยนลูกกระพาด ลูกช้อย)

หนังสือซึ่งจะพิมพ์แจกในงานศพเจ้าพระยาอรรพวงศนั้น ถ้าเป็นเรื่องตรา
จะแปล แต่เรื่องนั้นฉันทน์ยังกำลังตรวจอยู่ ไม่ใช่แค่อ่านเท่านั้น มีเขียนแก้ความ

ด้วย ดางชอกไม้รูปพอ ท่านจะต้องดอบหนังสือเก่าตามเต็ม ทงฉนก็มีความเห็นไป
ซึ่งดางที่ท่านจะต้องรอเรื่องใหม่ จะอย่างไรก็ดี เห็นว่าจะใช้เรื่องนนคัพพแจก
ไม่ทัน เพราะงานเขากำหนดวันเร็วแล้ว จึงจะต้องใช้สองเรื่องที่ท่านให้ตน
ฉบับไป ในสองเรื่องนั้น ฉันเห็นว่าเรื่อง สุวรรณภูมิ เป็นดี เขากับเจ้าพระยา
วรพงศ์ได้ ดองเรื่อง กฎหมายเก่าแก่วันลาขนา นั้น ควรแต่แก้คนที่เป็นผู้
พิพากษา หากควรแก่เจ้าพระยาวรพงศ์ไม่ แต่การตีพิมพ์นั้นไม่ใช่กิจของฉัน ฉัน
เป็นแค่คนกดาง ต้องตั้งต้นฉบับไปให้คนจะตีพิมพ์เขาดู เขาจะตกลงหรือไม่
ตกลงอย่างไร จะบอกที่หลัง

เรื่องคำนับของญูปูน ซึ่งฉันให้ไปนั้น ท่านคิดดีนาคำก่อนเป็นคำ
ของญูปูน คำหลังเป็นคำจีน นั้นต้องกับความคิดฉันแล้ว คำว่า พัน ท่านว่า
ตรงกับ ฉิน เฉียน หรือ เสียน ในภาษาจีนนั้นก็ดีแล้ว แต่ชาติที่ไม่ได้ถาม
นายสุดว่า แสน ในภาษาอีสานแปลว่าอะไร ซึ่งฉันอยากจะรู้ความไว้ คำ
ปันโต ท่านว่าเป็นคำญูปูนนั้นเข้าใจดีแล้ว ขอโมทนาในการที่ได้รู้ความจริง

คำไทยที่สกัดตัวแปลก ไม่ใช่มีแค่สกัด จ สกต ญ ร ล ก็มี ท่านควร
จะดอบไปด้วยทุกอย่าง

คำ กลา พระองค์เจ้าวรรณโงทยากรว่า ตาม คือพนราบแห่งทदनอิน
หนึ่งซึ่งปราบไฉราบ ถ้าเป็นเช่นนั้นคำ ดังกองกลาขาด ก็ดีกว่าคำ กลาปตร
ซึ่งแปลว่าใบตอง เป็นอันมาก

พรส

ตำหนักปลายเนิน

วันที่ ๒๔ กันยายน ๒๔๘๕

พระยาอนุমানราชอน

จะบอกให้ทราบต่อไปในเรื่องเพลง สรรเสริญพระบารมี เท่าที่สืบมาได้
เราใช้ สรรเสริญอังกฤษ เป็นเพลงค่านับมาแต่รัชกาลที่ ๕ เพราะเหตุ
ที่ครูหัตถการของเราเป็นคนอังกฤษ เขาก็จัดตามความรู้และความชอบใจของ
เขา เราไม่รู้สักอะไร

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๕ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕ เสด็จไป
ประพาสเมืองสิงคโปร์และเมืองชวา ทางเมืองชวาเขาต้องการเพลงค่านับของ
เรา ไม่ต้องการเพลง สรรเสริญอังกฤษ นั้นแหละเป็นเหตุให้เรากระตือรือร้น
หาเพลงค่านับประจำชาติไทยขึ้น อนันต์ต้องตามความคิดของ นายพิช เดชคุปต์

ในการหาเพลงค่านับชาติไทย เป็นหาเพลงในบ้านเมืองเรา ว่าโปรดให้
ผู้ชำนาญในทางปี่พาทย์ดนตรีหา จะเป็นใครก็ไม่ปรากฏ เวदानันท์คนชำนาญ
อยู่หลายคน จะโปรดให้ปรึกษากันหรืออย่างไรก็ไม่ทราบ ถ้าโปรดให้ปรึกษา
กันก็ตกเป็น กรรมการ ในเวदानันท์ ตามทางที่หาเพลงในเมืองเรานั้น เป็นอัน
ตัดทางที่ว่า ไปซื้อฝรั่งเขามาแต่เมืองยะโฮ

เพลงสรรเสริญพระบารมีใหม่ นั้น ยืมเอาชื่อเก่ามาตั้ง ประหตาดใจ
อยู่ว่าทำไมไม่เอาเพลง สรรเสริญพระบารมี เก่ามาใช้ นัยว่าเมื่อทำหรือหา
เพลงใหม่มาได้แล้ว ก็มอบให้มิดเดอ เฮวูดเซน (ซึ่งเรียกกันว่า ครูยูเซิน
ชื่อฝรั่งคนนั้นคงนำด้วยตัว ยู เรียกผิดเอาแต่หัวกับท้ายจึงเป็น ยูเซิน) เขาเป็น

ครูเศรษฐศาสตร์เด็ก จะต้องเข้าใจว่าทหาวมหาดเด็กทำเพลงคำนี้ด้วย สรร
เสริญพระบารมี ก่อนกองทัพอื่น ๆ

อนึ่งขอททานทกชอบทณเขียนให้ไป ว่า คอล ท่านพบเป็น คอล แล้ว
ฉันรับว่าเป็นเพราะตาแก่ เห็นหัวเข้าเป็นหัวออกไปนั้น ก่อนที่จะรับสารภาพ
ได้เอาแว่นขยายส่องดูก็เห็นเป็นหัวเข้าจริง แต่ชำได้เหนียงไปกว่านั้น ชิม อววัล
และ ชิม อาฮัร ก็เป็น ชิม คือหัวไม้หยัก แต่ไม่ได้บอกท่าน เพิ่งจะบอกคราวนี้
คำ แสม ซึ่งตามมานั้นสำคัญมาก อยากจะเข้าใจว่าเขาหมายอะไร
มีคำใช้ยู่ตาชดิน เช่น แสมท้าวพญาลาว เป็นต้น

คำว่า กลา ฉันเข้าใจไปว่าหมายถึงไฟ แต่คนรู้ดีว่าเข้าใจผิดไปเสีย
แล้ว โดยคำว่า กองกุนท์กลาพิธ กองกุนท์ ก็ว่า กองไฟแล้ว กลา คือเป็นอื่น

พระนามอย่างจีน ของพระเจ้าแผ่นดินกรุงรัตนโกสินทร์ จำได้ว่า แต่ยุค
เป็นรัชชกาลที่ ๓ แต่เจีย รัชชกาลที่ ๕ นั้นเป็นแน่แท้ แต่เหมง จะเป็น
รัชชกาลที่ ๓ หรือที่ ๕ นั้นไม่แน่ใจ ถ้าหากเป็นรัชชกาลที่ ๓ ก็ไม่รู้พระ
นามรัชชกาลที่ ๕ ถ้าเป็นรัชชกาลที่ ๕ ก็ไม่รู้พระนามรัชชกาลที่ ๓ แต่พระ
นามรัชชกาลที่ ๕ นั้นขาดไปแน่ด้วยไม่รู้ สมเด็จพระยาตากษานูปภาพ
ทรงจำได้ ว่ามีหนังสืออื่นใดอื่นหนังสือ ซึ่งกล่าวถึงพระนามอย่างจีนที่ในหอสมุด
ท่านควรจะให้ค้นดู เหตุที่ของกันเขาแน่ ก็ด้วยตำราตราซึ่งท่านให้ไปตรวจ
มีพระราชตัญญุตรอักษรจีนว่า เสียมก๊ก แต่เหมง ความว่าพระเจ้าแผ่นดินสยาม
ผู้ทรงพระนามว่า แต่เหมง ไม่รู้แน่ว่าครั้งไหน จึงทูลถามออกไปบ้าง ก็ทรงจำ
แน่ไม่ได้

พร

กรมศิลปากร

๒๗ กันยายน ๒๔๗๕

ขอประทานกราบทูล ทรงทราบดีฝ่าพระบาท

ข้าพระพุทธเจ้าได้รับถวายพระหัตถ์ลงวันที่ ๓๗ และวันที่ ๒๕ ใต้แล้ว

ที่ทรงพระเมตตาตรัสประทานเรื่องค้นหาคำของเพลงคำนับชาติไทยแก่

ข้าพระพุทธเจ้า ข้าพระพุทธเจ้ารู้สึกปลาบปลื้ม ในพระกรุณาเป็นอันเกล้า ๆ

ขอความที่ประทานมานั้นเป็นความรู้มากที่สุด

ถ้อยคำในเพลงสรรเสริญพระนารายณ์ ซึ่งดาดูแปลได้ ข้าพระพุทธเจ้า
ได้เคยเดาหลายครั้ง แต่เดาไม่ได้ตลอด เพิ่งได้ทราบเกล้า ๆ ด้วยว่าเคยเป็น
เพลงที่มีผู้นำมาเล่นแต่ก่อนแล้ว

ข้าพระพุทธเจ้าได้ค้นคำ ขอ ในพจนานุกรมไทยใหญ่ แปลไว้ว่า ร้อง
เพลง ดังที่เข้าใจ ขอความ (ความ) นี้ก็ร้องเพลงไว้ว่า หมอความ คือผู้
ชำนาญในการพูดในการร้องเพลง ใน สมุทโฆษ คำนี้ที่ก่อนให้จรรูก่อความ
ไว้ก่อนหนึ่งว่า ทนายผู้คอยความ เร่งตามได้สองเบื้องหลัง จึงเรื่องจารัสทั้ง
ทิศทางทุกฝ่าย ทนายผู้คอยความในที่นี้ คือคนพากย์หนึ่ง ถ้าเทียบกับคำว่า
หมอความ แปลว่าผู้พูดผู้ร้องในไทยใหญ่ก็ใกล้เคียงมาก ในไทยใหญ่มีทั้ง
ความ และ คาม (คำ) แปลว่า คำพูด ภาษา คิดด้วยเกล้า ๆ ว่า คาม เดี๋ยวจะถูก
กว่า คำ เพราะมีคำว่า ความ มาเข้าคู่ ดังที่จะเกรงว่าเคียงเข้ากับ คามนิคม จึง
หดให้สั้นลง คำที่แปลว่า ความ ก็มีอยู่ ในการนับบทกถอนเป็นคำ คำหนึ่งก็คือ
ได้ความก่อนหนึ่ง คำว่า หมอ ไทยใหญ่แปลไว้ว่า รู้หรือถนัดและใช้ผสมกับ
คำอื่นได้มาก เช่น หมอมือ — ผู้ถนัดในการใช้ฝีมือ หมอฮา หมอเลิกหมอฉาย
ผู้ถนัดเรื่องหนังสือ หมอหมีบ — ผู้ถนัดนวด หมอช่าง — ผู้ถนัดในการช่าง

ข้าพระพุทธเจ้าตอบถามชาวพายัพทั้งคำว้า ซอ เขาช้แจ่งว่า ซอ เป็นร้องเพลง ถ้า
มีเครื่องดนตรีเขาตอกบอกซอเครื่องดนตรีนั้น เช่น ซอปี ซอชิง (ว่ารูปคล้าย
พิณ ละเป็นแจ่ง ของจีนซึ่ง ในภาษาจีนแท้จกเรียกว่า เซ็ง) ถ้าการร้องนั้นมกรับ
หรือฉิ่งเป็นจังหวะแต่มีลูกคู่ เรียกว่า ซับ ตรงกับ ซับเต็กภา ถ้าเป็นร้องอย่าง
เหล่าเทศน์เป็น ล้วนว้า คำว่า ลัว ไม่มีใช้ ในภาษาไทยใหญ่ ซับ อธิบายได้ว่า
ร้องเพลงผดตักกันเช่นหญิงและชาย ร้องผดตักกันอย่างขรรมนิยมดาว แต่ตั้งว่า
ซับ คงเป็นคำเฉพาะในพายัพ ส่วนอีกคำไม่มีคำว่า ซับ ในความหมายว่าร้อง
เพลง แต่จะใช้ว่า ลัว ซึ่งในพายัพและในพจนานุกรมไทยใหญ่ไม่มีคำในความ
หมายนี้ ทางหลวงพระบางมีคำว่า ซับ แปลว่าร้องเพลง ถึงจะมีลูกคู่เรียก
ว่า ซับ คำว่า ซอ ซึ่งพายัพและไทยใหญ่ว่าร้องเพลง ทางอีกคำไม่มีใช้ มีแต่
ซอ เป็นเครื่องดนตรี ดังที่อีกคำจะได้คำนี้ไปจากหลวงพระบาง เพราะทางนั้น
มีคำว่า ซอ ที่แปลว่าเครื่องดนตรี แต่ตัวซอทางอีกคำไม่มีใช้ มีใช้แต่แคน
อย่างเดียว ซึ่งทางหลวงพระบางพายัพและไทยใหญ่ไม่มี มีผู้ว่าแคนเป็นของ
มนุษย์ตระกูลชวามตาย ไม่ใช่ของไทยมาแต่เดิม ซอ เครื่องดนตรีนั้น ไทย
ใหญ่เรียกว่า ตารอ หรือ ค่ายอ เทียบเคียงก็ ตรงกับ ซอ แต่มิ ตย ใจด้วย
แต่คงว่า ไทยใหญ่ได้ไปทางภาษาพม่า และคงเป็นคำเดียวกับ ซอ ยังมีคำ
แอ้ว อีกคำหนึ่ง ซึ่งไม่ใช่ร้องดากับแคน แอ้ว ไม่มีใช้ทางอีกคำ เป็นคำมีอยู่
ทางพายัพและไทยใหญ่ แปลว่า เทียนแหวะเวียนไป เทียบกับคำว่า อ้ว ในภาษา
จีน แปลความเดียวกัน หนังสือเรื่อง ไซอ้ว ก็แปลว่าเทียนไปทางตะวันตก ดังที่
จะเขากวีชาติซบร้องและเป่าแคนแหวะเวียนไปตามบ้านในเวดากต่างคนเป็นเรื่อง
ของหนุ่มสาว แล้วความหมายก็เลยเปลี่ยนไปเป็นว่า ซบร้องเข้ากับเคียงแคน
ซอแปลกกับแคนเป็นของอีกคำทางพายัพไม่มีใช้ แต่แอ้วเป็นของพายัพ ซึ่งทาง

อัครานไม้มี้ แคทไซเรียกกันอยู่ในกรุงเทพ ฯ ออกจะดัดแปลง คำว่า ญวน ทรง
เห็นว่าชาวพายัพ ลาว หมายถึงชาวอัคราน ข้าพระพุทธเจ้าเห็นพ้องในกระแ
พระตำริ ข้าพระพุทธเจ้าคั่นดูในพจนานุกรมไทยใหญ่ มีคำ ยวน แปลว่าเป็นคน
ดาว ซึ่งในทั้นหมายถึงชาวพายัพ ในตำนานของไทยใหญ่ใช้คำว่า ลาว เมื่อ
หมายความถึงชาวพายัพตลอดไปจนถึงชาวอัคราน คิดด้วยเกล้า ฯ ว่า ยวน
กับ ยูน ในคำว่า ยูนนาน เป็นคำเดียวกัน ลาวลาว ก็ควรจะมาจาก ลาวแก้ว
ดังที่ทรงพระตำริ เพราะแคว้นดงเกียนนั จันเรียกว่า กาวจี่ ญวนเป็น ยาวจี่
ชาวอัครานเรียกญวนทั่วไปว่า แกว แท้จริงจะหมายถึงญวนแกวในแคว้นดง
เกียน แดงกายหงุดหงิดเดอนมาหมายความถึงญวนทั่วไป ญวน กับ ยวน คิดด้วย
เกล้า ฯ ว่าจะเป็นคนดะคำ ในคำว่า ญวน จะเกี่ยวข้องกับคำว่า เซา หรือ
ชาว แคว้นหลวงพระบาง ซึ่งเป็นชื่อชาติชาครังโบราณพวกหนึ่ง

ข้าพระพุทธเจ้าได้สอบถามนายผู้คั่นคำว่า แสน นายผู้คั่นแจ่ว่า มีไซ
แต่แต่ที่หมายความถึงจำนวนนับสิบหมื่น และหมายถึงน้ำหนัก เช่นแต่หนึ่ง
เท่ากับร้อยชั่ง และแต่ซึ่งแปลว่ามากมายนัก เท่านั้น

ข้าพระพุทธเจ้าได้คั่นดูในภาษาไทยต่าง ๆ ไม่พบคำว่า แสน มีแต่ใน
ไทยใหญ่และอาหม เขียนว่า แสญ แปลว่าสิบหมื่นเท่านั้น ดงน แสน ไม่มีคำ
ในภาษาไทยใหญ่ คิดด้วยเกล้า ฯ ว่า แสนทั่วพระยาลาว จะออกมาจาก
แสญสิบหมื่น ทางพายัพ มีชื่อตำแหน่งคุมคน คือ กวาช เป็นนายพวก มีจำนวน
ตั้งแต่ ๓ คน ถึง ๖ คน เป็นอย่างมาก ถัดมามี หัวเซา (นายผู้สิบ) หัวร้อย
เจ้าพัน เจ้าหมื่น เจ้าแสน และ พระยา ตำแหน่งแต่ั้น เช่น แสนสุรินทร แสน
เมืองไฟ และตำแหน่งพระยาเป็นชั้นแม่ทัพ เพราะฉะนั้น แสนทั่วพระยา ก็คง
เป็นชั้นหัวหน้าคุมคนมากดงแต่ั้น ทางอัครานมีตำแหน่งหมื่นแต่ั้นแต่เพียง (ไม่ใช่

พระยา) คำแห่งนายสืบนายร้อย นายพันไม่มีใช้ คำว่า จำแสนยบดี ก็คงมา
จากแผลงในภาษาไทย จะไม่ใช่เพี้ยนไปจากคำ ไสย ในสังกฤต ข้าพระ
พุทธเจ้าระลึกได้ว่า ดเหมือนนมคำจำ แสนพลล้าน แก้วนพลแสน เป็นชื่ออยู่
ในทำเนียบบรรดาศักดิ์ แดงในชื่อเหล่านี้ จะเป็นคำเดียวกับ แสน ที่แปลว่าสืบ
หมื่น คำจำ ท้าว ทางพายัพ แดงอีกคำ หมายความว่าถึงบุตรหมื่นตำแหน่ง แต่
ทางพายัพจำกัดแต่เมื่อเป็นเด็กจึงเรียกว่าท้าว ถ้าเป็นผู้ใหญ่มีตำแหน่งหน้าที่
เรียกว่า ขุน คำจำ กวาน ญจน ใช้เรียกเป็นตำแหน่งนายทหารชั้นจ่านายสิบ ใน
ภาษาจีนมีคำจำ กุน หรือ กวน หมายความว่าขุนนาง แต่ใจออกแต่ียง กุน
เป็น กัว ไป เช่นภาษาจีนหลวงเรียกว่า กัวอ้วย ถ้าเป็นกวางตุ้งก็เป็น กุนทัว
ทัว แปลว่าพูดว่า จำ คือคำพูดของกุน

คำไทยที่สกัดด้วย จ ข้าพระพุทธเจ้าค้นหาพบในไทยขาวได้คำเดียวคือ
กิจ แปลว่า แผ่นอิฐ คำนี้เห็นจะไม่ใช้คำเดิมในภาษาไทย อาจเป็นคำญวน
เพราะใช้คำเดียวกัน ส่วนในไทยใหญ่เรียกอิฐ ว่า อุด ซึ่งอาจเป็นภาษาพม่า
คำในหนังสือทางอีสาน ที่สกัดด้วย ร ก็มี นายด้จลตมาให้ข้าพระพุทธเจ้า
คือ คำจำ เหมือน หมั้น ดอน เขียนเป็น เหม้อร หมัร ดร คิดด้วยเกล้า ว่า
ว่า เดียรดาษ จะแผลงไปจากคำว่า ดันดาต น่าจะเขียนเป็น ดัรดาต แดงเพี้ยน
เป็นเตียงสระตั้ง โยศ ดัร ก็เป็น เดียร ไป คำว่า ดาษ ก็จะเป็นเรื่องเขียนให้เป็นรูป
สังกฤต เดิมจะเป็น ดาด ตามธรรมดา ส่วนสกัดด้วย ญ นั้น มีดาดดินอยู่ในไทย
ใหญ่ และถ้าคำใดสกัดด้วย ญ เตียงมักแปรเป็นเตียงนาดีก้าง เช่น มุญ อ่าน
ว่า ม่วย แปลว่า มุณหวยณม ไทญ อ่านว่า หอย แปลว่า ห้อยโหน กุญ อ่าน
ว่า กุ้ย แปลว่า ม้าย ร้อง เรียกร้องออกมา กุญ อ่านว่า กุ้ย แปลว่า กัดด้วย
ที่คงเตียงอยู่ก็มี เช่น แกญ (แกน) แกญ (แก่น) แกญ (ก้าน)
แกญ (แกน และ แกน) แกญ แปลว่า แก้นหรือตัดชำในด้าคอ

กลา ตามที่แปลไว้ในพจนานุกรมที่ชำระใหม่ว่า องค์แห่งพิชิต ความ
 เขากันได้กับคำที่ว่า กองกฤษทกลาพิชิต ข้าพระพุทธเจ้าตองกันดูในพจนานุกรม
 ภาษาจีนที่ดูตำรา ในคำว่า กลา ไม่พบคำที่ตองการ คงมีแต่ กลา ในภาษาตั้งถกฤต
 ซึ่งแปลว่า ภาคส่วนของพระจันทร์ มีคำเดียวที่ใกล้เคียง กลาบาด อยู่คำหนึ่ง คือ กลา
 บัดติ แต่แปลได้ว่าตอกหมันยาเรืออดไม่ไหว ใกล้เคียงกับ คำ บัดติ ใกล้เคียง
 บัดตรี ในภาษาไทย ความก็ใกล้เคียงกัน นอกนั้น พบคำว่า กาลิ แปลว่า ดิบก เกิดอบ
 ด้วยคิบก เห็นจะเป็นคำเดียวกับ กาลิไหล่ ในภาษาไทย

เรื่องพระนามอย่างจีนของพระเจ้าแผ่นดิน ข้าพระพุทธเจ้าค้นหาใน
 หนังสือทางหอสมุด ยังไม่พบ สอบถามใครก็ไม่ได้ความ เพราะเจ้าหน้าที่
 เป็นคนรุ่นหลังทงนน การอ่านการจำยังไม่กว้างขวาง แต่พระนามอย่างจีน
 เคยประทานข้าพระพุทธเจ้าไว้ มีอยู่ในลายพระหัตถ์ถึงข้าพระพุทธเจ้าลงวันที่
 ๓๒ กันยายน พ.ศ. ๒๔๗๒ โฉนดครัดว่า พระเจนนอกอักษรจำได้และได้กราบ
 ทูลถวายไว้ คือ

แต่ฮว	รัชกาลที่	๑
แต่ชก	รัชกาลที่	๒
แต่เหมง	รัชกาลที่	๓
แต่ฮุด	รัชกาลที่	๔

ตามที่พระเจนนอกอักษรจดถวายไว้ ข้าพระพุทธเจ้าเกรงว่าพระเจนน
 อักษรอาจหลงผิดได้ เพราะมีผู้บอกแก่ข้าพระพุทธเจ้าว่า แต่เหมง เป็นรัชกาล
 ที่ ๓ เขายืนยันว่าจำได้แม่น เพราะเทียบ เหมง กับ มงกุฏ เหมือนผู้ทรงชน
 เชนัน ประกอบบทที่ตรัดว่าทรงจำได้ว่า แต่ฮุด เป็นรัชกาลที่ ๓ ด้วยแดง กยง
 ทำให้ข้าพระพุทธเจ้าสงสัย ฉะนั้นข้าพระพุทธเจ้ายังมีลายดวงตราเป็นหนังสือ

ด้านยี่ประจำ & รัชกาล จึงพยายามอ่านดู เพราะมีแนวอยู่แล้ว ก็อ่านออก
ข้าพระพุทธเจ้าให้พนักงานภาษาจีนในหอสมุดอ่านสอบ ก็ตรงกัน คงได้ผิดดังนี้
แต่ยุค รัชกาลที่ ๓ ตรงกับที่ทรงจำได้ แต่เหมง รัชกาลที่ ๕ ตรงกับที่มณฑล
แควย รัชกาลที่ ๒ และ แควย รัชกาลที่ ๓ เพราะขณะนั้น แควย ทยอย
ในสายพระราชบัญญัติ จึงเห็นว่า เป็นรัชกาลที่ ๕ เป็นอันไม่ได้ ข้าพระ
พุทธเจ้าขอประทานถวายตายดวงตราทั้ง ๕ มาพร้อมกันหนึ่งร้อยด้วย

เรื่องเขียนคำบาตเป็นคัตวัดกชอนอย่างคำว่า รัชกาล ข้าพระพุทธเจ้า
เกิดรู้ดกรากาญเมื่อคราวเขียนเรื่อง พระราชบัญญัติ เพราะต้องเขียนคำบา
อยู่มากครั้ง ข้าพระพุทธเจ้าได้ปรารถแก่พระสารประเสริฐว่า แต่ก่อนก็ไม่
เขียนคัตวัดกชอน นอกจากจะเป็นคำด้นชเข้ากับคัตวอน เช่น ราชกิจจานุเบกษา
ไม่มีเหตุผลจำเป็นอย่างไรที่จะเขียนให้เหมือนของเดิมให้เสียเวลา ควรจะแต่ง
คัตวให้เป็นไทยเสียดีกว่า พระสารประเสริฐก็เห็นด้วย ในเวลานั้น คำที่มคัตวัดกช
ชอน ถ้ามีช่องทางพระสารประเสริฐ และข้าพระพุทธเจ้าเป็นเขียนอย่างเก่าหมด
ไม่ชอนคัตว เจนใจแต่จำเป็น ด้วยเหตุนี้ ข้าพระพุทธเจ้าจึงเขียน รัชกาล
เป็น รัชกาล ดังที่กราบทูลมาข้างคั่น

ควรมีควรวแล้วแต่จะไปรอกเกล้า ฯ

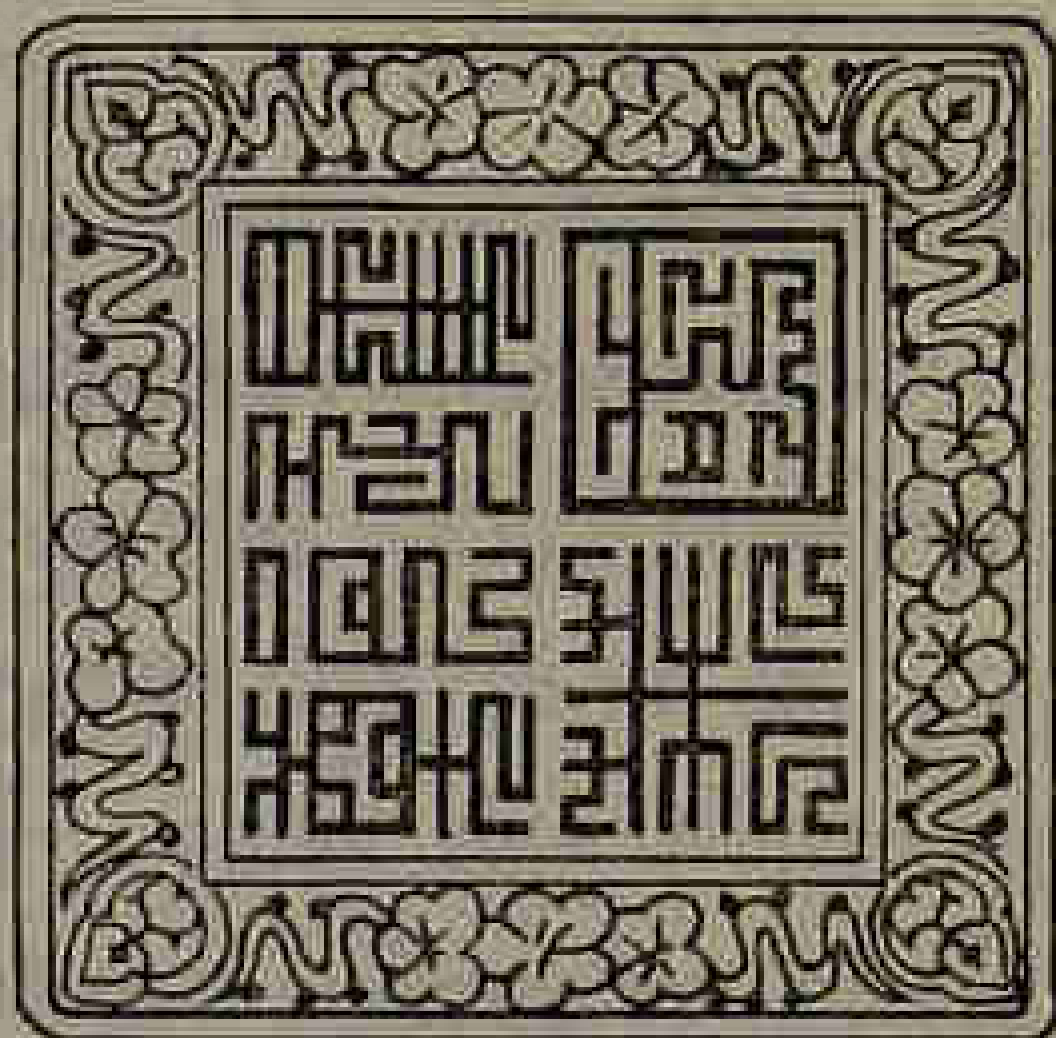
ข้าพระพุทธเจ้า *Mr. E. Chuanbong*

ขอประทานกราบทูล สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระ
นริศรานุวัดติวงศ์

อักษรจีนสี่ลาอ่อน มีรูปสิงโตหมอบ

รัชกาลที่ ๑ ตราอุณาโลม

รัชกาลที่ ๒ ตรากรวฑ

รัชกาลที่ ๓ ตราปราสาท

รัชกาลที่ ๔ ตรามงกุฎ

ตำหนักปลายเนิน คลองเตย

วันที่ ๖ ตุลาคม ๒๔๗๔

พระยาอนมานราชชน

ได้รับหนังสือของท่าน ลงวันที่ ๒๘ กันยายน บอกอะไรต่าง ๆ ให้ไป
นั้น รู้สึกว่าดีเต็มที่ ชอบใจเป็นอย่างยิ่ง

ที่แรกจะบอกความแน่เสียก่อน ว่าคนซึ่งเป็นพวกเดียวกันแต่ย้ายถิ่นไป
ภาษาก็คงเปลี่ยนไป ไปเอาอย่างคนบ้านไหนเป็นที

คำ ขอ ขยับ ลำนำ หมายความว่าร้องทั้งหมด เข้าใจดีแล้ว คำ ก็คือ
พูดดีจากคำ ลำนำ นั้นเอง ขอ ซึ่งเราเรียกเป็นชื่อเครื่องดนตรีนั้นผมเพื่อน
ไม่ใช่เราเหตวไปคนเดียว เห็นทางที่ไปได้ก็เพราะร้องเข้าดนตรี จึงพาให้เข้าใจ
ผิดไปว่า ขอ เป็นเครื่องดนตรี ที่ว่า ขอ ตรงกับ ตรอ นั้นก็ไปเข้าทางเขมร
ซึ่งเขาอ่าน ตรวง ว่า ตรวง จนฉันคงปัญหาถามท่านทีหนึ่งแล้ว ว่า ตร ทำไม
เราอ่านเป็น ฮ นึกถึง แคน ทางอีสานกับชดุยทางพายัพก็เป็นอันเดียวกัน ทาง
พายัพใช้ชดุยหลายเจ้าเปิดของคน ทางอีสานเอาชดุยหลายเจ้ารวมเข้าแต่คนเดียว
ทำให้ต้อง ใช้คนน้อยเข้าง่ายขึ้น ที่เห็นตงนกเพราะชดุยแตะแคนนั้นมันดกษณ
เหมือนกัน ท่านบอกว่า แอ้ว ไม่ได้หมายความว่าร้อง หมายความว่าเที่ยวไป
นั่นคืออย่างที่ได้รู้ความจริงขึ้น แต่ก่อนคำ แอ้ว หดงเป็นว่าร้อง

คำ ความ คาม ซึ่งท่านคิดเห็นว่าเป็น ความ คำ นั้นก็เต็มที่ ทนายผู้คอย
ความ ใน สมุทโฆษ นั้นฉันก็เห็นแตะจำได้ แต่เป็นเพียงลัดใจ ไม่ได้คิดไป
มากมายคำ ว่า ทมอ นั้นเคยได้ลัดใจว่าหมายถึงผู้ชำนาญ มี ทมอความ ทมอหวด
ทมอชา ทมอช้าง ทมองู ทมอตะเข้ อยู่เป็นต้นเป็นลูกแล้ว

คำว่า ญวน ฉันคิดว่าหมายถึงชาวพายัพนั้น อัครัยเขาเหตอะไร
หลายอย่าง แต่ก่อนเคยได้ยินว่าคำ ญวน นั้นมาแต่ โยนก ท่านมาเห็นว่าจะมา

แต่ ยูนา นนเขาดีมาก เป็นใหม่ที่สุดแต่ก็สมควรแล้ว เพราะประเทศไทย
นั้นไกลมาก ไม่มีทางอะไรที่จะมาเป็น ญวน ได้ นอกจากพระบาท แต่ก็ได้
ถึงดีเพราะกรุงศรีอยุธยาเป็นอยู่ คำ ลาวลาว นั้นมาแต่ กาวจี เป็นแน่
แต่ไม่มีสงสัย

คำ แสน ที่เข้ามาสู่ชอกคน เต็มที่ก็หมายถึงคนคนดีบหมื่นจริง มีนาย
ร้อยหัวพันหัวหมื่นเป็นพยานอยู่ แต่ต่อมาเกิดออกไป ที่ว่าหมายความว่าแดน
เป็นมากจนสมควรแล้ว พูดถึงตำแหน่ง ฉนั้นว่า ชุน ถกค อ กุน นนคนเขาคำนว่า
อาจที่คำจะมา โทดกันเขาคิดได้ ฉนั้นก็สันพูดไม่มีอะไรจะเถียงเขา คำว่า ท้าว
ฉนั้นก็คิดว่าคือ เจ้า (เจ้า) เพี้ย พญา พระยา ฉนั้นก็คิดว่าคือ พ้า เจ้าพระยา
ก็ เจ้าฟ้า เหตุด้วยหนังสือของเราไม่ใช่ของเรา เต็มไม่มีตัว ฟ แดงขาดหาง
คือ ฟ เต็มเขาคือ หง จึงเป็นการเรียบร้อยไปได้ ในการผสมตัวหนังสือ ให้เป็น
คือ ฟ ไม่ใช่เป็นแต่บ้านเรา ทางพม่าเขมรก็เป็นเหมือนกัน พม่า ผสม พยา
เป็น พ้า ทางเขมร ผสม ทวา (อ่านเป็นเสียงควบ ไม่ใช่หน้า) เป็น พ้า ทางจีน
ความที่รู้คำตรงกับกว้างคือมีตัว ฟ แต่ทางแค้วนพม่าทางไทย ถ้าถึงตัว ฟ
ก็ เป็น ฮ ไปทางเขมร บรรดาหนังสือที่ทอดบ้านเราจนแต่ไม่มีตัว ฟ ด้วยกัน
หงนง อดอดจนถึงกรีกซึ่งไกลมากก็ใช้ ph เป็นตัว ฟ จนทำให้เกิดสงสัยว่า
ตัว ฟ มาแต่ไหน

คำไทยที่สกัดด้วยตัวต่าง ๆ นั้นเป็นแน่ดังที่สอบได้ จะบัญญัติว่าคำ
ไทยแล้ว กน ค้องสกัด น เป็นคั้นนั้นเห็นจะไม่ได้ เป็นการแคบไปมาก ในการ
ที่จะตัดสินว่าคำใดเป็นภาษาใดนั้นยาก แม้เราเองก็สงสัยบ่อย ๆ ในคำหนึ่งซึ่งเรา
คิดว่าภาษาไทย ค่อยไปรู้ว่าเป็นอย่างต่างประเทศก็มี อันคำว่า อัฐ นั้น
ก็เคยสงสัยว่าทำไมเราต้องใช้ภาษามคธ ท่านคั้นได้ว่าคำที่เขาเรียกว่า กิจ นั้น

ดีมาก แต่ กิจ ก็ไปโดนเข้ากับภาษามคธ ดังที่จะเป็นด้วยเหตุนี้จึง ไซ้เรียก
อิฐ เป็นคำมคธเด็ดเดี่ยว

คำกล่าวนั้นได้คนพจนานุกรมทางมคธตั้งตั้งฤคมาแล้วเหมือนกัน แต่ได้
ไม่ถูกกับที่ของถาวร มีคำมากที่พบไม่ถูกกับที่ของถาวร คำขัดกร ของเราน่าสงสัย
ว่าจะเป็นอย่างใด คำ ก้าไศล จจะว่าเป็นภาษาไทยก็ได้ คือ ไกล (ไกลเกลี้ย)

เรื่องพระนามอย่างอื่น นั้นเหลือแต่สงสัยไม่แน่ อาจไขว่กันไปได้ จึง
บอกมาให้ท่านค้นหนังสือด้วยประสงค์เอาความแน่ นึกถึงคำ ฮุด ข้างนั้นก็
ตรงกับคำ พุทธ ข้างไทย อาจเป็น พระพุทธรูปออกฟ้า ก็ได้ หรือจะเป็น พระ
จอมเกล้า ก็ได้ งามจะเป็นองค์หนึ่งเพราะทรงผนวชในพระพุทธศาสนามากกว่า
เพราะถ้าพระราชบัญญัติซึ่งท่านตั้งไปให้มันเป็นของเก่าก็ไม่สมควรว่าคำ ฮุด จะ
เป็น พระพุทธรูปออกฟ้า เพราะพระนามนั้นยังไม่เกิดขึ้น แต่พระราชบัญญัติทั้ง
๕ องค์นั้น บังพระนามแค่ ๒ องค์ แต่อาจประทับไขว่ดำดักกันไปเสียก็ได้ แต่
เป็นอันเชื่อได้ว่ามีพระนาม ฮุด ฮิว ฮก เหมง อยู่เป็นอันแน่ แต่คำใดจะเป็นพระ
นามพระองค์ใดนั้นเป็นอันสงสัยอยู่ ได้ตั้งตัวอย่างพระราชบัญญัติขึ้นมา แล้ว
ด้วยคิดว่าท่านคงต้องการ

ขอที่จะเขียนตัวอักษรภาษามคธตั้งเองเป็นคนเดียวนั้น ฉันเห็นด้วยเต็มตัว
จะปฏิบัติตาม แม้ฉันเขียนมาแต่ก่อนก็ย้ายไปไม่อยู่ที่ จนคนสองพวกทัก คือพวก
เขียนตามเก่า และพวกเขียนตามใหม่ เมื่อขัดกับทางปฏิบัติของเรา

เรื่อง สวรรณภูมิ กับเรื่อง กฎหมายแคว้นลานนา นั้น ได้ให้คุณหญิง
อีศรพงศ์เดออกแล้ว เขาเลือกเอาเรื่อง สวรรณภูมิ ถ้าตั้งเป็นต้นฉบับให้พิมพ์
อยู่ แต่เรื่อง กฎหมายแคว้นลานนา นั้นไม่ได้ใช้ หลวงวิสุตกรบุตรเจ้าพระยา
วรพงศ์จะนำมาตั้งกันทอดมุด

พรอ

ตำหนักปลายเนิน คลองเตย

วันที่ ๒๗ กันยายน ๒๔๘๕

พระยาอนุমানราชอน

ประเด็น จะเอาความจ่าอะไร ประเด็น หรือมิใช่

เฉลิมพระชันษา เป็นทำบุญอายุตามทางอาทิตย์ คลองพระชันษา
เป็นทำบุญอายุตามทางจันทร์ คำนึงจะ ใช้แคร์ชชกาดที่ ๔ ลงมา คำ เฉลิม
ฉลอง เห็นจะมีมานานแล้ว แต่คำ ฉลอง ใช้มากกว่า ถ้าจะไป คำ เฉลิม
ก็เป็น เจิม ฉลอง ก็เป็น จอง จอง ออกจะไม่เข้าเรื่อง ทางเขมรเขาใช้คำ
ฉลอง เป็นว่า ชำม คำ เฉลิม ฉลอง จะเป็นภาษาไทยหรือเขมรก็ไม่ทราบ

จะเดาให้ท่านฟัง ครึ่งหนึ่งมีคนไม่ดันทดหนังสือ เขียนหนังสือมาให้
เห็นจะเป็นในโอกาสเฉลิมพระชันษาหรืออะไรก็ตามแต่แล้ว คนดันทดทางหนังสือ
อ่านก็หัวเราะ ว่า มี กมดว อ ค้วย ฉนั้นว่า มีอ ทำไมมีคว อ ใต้ มี จรมี
คว อ บ้างทำไมจะไม่ได้ ผู้อ่านที่ดันทดหนังสือก็หยุดหัวเราะแต่นั้นไป นี่แสดง
ว่าหนังสือของเราผิดบ่อยมาก

อนึ่งคำ ขรร นันถ์ลับต้น เขาใช้แทน ประ แต่ทางเขมรเขาใช้ไป
อย่างหนึ่ง ฉนั้นถอดคำ ขัน ของเขมรเป็นว่า ทำให้ แม้ทางเขมรก็เขียนคำ ขัน
นั้นเป็นถ้องนัย พวกหนังสือเขียนเปลี่ยนตัวดัดไปตามคัวหลัง อีกพวกหนึ่งคัวหลัง
จะเป็นวรรคใดก็ช่าง คงเขียนดัด น อยู่อย่างเดียว อย่างไรก็ดูก็ไม่ทราบ
ที่เขาเขียนเปลี่ยนไปตามคัวหลังอย่างบาดกมมุด ด้วยคำ ขังคัษ คือ ทำให้คัม
มีอยู่ นันถ์เปลี่ยน ขัน เป็น ขัง ไปด้วยอำนาจคัวหลัง

เรื่องไม้ผิด กับ ลากข้างหนกอก ทางเขมรเขาไม่มีไม้ผิด ไซตากข้าง
เป็นไม้ผิดไปเต็มอ แต่ข้างเราใช้คือกูเป็นไม้ผิด เหตุด้วยประปรกกับหนังสือเขมร
จึงหลงเดอะไปบ้าง เช่น ขัญชี ขาญชี เป็นต้น

พรอ

ตำหนักปลายเนิน คลองเตย

วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๔๗๕

พระยาอนุমানราชชน

คิดตั้งคำ เฉลิมฉลอง ซึ่งโตบอกมา นึกถึงคำหนังสือมาได้ ที่ว่า จอง
ถนน แสดงว่าคำ จอง นั้นเป็นท่า ก็ต้องกับที่บอกมาว่า ฉลอง เขมรเขาใช้
เป็น ชำม ก็คือว่า จอง เป็นท่า ฉลอง เป็น (เติน) ชำม ต้องกันดัดเดี่ยวแล้ว
แต่จะเป็นภาษาไทยหรือภาษาเขมรก็คงไม่ทราบอยู่นั่นเอง

คุณหญิงอิศรพงศ์มาบอกให้ทราบว่า การศพเจ้าพระยาอรรพวงศ จระดีพิมพ์
เรื่อง สุวรรณภูมิ แจก ว่าจะตีพิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพัฒน์นคร หอดมูกรับ
จะตรวจให้ก็เป็นการดีแล้ว

พรอ

กรมศิลปากร

วันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๔๗๕

ขอประทานกราบทูล ทรงทราบใต้ฝ่าพระบาท

ข้าพระพุทธเจ้าได้รับตายพระหัตถ์ลงวันที่ ๒๗ กันยายน และวันที่ ๒ ตุลาคม รวมสองฉบับแล้ว พระเดชพระคุณต้นเกล้า ๆ หาทิสักมิได้

ประเด็น ข้าพระพุทธเจ้าจนด้วยเกล้า ๆ ได้สอบถามและค้นหาที่ยังไม่ได้ความ ที่ทรงเห็นว่าจะเป็น ประเด็น หรือไม่ใช่ ข้าพระพุทธเจ้าเห็นได้ความ เข้ากันได้ดี

ข้าพระพุทธเจ้าเพิ่งได้ทราบเกล้า ๆ ถึงคำ เฉลิม และ ฉลอง พระชันษา ว่าใช้ผิดกัน มหาอำมาตย์ข้าพระพุทธเจ้าว่า ฉลอง เป็นคำเต็ม ถ้ามาจาก จอง จอง ก็จะต้องเป็น จำนอง การสุมโพธิ์ในเขมรก็ใช้ว่า ฉลอง แต่ ฉลอง ในเขมร แปลว่า ชำม อย่างที่ตรีศ ส่วน เฉลิม ไม่มีในเขมร เฉลิมพระชันษาก็ใช้ว่า ฉลอง ส่วน เจิม ก็ไม่มี เขมรมีคำ เฉลิม แปลว่า เป็นที่น่าชม นางงามที่หนึ่ง เช่น สรี เฉลิมนคร เป็นคำ ความของ เฉลิม กับ ฉลอง ก็พอปรับลงกันได้ แต่ไม่มี ใช้ในความว่า เฉลิมชันษา ข้าพระพุทธเจ้าสอบถามทางมอญและทางไทยถิ่นต่าง ๆ ก็ไม่ได้ความ มาเมื่อวานนี้พระสุริยวงศ์ อดิศรบรรพต ซึ่งเป็นผู้มีความรู้ภาษาไทย พายัพหลวงพระบางและอีสาน มาหาข้าพระพุทธเจ้า ได้ชี้แจงแก่ข้าพระพุทธเจ้า ว่า เฉลิม เป็นคำไทยมาแต่ เสิม ส่วน ฉลอง นั้นทางเวียงจันทน์ ใช้ว่า สอง เช่น สองวัด ก็คือ ฉลองวัด เข้าใจว่าจะไปจากสองของการนับนั่นเอง คือ สุมโพธิ์เป็นครั้งที่ไม่ใช่เป็นครั้งแรก คำอธิบายเรื่อง ฉลอง กับ สอง พอฟังได้ พระตำราประเสริฐเห็นว่า สอง สมอง ฉลอง สำนอง ควรเป็นคำเดียวกัน คือ

คอบแทน (ครึ่งที่สอง) เช่นฉดองหรือฉนองพระเศษพระคุณ ด่วน เอลิม กับ เอลิม
ข้าพระพุทธเจ้าเห็นเขากันได้ดี ดังที่การแสดง เอลิม มาเป็น เอลิม หรือ เอลิม
จะเอาฉแสดงมาจากหลักในภาษาเขมรก็ได้ คำว่า เพิ่มเติมเสริมสรทธา และ
เพิ่มเติมเอลิมสรทธา ก็เป็นความเดียวกัน มหาฉาคันคำ สอง ในเขมร ได้ความ
ว่า ใช้หนี เลขลบ คอบแทน แสดงเป็น สมอง สำนอง แปลว่า คอบแทน

เรื่องคำแสดงของเขมร เช่น จอง เป็น ฉำนอง ข้าพระพุทธเจ้าเคยถาม
มหาฉว่า ทำไมจึงต้องใช่เสียง อัมษะ จะใช้เป็นเสียง อัม เช่น จอง เป็น ฉัม
นอง บ้างไม่ได้หรือ และทำไมต้องมีเสียง น ด้วย จอง จะเป็น ฉำนอง บ้างมิได้
หรือ ก็ตอบได้แต่ว่าเคยใช้กันมาอย่างนั้น ในภาษาเขมรไม่มีอธิบายไว้ ข้าพระ
พุทธเจ้ามาได้ความจากคำรานุกรกิศาสตร์ว่า ภาษาที่ใช้คำอื่นเอามาติดต่อกำ
คองคองนน มีวิธีติดต่อกันสามลักษณะ คือติดต่อก่อนหรือเติมเข้าข้างหน้าคำคองคอง
ได้แก่อุปสรรค เติมเข้าข้างหลังได้แก่ปัจจัย เติมเข้ากลางคำ ซึ่งในบัดนี้และ
ดังกฤตไม่มี มีแต่ดงฮาคม ซึ่งเป็นการเติมเพื่อสะดวกในการออกเสียงเท่านั้น
ไม่ทำให้ความหมายในคำเมื่อเติมเสียงแล้วแปลกออกไป ด่วนเติมกลางอย่าง
ภาษาใช้คำติดต่อกัน เป็นเรื่องแปลกของความหมาย คำที่ใช้เติมกลางคองใช้เสียง
สระและพยัญชนะอนุนาดัก คือ ง น ม เพราะสะดวกแก่การออกเสียง เช่นใน
ภาษามอญ ปอด แปลว่า เจาะ แสดงเป็น ปาวทโนด แปลว่า เหล็กหมาด
คำทางฉองนข้าพระพุทธเจ้าจดตามทศรูภาษามอญจดมาให้ ด่วนที ในคำรานุกรกิศ
ศาสตร์เขียนเป็นคองโรมันไว้เป็นคองนี้ put - pnut (p - nu - t) เมื่อเขาแยกไป
ใจคองนักเห็นได้ชัดว่าเป็นฉของเสียง นุ เติมกลางคำ ถ้าจะเทียบ กราล เป็น
กักราล เขียนเป็นคองโรมันก็จะเป็น k - am - ral เห็นได้ชัดว่า อัม เป็นคำ

เดิมกลาง *ch-ann-ang* จำลอง ก็เป็นเสียง อัมมะ เดิมกลาง ในภาษามอญ—
เขมร ใช้เค็มหน้าแดงเค็มกลาง ภาษามลายูเค็มหน้าแดงเค็มหลัง ภาษาทมิฬ
ใช้แค่เค็มหลัง ภาษาเขมรก็ใช้เค็มหลังและจะเค็มค่อนไปโน้มนำเดี่ยวกลาง
เสียงก็ได้

เรื่อง มือ มี อ แต่ มี ไม่มี อ ข้าพระพุทธเจ้าเห็นชน ในหนังสือฝรั่ง
เล่มหนึ่ง กล่าวถึงเรื่องเสียงพยัญชนะและสระของอังกฤษว่าอ่านดับดับเค็มที่
เช่น rough อ่านว่า รฟ คิว gh เท่ากับ f (ฟ) women อ่านว่า วีเมิน คิว o เท่า
i (อี) tion อ่านว่า เซิน คิว ti เท่ากับ sh (ช) เพราะฉะนั้นถ้าเขียนคำว่า
fish จะต้องเขียนเป็น ghoti ตามแนวข้างบนนี้ ในศิลาจารึกพระร่วงก็ไม่ได้เค็ม
อ ในคำว่า ลือ แต่ในหนังสือครั้งสมเด็จพระนารายณ์มี อ บ้าง ไม่มีบ้าง เห็น
จะมาเข้ารูปมคธ อ ภายหลังนี้ มีผู้อธิบายกันว่าที่เค็ม อ เพื่อไม่ให้หลงผิดอ่าน
เป็น มี ไป เพราะ มี อ กับ มี รูปคล้ายกันมาก นี่ก็เป็นแต่ต้นนุษฐานเท่านั้น
ต่างที่ มี กับ มี ย ซึ่งคงคิดมาแต่ชาติ ที่ออกเสียง อ ให้ถนุเตยขึ้นไปขีดเพดาน
ปาก จึงได้เกิดเป็นเสียงเช่นนั้น การออกเสียงของไทยอย่างนี้ไม่มี

ที่ครุฑประทานเรื่องกาเวเขียน ขรร เป็น ปรข และเรื่องไม้ผัดและฉาก
ข้าง เพราะเนื่องมาแต่คตหนังสือเขมรนั้น มีประโยชน์แก่ข้าพระพุทธเจ้าเป็น
อย่างยิ่ง ข้าพระพุทธเจ้ากำลังเขียนคำรามรุกติศาสตร์อยู่ คิดด้วยเกล้า ๆ ว่า
แบ่งเป็นสองตอน ตอนหนึ่งว่าด้วยเหตุการรุกติศาสตร์ ตอนสองว่าด้วยภาษาไทย
ตามแนวรุกติศาสตร์ ข้าพระพุทธเจ้าเขียนตอนหนึ่งไปได้ ๕ บทแล้ว นับว่า
ใน ๕ ส่วนได้ลุล่วงไปแล้วส่วนหนึ่ง แต่เขียนได้ช้าเพราะทำได้แต่ในเวลาว่าง
แต่เวลาว่างนั้นแปดก ถ้ามีเวลาว่างมากเช่นในวันหยุด ก็ไม่ใช้เวลาว่างเขียน
หนังสือได้นัก เพราะไปใช้เป็นเวลาว่างเสียจริง ๆ ที่เขียนได้มากก็เมื่อในเวลา

อยู่ระหว่างไม่ว่าง เช่นมธุระอน ๆ จะต้องเขียนมาก พอเสร็จพระนนแดงก็ทำ
อนได้ คิดด้วยเกล้า ๆ ว่าทำได้ ในเวลาว่างเช่นนเป็นการพักผ่อนผ่อน เบียดน
เป็นหาความเพ็ดนอย่างอื่น แม้เป็นเรื่องเขียนด้วยกัน อย่างหนึ่งเป็นงาน แด่อก
อย่างหนึ่งเป็นเล่น จึงเป็นไม่เห็นอโยไป ข้าพระพุทธเจ้าคิดด้วยเกล้า ๆ ว่า ถ้า
เขียนนรูกคาคำศัพท์ภาคคนไปได้สักครึ่งหนึ่ง ก็จะได้ถวายไปเพื่อพระเมตตากรุณา
คิงทเศยประทานแก่ข้าพระพุทธเจ้ามา ส่วนตอนต้องจะพูดถึงลักษณะไทยเดิม
แด่จกตายมาจนปัจจุบันนี้ได้อย่างไร เป็นเรื่องหนักอยู่ ขอบทหนักเพราะภาษา
ไทยในรุ่นหลังปนกับเขมรจนเกือบจะเป็นภาษาเดียวกัน ถ้าไม่มีความรู้หลักใน
ภาษาเขมรก็เป็นความลำบากมาก เพราะฉะฉนหลุดต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับภาษาเขมร
ที่ทรงพระกรุณาประทานข้าพระพุทธเจ้ามา จึงเป็นประโยชน์แก่ข้าพระพุทธเจ้า
เป็นอย่างยิ่ง

เรื่องคำ ขอ ในพ่ายพม้ จ้อย อีกคำหนึ่ง ไซ้เข้าคู่กับ ขอ เป็น จ้อยขอ
ว่าเป็นเสียงร้องที่ไม่มีความหมาย เพราะฉะฉน จ้อย กับ สร้อยเพลง จะเป็น
คำเดียวกัน

ที่ทรงเห็นว่า เพย พญา พระยา พ้า จะเป็นคำเดียวกัน ข้าพระพุทธเจ้า
เห็นพ้องตามกระแสพระดำริทุกประการ ยั้งเขียน เจ้าฟ้าไทยใหญ่ ก็เขียนเป็น
sawbwa ซึ่งเขาคงเอาเสียงมาจากพม่า ที่ไม่มีเสียง ฟ ไซ้ ทมิฬเห็นกัน
ว่า พระ จะมาจาก วร เห็นด้วยเกล้า ๆ ว่าจะเพราะเหตุฉะฉนเป็นทีเสียงมาใกล้
กัน แด่ความในคำ วระ ก็แปลได้ความดี เดยอนุโตมให้รวมกัน คำ พระ ที่
เขียนไปจาก พ้า จึงหายไป เรื่องเสียง ฟ ในไทยใหญ่ ฮาหมกไม่มี ไซ้ เสียงเพี้ยน
เป็น ม ว แด่ ผ พ ไป ในคิตาจารึกพระร่วงเขียนเป็น ผ่า กิม พ้า กิม เป็นคำซึ่ง
ยังเขียนไม่อยู่ที่

เสียง ฟ ในตระกูลภาษาอินเดีย-ยุโรป มีแค่พวกภาษาเยอรมัน เช่น เยอรมัน อังกฤษ เดนมาร์ก ฮอลันดา ถ้าในตระกูล ตระกูลชนกันด้วยเสียง ฝ ในพวกภาษาเยอรมัน จะเป็นเสียง ฟ เช่น pitar - father; pedas (บาท) - foot, priya (ตั้งกฤต) - free (คำนี้ในความหมายเดิมหมายความว่า น่ารัก ความหมายมากกลายเป็น สะดวก อ้าเภอใจ ในตอนหลัง) parna (พรรณ) - fern คำเทียบอย่างนี้ในนิรุกติศาสตร์เรียกว่ากฎของกริม เพราะนักปราชญ์เยอรมัน ชอบเป็นคู่กันพบ และไม่ใช่มีแค่เสียง ฝ กับ ฟ ถึงสองอันก็เป็นแนวไป เป็นผลทำให้เดาถึงคำอื่นได้

คำ เจ้า เจ้า เจ้า เจ้า เสียงยาวทุกคำ ผิดกับที่เขียนซึ่งเป็นเสียงสั้น แต่ เจ้า เจ้า เจ้า เจ้า เสียงคงตามเขียน คิดด้วยเกล้า ๆ ว่าพวกแรกจะเป็นเสียง อยู่ในระหว่างเสียง เอ กับ อว หากไม่มีเครื่องหมายใช้เขียนจึงต้องเขียนเป็น เสียง เอ เสียงเต็มในภาษาไทยเห็นจะสูญหรือหายไปเพราะด้วยเรื่องเขียนดั่ง นkung มาก

ขุน กับ กุน ข้าพระพุทธเจ้าเห็นไปในทางว่าเป็นคำเดียวกัน ในภาษาจีนกลางคงเป็น กวน แต่จริงเป็น กุน แค่เสียงโบราณของจีนเป็น ขุน หรือ กุน ก็ได้ ถ้าว่าในเรื่องเสียงก็เป็นคำเดียวกัน กุน ในภาษาจีนแปลว่าพระเจ้าแผ่นดิน เจ้า หัวหน้า ก็ตรงกับ ขุน ในภาษาไทย ประกอบทั้งภาษาจีนกับภาษาไทยก็มื หักภาษาอย่างเดียวกัน การคิดต่อระหว่างไทยกับจีนก็มาช้านาน และไม่ใช่ มีแค่ กุน กับ ขุน เพียงเท่านั้น ยังมีคำที่พ้องเสียงแต่ความหมายกนออก นับด้วย หตายร้อยคำ ข้าพระพุทธเจ้าเห็นว่า ขุน กับ กุน เป็นคำเดียวกัน แต่จะเป็น คำของจีนหรือของไทยมาแต่เดิม และฝ่ายไหนจะยืมเอาไป ยากที่จะวินิจฉัย

คำ ๆ เดียวกันอาจเพี้ยนเสียงและความหมายไปตามท้องถิ่น เพราะด้วยสิ่งแวดล้อมและเวลา แต่ กน กับ ขน ยังมองเห็นเค้าอยู่

เรื่องตัดสินว่าคำใดเป็นภาษาไทย ถ้าเป็นคำสามัญต่างคำก็พอจะทราบเกล้า ๆ ได้ เช่น เกิด ในเขมรก็มีไทยก็มี แต่ เกิด มีอยู่ในภาษาไทยทุกถิ่น ส่วน เกิด มีแต่เขมร มอญไม่มี ถ้า เกิด เป็น คำเดิมของเขมร ในมอญก็ต้องมีด้วย ที่ เกิด แผลงเป็น กำเนิด ยังเกิด ก็คงเอาแนวในหลักภาษาเขมรมาใช้แก่คำไทย หรือไม่เช่นนั้นเขมรนำเอาคำกำเนิด ซึ่งเป็นคำไทย ไปใช้ตามหลักในภาษาของเขมร คำว่า จมูก เดิม สองคำนี้เป็นคำในตระกูลมอญ—เขมรแน่ เพราะในภาษามอญและภาษาชาก็มีคำสองคำนี้ หากเพี้ยนเสียงไปบ้าง ส่วนในภาษาไทยไม่มีคำว่า จมูก และ เดิม คงมีคำว่า ดัง ลัง และ ก้าว ย่าง และ เตี้ยว ถ้าเต็มด้วยเท้า ไทยใหญ่ใช้ว่า ไปได้

คำว่า กลว ใน กองคุณท์กลาติจ คิดด้วยเกล้า ๆ ว่าในที่นี้จะมาแต่คำอุกลาชาติ ซึ่งในคำกตอนหมายความว่า ไฟ หรือ ลูกไฟ ได้อีกทางหนึ่ง

เรื่องนั้น เขียนเบ็ดเตล็ดตั้งกดไปตามคัวหลัง ข้าพระพุทธเจ้าถ่มกราบทอดถึงเกล้าเป็นเช่นนี้ คอเนื่องมาแต่อาการของตมในปากออกมาค้างอยู่ แต่ถูกปากอวบไว้ ไม่ให้ออกมา ตมก็เด่นไปออกทางจมูก เป็นตมหายใจแรง ไม่มีเสียงก้อง ถ้าในขณะที่เดียวกันนั้นมีเสียงพยัญชนะ ไหวรรกใดตามมาด้วย ตมที่อวบไว้ก็จะเกิดเสียงเป็นไปตามเสียงพยัญชนะ ไหวรรกนั้น แต่เสียงคาบเด่นเป็นได้ทั้ง ง น และ ม เสียงอย่างนี้ ในคำภาษาไทยากรณ์ภาษาบาลีเรียกว่า อหุสสาร ซึ่งเขียนเป็นรูปพินทุหรือนิคหิต ในพระมาออกเสียง อหุสสาร เป็น ม ไทยออกเสียงตามปกติเป็น ง อย่างดังกา เช่น ปุ่ลิ่งค้ พระมาอ่านเป็น ปุ่พลิ่งค้ ของไทยเป็น ปุ่ลิ่งค้ คำ วงศ์ ฝรั่งเขียนเป็น vamsa ก็มี vangsa ก็มี เสียง ญ น ม ถ้าไม่มีเสียง อูบ ตามออกมาด้วย เสียงก็แน่นอน คือเป็นเสียงอนุนาดึกเท่านั้น

ยังเสียงวิสรรคอกเสียงหนึ่ง ซึ่งทำความลำบากให้เกิดเข้าใจผิดว่าเป็น
เสียงสระ เพราะในหนังสือไทยถือว่า ะ เป็นเสียงสระ อะ อาจารย์อังกฤษซึ่งสอน
วิชาไฟเนติกส์ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เคยบ่นแก่ข้าพระพุทธเจ้าว่า สอนนี้
ดีก็ให้เข้าใจถึงคำว่า เหมาะ คือเสียงพยัญชนะ moh ไม่ใช่เสียงสระ เอาะ ก็ไม่มี
ใครเชื่อ ผังเขียน เคะาะที่ เป็น graha ก็เนื่องมาจากเสียงวิสรรคก เป็นเสียงทนม
แต่เข้ามาแค่ปากช่องดูกระเดือก โดยแรง แต่ถูกคัดเสียงลง ในทันทีทันใด แล้วให้
ระเบิดออกมา ถ้าดมที่เด่นออกมาไม่ถูกเด่นเสียงที่ปากช่องดูกระเดือกคัดเสียง
เสียงเด่นออกมาจากปากไปได้สะดวก เสียงนั้นเป็นพยัญชนะ อ ถ้าเสียงดมที่
เด่นออกมากกระทบเด่นเสียงที่ปากช่องดูกระเดือก เกิดอาการต้นระดับ เสียง
ที่ออกมากก็เป็น โฆษะหรือเสียงก้อง ถ้าริมฝีปากห่อในขณะดมพุ่งออกมา เสียง
นั้นก็เสียงสระ อ ที่โบราณเขียน โลห เลห แล้วภายหลังเติมไม้เอกเป็น โลห์ เลห์
เห็นจะเกรงว่าจะอ่านไม่ถูก จึงต้องเติมไม้เอกลงไป เลยทำให้เสียงวิสรรคกตาย
เป็นระดับเสียงไป

ควรมีควรแล้วแต่จะโปรดเกล้า ฯ

ข้าพระพุทธเจ้า *Mr. S. Chulabhorn*

ขอประทานกราบทูล สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระ
นริศรานุวัดติวงศ์

จะบอกให้ท่านทราบได้ว่า คำ ซอ ฉันทาคิดว่า ฉ้อ คำ ซอ ม คิดว่า ชุ่ม
ภาษาอังกฤษ นั้นอ่านออกเสียงไม่ถูกต้อง ฉันทาคิดว่า ถ้าไม่จำเป็นแล้ว
ก็ไม่อ่าน ต้องยกตัวผิดเพราะเรียนหนังสือของเขาเอง เหมือนหนังสือของ
เขมร เราอ่านพอเข้าใจของเขาได้ เพราะเขาเขียนภาษาไทย และใช้คำมคธ
ตั้งถ้อยคำอย่างเรา ทั้งคำเขมรที่เราใช้เข้าใจอยู่แต่ก็มี ที่เป็นคำเหมือนกันก็มี
แต่ข้อที่คำที่เราไม่เข้าใจอยู่เล็กน้อยก็จะไปไหนเสีย จับเอาทางสัมผัสพจนานุกรม
แต่ไปเทียบเมืองเขมรฟังเขาพูดไม่เข้าใจเลย จะให้ตัวอย่างก็เช่นหนังสือเขียนว่า
นาคพัน แต่เขาพูดว่า เนียกเปียน ก็เป็นการเห็นอริบ ถ้าจะค้นเอาภาษาอังกฤษ
ว่าออกเสียงดัดแปลงแล้ว ค้นทางอเมริกันจะพบมาก ไม่ใช่เพียงแค่เขาจะคิดเขียน
เท่านั้น คิดจะให้เขียนแก้เสียด้วย แต่ไปไม่ไหวเพราะความเคย คำว่า ตีเดียว
คิดว่าเป็นคำไทย เดียว เป็นคำเขมร ตรงกับที่เขาเขียน เดียว

อ้อ อ้อ ของเราเข้าใจว่าเต็มเขาที่หลัง เพื่อนบ้านเขาไม่มีกันถมไป จะ
ว่าแต่ทางเขมร หนังสือเขาไม่มีแน่ แต่พูด อี เป็น อี มี เช่น ทัก เป็น ตัก เป็น
ต้น แต่จะเป็นทุกคำไปหรืออย่างไรไม่ทราบ เพราะได้อ่านหนังสือของเขาน้อย
เรื่องเขียน บรร ในที่ ประ กตจะคิดผิดด้วยบัญญัติผิด ตั้งชื่อว่า บรร
จะได้แก่คำเขมรซึ่งเขียน บัง บัญ หรือ บัน เช่นพระนาม บัญจบเบญจมา เป็น
คัน คำ ประจบ เป็นคำค่อนหน้า (บุพบท) ต่างหาก ที่แท้ จบ เท่านั้น คำ
จบ นั้นเองก็เข้าใจกันเดอะเดอะ แท้จริงหมายความว่าต่อติดกัน คือเอามือเข้า
ต่อติดกัน ทำให้เข้าใจว่าเป็นไหว แล้วเข้าใจว่าหมดเสียด้วยซ้ำ เพราะฟังธรรม
หรือฟังเพลงมีพาทย์ เมื่อถึงลงท้ายก็มือไหว จึงทำให้เข้าใจว่าต้นธรรมหรือ
หมดเพลง เป็นการเข้าใจผิดอันเดียวหลายต่อตั้งนี้ จึงพูดว่าเดอะเดอะ คำ บัง
บัน นั้นเขมรใช้มาก เขาประกอบเป็นสองคำ เช่น บังเกิด หมายความว่า ทำ

ให้เกิด จะใช้ทั่วไปหาได้ไม่ จะใช้ได้แค่เช่นว่า เถียงกัน บังเกิดโทษะ เป็นคั้น
 คำ เกิด จะว่าเขมรจำเขาคำไทยไปก็ได้ โดยหลักที่ว่าทางมอญไม่มี จะว่ามอญ
 ไปจากเขมรก็ว่าโดยประมาณเอาว่าเช่นนั้น แต่ความจริงจะไม่ใช้ก็ได้ ภา
 ษามอญก็ไม่ใช้จะเหมือนเขมรทุกคำไป คงมีเหมือนบ้างไม่เหมือนบ้าง ถ้าจะว่า
 เป็นตระกูลเดียวกันนั้นว่าได้ คำ เดิม (ลักต น) เขมรก็มี เขาเขียนหนังสือฝรั่ง
 บอกเสียงไว้ว่า เดิม แต่เขมรเขาออกเสียงมีระดับอย่างไรไม่เคยได้ยิน แต่หมาย
 ความว่าพินชนจากหลัง ในคำกตชนเรื่อง โนรา ก็มีว่า

เดินขึ้น	ปลุกนางสนมสาวใช้
สาวศรี ไปจุดได้	สาวใช้ ไปจุดชวาลา
เทียบขาม	ก็ตามไปเร่ส่องหา
นางเสด็จขึ้นเฝ้า	ท่านท้าวทรมพรรยาฯ ๗

(ในที่นี้จะแสดงแต่ เดิม คำเดียว หากจะให้เห็นกตชนเถ่าว่ารูปเขาเป็นอย่าง
 ไรจึงเขียนมาให้ยาวมาก) เราเขียน เดิม เป็น เดิม ถิ่นก็มี แต่เขมรเขาเขียน เกียร
 ในพจนานุกรมเขมรเขียน กู ทับ ค ปนกัน ที่ทำเช่นนั้นต่างที่จะเป็นดั่งขย ค อ่าน
 เป็น คอ ก็ได้ คอ ก็ได้ คำ ย่าง ฉันทกพบในหนังสือเขมร แต่จะเป็นคำเขมร
 หรือคำไทยไม่ทราบ ฉนอยากจะตัดสินว่า เดิม หรือ เดิม เป็นคำเขมร แต่ไม่
 กกล้าพูดเพราะมีคนโกรธ เป็นว่าคำใดซึ่งเราใช้จะเป็นภาษาอื่นไม่ได้ ถ้อยไปทาง
 เกียรติยศ ฉนจึงระแวงตัว ท่านพูดฉนจึงพูด

รอสองตัวเรียกว่ารอหัน ฉนถามตัวเองว่าหันอะไร แล้วก็คิดได้ตอบ
 ตัวเองว่าหันอากาศ เมื่อเช่นนั้นกอดสองตัวหรือนอดสองตัวก็ควรจะเรียกว่า กอหัน
 นอหัน อะไรหมด เราจะไม่รู้ความจริงไปไม่ได้ นอกจากคิดเดา จะผิดหรือถูกก็
 ต้องใช้ภาษาโจษย์เถว่า ตราไว้

ท่านคิดจะแต่งว่าด้วยภาษาไทยตามแนววิธีศึกษาคำศัพท์ แต่ที่หมาย
จะให้ฉันช่วยนั้นไม่แน่ว่าฉันจะช่วยได้ แค่คงบอกอะไรให้ท่านทราบได้บ้าง เพราะ
ว่าฉันชอบนัก ที่ท่านว่าภาษาไทยใหม่หลังปนกับภาษาเขมรเกือบเป็นอันเดียวกัน
นั้นแปลกใจอยู่ อาจเป็นไปได้ที่เขมรเคยจนเขาอย่างไทย ผิดตรงกันข้ามกับแต่ก่อน
นี้ไทยเขาอย่างเขมร ทั้งหนักแน่นด้วยโครงไหน ใคร่ครวญดึกเขาอย่างกัน

จะว่าถึงกรรมตาคน คนเกิดมาแต่จะต้องเดิน จะว่าเดินเป็นเครื่องบำรุง
ชีวิตหรือฆ่าเวลาอย่างไรก็ตามแต่จะเห็น แค่การเดินนั้นผิด ๆ กัน ท่านชอบ
เดินในการแต่งหนังสือ เขาก็เอาท่านมาได้ไว้ในการแต่งหนังสือ เพื่อจะได้เป็น
ประโยชน์สมควรความปรารถนาของเขา ท่านจะต้องทำให้เขา แต่เมื่อมีเวลาเหลือ
อย่างใด ๆ ท่านจะแต่งหนังสือเดินก็ได้ หรือไม่เดินในการแต่งหนังสือ จะเดิน
อย่างอื่นเล็กน้อยก็ตามใจท่านทุกอย่าง ไม่ประหัดอะไร

คำ จ้อย ทางพายัพมณฑลทวาย ทราบโดยดิฉันบทร้องว่า จ้อยแม่อา
สาวกำพ้ำมาแต่ไกล ท่านคิดว่า สร้อยเพลงมาแต่คำ จ้อย นั้น ฉันคิดจะกินแห่ง
เคยคิดมาแต่ก่อนแต่จะว่าสร้อยอะไร มีคำ ดอกสร้อย เป็นดังที่เล่นกันเป็นพัน
มาก่อนจนมีคำรา คิดว่าเต็มทีเห็นจะเรียกช่อดอกไม้ก่อน เช่นว่า ดอกจำปา
สองยามแล้วหนา นื่องจะลาแล้วเฮย เบื้องคนเป็น ดอก เบื้องปลายเป็น สร้อย
แดงก็เดินไปเป็นไม้ต้องขนตวยดอกไม้ก็โต สร้อยเพลง ทักจะร้องด้วยบทดอก
สร้อยนั้นเอง ฉันชอบเพลงนั้นแรมแปลก ๆ เหมือนหนังสือเพลง ดุระ แต่แรก
ฉันก็คิดไม่เห็นทาง ครั้นท่านบอกว่าคุณ ช ก็ได้กับ ดุระ จึงนึกซนได้ว่า ดุระ ก็
คือ จ้อย นั้นเอง ทั้งคำ เดียว ก็มีชื่อเพลง เรียกเขาเพลงนั้นแห่งเดียวเพราะแต่
เดินดังหูกคำ เมื่อถึงมัตตงฤษออก จนทำให้ฉันเข้าใจว่า เดียว แปลว่า มัต
โดยเทียบกับหูกขมกมทเรียกว่า เดียว ก็เป็นเครื่องผูกมัดเหมือนกัน แต่ท่าน

ว่า เดิม ฉันก็เห็นได้แก่ เที้ยว คือเที้ยวไปเที้ยวมา ทั้งได้กับ เที้ยว คือเที้ยว
ไปด้วย เพราะฉะนั้น คำ เดี้ยว กับ เดี้ยว อาจเป็นคนละคำก็เป็นได้

พระ ฉันทักคิดว่าตั้งใจจะสมัครใจให้เป็น พ้า นั่นเอง เทียบเอา เจ้า
พระขวัญ ซึ่งควรจะเป็น เจ้าฟ้าขวัญ ที่เขียน พระยา ก็คิดว่าหลงมาแต่ พญา
ที่คิดเอา วร เป็น พระ กตวัจระหลงไปมาก คัว ฟ มาแต่ไหนก็ติดที่หมดบัญญัติ
เพราะไม่รู้ภาษาค่าง ๆ เดี้ยวมาก เมื่อเด่นแต่สมัยมาแต่ก่อน เหน็ดแต่สมัยเยอรมัน
เขียน เฟินซิก ถมัตว ป หน้า แต่เขาไม่อ่าน ให้นักตั้งดีไปว่าคัว ฟ จะมาแต่
ภาษาอารบ แต่จะต่อเอาเป็นแน่ไม่ได้ ด้วยไม่รู้ภาษาค่าง ๆ อย่างที่ว่า จะบ่้วย
กล่าวไปโยดงภาษาอื่น แต่ภาษาไทยเราเองก็เต็มที่ พอใจที่ท่านบอกว่าภาษา
ไทยใหญ่และอาหมไม่มีคัว ฟ ใช้นั้นเป็นอันมาก ได้ความรักกว้างออกไปอีก

เรื่องเสียงสั้นยาว ฉันเห็นว่าเป็นตัวช่วยพูด ต่างพวกก็พูดสั้น ต่างพวกก็พูด
ยาว แล้วย่อมเปลี่ยนไปได้ตามคราวตามแห่ง หนังสือก็เขียนไปตามเสียงเป็น
ต้นบ้างยาวบ้าง นายกุหลาบเคยชักชวนให้คนเขียน เจ้า เป็น จ้าว มาคราวหนึ่ง
แล้วแต่ไม่สำเร็จ จะว่าไรก็ต้องว่าฝนความเคยไปไม่ได้ ที่จริงเสียงสั้นยาวก็
เป็นพลเนนค่าเท่านั้นเอง ภาษาอื่นมีลมไปที่หนังสือของเธอไม่มีสระสั้นยาวเป็น
คุณ ตลอดจนภาษามคธเก่าเช่น สลิล เป็นต้น ดังฉันได้บอกท่านมาที่หนังสือแล้ว
หนังสือของเราที่ยังเหลืออยู่แต่เพียงเหมือนกัน เคยถูกคนเขมรเขาที่คิดว่าเสียง ออ
ซึ่งต้องเขียนตัว อ เทียงเขานนมทำไม เพราะอ่านว่า กอ ขอ มีสระ อ ติดอยู่
ในตัวแล้ว เทียงเขาก็ไม่ได้ ที่จริงหนังสือเราตัวเดียวก็อ่านได้หลายอย่าง เช่น
หยด หยัด หยาด นึกเป็นคำเดียวกัน ตลอดจนไปถึง หยอด ด้วย แต่จะไม่พูดถึง
เพราะก้านนี้ต่างความหมายไป

เรื่องเสียงสั้นยาว แรกก่อนนึกไม่พืดพืดนัก เช่น เจีย ก็เป็นเสียงสั้น
อันควรจะมีไม้คู้ แต่ไม่เห็นมีใครเขียน เทียงนเห็น แสง ก็ถึงไม้คู้ แต่ ช่ง

อันเป็นคำสั้นเหมือนกัน ก็ไม่เคยพบดงไม้ไค้ๆ ต่างที่จะเห็นว่าไม้เอกอยู่ จะดง
ไม้ไค้ๆก็จริง คกดงเปนมี้บ้างไม่มีบ้าง แดงแค่จะชอบใจเขียน เรื่องเขียนไม้
ไค้ๆหรือไม้เขียน มีนทานจะเดาให้ท่านฟัง ส้มเต๋จพระพุทธรูปวิชาจารย์ท่านเคย
ถามความเหมือนกันว่าคำใดควรได้ไม้ไค้ๆ และคำใดไม่ควรได้ อันคิดสั้นว่าคำใด
ซึ่งแยกความหมายกันไปโนเดียงสั้นยาวไค้ๆจึงควรได้ เช่น เอ็น แดง เอ็น เปน
ต้น ถ้าคำที่แยกความหมายกันไปไม่ได้ จะเป็นเดียงสั้นหรือเดียงยาวก็ไม่จำเป็น
จะต้องได้ ท่านเห็นด้วย เคยเห็นหนังสือเขมรเขาเขียน รั้เขียน จะเป็นเขียนอย่าง
เก่าหรืออย่างใหม่ไม่ทราบ แต่เห็นว่าดีกว่าเขียนประหลัด ดังได้ปรากฏใน
ในเรื่องประหลัดแก่ท่านมาที่หนึ่งแล้ว ทำไม ก็ ดงไม้ไค้ๆจึงเป็นเดียงสั้นไปได้
แม้เขียน รั้ จะเป็นเดียงสั้นไปไม่ได้

ขุน กับ กุน ถ้าจะอธิบายแก่คำคำนี้ก็ไม่มีอะไรที่มากไปกว่าคำอธิบาย
ของท่าน คำ ขุนหลวง นั้นก็ชอบกต แต่ก่อนเราใช้เป็นที่เจ้าแผ่นดิน เรียก
ขุนหลวง ก็หมายความว่าขุนใหญ่ เพราะคิดหลบจาก ขุน ในตำแหน่งขุนนาง
คำ ขุนนาง ก็ชอบกต สดวกที่ ขุน จะเป็นปึงดังก็ นาง จะเป็นอีกดังก็ แต่เรียก
ว่า ขุนนาง ก็ตายเป็นพหูพจน์ไปได้ มีคนอธิบายว่าเพราะเขียนดง เปนพ้อง
อีกอย่างหนึ่ง ขุน กับ หลวง ก็มาแยกกันเป็นตำแหน่ง เห็นจะเป็นมานานแล้ว มี
คนพูดว่า หลวง ใช้คำค่อนหน้าว่า ท่านหลวง คือ คุณหลวง ก็ได้ แต่ คุณขุน
ใช้ไม่ได้ เกอะพิลึก ต้องเป็น ท่านขุน อย่างเดียว ฉะนั้นก็เห็นชั้น คำเหล่านี้
นำไปสงสัยไป ว่า ลูกขุน จะหมายจำเพาะพระโอรสเจ้าแผ่นดินมาเป็นเดียงดอก
กระมัง ถ้าแปล สงสัยไปตามคำก็เขาที่ว่าเป็นอย่างนั้น แต่ไม่มีอะไรที่จรรู้ได้แน่
เปนแต่ให้ความเห็นแก่ท่าน เข้าคำตราไว้

คำ อุกลาบาท นันผัด ตั้งสกัดกนเปน อุกลาบาท คัวหนั่งตอกดบักันเข้า
ไม่ได้ มคชกเปน อุกลาบาท ชาติคัว ล เข้าไม่ได้เหมือนกัน

ท่านตัดต้นเรื่องตัวสกัดกนเปดียน ฉันทเข้าใจ แคละเอียตเกินที่คนสามัญจะ
เข้าใจได้ไป ตอดตถึงสระ เออะ ด้วย นันกเปนลักษณะอย่างเดียวกัน คำมคช
ตั้งสกัดกนที่มาสู่ภาษาไทยเข้าในสระ เออะ นันมมาก ถ้าไม่รู้คนเดิมก็ลำบาก

การเปลี่ยนระดับเสียง ถ้าจาภาษาทางอิตาเลียนแล้ว เสียงสูงก็เป็นเน้น
หนัก เสียงต่ำก็เป็นกำเบา หนักเบาไม่อยู่ที่ สุดแต่แต่จะเน้นเสียง แต่ภาษาไทย
ดูไม่เป็นเช่นนั้น จะเห็นได้ว่าคำ มา ทว่า ม้า ทมา ย่อมต่างกันทั้งนน แต่ก็เป็น
เสียงชาวกรุงเทพ ๆ อย่างเช่นได้เคยปรารภแก่ท่านมาที่หนึ่งแล้ว ชาวโคราช
เปนคั้น เขาพูด ม้า ว่า ม้า ช้าง ว่า ช้าง ระดับเสียงผิดกันไปมากในหัวเมือง
ต่าง ๆ ก็ย่อมผิดกันไปทั้งนน ชุนอุคม เปนเด็กอยู่ที่บ้าน เขาชนไปรับราชการ
ที่เมืองโคราช เขาไปสังเกตได้ว่าตรงกันข้าม ถ้าเราสูงเขาก็ต่ำ เราต่ำเขาก็สูง
ฉันทนไปก็สังเกตได้ว่าเหมือนเขาว่า เขาแค่งปรารับฉันทด้วยวิธี ไซตอกไม้ต่าง ๆ
ประดับ มีตอกไม้อย่างหนึ่งซึ่งไม่มีในกรุงเทพ ฉันทถามว่าตอกอะไร เขาบอก
ว่า ตอกไม้คือ ตอกกกด ทงนกจนมนทานเตากัน แม่เจ้าถึงชาวเมืองอนกทำ
เสียงให้แปร่งไป เช่น เจิม เปน เหงย เปนคั้น นันเปนอย่างน้อย ถ้าอย่างมาก
แล้วด้านจนกผิดกันไปที่เดียว เช่น ฉันทเคยไปพบกับพระที่เกาะสมุย เราพูดไป
ท่านก็คองครอง ท่านพูดมาเราก็คองครอง นันก็เพราะด้านจนต่างกัน แต่เข้าใจ
กันได้

คำ ที่ ชั่ง อิม เปนคั้นนัน สัมเด็จพระประดวดัดเธอเรียกว่าคำเด็ก ๆ
ก็เด็กจริง ต่างก็ไซแทนกันได้ ต่างก็ไซแทนกันไม่ได้เลย

พรอ

คำหนักปลายเนิน คลองเตย

วันที่ ๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๕

พระยาอนุমানราชชน

หนังสือฉบับนี้เป็นเพิ่มเติม เพราะอยู่ไม่สุขเท่านั้นเอง

อันคำสั้นยาวในภาษาของเรา ไม่ใช่มีไปหมดทุกคำ ดังคำสั้นยาว
กฐาในศิว เช่น จ้าว เปนนาย เจ้า เปนบ่าว ดังคำสั้นยาวก็มีความหมายต่างกัน
ไป เช่น เขา ชาว เปนคน ดังคำสั้นแต่สั้น เช่น เต้า เปนต้น ดังคำสั้นแต่ยาว
เช่น ถ้าว เปนต้น

คำสั้นยาว ดูเหมือนเพียงจะมาถือว่าต่างกันขึ้น ดังเกิดกตอนเก่า ๆ ไอ
กับ อาย รับประทาน

ใน แขนเขียนเร็วจัดเป็นสระคู่ คือสั้นกับยาว มีคนเรียกว่าแขนเขียนเร็ว
เพราะคำสั้นยาวไม่ใช่ภาษาเรามีไปหมดทุกคำ เด็กท่องเดี่ยวเปล่า ๆ

ที่คนโบราณเขาจัดเป็นแม่ กกก กข กง กก กค กข กม เกย ออกจะ
ดี ๆ แม่ เกย นั้นอะไร ๆ ที่มีไขนอยไขทหลังก็เอาไปรวมไว้ทั้งหมด

เกย จ เกย อ นั้นเป็นของเติมใหม่ ด้วยอักษรเติมเขียนคำที่มี ไขอยู่
ไม่ได้ทั่ว

ที่ใน มุลขท เขียน เกิน เกอน เกย เกอย คงได้ ที่จะถูกทักว่า เกิน เกย
อ่านไม่ได้เขียนไม่ถูก แต่ที่จริงก็เขียนกันเป็น เกิน เกย ไม่เห็นมีใครเขียน
เกอน เกอย เดี่ยวเลย ตกเป็นเขียนตามเคย ที่จริงเราเอาอย่างมาจากเขมร

พร

กรมศิลปากร

วันที่ ๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๔

ขอประทานกราบทูล ทรงทราบใต้ฝ่าพระบาท

ข้าพระพุทธเจ้าได้รับลายพระหัตถ์ถึงวันที่ ๓๐ ตุลาคม และวันที่ ๓ พฤศจิกายน รวม ๒ ฉบับไว้แต่จะ พระเดชพระคุณล้นเกล้า ๆ หาทูลเกล้าได้ ททรงพระเมตตาตรัสประทานเรื่อง ฉลองพระชันษา และ เฉลิมพระชันษา แก่ข้าพระพุทธเจ้า เป็นความรู้อใหม่ซึ่งข้าพระพุทธเจ้าทราบเกล้า ๆ ข้าพระพุทธเจ้าเคยเห็นรูปถ่ายพระพุทธรูปว่าเป็นพระชัยพระจักร์ชกต่าง ๆ ก็นึกเสียดายคงจะทรงพระกรุณา โปรดให้สร้างชนรชกต่างของค ครนเมื่อทรงพระเมตตาตรัสถึงเรื่องฉลองพระชันษา และเฉลิมพระชันษา ก็มารู้สึกด้วยเกล้าว่า ข้าพระพุทธเจ้าขาดความรู้ในเรื่องที่ควรจะรู้อ ข้าพระพุทธเจ้าขอรับพระบารมีปกเกล้า ๆ ขอประทานทราบเกล้า ๆ เรื่องพระชัยด้วย เรื่องฉลองวันเกิด ในหนังสืออังกฤษเล่มหนึ่งลงต้นนุษฐานไว้ว่า น่าจะมาจากประเพณีชยปคเป็นปฐม เพราะปรากฏว่าชาวชยปคสมัยโบราณมีประเพณีฉลองวันเกิดของทวยเทพและของพระราชาและพระราชนี ในคัมภีร์ไบเบิ้ลก็กล่าวถึงฟาโรห์ กษัตริย์ชยปคฉลองวันเกิด พวกคฤศตังรุ่นแรกไม่นิยมฉลองวันเกิด เพราะถือว่าเกิดมาเป็นมนุษย์เป็นความทุกข์ ไม่ควรจะแสดงคามยินดีปรีดา ค้อมาในชนหลัง ชาวยุโรปจึงได้ถือวันเกิดเป็นประเพณีตบมา

เรื่องวิธเติมเสียงของคำ เขาช่างหน้า กลางหรือหลัง เพื่อให้มีความหมายเปลี่ยนแปลงไปนั้น เมื่อทรงทกถึงคำเติมที่ไม้อไรเสียง น ก็มี เช่น ำ เป็น รมำ ข้าพระพุทธเจ้าก็ได้อคิด ถดับไปตรวจดูในคำรานีรุกคิคำศัตร์อีก ก็ได้ความว่าข้าพระพุทธเจ้ากราบทูลไปยังบกพร่องอยู่ ในคำรานีเล่มนั้นกล่าวอว่า การเติมเสียงลงกลางคำ คือเติมเสียงเดี่ยวหรือหลายเสียงลงในคำที่เป็นตัวตั้งและ

เสียงที่เต็มหน้าต้องมีความหมาย มีละหนักเป็นแต่เต็มเสียงเฉย ๆ เท่านั้น
เสียงที่เต็มกลางนั้นมักเป็นเสียงนาสิก (ง ญ น ม) หรือเสียงลิขวิด (คือ ร
ล) เสียง ร ล เข้ากล่ากับพยัญชนะเสียงอื่นได้ มีลักษณะดังนำเหลวที่ผสมกับ
ของอื่นได้ จึงได้เรียกว่า ลิขวิดหรือเหลวอย่างน้ำ คิดด้วยเกล้า ๆ ว่า ร
เป็น ร ข่า จะเป็นเพราะมีเสียง ร อยู่แล้ว เสียงที่แทรกจึงเป็น ข ไป ไม่เป็น น
หรือ ม เสียง ร เป็นโฆษะเดยตากเสียงที่เต็มเป็นโฆษะไปด้วย คือเสียง ข ไม่
เป็นเสียง ฆ หรือ ฟ ทั้งนี้เมื่อถูกสถานการณ์ ขอพระบารมีปกเกล้า ๆ เป็นที่พึง

ขออำกับแล้ว ขอหมกับข่ม ข้าพระพุทธเจ้าเห็นพ้องกับที่ทรงพระดำริ
ว่าเป็นคำเดียวกัน ในที่หน้าจะยึดหรือเต็มเสียงสระ อ ซึ่งเป็นโฆษะ คิดด้วย
เกล้า ๆ ว่า ช้อ จะเป็น ชรช้อ ช้อน ในคำว่า อ่อนช้อน หรือ อรชร จะเป็น
ชะอ่อน ข้าพระพุทธเจ้านึกโอดไปถึงคำว่า อรไทย ซึ่งในบทความว่ามาจาก
อร — อทัย คำ อรไทย ทางพยางค์หมายความว่า นางกษัตริย์ ข้าพระพุทธเจ้า
ค้นคำ ไท ในภาษาไทยถิ่นต่าง ๆ ก็มีแต่คำที่เป็นชื่อชาติเท่านั้น ในภาษาชาว
กลางยังมีคำ ได้ แปลว่าพระเจ้าแผ่นดิน ตรงกับ คี ในแต่จิว และ เต้ ในฮก
เกี้ยน ถ้าถือว่า ท้าวไท กับ ได้ เป็นคำเดียวกัน อรไทย ก็ควรเป็น นาง
กษัตริย์ ถ้าถือว่า ไทย คือ ชาติไทย ท้าวไท ก็ควรเป็นกษัตริย์ไทย อรไทย
ก็เป็นนางสาวไทย คำที่เป็นชื่อชาติ มักเลื่อนมาเป็นความหมายว่า คน ไหญ่
เจ็ด เป็นการยกย่องชาติของคนและเหยียดชาติอื่น ชื่อชาวป่าชาวเขา เช่น ช่า
กะจิม และช้ออื่นซึ่งข้าพระพุทธเจ้าจำไม่ได้ก็ล้วนแปลว่า คน คือเป็นคนแต่ชาติ
ของคน ชาติอื่นไม่ใช่ ทางอีสานถ้าจะยกย่องพวกอื่นว่าเป็น คน ก็มักใช้ ไทย
นำหน้าชื่อชาติ เช่น ไทยแฉก กระทำให้หลงผิดไปว่า แฉก เป็นไทยพวกหนึ่ง
แต่ แฉก เป็นชื่อชาติช่าในตระกูลมอญ—เขมร ลาว ในภาษาไทยอีสาน และ
ไทยย้อยก็แปลว่า ไหญ่ ครั้นถึงคำ ช่า ซึ่งแปลว่า คน กลับแปลเป็น ช่าทาดไป

คิดด้วยเกล้า ๆ ว่า ไท ไท ที่แปลว่ากษัตริย์ อาจมาแต่ ไทย ซึ่งเป็นชื่อชาติ
ก็ได้ แลดูความเดือนมา

เรื่องภาษาเขมร ฟังเสียงพูดก็ผิดกับในคิ้วหนังสือ คิดด้วยเกล้า ๆ ว่า
เพราะได้ตัวอักษรมาจากอินเดีย ซึ่งมีเสียงต่างเสียงไม่ตรงกับเสียงของชาติที่นำ
เอามาใช้ จึงทำให้เขียนกับอ่านไม่ตรงกัน เพราะหาเสียงมาแทนได้ โดยประมาณ
เท่านั้น เมื่อคราวทิวทฤษฎีกระจายเสียงเป็นภาษาเขมร พระยาอุปทิศ ๆ บ่นว่า
ฟังไม่ออก คือเหมือนหาตัวอธิบายจึงได้เข้าใจ ข้าพระพุทธเจ้าเคยบ่นกับชาว
อังกฤษว่า ฟังชาวอังกฤษคืออังกฤษพูดนั้นก็ไม่ใช่ใจคอดอก ไม่เหมือนนักพูด
เขาพูดกับข้าพระพุทธเจ้า เขาหัวเราะตอบว่า เวลาพูดกับชาวอังกฤษด้วยนั้นก็
พูดอย่างธรรมดา เมื่อพูดกับคนไทยก็พูดอย่างระจง จึงทำให้ผิดกัน อย่างเดียวกับ
ที่เข่าฟังไทยคือไทยพูดนั้นก็ฟังไม่ออกทั้งหมด คิดด้วยเกล้า ๆ ว่า คิ้วหนังสือ
เป็นเครื่องหมายสำหรับเสียงพูด ไม่สามารถจะถ่ายเอาเสียงได้ตรงทีเดียว ได้แต่
พอประมาณเท่านั้น เมื่อเรียนภาษาของอีกชาติหนึ่งจากคิ้วหนังสือ จึงทำให้ผิด
กับเสียงที่พูดกันเป็นปกติ เช่นคำ มิ ได้ ในภาษาไทย เมื่อพูดเสียงก็เพี้ยนเป็น หมิ
ได้ ไป หนังสือ ก็เป็น มังสือ ข้าพระพุทธเจ้าเคยตำเนยคำว่า พระผู้มีพระภาค
เจ้า ในวิทฤษฎีกระจายเสียง เมื่อมีกระจายเสียงพระธรรมเทศนาในฤดูเข้าพรรษา
ปรากฏว่าเป็น พระภูมิภาค โดยมาก คือเมื่อได้สติ พระภิกษุผู้เทศน์จึงจะออก
เสียงว่า ผู้ คามคิ้วหนังสือ

ดี ทรงเห็นว่าเป็นคำไทย เดียน เป็นคำเขมร ข้าพระพุทธเจ้าได้สอบ
ค้นในภาษาไทยใหญ่และสอบถามชาวพม่าและอื่นค่าน คงได้ความเป็นอย่าง
เดียงว่า มิแต่ ดี ถ้วน เดียน ไม่มี ตรงตั้งที่ทรงคาดหมายไว้

เสียง อี อ้อ ในภาษาไทยถิ่นอื่นไม่มี มิแต่เดียง เออ ในไทยใหญ่
ลัก ก็เป็น เลิก เมือง ก็เป็น เมิง ถึง เป็น เถิง นายสุตธิ์แจ่งว่าเวลาเขียน ทาง

อีกคำหนึ่งจะใช้สระ เออ แต่เมื่ออ่านให้อ่านเป็นเสียง เออ ถ้ายาว ๆ คือ ครึง เออ
ครึง เออ ต่างที่เสียง อี ออ จะเป็นเสียงที่ไทยได้มาจากชาติอื่น แต่ชาวพระพุทธเจ้า
ยังชอบสวดไม่ได้ตลอด

ที่ประธาน ความหมายในคำจบ ถ้าเจตนาที่มาหลายคำ เป็นคำอย่าง
ทตที่สุด เพื่อให้เห็นความหมายย้ายที่ ในคำรามฤทธิศักดิ์ศรีอธิบายไว้ว่า ความ
หมายของคำเป็นดังลูกโซ่ มีแนวเทียบเป็นเครื่องเชื่อมให้ต่อกันเป็นเส้นเดียว คือ
ความหมายเดิมในคำ ขยายตัวออกไป โดยเอาไปเทียบเข้ากับดังอรรถมดกษณะ
คล้ายคลึงกัน แล้วนำเอาคำนั้นไปใช้ในความหมายใหม่ ห่างไกลออกไปทุกที มี
ลักษณะดังลูกโซ่นั้น

เรื่องคำเขมรกับคำไทยท้องถิ่น ถ้ามีอยู่ในคำไทยทุกถิ่น แต่ไม่มีอยู่
ในตระกูลภาษามอญ-เขมร ชาวพระพุทธเจ้าถือถือว่าเป็นคำไทย คำที่กล่าวนั้น
จะต้องเป็นคำที่ชาติต่าง ๆ ต้องมีคำใช้มาแต่เดิม เช่น คำที่เนื่องด้วยชื่อต่าง ๆ
ของร่างกาย ชื่อเครือญาติ เช่น พ่อ แม่ พี่ น้อง เป็นต้น ชื่อสิ่งธรรมชาติ
เช่น ดิน น้ำ ลม ไฟ ชื่อที่เกี่ยวกับลักษณะอาการสำนึก เช่น กิณ เดิน นิ่ง
นอน คำซึ่งเกี่ยวกับที่ในภาษาอังกฤษเรียกว่า Cultural borrowing จะต้องกิน
เอาไว้ต่างหาก เพราะต่างชาติอาจยืมคำที่ตนไม่มีมาใช้ได้ ข้อแปลกในคำเดิม
ของไทย ไม่มีคำว่า เดิน และ จมูก ไทยอื่นทุกแห่งเรียกจมูกว่า ดิง ดิง ทงหน
จมูก มีอยู่ในตระกูล มอญ-เขมร ทุกคน ผิดเพี้ยนกันแต่ในเรื่องเสียงย้าย
ที่ตามกฎของกริมเท่านั้น ด้วยเหตุดังนี้ ชาวพระพุทธเจ้าจึงถือว่า เดิน และ จมูก
เป็นคำในตระกูลมอญ-เขมร ไม่ใช่คำไทยเดิม

ก สองตัว หรือ น สองตัว คำอธิบายในปทานุกรมก็เรียกว่า ก หัน
น หัน เหมือนกัน ร หัน พอจะเห็นเหตุ เพราะเมื่อออกเสียง ร อ ปลายต้นซ้อน

อันตรรูปหน้าอากาศ แต่ที่เรียกว่า ก หัน น หัน จระอาศัย ร หัน เป็นแนวเทียบ หรือจะอย่างไร ข้าพระพุทธเจ้ายังจนด้วยเกล้า ฯ

พระ ทรงคิดว่าคงใจจะผลัดมคฺวให้เป็น พ้า เทียบคำ เจ้าพระขวัญ ข้าพระพุทธเจ้าเห็นพ้องในกระแแต่พระดำริทุกประการ ในคำไทยโบราณมีคำว่า พระทาม หรือ พระฮาม แปลว่า เวลาเข้ามามคฺจนจะสว่าง รุ่งฟ้า คำนี้ทางพายัพ ใช้ว่า พ้าฮาม ข้าพระพุทธเจ้าต้องค้นเคียง ฟ ในภาษาค่าง ๆ ได้ความจาก หนังสือเล่มหนึ่งว่า ดั้งกฤต ทมิฬ มงโกเดียน ตาดตางพอก พระม่า มอญ ไม่มีเคียง ฟ ในภาษาจีน พวกที่ออกเคียง ฟ ไม่ได้ คือ แคจว ฮกเกียน และ ไทหล่าคตอยจน ญวน ถ้าเป็นคำมีเคียง ฟ ในชาวอื่น ก็จะเป็น ฮ ฮว และ พ เช่น ฟุค ฟัด ฟุง ในกวางตุ้ง ก็เป็น ฮก ฮวด ฮง ในแคจว และฮกเกียนเป็น พุก พัด พง ในไทหล่า แล้วมาเข้า ฟุคนะ พัดนี้ และ พงค ในภาษาไทย ไทยใหญ่ อาหม ไทยนุง ไทยขาว ไม่มีเคียง ฟ ใช้เคียง พ แทน ไทยไท้ใช้เคียง ว แทน กงมีเคียง ฟ แต่ไทยย่อยเท่านั้น ข้าพระพุทธเจ้ายังรวนเรใจใน ข้อที่เคียงไทยเติมมี ฟ หรือไม่ ถ้าจะดูตัวอย่างที่กราบทูลมาข้างต้น น้ำหนัก ไปข้างไม่มีเคียง ฟ มาแต่เดิม เพราะไทยถิ่นอื่นส่วนมากไม่มีเคียง ฟ

เรื่องเสียงสั้นเสียงยาว ตามตัวอย่างที่ประทานแก่ข้าพระพุทธเจ้า ก็ เป็นที่สุด เพราะทำให้เห็นชัดความมาจัดให้ต่างกนชนในทหด ข้าพระพุทธเจ้าเห็น คำเขียนมีสระอาในภาษาไทย แต่ในหนังสือไทยใหญ่เขียนเป็นพยัญชนะตัวเดียว ไม่มีสระอาที่มี ทดากข้ามสระอาที่มี เช่น กิ = คำ กา = กา (นก) กัว = คำ จี = ข้า (ชัว) จ่า = จา (หารือกัน) จา = ข้า (หยาบ) ท = ท้า ถา = ถา (โกน) ท่า = ท่า (คอย) น = น้ำ ทนา = ทนา น่า = น่า (ตา) นา = นา พ = พร้า พ = พ้า ผา = ผา ผ่า = ผ่า ผา = ผา ผ้า = ผ้า ม = ม้า ทมา = ทมา ทม่า = ม่า ม่า = ม่า มา = มา ล = ล่า หล่า = ล่า

ลัว = ลัว ลว = ลว พิจารณาตามตัวอย่างเหล่านี้ เสียงสั้นในไทยใหญ่ กลาย
 มาเป็นเสียงยาวเท่ากันหมด คำมีประวิสัยชนม์ เช่น กะ จะ ชะ ปะ พระ ละ
 เป็นต้น ทางอีสานแต่พายัพมีใช้ แต่หนังสือพายัพไม่ประวิสัยชนม์ ส่วนอีสาน
 ใช้ประสมออกไป คำเหล่านี้แปลก ข้าพระพุทธเจ้าไม่เคยพบในไทยใหญ่แต่ใน
 ไทยถิ่นอื่น ๆ ดังคำเดียว คำเสียงสั้นยาวมี นว ออกคำหนึ่ง ซึ่งชาวชนบทต่างแห่ง
 ออกเสียงต้นตามคอดหนึ่งด้อย คิดด้วยเกล้า ๆ ว่า เสียงสั้นยาวจะมาผิดเพี้ยนกันไป
 เพราะด้วยระดับเสียง คำทมิฬระดับเสียงไม่โท อีสานออกเสียงเป็นไม้เอก เช่น
 ม้า ก็เป็น ม้า พังเสียงสั้นกว่า ม้า เด็กน้อย เสียงอักษรกลางที่เป็นเสียงปกติของ
 ไทย ก็เป็นเสียงจัตวาในไทยถิ่นอื่น เช่น กะ จะ ปะ ก็เป็น กะ จะ ปะ พังยาว
 ออกไปนิดหนึ่งด้วยอำนาจไม้ตรี

เรื่อง ขุน ข้าพระพุทธเจ้าค้นดูในพจนานุกรมไทยใหญ่ ในคำว่า ขุน แปล
 ไคว่ เจ้า ผู้ครองเมือง ผู้มีตำแหน่งในราชการ ถ้าเป็นพระเจ้าแผ่นดินใช้ว่า ขุน
 ทอคำ ซึ่งพระมาแต่ไทยเอามาใช้เรียกว่าพระเจ้าปราสาททอง ขุนหลวง แปลว่า
 อัครมหาเสนาบดี ต่างที่ ขุน มีคำว่า กวั้น เข้าคู่เป็น ขุนกวั้น แปลว่า ขุนนาง ฉวน
 เรียกขุนนางว่า กวั้น ซึ่งอีสานก็มีใช้ อาจได้ไปจากฉวน ในภาษาจีนมีคำว่า
 กวั้น ไม่เสียงกวางคั้ง และ กัว ในเสียงแต่จิด แปลว่า ขุนนาง ข้าพระพุทธเจ้า
 คิดนอกทางออกไปว่า ขุน ในคำว่า ขุนนาง จะเป็นคำเดียวกับ กวั้น ไม่ใช่ ขุน
 ที่หมายความว่า เจ้า เมื่อเสียงใกล้เคียงกันมาก อาจเอามาใช้สับสนกันได้ แต่
 ทำไมจึงมีคำ นาง คือท้าว คู่คำว่า นาง ในไทยใหญ่ ก็แปลว่า เจ้าหญิง หญิงมี
 สังกศ ภรรยาของขุนนาง และเป็นคำประกอบหน้าคำที่เป็นชื่อผู้หญิง ความก็
 ตรงกันกับของไทย ข้าพระพุทธเจ้าค้นไม่ได้ความว่า นาง ในคำว่า ขุนนาง
 แปลว่าอะไร นอกจากตราเขาไฉ่ว่า นาง คือภรรยาขุน เอามาเข้าคู่กัน คำลูกขุน
 ก็แปลก ถ้าเป็นไอรัดพระเจ้าแผ่นดิน ไทยใหญ่เรียกว่า ลูกขุนทอคำ ในภาษา

จึงมีคำว่า หลกกฤษ เป็นชื่อตำแหน่งราชบัณฑิต ๖ ตำแหน่ง มีหน้าที่
ปรึกษาของพระเจ้าแผ่นดิน ซึ่งเกี่ยวข้องกับราชพิธีโหราศาสตร์และประเพณี ถ้า
จะพิจารณาเรื่องราวของขุนของไทยกับ หลกกฤษ ของจีน ทั้งเคียงแต่ความหมายก็
ใกล้เคียงกันมาก คุณ กรมหมื่นพิทยาดังกรณ เคยตรัสบอกข้าพระพุทธเจ้าว่า จะ
มาแต่คำว่า คม เพราะอาหมเข็มน คม เป็น คุณ แต่ในหนังสืออาหมถ้าจะอ่าน
คม ต้องเติม อ อย่างเขมร มีฉะนั้นจะอ่านเป็น คอห ไป ที่ คุณขุน ไม่มี คิด
ด้วยเกล้า ๆ ว่าจะเนื่องมาแต่เคียงใกล้เคียง ไม่นัดปาก หรือว่า คุณ จะเพี้ยน
ไปจาก ขุน ในภาษาจึงไม่ใช่เข้าคู่

ข้าพระพุทธเจ้าถวายคำตอบตายพระหัตถ์ขาคอยุ่อกหงายข้อ เพราะ
ข้าพระพุทธเจ้ากำลังตอบส่วนนั้นคิดว่าต่อไป เพราะได้แนวทางจากข้อความที่ตรัส
ได้ในตายพระหัตถ์

ข้าพระพุทธเจ้าพบข้อความในจังหวัดเชียงรายว่า ขัวสลี ชาวจังหวัดนั้น
ซึ่งแจ้งว่า ขัว แปลว่า ตรา สลีส แปลว่า โป ย่อมมาจากคำ ศรีมหาโพธิ์ ขิวสลี
หมายความว่า ตราใบโพ คำ ขิว นั้นใช้ตลอดไปถึงตราประทับ เช่น ตราหงส์
ก็เรียกว่า ขิวหงส์ เป็นคำสามัญใช้อยู่เป็นปกติ ถ้า ขิว แปลว่า ตรา ขิวแก้ว
ก็ควรเป็น ตราแก้ว เหมาะที่จะเป็นตราเจ้าพระยาพระคลัง เพราะเกี่ยวข้องกับ
แหวนเงินทอง แต่ข้าพระพุทธเจ้าตอบนั้นคำ ขิว ในภาษาไทยถิ่นอื่น ที่แปลว่า
ตรา ไม่มีแต่คำ ขิว ซึ่งเป็นชื่อไม้เท่านั้น

ควรมีควรแล้วแต่จะโปรดเกล้า ๆ

ข้าพระพุทธเจ้า พระยาสุรสีห์

กรมศิลปากร

วันที่ ๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๕

ขอประทานกราบทูล ทรงทราบใต้ฝ่าพระบาท

ข้าพระพุทธเจ้าได้พบในสมุดคำเรื่อง คำให้การขุนหลวงหาวัด แห่งหนึ่ง
กล่าวไว้ว่า

อันตราพระโองการนั้นมีอยู่ ๔ อย่าง มหาโลโต ๑ ใช้ไปทิศตะวันออก
หงส์อยู่ในพิมาน ๑ นั้นใช้ไปทิศตะวันตก นารายณ์ขี่ครุฑ ๑ นั้น ใช้ไป
ทิศเหนือ สังข์อยู่ในปราสาท ๑ นั้น ใช้ไปทิศใต้

อันตราวังหน้านั้น เป็นรูปอุณาโลม ๑ ใช้ไปทั้ง ๔ ทิศ

ข้าพระพุทธเจ้าขอประทานกราบทูลลา ย้ายไปรับราชการประจำสำนัก
นายกรัฐมนตรี ตามคำสั่งของราชการ ข้าพระพุทธเจ้ารู้สึกซาบซึ้งในพระ
กรุณาเมตตา ที่ได้มีแก่ข้าพระพุทธเจ้าเป็นต้นพัน และยังหวังด้วยเกล้า ๆ ว่า
แม้ข้าพระพุทธเจ้าจะย้ายไปจากหอสมุด ก็คงจะทรงพระเมตตากรุณาข้าพระ
พุทธเจ้าอยู่ต่อไป ทั้งนี้การจะควรรื้อถอนไว้แล้วแต่จะทรงพระเมตตา

ควรมีควรแล้วแต่จะโปรดเกล้า ๆ

ข้าพระพุทธเจ้า *พร.ศ. อุนนทมนตรี*

ขอประทานกราบทูล สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระ
นริศรานุวัดติวงศ์

ตำหนักปลายเนิน คลองเตย

วันที่ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๔๗๔

พระยาอนมานราชชน

หนังสือของท่านลงวันที่ ๖ พฤศจิกายน ได้รับแจ้ง

ท่านถามถึงพระชัย ๒ องค์ แต่จะบอกท่านเท่าที่

รัชกาลที่ ๑ มีพระชัย ๒ องค์ องค์หนึ่งเป็นขนาดเล็ก เรียกว่า

พระชัยหลังช้าง หรือ พระชัยเล็ก อะไรก็เรียกกันไม่อยู่ที่ พระชัยองค์นี้เข้าใจ

ว่าสร้างแต่ครั้งยังไม่ได้เสวยราชสมบัติ ถ้าหวั่นไปทพจับศึกเอาชนหลังช้างไป

จึงได้ชื่อว่า พระชัยหลังช้าง อันการไปทพจับศึกจะต้องมีพระชัยไปเป็นเครื่อง

ราง ใคร ๆ ซึ่งมีหน้าที่ไปทพกับพระชัยกันทั้งนั้น ดังเช่นฉันเคยเล่าให้ท่านฟังว่า

เอาพระชัยห่อผ้าขาวม้าผูกคอทนายนำไป อีกองค์หนึ่งเป็นขนาดใหญ่ เรียกว่า

พระชัยประจำรัชกาล หรือ พระชัยใหญ่ ก็เรียกกัน องค์เป็นเงินฐานเป็นทอง

ทั้งดั่งองค์ แต่ทำไมจึงทรงสร้างเป็นดั่งองค์นั้นไม่ทราบกระแต่พระราชดำริห์

รัชกาลที่ ๒ ทรงสร้างชนอีกองค์หนึ่ง โดดได้เดียวกับพระชัยใหญ่ใน

รัชกาลก่อน แต่องค์ก็เป็นทองฐานก็เป็นทอง ในการที่ได้ชื่อว่า พระชัยประจำ

รัชกาล ก็ดั่งเป็นว่าได้ชื่อชนในรัชกาลนี้ ดังที่พระชัยนั้นเรียกว่า พระชัยวัฒน์

ก็มี

รัชกาลที่ ๓ ก็มีพระชัยประจำรัชกาล ขนาดเล็กดั่งมาก แต่ทำผ้าทรง

ฉีกเศษชนเป็นทองดงยา ที่ห่อได้ไปแทนในหอพระสุธาธิบดีพิมาน (หรือที่เรียก

กันโดยสามัญว่า หอพระเจ้า) มีพระชัยขนาดเดียวกันอยู่มาก ทำต่าง ๆ กัน

เป็นเงินกัม เป็นทองคำกัม เป็นไม้กัม ทำไว้ทำไมมากมายก็ไม่ทราบ ที่ห้ามฝัง
ยากคิดว่าเดอกเขาพระพวงนท้อย่างตมาไซองค์หนึ่ง ไม่ใช่สร้างใหม่ ที่เรียก
ว่า พระชัย นนทคิดว่า พระมารวิชัย นั่นเอง แต่ทำพระหัตถ์ซ้ายซึ่งเป็นอาการ
ทรงสมาธิให้ตะแคงเป็นถ้อยตาตบ้ตร ถ้อยทำไมไม่ทราบ ตาตบ้ตรนั้นก็เป็นยศ
ด้วย ถ้าเป็นพระหัตถ์ดวงแฉกถ้อยพดแฉก

รัชกาลที่ ๔ ทรงสร้างใหม่ ได้ทนมุทสร้าง คือพระองค์เจ้าประดิษฐ
วรการขนาดเด็กตงกว่ารัชกาลที่ ๓ เดียวยก แต่ก็เป็นทองทั้งองค์ทั้งฐานเหมือนกัน
แต่ฐานนั้นเปลี่ยนแปดกว่าเดิม มีฐานจารึกอักษร พระองค์เจ้าประดิษฐท่าน
บอกวาขนาดนั้นทรงกระพระราชนมาว่าเอาหน้าตัก ๕ นิ้ว เพราะฉนั้นประดิ
เป็นฉนั้นพฤษ์สับดี คือฉนั้นที่ ๕

รัชกาลที่ ๕ ก็ทรงสร้างองค์หนึ่ง เอาอย่างแบบพระชัยรัชกาลที่ ๔ แต่
ทรงพระราชนปรารถว่าพระองค์ประดิษฐ์ฉนั้นองศา ถ้าทำตามอย่างรัชกาลที่ ๔ ก็
เป็นหน้าตัก ๓ นิ้ว ฉนั้นเล็กหนักไปหรือ พระองค์เจ้าประดิษฐกราบบังคมทูลตาม
ความเห็นวาทำหน้าตัก ๔ นิ้วเท่าก่าตั้งพระองค์องศา ก็โปรด เพราะฉนั้นพระชัย
ประจํารัชกาลที่ ๕ ฉนั้นขนาดโตได้เดียวกับรัชกาลที่ ๓ ที่ ๒

รัชกาลที่ ๖ ฉนั้นไม่ทราบ

รัชกาลที่ ๗ เป็นหน้าตักสมเด็จพระสังฆราชเจ้าองค์องศา แต่เขาจะ
ไม่อยู่ บอกฝากไว้ฉนั้นก่าองศา ฉนั้นกราบบังคมทูลตามความเห็นวาให้ทำหน้าตัก
๓๗ เซนติเมตร เท่าก่าตั้งพระพุท ด้วยประดิษฐ์ฉนั้นพฤษ์ ก็โปรด เพราะฉนั้น
พระชัยในรัชกาลที่ ๗ ก่าขนาดโตได้เดียวกับรัชกาลที่ ๕ แต่องค์เป็นเงินเข้าแบบ
รัชกาลที่ ๓ ฐานเป็นทองเป็นแบบเดียวกับรัชกาลที่ ๔

รัชกาลที่ ๔ ไม่มีพระขัย ที่จะไปด้วยเงาไม้ให้ มังานอะไรก็ใช้
พระขัยรัชกาลที่ ๕ แคทจริงดี เพราะพระขัยประจำรัชกาลนั้นเป็นเรื่อง ได้คะแนน
ถ้ารัชกาลมากจนแฉงทคงจะลำบาก ในภายหน้า

พระขัยในรัชกาลที่ ๔ ก็ไม่มี คู่กับสมควร แมรัชกาลที่ ๓
ที่ ๒ เดิมก็ไม่มี มาสร้างถวายชนในรัชกาลที่ ๓ อันพระขัยรัชกาลที่ ๓ ที่ ๒
นั้นเป็นพระมารจขัย รัชกาลที่ ๓ เป็นพระสุมาริ แคห้ามผาคงทง ๓ รัชกาล
มาห้ามผาคงทงแครัชกาลที่ ๕ ลงมา ในรัชกาลที่ ๕ เป็นพระสุมาริ รัชกาล
ที่ ๕ เป็นพระคณชารราชฏริ นังบนฐานบัวกดับหงเบย รัชกาลที่ ๖ เป็นพระ
ดองหนาว ที่ทรงอนุญาตให้ทำมาตั้งขากฎเป็นดองชน ก็คือได้ทรงดองหนาวใน
ปางนี้ ตางที่จะมีพระอาการเป็นสุมาริด้วยก็ได้ รัชกาลที่ ๗ เป็นพระคณชา
ราชฏริ อย่างเดียวกับพระขัยรัชกาลที่ ๕ เว้นแคหนึ่งห้อยพระบาท ฉน
คิดถวาย

คิดเคมทททานบอกถึงการทำบุญถวายเทวดาแฉงวันเกิด ว่าที่จะมาทาง
อียปค ฉนนักชอบทางข้างวันเกิดไม่ทำอะไรด้วยคือว่าความเกิดเป็นทุกข

คำเต็มหน้ากลางหลัง ฉนคิดเหมือนกันว่าจะมีความผิดกัน เช่น
ทลาย เป็นพังเอง ทำลาย เป็นรือ เสี่ยง เป็นธรรมชาติ สำเนียง เป็นคกแฉง
อย่างนั้นเป็นคณ แคดางคำกจับได้ ดางคำกจับไม่ได้ ที่จับไม่ได้ให้คิดไปว่า
จะเป็นของใหม่ เคมคำเข้าโดยไม่รู้สัถถ้าเคมแฉงความผิดกัน หรือจะคิดค
ผิดไปก็เปนได้เหมือนกัน ในการคิดคู้ให้รู้สัถไปว่า ถ้ามีอักษรดองตัวก็ไม
คองเคม ถ้าเปนตัวเดียวคองเคมให้เปนดองตัว แคตัวเคมไม่จำเป็นคองเปน น
ตัวเดียว อื่น ๆ ก็มี เช่น ร้า = รบ้า คำนแน แฉงคิดเตาคือไป ว่า รอบ = รบอบ

เรียบ = รเหยียบ เหยิง = รเหยียง เြ็ด = รเบ็ด จะถูกหรือไม่ถูกก็ไม่ทราบ คัว
อื่นอีกก็มี เช่น เหยิง = เฉลียง แซ่ม = แซ่ม ชุ่ม = ชุ่ม แต่ท่านฉวยเอา
คำโคลงฉันท์มาว่า ชร่อ คือ ชอ มาเข้าพวกอีกมันถูกแล้ว

อร คิดว่ามาจากเขมร จะเป็นคำเดียวกับ อ่อน นั่นเอง นึกคำฉันท์
อะไรขึ้นได้ แต่ต้นทุนหายปลายทุนหลุด เหตุแต่ องค์อรไท ในที่นั้นควรจะ
อ่าน อร เป็น อ่อน อีกอย่างหนึ่งเคยได้ยินกรมสมเด็จพระสังฆราชคนครัดเรียก
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า อ่อน คิดว่าคำ หล่อน ก็เห็นจะมา
แต่คำ อ่อน นั่นเอง ทั้งได้ยินคำพระตำราประเสริฐว่า อรชร ก็คือ อ่อนช้อน
เป็นอันดงกันหมด คำว่า ไทย ถ้ามาแต่ ไต้ ก็มี ย ไม่ได้ ท่านอ้างถึง
คำ ไท ไต้ นั้นชอบยิ่งนัก พระพินิจวรรณการพูดดี ว่าพวกหนึ่งดื้อบาด ถ้า
ไม่เขียนตัว ย ก็มีชอ หย อยู่ในนั้นไม่ได้ เพราะไม่มตายไม่มีใช้ในภาษานั้น

ท่านกล่าวอ้างถึงคัมภีร์นรกคิศาจคร้อยบอยๆ ทำให้เกิดศรัทธาเป็น
อย่างยิ่ง แต่กได้เพียงฟังพูดเท่านั้น จะอ่านเข้าจริงๆ ก็ไม่ไหว เข้าใจดีไม่ได้
เพราะเป็นหนังสือฝรั่ง อันเป็นมือซ้ายของฉันทอยู่ด้วย ฝรั่งเขาพูดกันท่านฟังไม่
เข้าใจนั้น ต้องกันกับที่สมเด็จพระยาเทววงศ์ตริงเรียกว่า ปรีด คือพูดกัน
เร็ว ทรงฟังไม่เข้าพระทัย นึกถึงอาการหูหนวกของฉันท ถ้าใครคิดว่าหูหนวก
แล้วจะต้องตะโกนก็เป็นคติผิด การตะโกนกดบทำให้เข้าใจไม่ได้ พูดให้ซ้ำๆ
ชัดถ้อยชัดคำแล้วดีกว่า

ไม่ว่าภาษาอะไร ย่อมมีเสียงไม่เหมือนหนังสือด้วยกันทั้งนั้น เป็นต้น
ว่าพม่าพูดตัว ร ไม่ได้ ถึงตัว ร เขาก็ต้องเป็น ย ทั้งอะไรก็ดับไปหายอย่าง
เช่น ให้ศักดิ์เป็น บุพุธ สยณ คิสุสามิ เป็นต้น แต่เรารู้ได้ด้วยความเคย

ของเรา ท่านพูดถึงหนังสือกับเสียงของเราฉันก็เห็นฉัน นี่ก็ไม้ออกอยู่เหมือนกัน ว่า จักรพรรดิ กับ จักรวรรดิ และ พิธี กับ วิถี ก็เป็นคำเดียวกัน แต่ใครจึงอ่านผิดกันไปได้ แล้วยังไปนึกถึงกตอนว่า เล่าเรียนเขียนอ่าน ทำให้เข้าใจว่าการเขียนกับอ่านนั้นไม่เหมือนกัน ฟังคนทีไปเมืองนอกนานจนดั้นภาษาไทย กลับมาเรียนหนังสือไทยแล้วพูดว่า อ้ายนั้นอายุน ฟังก็เห็นขวางผิด

เออ แทน อี นั้นมีจนถึงแผ่นดินพระเจ้าบรมโกศ จารึกอะไรต่างๆ ใช้ เอง อยู่เป็นอันมาก อี เข้าใจว่ามาแต่เขมร แต่เขาอ่านเขาเอง เช่นเขียน ตก ก็อ่านเป็น ตัก แม้ในคำของเรา ถึงเป็นภาษามคธตั้งตักฤกษ์ก็อ่านเป็น อี เช่น ผลึก อัสวานิก เป็นต้น แท้จริงสระ อี ควรจะอ่านว่า อิง เดี่ยวด้วยซ้ำ สระ อี นั้นเป็นของไทยแน่ เค็มเข้าเพื่อจะให้ได้คู่เป็น อี อือ หรือต่างที่ทิ่มตัง อ จะหลงมาแต่ เอือ ก่อนก็ไม่ได้ คำ คัก เป็น เคิก ฉันทก็เคยสงสัย ท่านบอกให้ทราบนั้นชอบใจเป็นอันมาก ก็เป็นรูปเดียวกับ กิ่ง เป็น เอง นั้นเอง

คำอะไรเป็นภาษาไทย ตามเหตุที่ท่านยกเอาพจนานุกรมนั้นชอบแล้ว แต่ก็ต้องพิจารณาอยู่นั่นเอง เพราะภาษาย่อมมีเก่ามีใหม่ คำเขมรย่อมพาเอาพวกอีสานตามไปมาก เพราะบ้านอยู่ใกล้กัน ไม่ใช่แค่พาพวกอีสานไปเท่านั้น พวกอีสานยังพาเอาพวกพายัพไปด้วย

แนวเทียบนั้นเป็นแม่ ร ต้องตัวเป็น ร หั้นได้ ก หรือ น ของตัวก็ ต้องเทียบเอาเป็น ก หั้น น หั้น ได้เช่นเดียวกัน

เสียง ฟ นั้นทางชวาก็ไม่มี ใช้ตัว ผ หรือ พ (บ) แทน ฟ ถ้าท่านสืบได้ความว่าภาษาไทยมี ฟ ใช้บ้างก็จะเป็นประโยชน์ไม่น้อย คำ ผัว ซึ่งใช้เรียก ผัวเพศาน ฉันทก็เคยคิดว่าคือพ้านั่นเอง ฝ่าโองฝ่าอ่างก็เห็นจะหมายถึงพ้านั่นเอง

มาคิดแห่งแก่แต่ ฝาเรือน ว่าทำไมจึงเรียก ฝา ส่วนผนังนั้นเรียกแต่ผนังก่ออิฐ
ที่จริงคำ ผนัง ก็มาแต่ ผัง คำผังก็มีมาแต่ก่อนทำฝาก็อิฐแล้ว ควรที่ฝาเรือน
จะเรียกว่า ผนัง หากแต่เรียก ฝา นั้นผิดไปก็ เรียกผนังอิฐว่า กำแพง ผนังแต่

คำสั้นยาว ที่ท่านสอบได้แต่บอกให้ทราบหนักเค็มที่ เคยมีขดของที่
กรมหมื่นพิทยาดงกรณถาม ว่า คำซ้ำ ทำไมต้องมี ซ้ำ ด้วย ฉันทน์จนด้วยไม่รู้
ก่อนไปจะบอกแก่เธอได้ไม่จน

พระนามพระเจ้าปราสาททองฉันทน์คิดว่ามาแต่พม่า เพราะพม่าเรียก
พระเจ้าแผ่นดินว่าพระเจ้าปราสาททองเป็นปกติ คำนั้นก็จะมาแต่เจ้าหอคำ
นั่นเอง คำ ลูกขุน มาแต่ หลกกวงนั้น นั้นเห็นถูก เจ้าแผ่นดินเก่า ๆ ย่อมมี
อาจารย์อยู่ ๖ คนบ้าง ๕ คนบ้าง แต่คำ นาง คือ ขุนนาง นั้นยังไม่ได้เรื่อง

ขัว แปลว่าครานั่นตั้งดี กว่าจะเข้าใจกันเขาเอง ผิดก็ได้อีกก็ได้
โพธิ์ ไม่ใช่ชื่อต้นไม้ เป็นคำสรรเสริญพระเจ้า แก้ว แปลว่าดีเท่านั้นเอง คุจ
ข้างแก้วมาแก้วขุนพลแก้วขุนคลังแก้ว ไม่ใช่หมายถึงแก้วแหวนเงินทอง ตรา
เป็น ตัวยก ก็ได้ คือจดตั้งสำคัญไว้ ไม่ใช่ ตาตรา เช่นบอกมาแต่ก่อน นี้เป็น
คิดไปทางใหม่

หนังสือของท่านลงวันที่ ๘ พฤศจิกายน ได้รับแล้ว

คำให้การชนหลวงหาว่าดี นั้น เคยได้ยินท่านผู้ใหญ่ท่านดูหมิ่นกัน ว่ารู้
อะไรมากกว่าทศวรรุ ข้ามระบบปดอมแปลงเดียดงย แต่ฉันพูดไม่ได้ว่า
ระบบที่ท่านดูเป็นระบบปดอมหรือไม่ใช่ เพราะไม่ได้เห็น แต่ตั้งเกศคำได้ว่ามี
หงส์อยู่ในพิมาน ลังข้อยู่ในพิมาน นั้นดูเป็นพูดถึงพระราชตัญญูกรซึ่งเขียนไว้
ที่บ้านแพดระพระทวารพระที่นั่งจักรพรรดิพิมาน ซึ่งเขียนไว้เมื่อรัชกาลที่ ๓ แต่

สำนักนายกรัฐมนตรี

๒๘ พฤศจิกายน ๒๔๘๔

ขอประทานกราบทูล ทรงทราบใต้ฝ่าพระบาท

ข้าพระพุทธเจ้าได้รับตายพระหัตถ์ ลงวันที่ ๑๕ พฤศจิกายน ใต้ฝ่า

พระเคขพระคุณต้นเกล้า ฯ

ข้าพระพุทธเจ้าได้อ่านบททวนเรื่องพระชัยที่ทรงพระเมตตาประทานมา
หลายฉบับเพื่อให้จำได้ เรื่องพระชัยหลังช้างทำให้ข้าพระพุทธเจ้านึกไปถึงเรื่อง
ในคัมภีร์ไบเบิ้ล ว่าเมื่อชาติยิวออกรบ ต้องมีคนทามาบาเกิดออกหน้าทัพ
ตามรูปที่เขาเขียนไว้ เป็นลักษณะเกี้ยวของจีน หลังสามคู่ ๆ ว่าเป็น
เทพกฤษณะของพระยะโฮวา ช้างในจะมีอะไรบรรจุอยู่ ข้าพระพุทธเจ้าก็จำไม่ได้
ข้าพระพุทธเจ้าจำได้ว่าตามาบาเกิดเป็นเครื่องหมายของพระเจ้า ทรงสัญญาว่าจะ
ช่วยเหลือชาติยิว ซึ่งเป็นชาติเดือกสัตว์และโปรดปรานของพระองค์ ถ้าหน้าออก
หน้าทัพจะมีชัยชนะต่อศัตรู เมื่อเทียบความมุ่งหมายของตามาบาเกิดกับพระชัย
หลังช้าง หรือเอาพระชัยห่อผ้าขาวม้าผูกคอทนายนำไป ก็คงใจความเดียวกัน
คือใช้เป็นเครื่องรางเพื่อให้อุ่นใจ ข้าพระพุทธเจ้าเคยเห็นพระพุทธรูปมารวิชัย
บ่อย ๆ และเคยนึกเถียงว่า ทัดรางพระพุทธรูปปางนกขมมาก ก็เพราะมีชื่อว่า
ชนะมาร หากได้เฉลียวคิดไปว่าพระชัยกับพระมารวิชัยจะเป็นอย่างเดียวกัน หาก
เรียกแยกในเมื่อ ใช้ออกทัพหรือประดิษฐานไว้บูชา ข้าพระพุทธเจ้าสอบถาม
หลวงบริบาลบรรณรักษ์ ได้ความว่าพระพุทธรูปพระชัยมีผู้นิยมสร้างกันมาแต่
ก่อน และเป็นองค์เดียวกับพระมารวิชัย ศคเรื่องนยมนับถืออะไรต่าง ๆ อย่าง
เรื่องพระชัยน คิดด้วยเกล้า ฯ ว่ามีทั่วไป ในหมู่มนุษย์ทั้งไม่เจริญและไม่เจริญแล้ว
เป็นเรื่องน่าศึกษาอยู่มาก ข้าพระพุทธเจ้าเคยอ่านเรื่องความเป็นอยู่ของชาว
พม่า ชื่อเซอร์ยอฮ์สก็อตเป็นผู้แต่ง รู้ถึงจารธรรมนิยมประเพณีและความคิด

อ่าน คดขยี้จนความเป็นอยู่ของพระมาไม่ผิดอะไรกับไทย กระทำให้ข้าพระ
พุทธเจ้ามักฟังชานไปถึงเรื่องธรรมเนียมของไทยชาวบ้าน ซึ่งนับวันจะเปลี่ยน
แปดงไป ถ้าไม่รับรวบรวมไว้ค่อไปก็สูญ ข้าพระพุทธเจ้าพบใครทเป็นยูเฒ่า
ผู้แก่ เป็นโอกาสก็สอบถามจรวบรวมเอาไว้ ตามเรื่องที่ไตไว้ ก็อาจมองแเด
เห็นความเป็นไปในครั้งโบราณได้ด ข้าพระพุทธเจ้าจึงมุ่งหมายไว้ว่าจะเขียน
แซกเรื่องเกิด แต่งาน คาย ที่ข้าพระพุทธเจ้าเขียนเป็นรูปขึ้นใจแล้ว โดยเล่าถึง
เรื่องความเป็นอยู่ของไทยเมื่อเด็ก เมื่อเรชนหงด้อย เมอบวช เมื่อมีครอบครัว
แล้ว และอะไรเหตุอันค่อไป

เรื่องคำเต็มหน้ากลางหลัง ซึ่งเมื่อเต็มแล้ว ในภาษาไทยต่างคำ มี
ความผิดกัน ต่างคำก็ผิดกัน คิดด้วยเกล้า ว่าภาษาไทยใช้เอาคำใดคดที่มี
ความเต็มในค่อมาผสมกันให้เกิดความหมายต่างออกไป เมอมาได้คำในภาษา
ตระกูลมอญ—เขมร และตระกูลชวามตาย ซึ่งมอญมีเสียงสำหรับเต็มหน้ากลาง
หลัง เอามาคดค่อเอาคดบคความเต็ม ก็ไม่ล้ผลพดในเรื่องเหล่านี้
ความจึงเป็นอย่างเดียวกัน เช่น เจริญ เป็น จารีญ จมมู ไซตุกกแตมูร แดง
พวลไม่รู้ไม่ไตเพราะมมากกว่า และชนค่อหดกเต็มในภาษาไทย แดงความ
ดัดบคจึงเกิดชน ที่เอาแนวเทียบของชวเต็มเสียงอย่างน ไปใช้เต็มค่อนทงทแบบ
คำเขมรแเดที่บคภาษาไทย เพื่อประโยชน์ของเสียงในเวดาแแต่งกตชน โดยไม่นึก
ความว่าถ้าเต็มเสียงเข้าไปความจะค่อเปลี่ยนไป ส่วนเขมรในคชนหลังได้คำ
ไทยไป ก็อาจจำเอาไปเต็มเสียงไซให้เข้าหดกของเขมร แดงไทยไตกดับค
มาออกที่ หรือคำไทยเต็มเอาเอง แดงเขมรยืมเอาไปไซออกที่ เรื่องจึงบุงยาก
มีคดประปนกันหมด ข้าพระพุทธเจ้าเคยสอบถามมหาณาว่าคานคานนเป็นคดของ
เขมรหรือไม่ มหาณาคคอบไตเพียงว่าคานในเขมรก็มี คานนในเขมรไม่มี
ไม่กถ่ายนยน์เหมือนกก่อน เพราะมหาณาารู้กว้างขวางออกไปแเด้วว่า คำพูดใน

ภาษาต่าง ๆ ในแคว้นอินโดจีนปนกันยุ่ง จะยืนยันว่าคำใดเป็นคำของภาษาใด
มาแต่เดิมไม่ได้เสมอไป พระสารพระเสวีรู้เคยรวบรวมอักษรเทมหน้ากต่างหลัง
ของคำ ซึ่งเรียกว่า คำแผลง แล่อมอบให้ข้าพระพุทธเจ้าไว้นานมาแล้ว ข้าพระ
พุทธเจ้ายังไม่ได้ทำอะไร เพราะในนั้นไม่ได้พูดถึงเหตุผลว่าทำไมจึงต้องเติม
เสียงอย่างนั้น เป็นแต่รวบรวมรูปที่จะแผลงได้ความอยู่กันอย่างเท่านั้น ข้าพระ
พุทธเจ้า คิดดงยเกิดว่า ๆ มาของตน พอที่จะหยิบยกขึ้นมาพิจารณาใหม่ได้แต่
แต่ข้าพระพุทธเจ้าก็คิดแต่หนักใจเท่านั้น หาโอกาสที่จะทำเป็นงานเป็นการจริงจัง
ยังไม่ได้ แต่ข้าพระพุทธเจ้าก็ไม่ทงในเรื่องที่นึกมุ่งหมายไว้ เพราะในที่สุดก็
อาจทำได้สำเร็จในภายหลัง ซึ่งเป็นผลเกิดขึ้นเองโดยที่ไม่นึกคาดหมายไว้
ก็ได้

คำออร์ ข้าพระพุทธเจ้าตั้งคำถามหาว่าคำนี้เป็นคำมาจากเขมร หรือว่า
เขมรเอาไปจากไทย เพราะวิธีสังเกตในแม่กน ทางยี่สามชอบใช้ ร ดกด ซึ่งคง
ได้อิทธิพลมาจากเขมร ในภาษาไทยใหญ่ อ่อม แปลได้ว่า เด็กคนใช้ ทนาย
หรือคนใช้ของข้าราชการ ข้าพระพุทธเจ้าเคยพบในภาษาไทยถิ่นหนึ่ง แต่ค้นหา
อีกไม่พบว่ายอยู่ในหนังสืออะไร เรียกลูกอ่อนว่า ละอ่อน ลูก เตียงกร่อนเป็น
ละ ไป แล่วเตียงคงจะไปกตมกตมเข้ากับ อ่อน เกิดเป็นคำ หล่อน ตรงกนกับที่
ต้มเต็งกรมพระยาตำราฐานภาพทรงต้นนิษฐานได้ว่า หล่อน มาแต่ ลูกอ่อน
คำว่า อ่อน และ หล่อน จะย้ายความมาเรียกผู้ทนายรักษาใคร่อกชนหนึ่ง

ตำราปริกตศาสตร์ของฝรั่ง ข้าพระพุทธเจ้าเริ่มอ่านในครั้งแรกก็ไม่เข้าใจ
ใจ เพราะเป็นเรื่องกล่าวถึงหลักในภาษามอญกตคยจจยซึ่งเป็นภาษาของเขาเป็น
ส่วนใหญ่ ผู้ไม่มีความรู้ภาษากรีก ละติน และดัดกฤต ก็ลำบาก ทั้งตำราที่
ดี ๆ ก็เป็นภาษาเยอรมัน ข้าพระพุทธเจ้าเพียงอ่านอยู่หลายปี เข้าใจบ้างไม่

เข้าใจบ้าง เมื่ออ่านเข้าใจแจ่มแจ้งได้แค่หน้าหลังทัว ๆ ไป เหมามาปรับเข้ากับภาษาไทย ซึ่งเป็นภาษามืดกึ่งภาษาตรงกันข้ามกับภาษามอญกตคบจจย ส่วนที่ยังอ่านไม่ออกม้อกมาก และที่ยากที่สุดก็คือเรื่องความหมาย เพราะเชื่อว่าภาษาไม่ใช่อยูที่คนพูดแต่คนฟัง และไม่ใช่อยูที่คำพูดหรืออยู่ที่ควหนังสือ แต่อยู่ที่ความคิด ซึ่งผู้ต้องการจะบอกแต่คงออกมา โดย ใช้เสียง หรือควหนังสือ หรือสิ่งใดเป็นอาณัติสัญญาณส่งไปให้อีกผู้หนึ่ง แลดูผู้หนึ่ง ใช้หูหรือการรับอาณัติสัญญาณนั้นเข้าไปสู่ความคิดของตน ถ้าผู้ส่งและผู้รับอาณัติสัญญาณตรงกัน นั่นคือภาษา เพราะฉะนั้นความหมายเป็นเรื่องที่รูตรงหน้าไม่ได้ เพราะไม่ทราบจำผู้ ใช้จะตั้งเป็นอาณัติสัญญาณมาอย่างไรและผู้รับจะรับอย่างไร คำที่มอยู่ในพจนานุกรมก็เป็นแค่ความหมายโดด ๆ ที่นำเอาไปใช้ในภาษาเท่านั้น ยังไม่ใช้ภาษาโดยตรง จะเป็นภาษาก็คือเมื่อนำเอาไปใช้ในลักษณะความหมายไหน

เรื่องเสียง ว ในภาษาสันสกฤตและบาลีมากตายเป็นเสียง พ ในคำที่ไทยยืมมาและต่างคำก็มีความหมายเพี้ยนกันออกไป คิดด้วยเกล้า ๆ ว่าจะคิดมาแต่อินเดีย เพราะภาษาถิ่นต่าง ๆ ในอินเดีย เสียง ว เพี้ยนเป็น พ อยู่หลายถิ่น เช่นในภาษาชาวเบงกาลี เทวี่ ก็เป็น เทพ และคำอื่น ๆ ก็เช่นเดียวกัน แลดูไทยจะได้หดกันเป็นแนวเทียบมาแปลงเสียง ว เป็น พ ในคำอื่นด้วยอีกชนหนึ่ง คำจึงเกิดดับต้นเป็นทำนองเดียวกับคำเดิมหน้ากต่างหลัง

เสียง ร ในพม่าเป็น ย เคยทำให้เจ้าพระพุทธรเจ้าฉงนอยู่บ่อย ๆ เช่น ราม ก็เป็น ยาม กุช ก็เป็น ยลี หุเรียน เป็น ตูเรียน ในภาษาไทยก็มีคำ รุ่มร่าม ยุ่มย่าม

เรื่องเสียง อ ออ เออ เจ้าพระพุทธรเจ้าฉงนขบถามเขมร ก็อ่านเป็นต่าง ๆ กัน เช่น ผลึก ก็ว่าอ่านเป็น ผลึก คึกษา ก็เป็น เสกษา แต่ อักวนิก เป็น อักวนิก

ท้ออันเป็นต่าง ๆ ดังตั้งว่าจะเนื่องด้วยเสียงแฉกต่อมในคำนั้น แต่ข้าพระ
พุทธเจ้ายังซักมหาอำมาตย์ไม่ได้ตลอด เสียง อ จะเป็นของภาษาใด ข้าพระพุทธเจ้า
จะลองค้นคว้าต่อไป

เรื่องพูดเร็ว คิดด้วยเกล้าว่า เป็นลักษณะของภาษาอินเดียและภาษา
บาลี สังกฤต ตรงข้ามกับภาษาไทย เช่นคำ ทำ อเทม ถ้าเป็นบาลีและสังสกฤต
ก็ต้องให้เสียง ฮา ในคำ ทำ กับเสียง อ ในคำ อเทม เชื่อมต่อกันเป็นสนธิ
ไม่ยอมให้มีเสียงว่างขาดตอนในระหว่างคำ ทำ และ อเทม ถ้าเสียงสนธิกันก็
จะเป็น เทาเทม หรือ ไทวเทม สุดท้ายแต่จะเน้นเสียงหนักในคำหน้าหรือคำหลัง
เทศน์ในภาษาบาลีและสังสกฤตจึงต้องมีหยุดว่างกำหนดเรื่องเสียงกตมกตณ คือ
หยุดกตณชนไว ในไวยากรณ์ ส่วนไทยไม่มีเช่นนั้น เพราะไวัระยะช่องว่าง
ระหว่างคำ เสียงจึงไม่ติดสนธิกัน

เรื่องเสียงสนธิกัน ในตำราวิภक्तศาสตร์แบ่งออกเป็น ๓ ลักษณะ ถ้า
เสียงตัวหน้าตากเขาเสียงตัวหลังไปเข้าพวก เช่น สิบเอ็ด เป็น สิบเขต ทนวกท
เป็น ทนวกช (ก + ท = ช) เรียกว่ากตมกตณเสียงไปข้างหน้า ถ้าเสียงตัว
หลังตากเขาเสียงตัวหน้ามา เช่น มลิล เป็น มลิล อมาตย์ เป็น อามาตย์
เต้าเจี้ยว เป็น เจ้าเจี้ยว เรียกว่ากตมกตณเสียงไปข้างหลัง ถ้าเสียงต่างตากกัน
เช่น ฉันใด เป็น ไฉน คนไร เป็น ใคร กำแพงพระราม เป็น กำแพงพราหมณ์
เรียกว่ากตมกตณเสียงกนหมัด ถ้าเสียงที่ตากเขาไปในลักษณะทั้ง ๓ ทกตาวมา
นี้ เป็นแต่เสียงในอักษรวรรคเดียวกัน เช่น ชังควร สัญจร บันดาน เรียกว่า
กตมกตณเสียงเพียงต่างส่วน ต่างคำ เช่น ชักะเยอ เป็น ชักะเยอ เป็นเพราะเสียง ย
ตากเขาเสียง กช เป็น ค เพื่อให้เสียงอ่อนเข้ากัน เสียงพยัญชนะในวรรค จ ก็
เป็นเสียงพยัญชนะของตัวกตมกตณเสียงกนคือ คย = ๑ ฉย = ๒ คย = ๓
นย = ๔ คำ คยาคี ว่าแดงไปจากคำ จาคี ถ้าอ่านอย่างไทยก็เป็น คะยาคี

คำซึ่งมีเสียงคล้ายคลึงกัน ความหมายก็ย่อมใกล้เคียงกัน ส่วนมากเนื่องมาจากคำใด
คำหนึ่งก่อน แลอีกแปรเสียงคำนั้นให้เพี้ยนออกไป เพื่อให้มีคำออกชนสำหรับ
ใช้กับสิ่งซึ่งมีความหมายในลักษณะเดียวกัน ในภาษาใช้คำใดคล้ายภาษาจีน
ภาษาไทย มีคำพวกที่เสียงแต่ความหมายคล้ายคลึงกันอยู่มาก เช่น อิม เอ็ม
เออม หย่า ทน้า หรือคำในพวกคิดกัน เช่น กั้น คั้น กั้น ตั้งททรงตั้งนั้นฐาน
มาแต่จ ชำพระพุทธรเจ้าเคยเก็บคำที่ชนตนด้วยเสียง ง พบแต่คำที่มีความหมาย
ไม่ตรงทงหน เช่น งอ โงเง งู งอนงิ่ง เป็นต้น คำที่มีสระเอกเช่นเดียวกัน เป็น
เก เช เค้ เทล่ เข้ รวนเร เป็นต้น เป็นเรื่องน่าคิดว่าคำในภาษาไทยจะเกิด
มีคำไรชุนมาก ก็ด้วยแปรเสียงของคำใดคำหนึ่งเป็นควดง แลแจกลงออกไป

ในภาษาไทยถิ่นต่าง ๆ เรียกแมลงว่า ผ้ำฝน หรือ ผ้ำพน ทงหน
หมายความจำ ผ้ำ ที่เกิดจากฝนบีคบบ เมื่อมานกถึงคำจำ ผ้ำฝน ซึ่งเป็นคำคู่
ของพ้ำหรือฝน ความก้แน่นอนในเรื่องทว่า พ้ำ กับ ผ้ำ จะเป็นคำเดียวกัน ผ้ำ ถ้า
ออกเสียงอย่างอีสานก็เพี้ยนเป็นเสียง ผ้ำ กตาย ๆ ผ้ำ กับ ผ้ำ ก็คงมาจากคำ
เดียวกัน ส่วน ผ้ำ ถ้าออกเสียง ฝ ไม่ได้ ก็คงกลายเป็น ผ้ำ ไป ผ้ำ ที่ใช้เป็น
กริยา เช่น ผ้ำไป ก็คงบุกเข้าไปในทซึ่งมีอะไรกั้นขวางหน้าอยู่ ไทยใหญ่ใช้
คำ ผ้ำ (ผ้ำ) ประกอบกับคำอื่น เช่น ม่าผ เรียกว่า ผ้ำกั้ง ทางพายัพแต่อีสาน
ก็ใช้ ผ้ำ ในความที่หมายถึง ม่าผ ส่วน ผ้ำ ไม่มีใช้ ผ้ำ กับ ผ่า อาจเป็นคำ
เดียวกันหากเพี้ยนเสียงไป คำ ผ้ำผ่า ก็คงหมายความว่า ผ่า ที่เป็นผ่าหรือผ่ากั้น
ไว้ แต่แยกเอา ผ่า มาใช้กับเรือน แลวกเรียกพนเรือนที่ปลูกด้วยไม้ไม้ทบว่า ผ่าก
ถ้าเทียบ ผ่า กับ ผ่าก ก็น่าจะเป็นคำเดียวกัน คำว่า ม่าผ ที่ไทยใหญ่พายัพแต่
อีสานใช้ว่า ผ้ำ พอถึงคำ ม่าผ ไทยใหญ่หมายความว่า แฉ่น เช่น ม่าผตา คือ
กระจกแฉ่นตา ม่าผไฟ คือแฉ่นขยายที่ต่องในแดดเกิดเป็นไฟได้ ม่าผผีทู้ (ตุ)
กต่องจุกทักัน ในภาษาจีน ม่าผหมายความว่าผ่าทกกัน เป็นความหมายตรงกับ

ที่ไทยกลางใช้อยู่ คิดด้วยเกล้าว่า มันจะเป็นคำได้มาจากคำจีน เป็นเรื่องเกี่ยว
กับชื่อของเซทเกิดชนภายหลัง เมื่อชาติใดมีมาก่อน ชาติที่ยมเอามาใช้ก็เรียก
ชื่อตามคำของเจ้าของเดิม เหตุนี้ในไทยใหญ่คำ มัน จึงมีความหมายไปอีกทาง
หนึ่ง การยืมคำชนิดนี้กันใช้ ในตำราภาษาศาสตร์เรียกว่า Cultural borrowing

คำ เหม ในภาษาไทยเดิมแยกใช้ว่า ผ่าฝน คือ เหมฝน ถ้าถึงคำว่า
เหม ที่ไม่ใช้ฝน ไทยใหญ่แต่พ่ายไฟใช้ว่า หมอก ผิดกับไทยกลางที่หมอกเป็น
ไอน้ำที่เห็นขาวในเงาเข้าอยู่ระยพบนดิน ที่จริงเมฆทอดอยู่เคย ๆ อยู่ตามยอด
เขาที่หมอกที่อยู่ค้างมากก็เป็นพวกเดียวกัน ส่วนน้ำค้างในไทยใหญ่เรียก
ว่า นาย น้ำปาดมากที่ค้างไม่อยู่ในคำของพ่ายไฟแต่ชื่ออื่น ซึ่งจะใช้คำ เหม
แทน แต่คำ เหมนี้ ไทยใหญ่เขียนเป็น หมอญ แต่อ่าน เหมย (เพราะมี ญ ดกด
ทำให้เสียงข้างในจุก) หมายความว่าน้ำค้างที่ตกลงมาแข็ง (frost) ทั้งนี้จะเป็น
เพราะไทยเดิมอยู่ในถิ่นหนาว จึงมีคำเรียกน้ำค้างแข็ง ส่วนน้ำค้างธรรมดา
เรียกว่า นาย เมื่อไทยที่ตั้งมาอยู่ในเขตร้อนได้จึง อากาศร้อนกว่า น้ำค้างแข็ง
จะไม่มี ถิ่นเขาเอาคำ เหมย มาใช้เรียกน้ำค้างธรรมดา พอถึงไทยกลางที่ตั้งมาอยู่
คำในทร้อน น้ำค้างก็คงมีลักษณะต่างกับตอนเหนือ เลยเลิกใช้คำ เหมย เปลี่ยน
เป็นคำผัดมเอาใหม่ว่าน้ำค้าง ส่วน นาย คงเหลือค้างอยู่ในคำคำว่า แคนนาย
เท่านั้น

คำ ตรา จะเป็นภาษาใดไม่ทราบเกล้า ๆ มีอยู่ในภาษามอญ แปล
ความอย่างเดียวกัน ในอาหมก็มีคำ ตรา แปลว่า เงินตราบุรี เป็นชนิดคำมี
ความหมายเคลื่อนไปจากความหมายเดิมแล้ว

ควรมีควรแล้วแต่จะโปรดเกล้าฯ

ข้าพระพุทธเจ้า ท.ร. @ จ. ๒๖๖๖

คำหนักปลายเนิน คลองเตย

วันที่ ๗ ธันวาคม ๒๕๑๕

พระยาอนมานราชชน

หนังสือตงวันที่ ๒๘ พฤศจิกายน ได้รับแล้ว

เรื่องพระชัย นน ฉันบอกท่านแต่เท่าที่เห็น ทว่าพระชัยมาแต่
พระมารดาชย นน ก็เป็นแต่กาคะเจเอา จะถูกหรือไม่ถูกก็ไม่ทราบ พระมารดาชย
ก็ได้ฟังอธิบายกันมาเป็นดั่งอย่าง ว่าพระหัตถ์ซึ่งพาดอยู่บนพระเพดาน เพื่อ
กตพระเพดานไว้ไม่ให้ถูกหน้พวกมารไป อีกนัยหนึ่งว่าจพระชนนีอย่างเป้นพยาน
ในทางต้นนุษฐานอย่างหลงนมตั้งประกอบ คอมีนางชนนีมาบดข้องผม กับ
พระพุทธรูปมารดาชยเก่า ๆ ดางองค์ มีมือที่ทอดอยู่บนพระเพดานจรดถึงพื้นด้วย
ฉันขอว่า พระมารดาชย นน เข้าใจว่าเป็นชอมาแต่เคย ฉันพระชย นน แต่ก่อน
สร้างกนแต่ผมหน้าทคองไปทัพ ทำเป็นเครื่องราง แต่ที่หลังใคร ๆ แม่ไม่มี
หน้าทไปทัพกสร้างไว้ เป้นการเค็ดอนไป

ฉันอยากให้ท่านช่วยคิด ว่าพระธอตาตบ้ครนนั้นอะไรกัน เพราะฉันคิด
ไม่เห็น นอกจากเป็นว่าที่พระชัยธอตาตบ้ครนนั้น นึกให้ว่าเพอบังอาดูห ถ้าจะ
ว่าดังแบบอย่างกนก็ได้ว่าพระธอตาตบ้ครนนั้นทำตามอย่าง ข้างไทยมีดั่งอย่าง
คือพระชัย กับ พระศรีอารย ข้างต่างประเทศก็มีอย่างหนึ่งทำธอตาตบ้ครเมื่อ
เทศน์ แต่คิดว่าใหม่ด้วยกนทั้งนั้น ในเรื่องพระกบแต่ ฉันก็ได้งานพระที่ท่านชอบดู
หนังสือภาษาบาลีช่วยตรวจ เพราะทุกดางถึงเครื่องราชกฤษภณชกเกียงกนนั้น
ดางแห่งก็ว่าเป็นพัช ดางแห่งก็ว่าเป็นแต่ แต่ได้ความโดยต้นนุษฐานว่าพัชกับ

แต่ฉันเป็นอันเดียวกัน คือกำขมก ถ้าผูกแขนก็เป็นพัช ถ้าผูกแขนกำก็เป็น
แต่ แดงก็ทำเทียมด้วยอะไรคืออะไร นั่นคิดว่าที่หลัง

ข้อที่ท่านพบในใบเบ็ด ว่าพวกยวรบกันมีคนห้าม ดาบากิล (วอ) นำ
หนามหน ทางแขกเจ้าเซนมี่ แต่เขาทำเด็ก ๆ ดตห้ามเป็นทูตหัว คนด่ามัญ
เรียกกันว่า ทูลรังไก่อ แต่ขอเพลงยาวมว่า เจ้าเซมเดินตาบุด คำนี้อาจเขียน
พลาดไปได้ แต่ที่อย่างนั้น ได้สอบถามพวกแขกเจ้าเซม เขาบอกว่าเรียก
ดาบุด หมายความว่า วอ คือวอของพระเจ้า ผู้ทรงฝรั่งเขาเคยบอกแต่ก่อน
นี้ ไม่ว่าจะพวกไหน จะรบกันแต่ต่างก็มวอพระเจ้านำหน้าทุกพวกไป ตามที่ว่า
นั้นในวอจะต้องว่างเปล่า ทำวออุทิศถวายพระเจ้าเท่านั้น ที่เรามีพระชัยนำทัพ
ก็มาแต่วอพระเจ้านั่นเอง แต่แรกเราก็กไม่มีรูป มีอาดันบุชราชอยู่เป็นศออย่าง ที่
มานับถือรูปก็เพราะพวกกรีกมาทำรูปพระเจ้าจนเราก็ดอยเอามา เพราะไม่มีรูป
นั่นจำหัวใจ

ท่านคิดจะเขียนประเพณีอะไรของเราไว้นั้น ไม่มีที่คิดเลย

เรื่องคำเต็ม หน้า กลาง หลัง นั้น คำก็เต็มกันสืบต้น ลูกของท่าน
ทำให้เป็นเหตุที่เราไม่รู้ไม่ได้ว่าอะไร

คำ ละอ่อน ถ้าถูกก็เป็น หล่ออ่อน ได้ดี ถึงคำ ลูกอ่อน ก็เป็น หล่ออ่อน ได้
เหมือนกัน ทั้งคำรามรุกคิศาสตร์ปรับใจว่า ร ล เป็นลักษณะก็เอามาเต็มเข้าเป็น
หล่ออ่อน ได้เหมือนกัน คำ อร นั้น ถ้าท่านสืบได้ว่าเป็นอย่างไรแล้วบอกให้ฉัน
ทราบด้วย ฉันนั่งมอยเหมือนนกน คำรามรุกคิศาสตร์ซึ่งท่านบอกนั้นเข้าใจแล้ว
ยิ่งพิโยคพิเกษนท ไปกว่าที่ฉันนึกเดี่ยอก

เรื่อง จ เปน พ นั้นฉันเข้าใจมานานแล้วว่าเปนไปด้วยเหตุใด ที่เขียน
มาให้ก็เพื่อจะให้เห็นว่าผิดกัน คือถ้าเขียนด้วยตัว พ แล้วเสียงสูง ถ้าเปน จ
แล้วเสียงต่ำ ไม่เสมอกัน คำ อายนนอายน กควรที่จะเปน อายนนอายน ตาม
เสียงพูด ที่มหาฉ้าว่า นัน มีในคำเขมร แต่ น ไม่มีนั่นดี แต่ฉันก็คิดว่า นัน
จะเปนคำไทย เขมรจำเอาไปใช้ นักคำเขมรได้แต่ เนาะ กับ เมะ จะให้ตัว
อย่างแต่ที่จำได้ เช่น กาลเนาะ รเดนมนคร..... กาลเนาะ เข้าใจว่า
เทียบเอา เมื่อนัน เพราะ เมอ ก็เปนคำไทย นัน ก็เปนคำไทย

ที่เขียน อ นั้นทางเราดีมาก ฉันทักให้มาทางเขมร แต่เขาจะออกเสียง
อย่างไรไม่รู้ไม่รอบ ท่านจะค้นคว้าด้วย อ นั้นดีแล้ว ฉันทักได้พูดอยู่ด้วย

ข้างไทยยอมใช้คำโตด ๆ ไม่มีสนธิ ที่ใช้ตามบาลี เช่น วาณิช และ
วาณิชย ฉันทักจะกรวด ๆ เพราะทางเราใช้แต่คำ ถ้าจะแต่งคำว่า พวก
วาณิช ก็จะเข้าใจเช่นเดียวกับ วาณิชย์ เหมือนกัน ถ้าเขียนว่า พวกวาณิชย์
แล้วก็เกิน

ไปเห็นหนังสือจดหมายเหตุทางเมืองชวา เขาใช้ tj เปน จ ใช้ sj เปน ช
ก็ให้หนักขอบ (j เขาถือแต่อ่านเปนตัว ย) คำดังตักฤตซึ่งมีตัวต่างไปก็จำเปน
ต้องเขียนทุกตัวอยู่เอง ส่วนคำมคธที่ซ่อนดองตัวเขาแต่คงเดียงนั้นควร ราช
กิจจา ถึงจะอ่านว่า ราช-ชะ-กิ-จา ก็จะเป็นไรไป คำ ราช ก็ลับปิดอยู่
แล้ว เราอ่านเปนตักฤตว่า ราช-ชะ แต่ในภาษามคธ ดังตักฤต เขาอ่านเรียง
ตัวเปน ราช

ฉันยอมแล้วว่า ภาเรือน ตรงกับคำ พัว นั้นเอง เพราะมีคำ ผัว เปนประ
ธานอยู่ บรรดาเรือนโรงทั้งปวงก็ทำไปรัง ๆ ก่อน แล้วเขามานหรือผัวกันเปนภา

เข้ที่หตั้ง ท่านจะไค่ส่จนค้ว ฟ นนค้แถ้ว ฉั้นจะไค่พดอยรูค้ว ส่จนค้่า ฟาก
ทปุเรอหนยงค้ค้ไค่เห็นว้จะเป้นค้่าค้ยงกับ ฟากผ้ง เพราะค้่างกั้นมาก ทงค้่า
ฝาก แถะ ผาก กัมอ็ก แถ้วจวนค้ความหมายค้่างกั้นไปทงกั้น

เมวม กับ หมอก นนค้จวจะรูว้่าเป้นอนค้ยงกั้น แถ้วค้่าค้ญว้่าเป้นค้่างกั้น
ไปค้้วยค้ความเซตาท่่านน ทจรงมีอระไรหตายอย่่างท้จวจะรูไค่

ค้่า ตากแถค้ตากนวย เราใช้กั้นอย่่างเมอ แถ้วไค่ทราบว้่า นวย แถ้วจว
กะไร ครนมีค้นบอกว้่าค้อนาค้างกัพอใจ เห็นท้ค้ยงว้่าค้่า นวค้าง เป้นค้่าผุก
ใหม่ หมายถึงความว้่านาค้างอย่อบนค้ันไมไบ่หญ่่า

ค้่าจว้่า ตรา นนจะหมายถึงอระไรก้ดี แถ้วเราหมายถึงว้่า ผุก เป้นแม่้นอน
ส่จนพจนานุกรมอาหม ซึ่งแถ้วจว้่าตราเงินรูบียนนั้น ย่อมเห็นไค่จว้่าท้่าท้่หตั้งเงิน
รูบีย เงินค้ตรากัมีมานานแถ้ว แถ้วเขาจะเรียกว้่าตราหรือเรียกอย่่างไรไค่ทราบไค่

พรอ

ตำหนักปลายเนิน คลองเตย

วันที่ ๑๗ ธันวาคม ๒๕๑๕

พระยาอนมานราชชน

จะบอกให้ทราบในเรื่องพระชัยต่อไป ว่าในรัชกาลที่ ๕ ได้ทรงสร้าง
อีกครึ่งหนึ่ง เป็นองค์ขนาดเด็กหล่อด้วยทองคำไม่ถือคาตบัตร์ เป็นแค่มือก้า
เป็นทถอคาตบัตร์ โปรดให้ทำคตบได้เป็นรูปพุมอณาโตม คตบนั้นมีขนาดสูง
เหมจะไม่เกินกว่า ๒ เซนติเมตร มีด้อยร้อยดำหรับแขวนคอ พระราชทานแก่ผู้
ซึ่งได้รับพระราชทานครามหาจักรี นี้เป็นพยานว่าเป็นเครื่องราง แต่จะทำกของค
แต่ะหล่อวันไรจำไม่ได้ จำได้แต่ว่าปั้นหุ่นในโบสถวัดพระแก้ว ถ้าจะใคร่รู้จำนวน
ที่ทำแต่ะหล่อวันไรบ้าง ก็ยังค้น ราชกิจจา นี้เป็นแคบอกให้ทราบเรื่องเท่านั้น

ในเรื่อง ขรด นักถึงภาษาไทยก็นักได้ทางหนึ่ง ว่าครึ่งหนึ่งตามเด็จไป
ทะเล มีฝรั่งครูทหารปืนใหญ่ไปนั่งกินข้าวอยู่ด้วย แกใช้มีดพายอาหารกิน เรา
รู้ว่าแกต้องพูดภาษาไทยได้ สัมเด็จพระยาเทววงษจึงผูกภาษาไทยขึ้นบอก
แก่เจ้านายให้ดู ว่า มาณพข้างท่านแพทยอันด้วยพระขรรค์ คำว่า แพทย คือ
หมอกาวัน เวदानันท์ว่า แพทย ยังไม่ได้ใช้แทนคำ หมอ หมอกาวันแกรู้ว่าพูด
ดีเตียน แกจึงกระดิกมีดที่ถืออยู่ในมือให้ดู เรานึกว่าแกเข้าใจภาษาที่พูด
เพราะแกเอาใจใส่ในภาษาไทยมาก เช่นคำพูดว่า น้ำแห้ง แกว่าไม่ถูก ควรจะ
ว่า คลองแห้ง แต่พวกเรามาถามแกที่หลังว่าแกเข้าใจในคำพูดหรือ แกก็บอกว่า
ไม่เข้าใจ เป็นแค่ว่าเพื่อจะดีเตียนเท่านั้น

เรื่องค่านนชอบกล เราพูดกันสั้นๆ เขาแคพอเข้าใจกัน เช่นพระองค์
เจ้าชายต้นทองษัตร์ราชการ ว่าเรอบคด้านนกับด้านนให้เรือไฟตาก กรมหลวง
สรรพสิทธิศักดิ์บอกว่า เรือไฟมีร้อนนักหรือ พระองค์จ่ายเป็นแคหัวเราไม่ได้ตอบ
ก็คิดดูคำที่ว่า น้ำแห้ง เมื่อจะให้เป็นภาษาคักก็จะต้องว่า น้ำแห้งคลอง แต่เราใช้คัก

ให้ฉัน เห็นจะเป็นมาแต่ชาวบัลขัได้ เรียก ตะเซ ว่า เซ เรียก ศาลา แต่ ว่า ล
เคยโดยนคตทหนึ่งตองเขาพูด ว่าเรียก พระลักษณ นไฟไหม้หมดหลัง (เรือน)
เขาต้องการให้เรียกแต่ ว่า ลัก

จะถามท่านว่า ระฆัง เป็นภาษาอะไร ไทยหรือ ได้ไปเห็นทางขวาเขา
ทำด้วยไม้รวง เรียก ว่า ตอง ๆ พอเห็นหนักทีเดียว ว่าอายนี้เป็นรากเง้าของ
ระฆัง ที่เรามาห่อด้วยทองเหลืองแดงเรียกว่าระฆัง จึงเป็นเหตุให้สงสัยว่าของ
เราหรือ หรือไปจำอย่างใครมา ไปเมืองพม่าก็ไปเห็นเขามีระฆังห่อ รูปร่าง
เหมือนระฆังไทย แต่ระฆังในเมืองเราเห็นเป็นญวนหรือจีนก็มี ทำให้เข้าใจได้
ว่าในหมู่บ้านเรานมระฆังห่อด้วยกนทงน

จะบอกให้ท่านทราบอีกอย่างหนึ่ง ดูเหมือนที่เขียนเรื่องทำเพลงมาให้
ก่อนไม่ไดกล่าจไว้ คือร้องนรร้อง โดยลำดับของก่อน เช่นเพลงปรบไก่เป็นต้น แล้ว
จึงเอาเครื่องดุริยดนตรีเข้าประกอบที่หลัง

จะถามท่านให้วินิจฉัยอีก ว่า โทม กับ ทับ นั้น เป็นของตั้งเคียงกันหรือ
ต่างกัน ฉันไม่รู้แต่เขาไม่ถูก เพราะเก่าแก่มาเต็มทีแล้ว เห็นใน กฎมณเฑียรบาล
มีว่า ห้ามตี โทมทับกับตั้งในสระแก้ว กับเห็นในตำรา ร้องคอกสร้อย มีบอกไว้
ว่า ทับเขรขัดดี เป็นต้น ทั้งในบทละครอนกเรียกว่าพาทย์ตงตงหรือร้องรตร้อง
มีว่า โทม ไม่ใช่ ตะโพน กับการหัดละครอนกรู ก็ร้องว่า จะจิงจิงถึงจิงถึง นั้น
ก็เป็นเสียงโทมไม่ใช่ตะโพน ละครอนของเราทุกวันนี้ไม่มีโทมอยู่เลย แต่เห็นได้
ว่าก่อนหน้าเข้ากับโทม ตะโพนมาใช้แทนโทมคือเมื่อภายหลัง ในการที่ใช้โทม
กับละครอนนั้นก็ไม่ได้ประหลาดอะไร เห็นได้ว่ามาแต่โนรา ในข้อตั้งตั้งก็แค่เพียง
ว่า โทม กับ ทับ เป็นตั้งเคียงกันหรือต่างกันเท่านั้น

พรอ

ଅ.ପ. ୩୯୯୯

วันที่ ๑ กันยายน ๒๔๗๕

ทูลเกล้าฯ ถวาย
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

เรื่อง "ขมิ้นขาว" . มี
เป็นต้นที่สวนหลวงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ซึ่งเสด็จไปทอดพระเนตรที่สวนหลวงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
หรือ "ขมิ้นขาว" และ "ขมิ้นดำ" แต่ทรงเห็นว่า
ต้นขมิ้นขาว "ขมิ้นขาว" นี้ มีรสขมกว่า "ขมิ้นดำ"
ที่จะเอาไปปลูกด้วย มีชื่อว่า "ขมิ้น-ขาว" หรือ
"ข-ขาว" แต่เอาผิดชื่อว่า "ขมิ้น-ขาว" นี้
เป็นต้นที่สวนหลวงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ให้เรียกชื่อ "ขมิ้นขาว" และเอาชื่อว่า "ขมิ้นขาว" นี้
ผิด ไม่ใช้ชื่อเรียกชื่อ "ขมิ้นขาว" แล้วส่ง
ให้เรียกชื่อว่า "ขมิ้นขาว" ไปตามหนังสือ

ลายพระหัตถ์ทรงร่าง
(ดูหน้า ๒๑๗)

กรุงเทพฯ ๑

วันที่ ๘ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๕

ขอประทานกราบทูล ทรงทราบฝ่าพระบาท

ข้าพระพุทธเจ้าได้รับตายพระหัตถ์ถึงวันที่ ๗ และวันที่ ๑๘ ธันวาคม รวม ๒ ฉบับใจแล้ว พระเดชพระคุณต้นเกล้าฯ หากผู้ใด ข้าพระพุทธเจ้ากราบทูลมาดำซา ก็ตรงกับที่ทรงคาดไว้ ด้วยอยู่ห่างไกลหนังสือที่จะส่งคนได้สะดวก แต่ข้าพระพุทธเจ้ายังหวังในพระเมตตาปราณที่ทรงมีแก่ข้าพระพุทธเจ้าอยู่เสมอ

เรื่องพระขัย ที่ทรงพระเมตตาประทานความรู้เพิ่มเติมแก่ข้าพระพุทธเจ้า เป็นพระเดชพระคุณต้นเกล้าฯ ข้าพระพุทธเจ้าค้นดูเรื่องพระพุทธรูปปางมารวิชัย ได้ความว่าพระพุทธรูปปางนี้ กรีกชาวโยนกเป็นผู้คิดทำขึ้นก่อนพระหัตถ์จากต่างที่พระเพลา ปลายนงพระหัตถ์ลงที่แผ่นดิน ทรงอ้างพระชนนีเป็นพระยานกโคกทรงค้ำทานการต่อดวงของพระยามาร ในชั้นนั้นๆ มักมีรูปมารเป็นเครื่องประกอบไว้ด้วย ภายหลังเมื่อรู้จักกันดี ก็ทำแต่องค์พระเท่านั้น ในมหายานเรียกพระปางนี้ว่า ภูมิสมุทรา แปลว่า ปางทรงขึ้นแผ่นดิน แต่ต่อมาเรียกกันว่า มารวิชัย ข้าพระพุทธเจ้ายังไม่พบ

พระพุทธรูปถือตาลปัตร หดงบริบาลบุรุษนั้นทรงแจ้งแก่ข้าพระพุทธเจ้าว่า ในพิพิธภัณฑสถานมีพระพุทธรูปถือตาลปัตร ในแผ่นสัมฤทธิ์อยู่แผ่นหนึ่ง มีรูป ๒ หน้า ๆ หน้าหนึ่งเป็นพระพุทธรูปนั่งเทศนาโปรดพุทธบิดา ที่เมืองกบิลพัสดุ์ มีรูปพระเจ้าสุทโธทนะ พระราहुต และคนอื่น ๆ อีกหน้าหนึ่งเป็นรูปเทศนาโปรดพุทธมารดาบนดาวดึงส์ มีรูปพระอินทร์ เทวดา และพุทธมารดาประกอบ พระพุทธรูปถือตาลปัตรนี้ ได้มาจากถพบุรี เป็นฝีมือช่างไทยค่อนขอม เมื่อได้มาส่งมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพทรงอธิบายว่า พระเท้านถือตาลปัตรนี้ เป็น

ความคิดของชาวตังกาซึ่งทำตามคติศรัทธาพุทธภาค คือศรัทธาพุทธภาค พระพุทธเจ้า
ฉันแต่จะทำกัศคานโมทนา คือเทศน์ตรงที่ตนนั้นเอง ข้อความตามที่หลวงบริ
บาท ฯ ข้างแฉ่งมานั้น ข้าพระพุทธเจ้าก็ยกเอาเข้าเปรียบกับพระชยลดาตบัตร์ไม่ได้
จะว่าเป็นคติมหายานิกไม่เชิง เพราะพระศรีอารยมหายานทางข้างจีน ทำเป็น
รูปพระทองพดุนั่งหัวเราะถือลูกกายสิทธิ์และพวงอุกประคำ ส่วนดาตบัตร์ไม่
ปรากฏมีใช้ แม้แต่พระพุทธเจ้าต่าง ๆ ของมหายาน ข้าพระพุทธเจ้าก็ยกไม่ได้
เคยเห็นใช้ดาตบัตร์ ข้าพระพุทธเจ้าเชื่อนักไปว่าจะได้คติมาจากตังกา แต่ก็
ยังไม่พบหลักฐานอย่างอื่น เมื่อข้าพระพุทธเจ้าได้ทราบเกล้า ฯ ใจตั้งนี้ คือไป
ถ้าอ่านพบก็คงเกิดสะดุดใจ ถ้าไม่ทราบเกล้า ฯ มาแต่ก่อน ถึงอ่านพบก็มักผ่าน
ไป แต่มักจะพบในเมื่อไม่ได้ตั้งใจว่าจะค้นเรื่องนั้น ถ้าเจาะจงค้นก็ไม่พบ

ข้าพระพุทธเจ้าเห็นพ้องในกระแแต่พระดำริ เรื่องพัดกับแฉ่งว่าเป็นอันเดียว
กัน ข้าพระพุทธเจ้าค้นดูในพจนานุกรมอังกฤษ — ดั้งกฤต คำว่า พัด ให้คำ
ดั่งกฤตไว้ว่า วิชน และ จามร ค้นดูในคำว่า แฉ่ง ก็ใช้ว่า จามร แฉ่งดั่งว่าพัด
กับแฉ่งทำหน้าที่อย่างเดียวกัน ข้าพระพุทธเจ้าสงสัยคำ พัด ว่าจะได้คติมาจาก
ดาตบัตร์ เพราะ พัด ในภาษาไทยถิ่นอื่นเรียกว่า วิ หรือ หมากวิ ทุกแห่ง แฉ่ง
ว่าพัดจะเป็นคำได้มาใหม่ จึงได้เอามาซ้อนเข้ากับคำเดิมของไทยเป็น พัดวิ แต่
เฉื่อยมีคำ บัด ผัด พัด ฟาด ซึ่งมีความหมายในกิริยาที่ใกล้เคียงกับพัดมาก ส่วนดม
พัด ไทยใหญ่ใช้ว่า ลมเบ้า ข้าพระพุทธเจ้าเห็นด้วยเกล้า ฯ ว่า แฉ่งจะมาก่อนพัด
เพราะคงเอาชนนิกหรือชนจามรมาผูกมัดเป็นกำก่อน ส่วนพัดจะเป็นผูกแบบชน
ในทีหลัง อย่าง จามร ซึ่งภายหลังมากตายเป็นแผ่นแบนอย่างพัดไป

ที่ทรงพระเมตตาประทาน เรื่องพระชยนำทัพ ก็มาแต่ขอพระเจ้านั้น ทำ
ให้ข้าพระพุทธเจ้าได้สดิ เป็นที่จับใจข้าพระพุทธเจ้าอย่างยิ่ง คำ ดาบุตร หรือ

รังไก่ ข้าพระพุทธเจ้าพบในหนังสือฝรั่งเขียนเป็น tabut หรือ tazia แปลว่า
 ที่ประดิษฐานศพเจ้าเซน คำแรกคงตรงกับคำ ต่าบุตร คำหลังเสียงใกล้เคียงไป
 คำว่า ตะเกีย หรืออะไร ข้าพระพุทธเจ้าก็จำไม่ได้ชัด ว่าเป็นชื่อเรียกตู้หรือ
 พวงเจ้าเซนที่อยุธยา ยิ่งกะดื่อกอีกคำหนึ่ง ในภาษาอาหรับหมายความว่าอานัน
 หรือแท่น เช่น กะดื่กเจ้าเซน คือแท่นของเจ้าเซน แต่มาเขียนแปลงเป็น กฏู เจ้า
 เซน ให้เข้ารูปกับ กฏู ไป เรื่องเจ้าเซนเต็นต้าบุตร ในอินเดียทำรูปต้าบุตรประกวด
 ประชันกัน เขาไม่ใ้มาผูกเป็นโครงทำเป็นรูปหอคอย มีถึง ๔ หรือ ๕ ชั้นก็มี
 ทำเป็นนกกยงหน้านางแบกคอกก็มี เป็นม้ามบั๊ก หรือเป็นรูปเทวดาก็มี เป็นอันว่า
 ความมุ่งหมายเต็ม ซึ่งต้องการจะให้เป็นที่ประดิษฐานศพเจ้าเซนก็ตายไปจน
 จับเค้าเต็มไม่ได้

เรื่องกำบอกระยะ ใกล้เคียงใกล้เคียงออกไปโดยลำดับเป็น นี้—นั้น—โน่น มีแปลก
 ที่ความคิดของชาติต่าง ๆ ตงกันมากชาติ ไม่เปลี่ยนเสียงพยัญชนะ แต่เปลี่ยน
 เสียงสระให้มีความหมายต่างกัน เช่น ในชวาเป็น อิกิ—นี่ อิกะ—นั้น อิกู—โน่น
 อึปุ่น โก—นี่ กา—นั้น ภาษาชาวมดกาชีไนเกาะมาตากัสคา ทวีปแอฟริกา
 เป็นภาษาตระกูลเดียวกับ ชวา มตายุ อัดลี—นี่ เอตลี—นั้น อิตลี—โน่น
 ภาษาภาษะวีร์ส ตระกูลเดียวกับภาษาทมิฬ อิวู—นี่ อูวู—นั้น ออวู—โน่น

คำ นี้—นี้ นั้น—นั้น โน่น—โน่น ซึ่งผิดระดับเสียงกัน แต่เป็นความ
 เดียวกัน ทำให้ข้าพระพุทธเจ้านึกไปถึงคำอื่นอีกหลายคำ เช่น ทัง—ทัง
 เรื่อง—เรื่อง ง่า—ง่า จุ่ม—จุ่ม มวน—มวน—หมวน เหล่านี้ แสดงให้เห็นว่าเรื่อง
 ระดับเสียงของคำต่างคำมาถายเมื่อภายหลัง เรื่องมีเครื่องหมายวรรณยุกต์
 กำกับเสียงในคำ พวกไทยเดิมคงเห็นไม่จำเป็นจึงไม่มีเครื่องหมายวรรณยุกต์ใช้

คัดแต่เขียนมาจากคำ รักตมฤตติกา ซึ่งแปลว่าเมืองดินแดง ในที่สุดเมือง
หงษา ก็ไม่ได้ถูกแก้เป็น หงสา

ข้าพระพุทธเจ้ารู้สึกขบขันในคำ มาณพข้างท่านแพทย์อันด้วยพระขรรค์
ข้าพระพุทธเจ้าอ่านที่แรกถึง พอเข้าใจเรื่องของตนไม่หาย เป็นอย่างเดียวกับ
ทพฺพทงเขาไปร้านกับชาว ดั่งภาษาจีนเรียกกับชาว แคจนเจ้าของร้านจระว่าคาญ
ในภาษาจีนทชายคนนั้นพูด ก็บอกให้พูดไทยเถิด อย่าพูดภาษาจีนเลย ชาย
ผู้นั้นก็พูดว่า ท่านมีมังสะสุกรอันโอชารสบ้างหรือไม่ จีนเจ้าของร้านก็บอก
ให้พูดภาษาจีนเถิด อย่าพูดภาษาไทยเลย ในด้านอนภาษายังอังกฤษถ้าใครพูด
หรือเขียนหนังสือโดยใช้คำศัพท์สูง ๆ เรียกกันว่า ภาษาขยา ขยา ใช้เรียกแขก
ชาวเบงกาดหรืออังกฤษ ซึ่งชอบเขียนภาษาอังกฤษชนิดใช้ศัพท์สูง ๆ จนกลายเป็น
เป็นเรื่องขบขันไป ในเวลานี้คำว่า นามันหุม ถ้าตั้งกลายเป็น นามันสุกร ใช้
พูดกันแพร่หลาย เกือบจะเป็น ภาษาขยา ในภาษาไทยอยู่แล้ว

เรื่องน่าแหง ข้าพระพุทธเจ้าก็เห็นชั้น คำในภาษาไทย เมื่อเขาพูด
โดด ๆ มาควมกันให้เป็นควมหมายรวม ถ้าไม่นึกแยกคำแปลก็ฟังเข้าใจกันดี
ถ้าไปนึกแยกควมหมาย แล้วเติมข้อความให้ถูกต้องขึ้น ก็กลายเป็นรวม
ไป เช่น ตัดเสื้อ ตัดถนน ขุดหลุม ใส่ฟัน ย้อมมะเกลือ คำที่ผสมกันเกิดมี
ควมหมายไปในทางดี แล้วมากลายไปอีกทางหนึ่ง เพราะเขาไปใช้ซ้ำอยู่ใน
แง่เดียวกัน เช่น งามทพ ที่ตั้งกลายเป็นในทางแตกต้น เนื้อเย้นที่หมายควมว่า
ไม่มีโรคภัยคอยหายไป เดียวนักกลายเป็นหมายควมถึงเนื้อแซหน้าแข็ง ข้าพระ
พุทธเจ้าค้นหาคำในภาษาไทยใหญ่ พบคำแปลกอยู่สองสามคำ เช่น ดัดควบ่า
เรียกว่า ดัวเดอม คำว่า ดัดคว ถ้าเด็กไซ้กหาคำไทยไม่ได้ ศพ เรียกว่า ดัวตาย
ดัวหน้า ไก่ทอง เรียกว่า ไก่ข้าง นี้แสดงว่าไก่ทองเป็นสัตว์ที่เดมาจากทอนคน

สะดวก คำไทยเต็มไม่มีใช้ จึงต้องตั้งชื่อใหม่โดยไม่รู้เรื่องกัน คำ มั่ว และ
แทน ในภาษาไทยต้องซ้อนกับ สุ่ม และ แทน เป็น มั่วสุ่ม และ แทนแทน แต่ใน
ไทยใหญ่ใช้คำดำฟังก็มี เช่น กาดมั่ว — ตลาดทนมคนแน่น แทนต่าง — ขทาง

คำ ระฆัง ข้ำพระพุทธรเจ้าจนด้วยเกล้า ๆ ค้นหาที่มากก็ไม่พบ ถ้าจะ
พิจารณาตระกูลของจีน และของชนชาติในแหลมอินโดจีน ก็เป็นอย่างเดียวกัน
คือใช้ไม้ค้ำจากด้านข้างนอกของระฆัง ผิดกับของฝรั่งซึ่งใช้ค้ำไม้โอบค้ำจาก
ด้านใน ด้วยเหตุนี้ระฆังของไทย ฝรั่งไม่เรียก เบล แต่เรียกว่า คองรูปเบล
ในตำนานเรื่องเมืองแตรระฆังที่ฝรั่งกล่าวไว้ ก็กล่าวแต่ว่าเป็นของทมิฬมาแต่
คักดำบรรพ์ จีนไม่สามารถจะสืบสาวได้ว่าชาติใดเป็นต้นคิด นอกจากเดาว่า
น่าจะมาจากประเทศทางตะวันออกก่อน ในประเทศจีนก็กล่าวแต่ว่ามี ใช้มา
แล้วหลายร้อยปี คำว่า ระฆัง และ ช้อง ก็น่าจะตั้งชื่อเอาตามเสียงของตั้งนม
ฆัง กับ ช้อง ก็มเสียงใกล้เคียงกัน ระ ที่อยู่หน้าของ ชัง จะเป็นคำอีกคำหนึ่งเอามา
ประกอบเข้ากับ ชัง หากเสียงกร่อนไป ในภาษามลายูมีคำ ragong หมายความว่า
ตั้งของตั้งตั้งมากกระทบกัน หรือของหนักเช่นตุ๊กตุ้มที่แกว่งไปแกว่งมา ข้ำพระ
พุทธรเจ้าค้ำด้วยเกล้า ๆ ว่า ถ้าระฆังมาจาก ระคอง ในภาษามลายู ก็จะต้องเข้าใจ
ใจว่าระฆังของมลายู คงจะค้ำด้วยตุ๊กตุ้มจากด้านในระฆัง อย่างของฝรั่ง ไทย
จะยืมเอาคำนี้มาใช้เรียกชื่อระฆังของไทย ซึ่งอาจได้มาทางจีน ทางพ่ายพเรียกว่า
ระฆังว่า เต็ง หลวง เต็ง กับ กระดิ่ง ก็เป็นคำเดียวกัน ซึ่งในภาษาจีนใช้ว่า เหล่ง
คำว่า เต็ง กระดิ่ง เหล่ง เห่ง ห่วง กริ่ง ๆ และเต็ง หิ่ง ๆ และคำว่า ring
ในภาษาอังกฤษก็มาจากเต็งของตั้งนั้น โดหนแผ่นที่ใช้ค้ำ พ่ายพเรียกว่า ปาน
หรือ พาง และเรียกโถหนแผ่นรูปสามเหลี่ยมที่ ใช้ค้ำว่า ละกัง ซึ่งคงเป็นคำเดียวกับ
กับ ระฆัง จะเป็นคำใหม่ได้มาที่หลัง ทางอีสานเรียกแผ่นโถหัทใช้ค้ำว่า กังสดาน

และเรียกแผ่นไม้ที่ไสอย่างกึ่งสดกันว่า *โปง* แสดงว่าทางอีสานไม่รู้จักแผ่นเครื่อง
ตัดทำด้วยโลหะ มารูจักเมื่อภายหลัง จึงได้นำเอาคำ *กึ่งสดาน* มาใช้ ใน
ภาษาไทยใหญ่เรียกช่องว่า *มอง* เรียกกระฆังว่า *หิง* พระมาเรียกกระฆังว่า *คองลอง*
ข้าพระพุทธเจ้าจึงคิดด้วยเกล้า ๆ ว่า *เค่ง* *คิง* และ *หิง* จะเป็นคำเดิมเรียก *กระฆัง*
แต่กระฆังของไทยเดิมจะมีขนาดเล็ก เมื่อมารูจักกระฆังขนาดใหญ่ ซึ่งยังดับไม่
ได้ความว่ามาจากชาติใด จึงนำเอาคำ *ระคอง* ของมลายูมาใช้ ส่วนพายุไฟไม่
รู้จักกับมลายู ก็คงใช้คำ *เค่ง* ในภาษาเดิม แต่เดิมคำว่า *หลวง* เพื่อบอกลักษณะ
ให้ทราบว่าเป็นใหญ่ *หิง* นี้การจะควรสถานที่ใดแล้วแต่จะทรงพระกรุณา

เรื่องโตนและทับ คิดด้วยเกล้า ๆ ว่าจะเป็นกตของคนละชนิด ในตำนาน
ดนตรี ซึ่งสมเด็จพระยาตำราธิราชานุภาพทรงพระนิพนธ์ เรียก *ตะโพน* ว่า
โตน และเรียก *โตน* ว่า *ทับ* ผิดกับที่เข้าใจกันเป็นสามัญว่า *ตะโพน* นั้น
เป็นกตของสองหน้า และ *โตน* เป็นกตของหน้าเดียว ทางบักซ์ได้เรียกกตของแขก
ว่า *โตน* ในสังกฤตมีคำว่า *โตน* แปลได้ว่ากตของใหญ่ ในภาษามอญมีคำ
เตยะ เช่น แปลว่า *ตะโพน* ร้องเพลงว่า *เตยะ* แยะ ตรงกับ *ทะเล* ข้าพระพุทธเจ้า
นึกสงสัย ค้นดูคำเครื่องดนตรีในภาษามอญต่อไปก็พบคำ *เขินมาน* ว่าเป็นกตของ
ยาวชนิดหนึ่ง ถ้าเป็นกตของธรรมดาเรียกว่า *พอม* ร้องกตของว่า *เริกพอม* เรียก
กระฆังว่า *คะนิง* เตียง โกดกับ *กระคิง* เรียกฆ้องวงว่า *มองนด* และเรียกฆ้องว่า *ฉัก*
ในภาษามลายูมีคำ *ระบานา* ซึ่งคงจะตรงกับ *ระมะนา* และมีกตของอีกชนิดหนึ่ง
เรียกว่า *ตะบัล* โกดกับคำ *ตะโพน* ในสังกฤตนอกจาก *โตน* ยังมีคำ *ปฎูท*
ทุนทุท คิดด้วยเกล้า ๆ ว่า *ดัดด* ในสังกฤตก็น่าจะเป็นคำเดียวกับ (*กลอง*)
ทัด ของเรา ในภาษาฮินดูสถานมีคำซึ่งข้าพระพุทธเจ้าจำได้คล้ายคล้ายกับ *ดาด*
ว่า *daf* แปลว่า กตของชนิดหนึ่ง เตียง โกดกับ *ทับ* เมื่อได้จับเอาคำที่เป็นชื่อกตของ

ตำหนักปลายเนิน คลองเตย

วันที่ ๓๔ มกราคม ๒๔๗๕

พระยาอนุนามราชชน

หนังสือถึงวันที่ ๘ เดือนมิถุนายน การตอบชานนี้ไม่เป็นไร ฉันถือ
เป็นธรรมดา ทั้งที่หนังสือมาให้ก็เป็นอะไรได้ก็เขียนมา ไม่มีการเร่งร้อน
อะไร

พระมารวิชัย ฉันเคยเห็นแต่ที่เขาถ้ำถึง มุทรา จำได้เป็นเค้า ๆ
ว่าเขาเรียก ภูสุปรุศ นอกจากนั้นไม่เคยเห็น แต่ไม่มีสิ่งดี ๆ ต้องเป็นพวกกรีก
ทำขนแน่ เพราะรูปพระเจ้านนพวกกรีกเป็นพวกคิดทำขน เขาแบบที่เขาเคย
ทำรูปเทวดาต่าง ๆ มาทำ แบบเก่าเป็นแค่นั้นเปล่า ที่ชื่อว่า 'มารวิชัย' เหนจะ
คิดกันในบ้านเรา เห็นเห็นว่าจะไม่นานด้วย แต่ก่อนเราไม่ทำองค์พระ เช่นรูป
มารวิชัย ธรรมดาไม่ว่าที่เมืองสุพรรณก็มีแค่นั้นเปล่าอยู่ใต้คนโพธิ์ แต่มีรูปนาง
ศรีนันทช้องนมและพดमारพอกที่จะให้รู้ได้ ทั้งบานประตู่วิหารที่พระพุทธบาท
เขาก็ทำรูปพระเจ้าเป็นอุณาโลม มีคนคนหนึ่งอยู่โน้นศาลาโรมันคาโทลิก ถ้าว
คิดเขียนพระระเบียงของเรา เขารู้รูปพระเจ้าจะต้องคงใจแค่นั้นที่บูชา เห็นว่า
ถ้าวชอบ พวกที่เขาพระพุทธรูปตั้งหัวกระโถนนั้นเป็นเขาอย่างฝรั่ง โดยไม่ได้
คิดใคร่ของ ฝรั่งเขาไม่นับถือพระพุทธศาสนามาจึงทำได้เช่นนั้น

เมืองลพบุรี ฉันคิดว่าจะมีมาก่อนสร้างเมืองอยุธยา รูปพระถือดาตบ้คร
บนแผ่นโลหะได้เคยเข้ามาสู่ความวินิจฉัยฉันที่หนึ่งแล้ว ว่าเป็นอย่างจริงหรือ
ปลอม แต่คิดว่าด้านเดียว ไม่ใช่แผ่นซึ่งทำนพุดถึง แต่อย่างไรก็ดี พระถือดาต
บ้ครนั้นเห็นว่าใหม่ การสังสัยพิศและเล่นนั้น ด้วยคำ จามร ก็หมายความว่า

ทำด้วยขนจามรี ทั้งในเครื่องราชกกุธภัณฑ์ก็เรียกว่า พัดวาทวิชนี ก็แปลว่า
ทำด้วยขน วาฬ จึงเดียงกันว่า จะเป็นพัดหรือแต่ เบ็ดดูพจนานุกรมของอาจารย์
ซิดเดอิกก็แปลให้ใจว่า ทำด้วยหางยกคอกหางจามรี คือขนกับ จามรี ที่ฉานพระ
ท่านคนบาดีอรรถกถา แต่ภายหลังจึงตั้งความเห็นว่าผูกแบนหรือผูกถ้ำ แต่
จริงคำว่า วิ นน เป็นกิริยา พัด หรือ บัด เป็นต้นนหนักเป็นกิริยา ไม่ใช่เป็นนาม ว่า
ผูกแบน ๆ กัดจะเหยียดเอาคำ พัดวิ เป็น วิชนี เพราะฉะนั้นจึงเห็นว่าการ
ผูกแบนก็ พระถ่อพัดก็ เป็นของใหม่ทงนนี้ ไม่ใช่ครั้งพุทธกาล

รูปพระศรีอารย ข้างจนทำเป็นคู่ กตาท้องพญูจริง แต่เคยเห็นรูปพระ
ศรีอารยทางอินเดียเขาทำเป็นรูปพระเจ้า อยู่นอกบวงชียงยังไม่บาน ยอด
ปรากฏเคยพบที่เขาทำยอดแยเป็น ๕ แฉกก็มี ๘ แฉกก็มี เป็นเหตุให้เห็นว่า ๕
แฉกนั้น (เป็นวัชร) เขาหมายถึงปรากฏที่ตั้งรูปพระโคดมพุทธเจ้า ที่เป็น ๕
แฉกนั้น (เป็นวิเศษ) เขาหมายถึงที่ตั้งพระศรีอารย ตามที่ฉานเพราะได้เห็น
พระพุทธรูปทางมหายาน ที่ตรงหน้าคอกออกมาเขาทำเป็นวัชรไว้ कमข้างเดียว
กมต้องข้างก็มี อย่างคมต้องข้างมีรูปโพธิ์ศกสำหรับพระศรีอารยถ้อย ดูเหมือน
จะได้ไต่ตั้งว่าเรียก วิชวาณี ทำคมต้องข้างไม่ได้จึงเขาซ้อนกันเดียวเป็นสองชั้น
แต่เป็นต้นนพื้นฐานทงนนี้ อาจผิดได้ถูกได้ ที่เราทำยอดปรากฏนั้น ไม่ว่าจะเป
นยอดอะไรยอดแยกเป็นแฉกทงนนี้ สมัยใหม่ทำคอกชนไปเป็น ๑๓ แฉก คือซ้อน
สามชั้น จำได้ว่าพระองค์เจ้าประติฐูรการท่านหัวเราะเรียกว่า เทรศศูล

ใภการค้นหาอะไร ถ้าตั้งใจแล้วก็ไม่พบ ไม่ตั้งใจจึงพบ นั้นเป็นธรรมดา
แต่ที่พบแล้วตามหาไม่ได้ว่าอยู่ที่ไหน นั้นเป็นเจ็บปวดกว่าอะไรหมด

คำ กะดี ท่านบอกนนั้นดีมาก ทรงเท่ากะดีเจ้าเช่นอยู่ที่ไหนฉันไม่ทราบ
ได้เคยไปแต่ที่ ดเกาะย เป็นกมฝั่งศพ เขาว่าเป็นชอกคน แต่ทงนนี้ใบถด้วย เชื้อ
แล้วว่าคำ กะดี ไม่ใช่ภาษามคธ หากเขาไปยัตคำ กุฎิ ภาษามคธเข้าที่หลัง

คำ กุญ ก็ชอบก็ด พระดำรัสโง่กวนท่านว่าท่านแปดไม่ออก ท่านพบว่ามุงก็
เรียก กุญ การทำคำบุคประมุตกนั้นมันไม่ทราบ เคยทราบแต่รูปนกยูง
หน้าคน พวกแขกเจ้าเช่นเขาบอกชื่อว่าเรียก ไม่ (ท) ราก เป็นทนต์วรรค
ระดับเสียงที่เอาหน้า อักษรค่านั้นไม่ดี เพราะอ่านได้สองอย่าง จะเป็นที่
ได้ สกตก็ได้

ท่านบอกคำ นี้ - นี นัน - นิน โนน - นิน เทียบกับคำของชาติ
ต่าง ๆ นนคเต็มที ระดับเสียงนั้นเห็นได้ว่าเกิดมีขึ้นทางไทย

เรื่องเขียนแก้ไขสถานที่ ต่างที่จะทำให้ชัดกับพงศาวดารไปทีเดียว
ภาษาบาลี นนคเต็มทีออก ฉนั้นไม่ทราบเคย เป็นแต่อ่านหนังสืออังกฤษใช้คำ
สูง ๆ นั้นไม่ถูกอารมณ์ เพราะไม่เข้าใจ คำของเราที่ชาคนมีถมไป เช่น ส
เป็นต้น เมื่อพูดแต่คำเดียวก็เข้าใจให้ถูกไม่ได้ ต้องมีคำอื่นรวมเข้าด้วย จึง
จะเข้าใจให้ถูกได้ เหมือนหนังสือ เขอเยน ก็เหมือนกัน แม้จะเป็นเก่าใหม่ ถ้ามี
คำอื่นรวมเข้าก็เข้าใจได้ ทงนทงนนคเป็นด้วย แฟแซน ถ้าไม่ใช้ตามเขาก็ไม่เป็น
คน แฟแซน นั้นแต่เป็นคำสำคัญว่าอะไรหมด ท่านพูดถึงไถ่จงทำให้หนักเรื่องชน
ได้ ครูวัดป่าโมก (ไม่ทราบของท่านชื่ออะไร) เห็นแต่บ้านประตูมุกซึ่งท่านให้
อย่างทำ ถอดจากการเปรียญวัดป่าโมกเอามาคิดไว้เป็นบ้านประตูคูหารยอดใน
วัดพระแก้ว ท่านกหัดดินหรือหัดคดตั้งคเป็นปากนกมึงจงอยู่ข้างบน เห็นว่านก
มาจากไถ่จง ผิดคิดว่าที่เคยทำกันมา ทำตัวเป็นนก หัดเป็นทักทอ (ดีตัวอะไร
ก็ไม่ทราบ) คิดว่าเดิมจะทำเป็นทักชดดี แต่ใช้ไม่ได้ก็เปลี่ยนชื่อไป ครูวัด
ป่าโมกนั้นท่านมีความคิดมาก เช่นหงษ์ทำกันมากก็ทำเป็นปากราชดีหยาง ๆ มี
พันดอด แต่ท่านแก้เป็นปากเป็ด เห็นถูกที่สุด มาส่งสัยในคำที่เปลี่ยน หมู
เป็น สุกกร ว่าเปลี่ยนทำไม หมูหรือสุกรก็เห็นเท่ากัน เคยเห็นคนไทย อากข
ข้าวฝรั่งทำด้วยหมูแต่ตัวไม่กิน ฉนั้นเคยถามหมอกว่าทำไมไม่กินหมู แยกออก

ว่าหมเมืองไทยไม่รู้ว่ามันจะกินอะไรบ้าง ก็ทราบได้เพราะเขาส่งตั๊กปกร
แต่ที่ไทยเราไม่กินกับชาวฝรั่งซึ่งทำด้วยหมูนั่น ตั้งใจไปทางหนึ่งจะให้เหมือน
ฝรั่ง ส่วนกับชาวไทยซึ่งทำด้วยหมูนั่นแตกพลาบ ๆ ไม่มีรังเกียจ

คำว่า สัตว์ ในภาษามคธหมายความว่าสิ่งซึ่งมีชีวิต คนก็เป็นสัตว์
แต่ที่จริงคำของเราก็มีว่า สัตว์เคี้ยวธัญญาหาร คำ เคี้ยวธัญญาหาร นั้นเป็นอุกเทเห์ ท่าน
บอกคำของไทยใหญ่ให้ ว่าเขาเรียกสัตว์ป่าว่า ตัวเถื่อน เรียกศัพท์ว่า ตัวตาย
นั่นคืออย่างนี้

เมื่อเรา ๆ นอนหนังสือพิมพ์ ประมวลวัน เขาพูดถึงเรื่อง ไช้ไชไค
ขอนกคองกับที่ท่านเคยพูดไปแล้ว โจทของเราที่มีว่า ไคไชไค ไค ไค ไค หนังสือ
ฝรั่งเขียนภาษาไทยนั้นยากเต็มที่ เหมือนหนังสือว่า เขาขาว ก็เขียนไม่ได้ กรม
พระกำแพงเพชรเคยเล่าให้ฟัง ว่ากรมรถไฟเขามาถามว่าสถานีท่าฉาง จะไปรถ
ให้เขียนหนังสือฝรั่งอย่างไร ทงนเหตุด้วยมีสถานีท่าฉางอยู่ทางโคราชแล้ว เธอ
ก็ตายไปเอาคำบดท โกลดเคียงเข้า

เป็นการเคราะห์ร้ายของเรา ที่เอาโคราช ก ข ของตั้งตักฤคมาตั้งเป็น
ก ข ของเรา จึงมี ส ตามคัว ทำให้เกิดเสียงถนจะไช ส อะไร

ระวัง ฉันเห็นด้วยท่านว่าคำนั้นออกจาก ช้อง คำ ระ ซึ่งอยู่ข้าง
หน้าจะเอาความก็ได้ เป็นว่าไม้ตรีธาราน แต่คำ โทษ กับ ทับ ซึ่งท่านเห็นว่า
ตะโพนเป็นโทษนั้นไม่เห็นด้วย ก็คิดว่าตะโพนนั่นเราอย่างมาแต่มอญที่หลัง ได้
ขแรงแก่ท่านมาหลายอย่างแล้ว ขอบใจที่ท่านบอก เบี่ยงมา ให้ทราบภาษา
มอญเรียก เป็นมาน ทำให้ได้รยาออกไปอีก

กับขอบใจท่านที่ให้พรแก่ฉัน ในกาลชนบี่ใหม่ ท่านให้พรแก่ฉันอย่างไร
ก็ขอให้ท่านได้รับพรเช่นนั้นเหมือนกัน โดยฉันหวังใจให้เป็นเช่นนั้น

พร

คำหนักปลายเนิน คลองเตย

วันที่ ๓๗ มกราคม ๒๕๓๕

พระยาอนุมานราชอิน

นึกถึงคำที่เขียนหนังสือมาให้ โดยมากเห็นเป็นผิด เช่นคำว่า ข่า
หมายความว่ามากต่างหาก เช่น ข่าโทน ข่าถ่าน ข่าน้ำเขียว เป็นต้น เป็น
ตลาดเดียวกับข่า ไม่ใช่หมายถึงสถานที่ที่บ้าน ข่า หมายความว่า ข่าไม้ หมาย
ความว่ามากด้วยต้นไม้ ที่ภาษาไทยใหญ่เรียกตั้งชื่อว่า ตัวเถื่อน นั้นถูก กับ
ที่เรียกว่า ตัวตาย ตัวเนา นั้นถูก เพราะคำ ศพ นั้นเป็นคำแขกไม่ใช่ไทย

หนังสืออังกฤษนั้น เห็นผิดกันมาก เมื่อก่อนอ่านหนังสือพิมพ์ ประ
มวณฺ์จัน มีชื่อเมืองว่า ดงยฺ์ เคยได้ยินชื่อเมืองว่า ดองอฺ์ เข้าใจว่าเป็น
อันเดียวกัน ที่เขียนด้วยตัว โอฺ์ ต่างที่อ่านเป็น โอฺ์ ก็มี อ่านเป็น โอฺ์ ก็มี
อ่านเป็น ออฺ์ ไปก็มี จะรู้ได้อย่างไร ที่เขียนด้วย โอฺ์ มีชื่อเครื่องหมายต่าง ๆ
เข้าใจว่าตั้งใจเขียนจะให้อ่านให้ถูก แต่ก็เข้าใจว่าเป็นความตั้งใจของบุคคล
ผู้หนึ่ง ทั้งต่างภาษากันไปด้วย ดังเกิดได้ยาก เมื่อไม่นานอ่านหนังสือพิมพ์ข้าง
ไทย เห็นเขียนชื่อเกาะว่า เซเลบัส เห็นหนังสืออังกฤษเขาเขียนด้วยตัว อฺ์ ทั้ง
นั้น แต่ทำไมจึงอ่านเป็น เอ บ้าง อฺ์ บ้าง ก็ไม่ทราบ

พรวิ

วันที่ ๒๘ มกราคม พุทธศักราช ๒๔๘๕

ขอประทานกราบทูล ทรงทราบฝ่าพระบาท

ข้าพระพุทธเจ้าได้รับตายพระหัตถ์ถึงวันที่ ๑๕ วันที่ ๑๕ และวันที่ ๑๘
มกราคม รวม ๓ ฉบับ ประทานข้อความรู้ต่าง ๆ แก่ข้าพระพุทธเจ้า ข้าพระ
พุทธเจ้าผู้รักในพระเดชพระคุณดังนี้เกล้า ๆ

คำกฤษี ข้าพระพุทธเจ้าเปิดดูในพจนานุกรมอังกฤษ - อังกฤษ ของ
เซอร์มอเนียร์วิตเดียมส์ ในคำ กฤษี แปลไว้ว่า โค้งคด กฤษี และ กฤษี แปลไว้
ว่าสิ่งโค้ง กระท่อม เรือน ในภาษาไทยมีคำใกล้เคียงกับ กฤษี อยู่สองคำคือ ประต
ช่องกุด กุดนกกขุนทอง ถ้าจะอนุมานว่ามาจาก กฤษี ก็เป็นกระท่อมที่มีหลังคา
โค้งก็น่าจะได้ แต่ในภาษาที่มีคำ กฤษี แปลว่า รังนก กฤษี นกกขุนทอง อาจ
มาจากคำนี้ และอาจเป็นคำเดียวกับ กฤษี ในภาษาอังกฤษ ในภาษา
อังกฤษมีคำ cottage กระท่อม cot กระท่อมเด็ก ห้องเด็ก ที่นอนมีขอบเขตค
ของเต็กเต็ก เปด และ cote กระท่อม หรือคอกคอกวัว คอกนกกพิดาบ เช่น sheep
cote, dove cote คำทั้งสามนี้มาจาก cote ในภาษาอังกฤษเดิม แปลว่า
กระท่อม แต่ไม่เทียบคำอังกฤษไว้ จึงไม่ทราบเกล้า ๆ ว่า จะเป็นรากเดียวกัน
หรือไม่

คำว่า หมายถึงความว่างมาก เช่น ข้างโทย ข้างถ่าน ข้างผ้า เป็นต้น ก็คิดด้วย
เกล้า ๆ ว่าจะเป็นการความหมายขยายค้วออกไปเป็นอันหนึ่งของ ข้าพระพุทธเจ้าดื่อบคั้น
คำ ข้าง ในภาษาไทยถิ่นต่าง ๆ คงได้ความร่วมกันว่า ที่ว่างเปล่ามีต้นไม้นั้นเอง

มาก ยังไม่ได้ทำการเพาะปลูก เพราะฉะนั้น ข้า จึงต้องเป็นที่อยู่นอกเมือง
นอกหมู่บ้าน ถ้าพบนิดทำการเพาะปลูก มักเป็นขอบเขต ไทยใหญ่เรียก
ว่า สวน นอกจาก สวน ไทยใหญ่ยังมีคำ เขือก หรือ เรือก ใช้แทนคำ สวน ได้
โดยจำพ้อง ถ้าเป็นที่เพาะปลูกในที่ตั้งที่ดอนเช่นตามไหล่เขา เขิงเขาก็เป็น ไว้
ถ้าเป็นที่ยังไม่ได้เพาะปลูก มีคนไม่ชนหนาแน่นก็เป็น ป่าดง ถ้าอยู่ห่างไกลจาก
คนอยู่ก็เป็น ป่าเถื่อน Wilderness เหตุฉงนี้ ข้า จึงมีคำประกอบได้มากเช่น ป่าสูง
ป่าดิบ ป่าทึบ ป่าไม้ เป็นต้น ดั้งเดิมแต่ลักษณะของพื้นที่ โดยเหตุที่ ข้า
มักมีคนไม่ชนเป็นดง คำว่า ป่า แดะ ดง จึงเลื่อนความหมายแปลว่ามาก แดะ
ใช้ประปรายไป แดะขยายวงความหมายที่จำมากด้วยต้นไม้ มาเป็นมากด้วย
สิ่งอื่น ๆ เป็น ป่าดงควัว ป่าไม้ ดงผู้ร้าย ดงเสือ เป็นต้น ในภาษาอังกฤษ
เรียก ป่าว่า wood, forest เรียกป่าดงว่า jungle ซึ่งในตำรอนอังกฤษ ใช้ขยาย
ความหมายเป็นมากก็ได้ ในดงลักษณะ เป็นทำนองเดียวกับป่าหรือดง เหตุที่
ความหมายย้ายที่จากที่นอกเมือง นอกบ้าน ซึ่งมีคนไม่ชนเอง ไม่มีการเพาะ
ปลูก มามีความหมายจำมากมาย คิดด้วยเกล้า ๆ ว่า เป็นด้วยอำนาจแห่ง
แนวเทียบ โดยนำเอาลักษณะหนึ่ง คือมีต้นไม้มาก ขยายวงมาให้อีกลักษณะ
หนึ่ง ซึ่งมีสิ่งอื่นมากเป็นทำนองเดียวกัน คำว่า เถื่อน เคยจนขยายความมา
ถึง เป็นเถื่อน บันเถื่อน ของเถื่อน คนเถื่อน ซึ่งเป็นไปในทางชุกช่อน ไม่ให้
ใครรู้ใครเห็น เป็นอย่างเดียวกับ สัตว์เถื่อน หรือ ตัวเถื่อน ซึ่งชุกช่อนตัว ใน
ภาษาจีนเรียกบ้านนอกว่า ชั่วป่า แปลว่า เขาแยะป่า ก็หมายความว่าป่าแยะ
เขาข้อมเป็นที่อยู่นอกเมือง ในภาษาภาคพายัพและภาษาไทยใหญ่เรียกป่าช้าว่า
ป่าเหว เหว จึงมีคำแปลว่าอะไร ชั่วพระพุทธรเจ้าตอบไม่ได้ความ เช่นเดียวกับ

คำว่า ช้าช้า (ในภาษาลาวพวนเรียกช้าว่า ช้าช้า เป็นอย่างเดียวกับภาคอีสาน) แต่ก็แสดงอยู่ว่าที่ปดงศัพย์อยู่นอกเมือง จึงได้ใช้คำว่า ช้า ทงนการจะควรสถานไรแล้วแต่จะทรงพระกรุณา

ชื่อเมืองตองยู่ กับ ตองอู เป็นเมืองเดียวกัน ผู้ถอดคำจากภาษาอังกฤษเป็น ตองยู่ คงจะไม่ได้เฉลียวนึกถึงคำว่า ตองอู อย่างเดียวกับเมืองสระเทิน เคยมีผู้ถอดจากภาษาอังกฤษเป็นเมือง ท่าตข ก็เคยมี ทงนเป็นเพราะตอหนังสือที่ใช้แทนเสียงสระ ในหนังสืออังกฤษทำหน้าทแต่จะคงหายเสียงสระ ถ้าเป็นหนังสือเขียนตามธรรมดา ก็อาจออกเสียงผิดพลาดได้ ต้องอาศัยฟังเสียงที่เคยใช้กันเป็นหลัก ถ้าคำใดที่ผู้พูดไม่คุ้นก็อาจออกเสียงผิดเพี้ยนไปได้ เช่น ในชื่อเมืองเป็นคิน เหตุนี้ถ้าต้องการอ่านให้ถูกต้อง ก็ต้องใช้ตัวหนังสือออกชุดหนึ่งเรียกว่า Phonetic alphabets ซึ่งใช้เป็นแบบจำกัด เช่นตัวหนังสือที่บอกไว้ในคำนำของพจนานุกรมสำหรับนำทางให้ออกเสียงอ่านให้ถูกต้อง ครั้นมาถึงเสียงของคำพูดในภาษาต่าง ๆ ที่ไม่ใช่ฝรั่ง ก็ต้องคิดจัดตัวโรมันเข้าปรับเทียบกับเสียงสระของภาษานั้นโดยฉะเพาะ โดยใช้เครื่องหมายไว้บนไว้ล่างเป็นจุดเป็นขีดหรือสร้างขนใหม่โดยฉะเพาะก็มี ช้าแบบเทียบเสียงทวาน ดังที่ต่างอาจารย์ก็ไม่ลงกัน ต้องใช้ศึกษาเสียก่อนจึงจะเข้าใจ ถ้าเป็นภาษาที่สระระดับเสียงมีความหมายในภาษาเช่น จีน ญี่ปุ่น และไทย ก็ต้องมีเครื่องหมายเพิ่มเป็นพิเศษขึ้นอีก แต่แบบเทียบเสียงเหล่านี้ใช้ฉะเพาะการศึกษา ถ้าเป็นคำที่ใช้กันธรรมดา เช่น ในแผนที่หรือในหนังสือสามัญ ก็ไม่มีเครื่องหมายเหล่านี้ แม้แต่เสียงสั้นยาวก็ไม่บอกไว้ ต้องอาศัยอ่านเตากัน จึงได้มีอ่านถูกบ้างผิดบ้าง แต่ก็ฟังกันเข้าใจ เช่นเมืองตอก ฝรั่งเศสอ่านเป็น มวงแทก ก็เคยมี ชื่อต่าง ๆ ในอินเดียน แหตม

อินโตจีน และจีน เป็นชื่อคนไทยเคยคุ้นมอยู่มาก เมื่อฝรั่งจดบันทึกโรมัน ก็หมด
 ความสามารถที่จะทราบได้ว่าเสียงใดเป็นถูก ชาวต่างชาติไทยแท้ ๆ พระมาเจียก
 เขียนไป ฝรั่งจดตามเสียงพระมาก็ห่างออกไป เช่น Bhamo ซึ่งเป็นเมืองสำคัญ
 ในแคว้นไทยใหญ่ ก็คือเมืองบ้านหม้อ Momeik เมืองมัต Mone เมืองนาย
 Mohnyin หรือ Mohwyen เมืองยอง Wunsho เมืองเวียงเดือ Mogaung
 เมืองกตอง Kyawt เมืองจอต เป็นต้น เมืองยะไข่ ฝรั่งเรียกว่า Aracan
 พระมาออกเสียง ๗ เป็น ย ก็จะเป็น อะยะกัญ ถ้าออกเสียง ญ ให้ชนนาตัก ก็เขียน
 เป็น อะยะไกญ ไป เสียง อ เป็นเสียงช่วยให้ออกเสียง ๗ (อรรชสระ) ได้ในคำ
 เดิม ตกมาถึงพระมาตัดเสียง อะ ออกก็เป็นเสียง ยะไก หรือ ยะไข่ ไป คำ ยะไข่
 พระมาว่าเขียนมาจากยักซ์ แต่ที่ว่าเมือง ยะไข่ เป็นแดนของพวกลักษ ซึ่งพระพุท
 เจ้าแต่คัจมาโปรด เป็นตำนานพื้นเมืองซึ่งเพียรจะอธิบาย ต้นเหตุของคำว่า
 ยะไข่ ให้ได้ เช่นเดียวกับ ทวาย ไทยว่ามาจากท่าทวาย ส่วนพระมาว่ามาจาก
 ขายมัตดาบ (จอย - ขาย ดา - ดาบ) ชาวทวายกับชาวยะไข่เป็นชาติเดียว
 กัน และเป็นกิ่งหนึ่งของชาติพระมา

ข้าพระพุทธเจ้าเคยพิจารณาเสียงสระของพระมาที่ฝรั่งแต่งไว้ รูดักด้วย
 เกด้างว่า สระของพระมาดับดับเต็มที ไม่เพียงกฤษ เช่น สระอะ ถ้า
 เป็นแม่ กก และ กง เสียงมักเขียนเป็น เอ ถ้าเป็นแม่ กน หรือ กว เสียงมักเขียน
 เป็น อู ถ้าเป็นแม่กตมี ส การนต เสียง อะ ก็เขียนเป็น อี ถ้าสังเกตด้วย ญ
 เขียนเป็น อี และ เอีย สระอุ ถ้ามีตัวตักดากที่เป็น ไอ สระคัจอนักเป็นเช่นเดียวกับ
 กัน ข้าพระพุทธเจ้าจึงหมดความเพียรที่จะอ่านคัจอนักต่อพระมา เสียงพยัญชนะก็
 ไม่ตายตัว เช่น ก ต่างที่เป็นเสียงครึ่ง ก ครึ่ง ๘ ถ้า ก เป็นตัวตักกเสียงมักเขียน
 เป็น ค ข ถ้ามี ย หรือ ๗ ตาม มีเสียงเป็น จ เสียงนี้ไม่แปลกเพราะ ก ย อ่าน

พร้อมกัน ก็เป็น จ ได้ คว ๗ / ถ้าเป็นค้วตักดแตรมี่ตั้งหน้าเป็นสระ อะ ตั้ง ๗
 กเพยนเป็น ต ถ้าเป็นสระควอน ตั้ง ๗ / ก็กตายตั้ง ก บ้าง ตั้ง ๗ บ้าง ตั้ง
 ม ถ้ามีสระ เอีย หรือ อู เพยนเป็น ง หรือ น

เกาะเซเลบัส ข้าพระพุทธเจ้าเคยอ่านเป็น เซลียัส บ้าง จิลียัส บ้าง
 คิดด้วยเกล้า ๆ ว่า ถ้าออกตั้งตามหลัก e เท่ากับ เอ ก็ควรจะเป็น เซเลเบล
 แต่อ่านเป็น อีส จะคิดมาแต่กรีก เพราะเมื่องตั้งท้ายในคำเช่น Hercules ก็อ่าน
 เป็น iz เสมอไป ข้าพระพุทธเจ้ายังนึกไม่ฝันว่าเมื่อไรจะมีปทานุกรมกำหนด
 ตั้งชื่อต่าง ๆ ในภูมิศาสตร์ ให้ลงรูปแน่นอนกันตั้งอย่างทชาคีต่าง ๆ เช่นจีน
 เป็นต้น ก็ได้วางกำหนดออกตั้งอ่านไว้แล้ว แต่เป็นเรื่องค่อนข้างยากไม่น้อย

ข้าพระพุทธเจ้าได้งานผู้รู้ภาษาญวนที่ไซหนั่งตั้งญวนด้วยอักษรโรมัน
 จดระพยัญชนะแต่ละเครื่องหมายวรรณยุกต์ให้ข้าพระพุทธเจ้าดังนี้

อา a	อ o	บ b	ยา gia
อ้า á	โอ ó	ก c (เฉพาะ a, ๗ h o หรือ u ตามหลัง)	
เออ á	เออ o'	จ ch	ก k (เฉพาะ e, é หรือ i ตามหลัง)
แอ e	อู u	ย d	ค kh
เออ é	อูอ u'	ด d	ด l
อื i	อื y	ก g (เฉพาะ a, ฝ m o หรือ u ตามหลัง)	

น n	กฉ qu	ต t	ฉ v	ง ng
ป p	ร r	ท th	ซ x	
พ ph	ซ s	ตว tr	ญ nh	

mà หม่า (แค้) má ม้า (แม่) mǎ หม่า (หลุมศพ) mā (หม่า)
 (ม้า) ma หมะ (จ้าวกต้า)

ข้าพระพุทธเจ้าพบคำ karecha ในภาษายีนทูตตานี้ แปลได้ว่าช้อน
 ขนาดใหญ่ ด้มาจาก kafcha ในภาษาเปอร์เซียซึ่งแปลว่าช้อน แม่เบียของกู
 ซึ่งคงจะเอามาจากลักษณะที่แม่แม่เบียมีรูปคล้ายช้อนก็ได้ คำนี้คล้ายกับกระ
 จ้าในภาษาไทย ข้าจวัก (ซึ่งยังไม่ทราบเกล้า ๆ ว่าเป็นภาษาอะไร เดี๋ยงโกต
 กับคำ กวัก) ก็นำไปใช้กับกูเป็นฉกจวักก็ได้

ควรมีควรแล้วแต่จะโปรดเกล้า ๆ

ข้าพระพุทธเจ้า *Mr. E. Chuanbong*

ขอประทานกราบทุก ส้มเค็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระ
 นริศรานุวัดติวงศ์

ตำหนักปลายเนิน คลองเตย

วันที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๕

พระยาอนุমানราชชน

หนังสือจดวันที่ ๒๘ เดือนก่อนได้รับแล้ว มีค่าเป็นอันมาก

ท่านบอกคำ กุฎิ และ กุฎิ ในภาษาอังกฤษเข้าใจแล้ว แต่คุณนุกซุนทอง
เราก็ดูไม่ได้ทำหงศาโค้ง และประตูของกุฎิที่ทำโค้งก็เป็นของใหม่ เข้าใจว่า
โค้งต่าง ๆ นั้นไม่ใช่วิธีของเรา เราจำเขามาจากต่างประเทศ ดูพจนานุกรมของ
อาจารย์ ชิตเดอ ก็แปลให้ไว้เป็นตัวอย่างเดียวกัน คิดว่าคำ กะดี่ นั้นเป็นคำไทย
หากแต่ไปคล้ายกับคำ กุฎิ เข้าจึงเลยทึกเอาว่าเป็นภาษามคธซึ่งถูกต้อง ที่จริง
เป็นความหมายใกล้เคียงกันมาก ทว่าหนักให้หนักถึงนักพิราบ ท่านก็เขียนว่า นักพิราบ
ตามที่เราพูดกัน ต่างคนเขียนเป็น นักพิลาป ฉันเห็นไม่ควรอย่างเอก นี้ก็โคลง
ได้นิดหนึ่งว่า พิราบพิลาปครวญ (เห็นจะเป็นพระนิพนธ์กรมสมเด็จพระ
ปรมาธิบดี) ด้อย่างยิ่ง

ไม่ทราบ ที่ฉันบอกแก่ท่านนั้น มันก็ดูดีทีเดียวทีเดียว เขาเขียนมาให้ดู
เป็นหน้าคน มีคอเดกยาวอย่างนกยูง คือเป็นม้า ดูเห็นว่า ไม่ทราบ นั้น ผูกผสม
กันหลายอย่าง ทำให้หนักไปถึง ส่วง ของอัยปดี่ นั่นก็ค่อนข้างดีที่เราดี ๆ นั้น
เอง เห็นได้ว่า นรสิงห์นั้นมานานแล้ว

ฉันยอมท่านแล้ว ในข้อที่ ข่า เป็นอย่างมากนั้นมา เดือนเป็นไปต่อภายหลัง
เหมือนหนังสือของเดือนก็หมายถึงของใหม่ อันเป็นของนอกกฎหมาย แล้ว
ชื่อนั้นเข้ามาในบ้านจึงเรียกกันว่าของเดือน คำ เรือก สวง ไร่ นา ที่เราใช้

พูดกัน ฉันก็อยากทราบมานานแล้ว ว่ามีความหมายถึงอะไร ใครเป็นเจ้าของ
เพลงมาทราบเมื่อท่านบอกคราวนี้เป็นคำของไทยใหญ่ หมายถึงลักษณะพจน
ที่ซึ่งคนทำต่าง ๆ นอกจากป่า ต้มมาก คำว่า ข่า ก็ยอมว่าเป็นภาษาจีน คือ
เหมือนกัน คำว่า ข่าชา ฉันก็ตั้งใจแปล ว่าจะหมายความว่าอย่างไร ท่าน
บอกว่า ข่าชา ก็เข้าใจไปชนหนึ่ง ว่าข้าง เขาก็เรียกข้าง ตรงกัน แต่ทำไม
จึงเรียกว่า ข่าชา ก็แต่ไม่เห็นความ คำที่เรียกว่าป่าช้านั้นได้ตั้งเขตเมือง
เก่า ๆ เห็นเป็นป่าจริง ๆ ไม่ใช่อย่างป่าช้าวัดสระเกศ มักอยู่ติดกับเมืองด้าน
หน้า ประตูด้านนั้นจึงเรียกว่า ประตูผี เข้าใจว่าเดิมป่าช้าวัดสระเกศของเรา
ก็จะเป็นอย่างนั้น หากบ้านเรือนคนขยายออกไป

เรื่องเมืองตงยู กับ ตองอู นั้นแน่นอนว่า คนที่เขียนแปลไม่ดูคำ
มาตาเรือ แต่ความผิดถูกนั้นไม่สำคัญ สำคัญแต่ที่ตรง แฟ่แซ่ม เขามีศักดิ์ของ
ผิดไปตามเขา ถ้าไม่เช่นนั้นก็ไม่เป็นคน ที่จะด้อเขาแบบโบราณนั้นคิดจะเป็นบ้า
การอ่านอย่างไรก็เป็นหน้าที่ของเราเอง ถ้ารู้มากกว่าพจนานุกรมเขาอ่าน
กันอย่างไรดีกว่าน้อย แม้ภาษาอังกฤษเท่านั้นก็หลายอย่าง กรมหลวงประ
จักษ์ทรงคงขอใจว่า ฝรั่งเศสสูง ฝรั่งเศสอิทธิพลเล็กขลิกลัก ฝรั่งเศสทนอด เป็นต้น ถ้า
น้อยก็จะต้องเขอะเป็นธรรมดา จะไปคอยให้แผนที่เขียนเป็นแบบแผนอะไร
นั้นคงจะคอยเสียเปล่า เพราะต่างก็มีทฤษฎีเข้าหากัน แผนที่อังกฤษก็ประสงค์ให้
เห็นเป็นอังกฤษ แม้เยอรมันฝรั่งเศสก็อย่างเดียวกัน มีเรื่องนั้นจะเล่าให้ท่านฟัง
นายชั้นเตรดก็ แกล้งไปเยี่ยมบ้าน มีพระอะไรกลมเดียวแล้ว นึกกันว่าฉัน
แกล้งมาอยู่เมืองมิวนิค จะมีโทรเลขตั้งอะไรไปก็ได้ ฉันก็ให้แต่งโทรเลขเป็น
ภาษาเยอรมันเพื่อจะได้สะดวก ตั้งตำแหน่งว่าเมือง มิวนิเชิน ครั้นถึงวันกำหนด
ก็ตั้งให้กรมโทรเลขมีไป รุ่งขึ้นกรมโทรเลขตั้งคำโทรเลขคืนมาว่าตรวจบัญชี

ขอเมือง มนเชน ไม้ม ฉันจะบอกไปว่า คยเมือง มวนค กตจงจันมาเดี่ยแดง
จะไม่เปพประโยชน์อะไรเลย พุดถึงแผนทกมเวองอก เขานั่นหนึ่งอยู่คย
แค้นพม่า เราเรียกว่า เขากระเทรียก พม่าเขาจะเรียกอะไรไม่ทราบ แต่คำ
แปดเขียนว่า ช้องเขาคอกาเรยค เรองชนิดนิกเคยมแกคจันมาทหนงแดง
จะเด้าให้ท่านฟังอีก ไปเมืองมณฑเต เทยวชชองตวยวชไซไบ ครางหนงมี
พม่าคนหนึ่งเข้าไปในร้าน แกลถามว่า ท่านจะต้องการอะไรจ้่ากะ ฉันทจะช่วย
เป็นล้ามให้ เราก็คใจ เราต้องการอะไรก็บอกแก แกเปนด้ามให้จ้่าเรจ
ประโยชน์ไปโดยเร็ว ครันออกมานอกร้านฉันทก็ชอบใจแก นึกว่าแกเคยเข้ามา
อยู่เมืองไทยจึงพุดไทยได้ แต่แกบอกว่ เปล่า ไม่เคยมา ภาษาของฉันทยังง่เอง
ฉันทเปนเจ้าฟ้าทหนองหมอน เตมเขาตองตบตหดงว่าเมืองหนองหมอนเปนอะไร
ก็ไตคจามว่าเปนเมืองไทยใหญ่ชนพม่า อย่างเดี่ยจกกับเมืองบ้านหม้อ ซึ่งพม่า
เรียกว่า ขาไม แต่เมืองหนองหมอนเขาจะเรียกอะไรไม่ทราบ เพราะการไค่จวง
ด้าเข้ามาเดี่ยแดง เมือง อรชัน ในแผนทกเขียนเข่นนน แต่เราเรียกว่า ยักไซ
ชบแตกแต่ด้าพม่าเรียก ร เปน ย นอกนั้นชบไม่แตก เพิ่งเข้าใจเมื่อท่านบอก
อธิบายครางน ทงทท่านบอกว่พวกยักไซเปนเหล่าเดี่ยจกกับพวกทจายน
กตเคมท ฉันทไม่รู้เดี่ยแต่กอนน

ในการหมายขดทหนงตอกยงเปนเกจอาจารย์ไปใหญ่โต ถ้าเราไม่รู้ได้
ว่าอาจารย์ใหม่ เขาคิคอย่างไร ก็จะต้องเขอะอยู่ยงค้ การออกเดี่ยแดงคตอน
คตาศอจเปนด้ายอะไรไปไค่หลายอย่าง แต่ข้อใหญ่ใจคจามก็เปนอยู่เพราะ
หนงตอชงคนไซอยู่นนเขียนไทแจ่มแจ่งไม่ไค่ อย่างว่แต่เขียนภาษาค้างประเทศ
เดี่ย เขาแต่ภาษาของตนเองก็เคมท เพราะว่ไปยิมเขามา

วันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๘๕

ขอประทานกราบทุก ทรงทราบใต้ฝ่าพระบาท

ข้าพระพุทธเจ้าได้รับลายพระหัตถ์ลงวันที่ ๓ เดือนนี้ เป็นพระเดชพระ
คุณอันเกื้อหนุนให้สามารถ

ข้าพระพุทธเจ้าเขียนว่า นกพิราบ ไม่กล้าเขียนเป็น พิลิป เพราะเกรง
ด้วยเกล้า ๆ ว่าจะเป็นอย่างที่ในคำรานุกรณศาสตร์เรียกว่า popular etymology
ซึ่งข้าพระพุทธเจ้าเรียกในภาษาไทยว่า ลากเข้าความ คำพูดในภาษาซึ่งเป็นคำ
โบราณ หรือเป็นคำต่างประเทศซึ่งแปลไม่ออก ตามธรรมเนียมเขียนหรือพูด
ตามเข้าความที่แปลได้ เช่น กระโถน ก็ว่าเพี้ยนมาจาก กระถ่ม เพราะ กระแต้วจึง
ถ่ม ไชยวงศ์ก็ว่ามาจาก วัลล เพราะมักเป็นในฤดูฝน จมูก ก็ว่ามาจาก จามมูก
ดังนี้เป็นต้น ข้าพระพุทธเจ้าเคยพบคำ กระโถ ในภาษามลายูว่าเป็นภาษาชนบ้น
หน้าหมาก เมื่อสืบสาวต่อไปก็ได้อีกว่าคำนี้มีอยู่ในภาษาอื่นสุดแต่จะเรียก
ภาษาชนบ้นหนึ่งทำด้วยโลหะสำหรับใส่ของ และว่ามาจากคำโปรตุเกส หวด
ในไทยใหญ่ก็เรียกว่า หวด จึงไม่น่าจะเป็นคำเพี้ยนไปจาก วัลล จมูก ก็เป็น
ภาษาในตระกูลมอญเขมร มีอยู่ทั่วไปในภาษาเขมรมอญ และพวกช่า และ
ไทยคงได้คำ จมูก มาทางเขมร ข้าพระพุทธเจ้าเคยวินิจฉัยที่มาของคำผิดพลาด
บ่อย ๆ เพราะด้วย ลากเข้าความ ชวนให้หลง เหตุนี้คำใดโบราณเขียนมา
อย่างไรถึงจะแปลไม่ได้ ข้าพระพุทธเจ้าไม่กล้าแก้ ด้วยจะเป็นลากเข้าความ
จนกว่าจะสอบสวนได้ความชัด เท่าที่คิดว่าแน่แน่จริงจะแก้ แต่ถ้าคำใดมีผู้แก้

และใช้กันมาจนชินแล้ว ถึงจะรู้ว่าผิด ข้าพระพุทธเจ้าก็ยอมใช้ตาม ไม่เช่นนั้น
ก็ไม่เป็นคน ดังที่ตรัสไว้

สัตว์ไม่ทราบ ข้าพระพุทธเจ้าเคยเห็นรูปภาพที่ชาวอิตาลีตามเขียนและ
เซากรอปโต เป็นรูปม้ามบก หน้านางมนุษย์ เป็นมาทพาพระมหาค เมื่อ
ตรัสรู้ใหม่ ๆ จึงงดวรรคไปเฝ้าพระเจ้าอ้าห่า ข้าพระพุทธเจ้าเคยอ่าน
เรื่องสัตว์ไม่ทราบแต่สอบค้นใหม่ไม่พบ ข้าพระพุทธเจ้าได้ตั้งจิตจากข้อที่ตรัสว่า
สัตว์นั้น คือมรดงหิ ข้าพระพุทธเจ้าไม่เคยเสียดนิกไปถึง เรื่องสัตว์พดคาร
มีรูปครึ่งสิงห์ครึ่งคน มีอยู่มากในจำพวกเทวดาของอียิปต์โบราณ ทงนกเพราะ
ไลออน เป็นสัตว์มีอยู่ในทวีปแอฟริกา เรื่องราชสัตว์ในคัมภีร์ศาสนา ก็มีนัก
ปราชญ์ฝรั่งมีความเห็นว่า ได้มาจากเปอร์เซียหรืออิหร่าน ไม่ใช่ของอินเดียเอง

ข้าพระพุทธเจ้าเคยตั้งด้วยขอเมืองหนึ่งในพม่าอยู่ที่อำเภอแม่ต้อออกไป
ในแผนที่เขียนไว้ว่า เกาะเกรียก ข้าพระพุทธเจ้าเคยตั้งด้วยว่าทำไมคำว่าเกาะจึง
ไปมีอยู่ในพม่า เพราะคำเกาะมีอยู่แต่ทางเขมรและคงเป็นคำเขมร เพราะไทย
เรียกเกาะว่า ดอน สอบถามได้ความว่าที่นั่นเป็นเกาะหรือเปล่า ก็ว่าไม่ใช่
เพิ่งมาทราบเกล้า ๆ จากที่ตรัสถึงคำว่า คอกะเทรียก นเอง ที่มาเพี้ยนเป็น
เกาะเกรียก

หนองหมอน ในภาษาไทยใหญ่ คือ หนองบอน เป็นแคว้นไทยใหญ่
ขนาดเล็ก ๆ แคว้นหนึ่ง ขยแหว่เดียวกับเมืองนายไปทางตะวันตก ในภาษา
ไทยใหญ่ไม่มีเสียง บ ถ้าหากชนคนด้วยเสียง บ ก็ต้องเป็น ม หรือ ว ใช้ับ
เปลี่ยนกันได้ หนองบอน ก็เป็น หนองหมอน หรือ หวอน บัว ก็เป็น หมัว หรือ
หวิว ถ้าหากชนคนด้วยอักษรกลาง และเป็นคำที่เป็นเสียงปกติในไทยกลาง จะต้อง

เป็นเสียงไม้จัตวาในไทยใหญ่เสมอไป ทางพายัพก็เช่นเดียวกัน เช่น กัณ เป็น
 ดาก็เป็น กัณ เป็น คำ คิดด้วยเกล้า ๆ ว่า เสียงไม้จัตวาที่ทราบทุกวันนี้จะเป็นเสียง
 ของไทยเดิม ซึ่งตกมาถึงไทยกลางค่อนยี่สิบแล้ว เพราะเสียงพยัญชนะของไทย
 ต้องมีสูงกับคำเป็นคู่กัน เช่น ช กับ ค ง กับ ห อ กับ ก ฤ กับ ฌ ค ช ท พ
 ไม่ต้องใช้ ห นำ เพราะมี ข ฉ ถ ผ เข้าคู่กำกับอยู่แล้ว เสียงอนนาตัก ก ฆ ม
 และอรรชสระ ย ร ล ว ซึ่งยังไม่มคฺ จึงใช้ ห นำเพื่อให้มีเสียงสูงเข้าคู่ ส่วน
 ก จ ด บ / ไม่มี ก็เพราะเสียงทง ๕ ควณ เดิมคงเป็นเสียงสูงอยู่แล้ว อย่างในไทย
 ใหญ่และพายัพ ในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง มีเครื่องหมายวรรณยุกต์ใช้ก็แค่
 ไม้เอกและไม้โท เสียงไม้ตรีและไม้จัตวาไม่มีใช้ เสียงไม้ตรีไม่มีใช้ในภาษา
 ไทย ที่มีใช้ขึ้นในไทยกลางคงเป็นเพราะจะเขียนถ่ายเสียงคำมาจากต่างประเทศ
 ซึ่งมีเสียงนั้น อาจจะใช้เขียนคำจีน เพราะจีนแต่ดั้งเดิมเสียงไม้ตรีมาก ส่วนคำ
 เป็นเสียงไม้จัตวามีมากในไทย แต่ไฉนในศิลาจารึกจึงไม่มี คิดด้วยเกล้า ๆ ว่า
 คงมีแต่เขียนไว้ไม่มีไม้จัตวา เพราะเป็นคำมีเสียงนั้น เป็นปกติอยู่แล้ว ไม่จำเป็นต้อง
 ต้องใช้เครื่องหมายวรรณยุกต์ ครั้นแล้วเสียงนกงมาค่อนยี่สิบในไทยกลาง จะ
 เพราะด้วยเหตุไร ยังไม่ทราบเกล้า ๆ ข้าพระพุทธเจ้าต้องค้นคำไทยใหญ่ใน
 คำว่า กัณ คัณ กัณ คัณ ว่าจะมีระดับเสียงอย่างไร คงปรากฏดังนี้

กัณ	ไทยใหญ่เป็น	กัณ	แปลว่า	ต้อมไว้
คัณ	ไทยใหญ่เป็น	คัณ	แปลว่า	สิ่งทกัณไว้
กัณ	ไทยใหญ่เป็น	กัณ	แปลว่า	ค้ำไว้ซึ่งกิริยาอาการที่
เป็นไปธรรมดา เช่น กัณ
ใจ หรือ กลัณใจ

คั้น ไทยใหญ่เป็น ขึ้น แปลว่า เอาอะไรวางไว้ในระหว่าง
แยกออก แบ่งออก เช่น
คั้นไทด คือ คั้นกะได

คั้น ไทยใหญ่เป็น กั้น แปลว่า ค้ำ

เมื่อนำเอามาเรียงกันดู คงได้ความว่า กั้น คั้น คั้น กั้น มีความหมายไม่
เหมือนกัน คำ กั้น ต้องเป็น กั้น ถ้าในไทยกลางเป็น คั้น ซึ่งมีสองความคือ ตั้งทกน
ไว้แต่ค้ำม ไทยใหญ่แยกเสียงเป็น คั้น คำหนึ่งแะ กั้น คำหนึ่ง แต่ไทยกลางจะ
แยกอย่างนี้ไม่ได้ เพราะ กั้น ในไทยใหญ่เป็น กั้น ในไทยกลางเสียงเดียว ส่วนคำขึ้น
ต้นด้วยเสียงอักษรกลางมีเสียงไม่โทเป็นอันตรงกัน เช่น กั้น ก็เป็น กั้น ก้าน ก็เป็น
ก้าน แต่ถ้าไทยใหญ่เป็น กาน ในไทยกลางจะเป็น กลาน ส่วนคำขึ้นต้นด้วย
อักษรสูงเสียงไม่โท ในไทยใหญ่ใช้พยัญชนะตัวเดียว เป็นเสียง ช หรือ ค ก็ได้
สุดแล้วแต่คำ ตกมาถึงไทยกลางเสียงคงอยู่ แต่การเขียนสับสน เช่น ชัน—คั้น
ล้อม—ล้อม ช้า—คำ ถ้า—ท่า คำเหล่านี้ต่างคู่กรูได้ว่าแยกเขียนคนละตัว
ต่างคู่ยากที่สังเกต ข้าพระพุทธเจ้าได้รวบรวมคำเหล่านี้จนได้พิจารณาใน
เวลาว่าง แต่ข้าพระพุทธเจ้าจะไม่บันทึกเวลาว่างเห็นจะไม่จำเป็น ต้องใช้เวลาที่
ไม่ว่างเจียดเอามาเป็นว่างแทรกในระหว่าง เป็นการแก้ความหมกมุ่นอยู่ด้วยงาน
การใดก็ ซึ่งข้าพระพุทธเจ้าก็ปลื้มใจ คิดด้วยเกล้า ๆ ว่า งานก็ดำเนินไปด้วยกัน
หรืออย่างเดียวกัน ถ้าอย่างหนึ่งเป็นงานอีกอย่างหนึ่งเป็นเงินก็ผิดกันไกล

ที่ตรัสว่ามีบุตราบทุดว่า กุหลาบ เป็นภาษาเปอร์เซีย มาจาก กุล กับ อาป
แปลว่า น้ำกุด นนถูกต้อง พวกแขกซีก (มาจาก ลิกซ์ หรือ ลิชย์) ตั้งชื่อตนว่า
กุหลาบสิงห์ ก็เคยมี อาบ เป็นภาษาเปอร์เซียแปลว่าน้ำ แคว้น Punjab ก็เป็น

ภาษาเปอร์เซีย ตรงกับ *ปัญจ + อาป* แปลว่า แม่ทางห้า คำไทยที่มาจากเปอร์เซีย นอกจาก กุหลาบ สักุทรา เข็มขาว ส้ารบับ ยังมีคำ กลาสี มาตาบ ดอกไม้ เทียนจุดเป็นแสงนวดมอคราม คำนี้คงเพี้ยนมาเป็นดอกไม้นาบหรือตาด อังกูร มาเป็น *อุงุ่น* ในภาษาไทย แค่มคำหนึ่งมาพ้องเข้ากับคำปากของไทยอย่างปาด คือ *เบือเรอ* ในภาษาเปอร์เซียมีคำว่า *ขารา* แปลว่าใหญ่ *ขาราข่าน* แปลว่า เจ้าใหญ่ ข้าพระพุทธเจ้ายังไม่แน่ใจว่า *เบือเรอ* กับ *ขารา* จะเป็นคำเดียวกัน

ในภาษามลายูมีคำ *พาไล* แปลว่า ห้องประชุม เรือนซึ่งจัดไว้ในคราว มิ่งงานการพิเศษ ไม่ใช่เป็นที่อยู่โดยปกติ เรือนพักหนาวเย็น ยังมีคำ *พาไลรง* แปลว่าห้องพระโรง ซึ่งพระเจ้าแผ่นดินเสด็จออกขุนนางและทรงวินิจฉัยคดี คดี อยู่ระหว่างพระดานกับพระที่นั่งประทับ *ขารง* แปลว่ากระท่อมปลูกไว้ใน ท้องนา *ขารงขารง* จำรัสชายของ ในคำมลายูเหล่านี้มีคำที่มั่งคั่งและความหมายคล้ายคำว่า *พาไล* และโรงในภาษาไทย ข้าพระพุทธเจ้าสังเกตเห็นเรือน ทางภาคอีสาน ไม่มีเพ็ชหรือพาไล พอชนะไร่ก็ถึงชาน ถัดชานเรือนก็ถึง ห้องนอนซึ่งเขาเรียกว่า *ส้อม* *ครัวไฟ* ซึ่งเขาเรียกว่า *เตาไฟ* เพราะ *ครัว* เขา หมายถึงข้าวของ หรือเครื่องใช้ไม้สอย เขาก็อยู่ในส้อมเรือน เขารับรอง ข้าพระพุทธเจ้าที่ในส้อม คิดด้วยเกล้า ๆ ว่าถ้าเขารับแขกกันเอง คงเป็นนอกชาน หรือที่ ไถ่เรือน ในส้อมหรือห้องนอนเบ็ดเตล็ด เป็นห้องเดี่ยว และเขามีประ เณร ที่ผู้ชายจะดวงแหวงขอเรือนของส้อมไม่ได้เป็นผลดี เป็นถาวรบังถนการ ตระดาบตรงตองเพราะด้วยผลเป็นผู้พทกษ ฉางเรือนที่ในส้อม มักเป็นส้อมน้อย นอนได้เฉพาะสองคนพอดี ฝากนสูงเพียงย่นชะเง้อถึงเท่านั้น เห็นจะเป็นเพราะ ตักษนะส้อมน้อยนเอง ที่มากตายเป็นคำไม้คชนในคำไทยกลาง ข้าพระพุทธเจ้า คิดด้วยเกล้า ๆ ว่า การรับแขกหรือทำธุระการงานกันถ้าไม่มีห้องเป็นพิเศษ

ตำหนักปลายเนิน คลองเตย

วันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๕

พระยาอนมมานราชชน

อ่านหนังสือพิมพ์ บางกอกแตรม วันที่ ๖ เดือนนี้ พบเขียนชื่อเมืองเป็น
Toungoo เขาใจว่าเป็นอันเดียวกับ Tongu ถ้าเป็นเช่นนั้นก็ราวกับว่าไทยเขียน
คล้ายคลึงกัน แต่ถ้าเป็นอีกก็เห็นว่าเป็นอย่างอังกฤษมากจน แต่เห็นมทาทจะ
อ่านเป็น ตอญู ไปก็ได้ ถ้าจะให้หมดถ้อยร้อยความก็ควรจะเขียนแบ่งตอนเป็น
Toung-oo

ทั้งเห็นในหนังสือ บางกอกแตรม เหมือนกัน แต่เป็นวันที่ ๓ ก่อนชนไป
เขาตั้งข่าวว่ามีกร Sabotage ที่เมือง โยฮันเนสเบอก ระเบิดโรงไฟฟ้าเขียนชื่อ
ไว้ว่า Vchonigpgn ในเรื่องนั้นก็คงจะบอกพร้องมาก ดูพจนานุกรมภาษาอังกฤษ
หากำ Sabotage ว่าอ่านออกเสียงอย่างไรก็ไม่พบ ที่จะเป็นคำใหม่ ทราบแต่
ความหมายว่าเป็นตบแต่งทำลาย กับที่เรียกชื่อเมืองว่า โยฮันเนสเบอก
ก็เรียกอย่างภาษาอังกฤษ ด้วยเขาใจว่าจะเป็นอย่างนั้น เพราะเป็นเมืองชนของ
อังกฤษ แต่ชื่อเหล่านี้ไม่ได้ตั้งใจจะพูด ที่ตั้งใจจะพูดนั้นคือที่เขียน Vchonigpgn
อ่านไม่ออก เขาจะอ่านกันว่าอะไร คงมีเสียงง่าย ๆ เพราะฉะนั้นคนเราก็คงจะ
ที่ควรพูดได้เท่านั้น หากเขียนให้พิศดารไปเอง

การอ่าน พยายามมาก เช่นเขียนตัว h ไว้ข้างท้ายก็เป็นเท็จอาจารย์ ดาว
อาจารย์ก็คิดให้เป็นเสียงสั้น ดาวอาจารย์ก็คิดให้เป็นเสียงสั้นสูงต่ำ ถ้าเป็น
คำของเราที่พอจะเดาได้ แต่ถ้าเป็นคำต่างประเทศ ซึ่งเราไม่เคยได้ยินก็ออกอีก
เช่นเมือง Ipoh เขาคงใจจะให้อ่าน อีโป (ด้วยเขียนตัว h ไว้ข้างท้าย) หรือตั้งใจ
จะให้อ่านว่า อีโปะ อีโป๊ะ อีโป๋ อีโป้ หรือ อีโป อีโปะ อีโป๊ะ หรือ โฮโป

ไอโปลา ไอโปลา และอย่างอื่นอีกอย่างไรก็ไม่ทราบ เมื่อไม่ทราบแล้วก็ของ
เซอะฮอยวนย่นคำหัดกไมพ่น

มันทานซึ่งฉันคิดจะเอาให้ท่านฟังแล้วก็ไม่ได้อ่าน แต่จะเอาบันทึก ในท้อง
เรื่องมีว่านักเตงเหต่าเซญูซาเหต่าไปเตยง แล้วผู้เซญูพูดว่า ไม่เข้าใจออกโค
หรือก ฉันทละค้อยย่งชวักาคยทมค คำนหมายเทียบกับซาเหต่าทงปวง ซาเหต่า
คนหนึ่งเห็นเป็นชนกเก็บเอามาแต่ แต่ฉันไม่เห็นชนเดย เห็นเป็นธรรมคามนุษย์
จะคิดอะไรก็ของเข้าแกตวเป็นตตง ไม่มากก็น้อย แม้ผู้ทำจะทำด้วยคิดอย่าง
หนึ่ง แต่ผู้พูดคิดไปอีกอย่างหนึ่งก็ได้

นึกถึง ร ล ในภาษาเราว่าจะมีใช้สับสนกันได้อย่างไรภาษาตั้งตฤตถาง
คำหรือไมกนิกโคคำหนึ่ง คือ ท้องร้อง กับ ตกलोंง คำ ล่อง ก็มาแต่กระตาม
นอกชาตมูระอนมดกษณะยาง ๆ เหมือนกัน ถ้า ท้องร้อง จะเขียนว่า ท้องलोंง
จะได้หรือไม่ นี่เป็นความเหอนุคริปริกษาท่านเป็นการเด่น มีตางคนตางคำเขียน
สับสนกันฟังก็เขาที่อยู่ แต่จะถือเอาว่าถูกก็เป็นผู้ผิดไปจากที่เคยใช้

ฉันให้รู้จักเตอตรอนในการทคำเป็นนามกับกริยาเหมือนกัน เช่น พิมพ์
เป็นคำ จึงใช้คำที่เป็นกริยาว่า ตพิมพ์ จะเป็นคำที่ชาวเราพูดกันเช่นนพหรือ
ควรจะพูดเช่นนพนักคามที่ แต่ชดกับกระแแต่พระราชดำรัสในรัชกาลที่ ๕ ว่า
ติตรา ตราแตก บัดตรา ไม่เห็น ให้ใช้ว่า ประทับตรา นั้นเป็นชอบ แต่ฉันจะใช้
คำตามนั้นว่า ประทับพิมพ์ คู่กับกระโรยอยู่ ออกจะขวางโตก เคยเห็นฝรั่งเขาใช้
ตราคุณกระตาศบัดตงไป นั้นจะเรียกว่าบัตตราควรอยู่ มั่งถึงทควรตั้งเกดอย่าง
หนึ่ง ว่าทางประเทศตะวันตกกับฉันเราใช้ตราครั้ง จนมีคำตั้งตฤตถางอื่นเตย
ว่า มุทรา แต่ทางตะวันออกบ้านเราใช้ตราเด่นแดง ๆ เราก้ใช้ช้อย่างนั้นเพราะ
เขาอย่างข้างจีน กระแแต่พระราชดำรัสในรัชกาลที่ ๕ ซึ่งรู้ดีกว่าผิดไปก็มี เช่น
ทั้งไฟ ตรัสว่าไฟดับ ให้ใช้ว่า วางเพลิง (คำว่าเพลิง เป็นภาษาเขมร เขา

เขียน เกล็ง เป็นการขบขยู่ เพราะถ้าจะเขียน เพล็ง จะต้องอ่านว่า เพล็ง)
ตามกระแสพระราชดำริตั้งทวงไฟ ไฟดับ นั้น ทรงพระราชดำริหามาจากคำ
ทวงขว้าง แต่คำ ทอดทั้ง แตะ ทั้งร่าง เป็นคำ น้อย ทำให้รู้แน่ได้ในคำ ทง ว่า
ไม่ได้หมายความว่า โยง ว่า ขว้าง เปนพหุหมายความว่าจะไม่เอื้อเฟื้อ

ในการเขียนชื่อวัดตามจีน ไม่ทราบต้นเดิมเขียนอย่างไร มาได้เห็น
แต่ชื่อซึ่งเขียน วัดไตรมิตรวิทยาราม กนกม เขียน วัดไตรมิตรวิทยาราม
กม อย่าง มิตต์ นั้นไม่เคยเขียน เคยเขียนแต่อย่าง มิตร แต่ทราบว่า อย่าง
มิตต์ นั้นเป็นภาษามคธ อย่าง มิตร เป็นที่ว่าอย่างดังตฤก แต่ที่แท้ไม่เคยดูว่า
ดังตฤกเขียนอย่างไร จึงต้องเปิดพจนานุกรมของอาจารย์ชดเชยชนตูลังตฤก
ปรากฏว่า เขียน มิตฺตฺร ก็เข้าแบบของเราที่ตัวคุณแดงคัดเดี่ยวคหวหนึ่ง แต่ชื่อวัด
นั้นต้นเดิมจะมากให้เขียนอย่างไรไม่ทราบ แต่ความไม่ทราบนั้นไม่ใช่สติวิสัย คง
จะมออะไรที่จารึกไว้ที่วัดนั้นบ้าง หากไม่ได้ดูถึงแก่ แต่ที่หลังจะถึงแก่เพื่อเขียน
ให้ดู คำว่า เดิม เป็นคำเขมร ก็หมายความว่าต้น นั้นเอง ที่พูดว่า ต้นเดิม
ก็เป็นคำคู่ แปลเหมือนกับ ยกลเล็ก

เราเขียนภาษาต่างประเทศ ตามที่อักษรของตัวไม่มีคหวหนึ่งก็จะใช้
เคยในภาษาญี่ปุ่น ถ้าเขา ใช้ตัว g แล้วเราก็ ใช้ตัว ง ถ้าจะว่าไปเสียง ง ก็ใกล้เคียง
เสียง g มาก แต่จะจับตัววางตายลงไปเห็นไม่รอดเช่น god จะเขียน งอด ออกจะ
รับไม่อยู่ หรือจะยกเขียนเป็น วอด อย่าง งัว เป็น วัว ก็ไม่ไหวอยู่นั่นเอง
ถึงแก่ที่เขียนภาษาอังกฤษกัน ตัว g ก็เป็นไปหลายอย่าง ตกลงเป็นดำไม่โดยน
เขาอ่านแล้วจะออกเสียงไม่ถูก มีนทานจะเล่าให้ท่านฟัง หมอภาวนันแกเป็น
หมอประจำพระองค์ เสด็จไปไหนแกก็คองตามเสด็จไปด้วย แกรู้หนังสืออังกฤษ
ดี เวลาเสด็จไปทางทะเลก็คองไปคกคดกอยู่ในเรือพระที่นั่งด้วยทั้งหมด เจ้า
นายที่เรียนภาษาอังกฤษก็ถือเอาแกเป็นครู ถ้ามภาษาองกฤษคำไหนท่าน แก

ต่างคำแกก็บอกไม่ได้ว่าเขาอ่านอย่างไร หมอถ้วนแกเป็นชาวอังกฤษ ก็นับ
เนื่องเป็นพวกอังกฤษ เมื่อคำที่ครูไม่รู้แล้วจะขยี้จะรูดเข้าไปอย่างไรได้

พูดว่า กะ หนังสือก็เปนม กัข เปน แก่ ตะ ก็เปนม แต่ ค้อออกจะไม่มี ลว
(ครึ่งยาวครึ่งสั้น) หรือ ละ เปน แล เปน แล้ว และ กับ แทะละ เปนสมัยใหม่
คำเก่ามี แทะล แต่ั้นเปนมอ่านผิด

ท่านบอกหลักฐานแห่งชื่อเมืองมฤทหนันต์มาก ได้รู้มุดเต็มชื่อ ขางตนา
ศรี เหมจะเปนมด้วยเอาพวกคนาวศรีไปไว้ที่นั่น ท่วงท้อย่างเดียวกันกับบ้านทวาย
บ้านญวน บ้านเขมร

อ่านหนังสือพิมพ์ ประมวลอุวณ เรื่อง ภาคกลางในยุโรป ของกรมหมื่น
พิทยาดงกรณ์ เธอเขียนคำ ไล้ ไม่มีตัว ท เธอบอกใจไว้ด้วยว่าได้แต่ก่อนนั้นทำ
ด้วยไม้ด้วยหนังไม้ใช้ไถหระ ให้นักชอบใจเดียนกะไรเลย ได้เคยมีความเห็น
คิดตัว ท หรือจะได้เคยเขียนตัดไปเสียด้วยซ้ำ เพราะเคยตรวจพจนานุกรมดูแล้ว
หลายกตบักไม่พบคำที่ควรจะเขียน ไล้ ทังนี้ถึงไถของเราทำด้วยหนัง เปน
ไถหระก็แต่เขมร ซึ่งเห็นใช้แต่การดี ๆ มีลูกพระแท่นมณฑลเปนมคัน ไม่ได้
ใช้ทวไป จึงนึกว่าทำจนจำเพาะให้คหรรหระ แม้อย่างกตม ๆ ที่เรียกว่า เขม
ซึ่งใช้อยู่ตามปกคึกทำด้วยหนัง ถึงทรบชาวูรของเราหม่มสำมอย่าง รูปกตม
เรียกว่า เขม รูปเปนมแผ่นอิฐเรียกว่า ไล้ รูปห้อยยาวเปนกาทกตจยเรียกว่า ดั่ง
ถวนทำด้วยหนังทงมม คำ ดง ฉนแปดว่าหน้า คิดมาแต่ เรอด้ง ช่างด้ง
เสอด้ง (เสอด้ง ทักเอาเปนมเสอหน้านั้นเพราะคิดว่าแต่ก่อนท่านคงบัญญัติเอา
คำนี้ของเรือนเปนมคานหน้า คิดเทียบเอาไบถวิหาร) ดั่ง คิดว่าเปนมของเราเดิม
เขม หม่มเอาอย่างมาทางอินเตีย ไล้ เอาอย่างมาทางฝรั่ง เขมหนึ่ง ทงานหม่มตาย
ทองเปนมหน้าด้งห้ ไคคาบตาบด้วย แต่ไม่ใช่หน้าด้งห้ ไคจริง ๆ เปนกนกนุกให้
เปนมหน้าด้งห้ ไคซึ่งเปนมของแปดก่อนฉนต้องจำ แดงก้จำได้ด้วย

หรือ

สำนักนายกรัฐมนตรี

๕ มีนาคม ๒๔๗๕

ขอประทานกราบทูล ทรงทราบใฝ่มาพระบาท

ข้าพระพุทธเจ้าได้รับลายพระหัตถ์ ลงวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ใฝ่แจ้ง
พระเดชพระคุณต้นเกล้า ฯ หาทูลเกล้า

เมืองตองอู เขียนตัวโรมันเป็น Tounoo หรือ Tongu อาจอ่านเป็น ตองอู
ได้ ทรงเห็นว่าควรจะเขียนแบ่งคองเป็น Toung-oo พระดำริไปตรงกับใน
หนังสืออังกฤษเล่มหนึ่ง เป็นหนังสือราชการว่าด้วยประเทศพม่า ในหนังสือ
เล่มนั้นเขียนเมืองตองอู แบ่งคองเป็น Toung-ngoo กระทำให้ข้าพระพุทธเจ้า
สงสัยว่า ตองอูที่ถูกอาจเป็น ตองอู ก็ได้ แต่ก็ไม่แน่ เพราะการถอดเสียงจาก
คำต่างประเทศ ถ้าคนพูดบอก ถ้าผู้บอกเป็นชาวพม่าด้วยกัน แต่เป็น
คนละถิ่น ก็อาจออกเสียงผิดหรือเพี้ยนกันได้ เมือง ย่างกุ้ง หรือ แร่กุน
ตามทีเขียนเป็นตัวโรมัน ชาวพม่าออกเสียงว่า ยันกุน กิม ยังกุง กิม เมือง
พะโค พม่าเรียกว่า แซ่กู เสียงใกล้เคียง Pegu ของฝรั่ง ซึ่งคงได้มาจากเสียง
ชาวพม่า ส่วนพะโคของไทยอาจได้มาจากชาวมอญ แม่น้ำสะโตงในภาษา
อังกฤษ เขียนเป็น Sittang แต่ในหนังสืออังกฤษเล่มที่กราบทูลไว้ข้างต้นเขียน
เป็น Tsittaung คือ จิตตอง

Sabotage เป็นคำฝรั่งเศษอ่านว่า สไบตาจ แปลว่าดอบทำอันตรายแก่
สิ่งของหรือสถานที่สาธารณะ เป็นคำที่อังกฤษยืมเขาไปใช้ไม่สู้ช้านาน จึงไม่
มีในพจนานุกรมภาษาอังกฤษตั้งหม่อมพระดำริ ข้าพระพุทธเจ้าเคยอ่านอย่าง
อังกฤษเป็น สไบเตช ชื่อเมือง Vichonigpgw เป็นคำในภาษาชอตันดา ข้า

พระพุทธรูปเจ้ากษัตริย์ด้วยเกล้า ๆ อ่านไม่ได้ pgn ถ้าถือว่า g เท่ากับ y ก็จะต้อง
เป็น ขญู ทงหมดก็ควรจะเป็น วอฮักขญู มีเมืองอยู่เมืองหนึ่งอยู่ทางประเทศ
โปแลนด์ คือเมือง Przemysl จำเป็นคำในภาษาดัตช์ ข้าพระพุทธเจ้าเคยทอด
ถามหม่อมเจ้าทองทิพย์ว่าอ่านอย่างไร ก็เขียนเพียงพริคคตกันหมดเป็นทำนอง
เปซมิชลิ จดเป็นคำไทยไม่ตรง ในคำรามิรุกคิศาสตร์ว่า ภาษาโปต มีสระ ๕
ซึ่งไม่มีใช้อยู่ในภาษาอื่น

เมือง Ipoh แคมตายุอ่านว่า อีไซ คิตด้วยเกล้า ๆ คำ คิว h เห็นจะ
ต้องการให้เป็นเสียงมัน เสียงไม้โทในอักษรตั้ง อักษรกลาง ถ้าออกเสียงไม่
ระวังมักทำให้เสียงต้น การใช้อักษร ถ้าอยู่หลังสระเป็นเครื่องหมายว่าเป็น
เสียงต้น ถ้าอยู่หน้าหรือหลังพยัญชนะ ก็ทำให้พยัญชนะนั้นเป็นเสียงสูงชัน ซึ่ง
ในคำรามิรุกคิศาสตร์เรียกว่าเสียงหนัก เสียงหนักมีสองอย่างคือ หนักอย่างแข็ง ได้แก่ ห
และอ่อนได้แก่ ฮ (hard and soft aspirates) เช่น ก + ห = ข ก + ฮ = ค
ที่เขียน ขาท ว่า baht ต้องการจะให้ ht เท่ากับเสียง ห แต่ตัวดัดกดในคำ ขาท ไทย
ออกเสียงอวบได้ไม่ได้ มีเสียง ๓ ระเบียดออกมา ประโยชน์ที่ได้ในการเขียน baht
ก็แต่คงหนังสือเท่านั้น จะใช้ bat ก็ออกเสียงเป็น ขาท เท่ากัน

ล่องก็บร่อง คิตด้วยเกล้า ๆ จำจะเป็นคนละครำในไทยใหญ่ ล่อง หมายถึง
ความจ้ำจุก ใช้เป็นคำคู่ว่า ล่อง ล่อง อีกคำหนึ่งหมายความว่าจะถอยหรือไปตาม
น้ำ ล่อง ร่อง (ห้อง) หมายความว่าจะช่วยขนาดใหญ่ แม่น้ำขนาดเล็ก
แม่น้ำ ที่ซึ่งอยู่ในระหว่างสองเฒ่าของเรือน หมายความหลังแต่คงว่าห้องเรือน
ไม่ต้องกันเฒ่า ก็เรียกว่าห้องได้ ในบทานุกรมว่าห้องคือท่อนเป็นส่วนของเรือน
หรือคอก คงแปลเอาตามความหมายที่เข้าใจกันในปัจจุบัน ในหนังสือเก่ามีคำ
เช่น ทรงพระปริยัติธรรมแตกฉานในห้องพระไตรปิฎก อันมีมาในห้องพระ

ไตรปิฎก ห้อยในต้นคงหมายถึงตั้งดวงแบ่งของพระไตรปิฎก เป็นความหมายขยาย
คำ ในภาษาไทยมีคำที่ใช้ ร ล ดับเปลี่ยนกันได้ เท่าที่ข้าพระพุทธเจ้านึกได้มีอยู่
สองคำคือ รังรอง — ลังล่อง กุเรว — กุเลว คำแรกเกิดจากออกเสียง ร ไม่ได้
แต่กลายเป็น ลังล่อง แตะรับเข้าเป็นลูกในภาษาไทย ตั้งจน กุเรว—กุเลว เป็นคำ
ในภาษามลายู ซึ่งมีอยู่ในพจนานุกรมมลายู ว่าใช้ดับเปลี่ยนกันได้ เสียง ร ล
ทมิ ไชกนอย่างดับต้นก ในระหว่างภาษาลังกฤต กับ ปรากฤต

ข้าพระพุทธเจ้าคิดด้วยเกล้า ๆ ว่า คำไทย หรือ คำไทยที่โตมาจากภาษา
อื่น จะควรใช้เป็นนามเป็นกริยาหรือคำวิเศษณ์ไม่สำคัญ ความสำคัญอยู่ที่
การเรียงคำเข้าประโยค การเรียงนั้นเองเป็นเครื่องบอกให้ทราบถึงหน้าที่คำ
เหล่านั้น คำพูดถ่วงออกไปได้น้อยคำก็เข้าใจ ผู้พูดผู้ ไชกนกันนิยม ไชกานน
เมื่อ ไชกนจนแพร่หลายเป็นที่เข้าใจกันดี ดังความมุ่งหมายของผู้พูดและผู้รับ
แจ้ง คำหนักเป็นภาษาชน เช่น หมอรักษาโรค ก็เข้าใจกันดี นับได้ว่าเป็น
ภาษา ถ้าพิจารณาแยกความหมายแต่ละคำ คำว่า รักษาโรค ก็ดูประหนึ่งจะ
เผื่อคนอมโรคคนใจ ถ้าจะเติมคำให้ชัดว่า รักษาโรคให้หาย ความเย็นเยื่อ
เพราะไม่มีใคร ไชกน คงจะเป็นเพราะเหตุนี้ ดังที่จริงแท้เป็น ยำขัดโรค ก็มี โดย
เหตุที่คำว่า รักษา มาใช้ ในที่นั้นเป็นที่ชัดเจนทั้งนี้ จึงเป็นลักษณะหนึ่งของคำ
ที่มีความหมายย้ายที่ เกิดเป็นความหมายขึ้นอีกความหมายหนึ่ง ข้าพระพุทธเจ้า
คิดด้วยเกล้า ๆ ว่า คำ แพ้ ซึ่งแปลว่าชนะ มากดบเป็นมีความหมายตรงกัน
ข้าม หมายถึง พ่าย ก็น่าจะเป็นความหมายย้ายที่ หรือเกิดออกนอกรอบอย่างคำว่า
รักษาโรค หากแต่ยังเก็บเอาตัวอย่างที่ ไชกนอยู่มาพิจารณาไม่ได้เพียงพอ
เท่านั้น ลักษณะพิเศษของคำพูดเช่นนี้จะมีอยู่ทุกภาษา เช่น ในภาษาอังกฤษ
walking stick แยกแปลก็เป็นที่เห็นได้ ถ้าเติมคำให้ชัดเป็น stick for

walking ก็ไม่เป็นภาษา ตามเหตุผลที่ทราบพูดมานี้ คิดด้วยเกล้า ๆ ว่า จะใช้คำว่า พิมพ์ เป็นกริยาก็คงได้ ในภาษาอังกฤษ print ก็เป็นได้ทั้งนามและกริยา

ใกล้เข้ามาในลักษณะภาษาคำโดด มากกว่าเป็นภาษามวลคำปัจจัย ซึ่งเป็นเนื้อแท้ของภาษาอังกฤษ คำว่า ตัดราก็เห็นจะได้มาจากคำพจนานุกรมของจีนซึ่งใช้ว่า ตัด และคิดเข้ามาในภาษาไทย จนกระทั่งคำว่า ตัดตัว ตัดตรา ข้าพระพุทธเจ้าเห็นว่า ถูก เพราะใช้กันแพร่หลายในภาษาแล้ว แต่ถ้าคิดไปก็เป็นอย่างรักษาโรค ดูเป็นว่าเอาอะไรไปบีบที่บนคอจงตรา ถ้าพูดว่า ตัดตราบนคอของ ความก็ชัด แต่เมื่อใช้เพียงสองคำ ว่า ตัดราก็เข้าใจ คิดด้วยเกล้า ๆ ว่าภาษาย่อมถือเอาคำที่สั้นกว่าเป็นถูก ในตำราวิธีศึกษาคำศัพท์หมวดหนึ่ง ซึ่งกล่าวถึงคำ Metaphor ข้าพระพุทธเจ้า ใช้ว่าคำอุปมา เขาอธิบายว่าคำแต่เดิมก็มีแต่ใช้แกดถึงที่เป็นรูปธรรมก่อน เมื่อเจริญจนจึงนำเอามาใช้แกดถึงที่เป็นนามธรรม โดยอาศัยแนวเทียบเป็นต้นสะพาน เช่น แหลวม กลม ก็ใช้แกดถึงที่เป็นรูปธรรม แล้วเอาลักษณะที่เห็นเป็นแนวเทียบไปใช้กับสิ่งที่เป็นนามธรรม อันมีลักษณะคล้ายคลึงกัน เกิดเป็น คมตรง ขลุ่ยกลม แหลวม รสกลมกล่อม เป็นต้น โดยเหตุที่นำเอาคำอุปมาไปใช้ในภาษาเดียวกัน คำเหล่านี้ไม่มีใครรู้ดีกว่าเป็นอุปมา เช่น ฝาดฝ้าง หยาบคาย ถูกใจ นิ่มนวล เป็นต้น คำว่า ทั้งไฟ คิดด้วยเกล้า ๆ ก็เป็น อย่างลักษณะที่ทราบพูดมาข้างต้น ทั้งจะไม่ใช้ภาษาไทย ข้าพระพุทธเจ้าค้นหาในภาษาไทยอื่นต่าง ๆ ทั้งได้สอบถามผู้รู้ภาษาพายัพและอีสาน ก็ไม่ใช้คำ ทั้ง คงใช้ว่า ล้อม หรือ ทุ่ม ทุกถิ่น พิจารณาคำที่ใช้ในภาษา ข้าพระพุทธเจ้าเห็นพ้องในกระแสปะคำที่ว่า ทั้ง จะหมายความว่าปัดอวยปัดระดะไป จะระไปด้วยลักษณะไหนก็แล้วแต่คำประกอบ จึงได้มีคำว่า ละทั้ง ทั้งข้าง ทอดทั้ง (ทอดปลา คงจะหมายถึงเอาปลาไปวางในกระทะ) ทั้งข้าง

สายทั้ง ทั้งลอย ทั้งตัว ที่ประธานความหมายของคำทั้ง ว่า ไม่เอื้อเพื่อ เหมาร
ที่สุด

ข้อจดไตรมคคจทธาราม ข้าพระพุทธเจ้าก็เคยส์ศุตตา ได้ทราบเกล้าฯ
ว่าสมเด็จพระวันรัต (เฮง) วัดมหาธาตุเป็นผู้ให้ ตางที่สมเด็จพระวันรัตจะคุ้นเคย
การเขียน มิตต์ อย่างบาด จะเป็นที่น่าองเดียวกับ มนุษย์ ที่เขียนเป็น มนุสฺส ก็
เคยมี กดาบเป็นเขียนรุ่มร่ามไป ข้าพระพุทธเจ้ารู้สึกด้วยเกล้าฯ ว่า ที่โบราณ
เขียนคำทรมร่ามให้น้อยตัว ท่านคงเห็นความลำบากมาแล้ว คนภายหลังไม่รู้
เท่าถึงการจึงเห็นเป็นว่ามีด ไปเติม ให้เต็มตามลักษณะของภาษาเต็ม ก็เป็นอย่าง
ที่เจ้าพระยาธรรมศักดิ์ฯ เคยกล่าวไว้ เขียนไม่เป็นไทยอย่างกันเองเดี่ยวเดี่ยว คำ
ที่ข้าพระพุทธเจ้ารำคาญมีอยู่ยกคำหนึ่ง คือ ปราศณา แต่ก่อนก็ไม่มี ร อยู่
กลาง เมื่อเติม ร เข้าให้ถูกอย่างของตั้งถกถก ก็ยังอ่านว่า ปราศณา อยู่นั่นเอง
คำในภาษาอังกฤษที่เขาได้มาจากกรีกและละติน และชันทะเบียนเป็นคำดำมัญ
ในภาษาอังกฤษแล้ว ก็ไม่ได้เขียนตามอย่างกรีกและละตินเจ้าของเดิม

ข้าพระพุทธเจ้าพบเรื่องซ้ำในชื่อถนน สุรวงษ์ ก็อย่เดินไปเป็น สุริวงษ์
แต่ก็เป็นสุริยวงษ์ เพราะสุริยวงษ์คนบุรุษคำแปลมากกว่าสุรวงษ์จึงได้ตากเอาไป
เป็นเช่นนั้น บ้ายบอกชื่อนนทางปากทางด้านใต้คือกับถนนเจริญกรุง เขียนว่า
ถนนสุริยวงษ์ แต่บทนมใหม่ชนอกบายหนึ่งทางปากทางด้านเหนือเป็น ถนน
สุรวงษ์ เห็นที่จะไปทราบอันว่าเป็นชื่อของเจ้าพระยาสุรวงษ์วัฒนศักดิ์ แต่บาย
เดิมก็ไม่ปลดออก เป็นพ้องแย้งกันอยู่ในตัว

เสียง g ข้าพระพุทธเจ้าเคยใช้ถ่ายเสียงเป็น ก อินทจริงเสียง g ก็เป็น
เสียง ก แต่ทำให้เกิดเสียงถ้องเท่านั้น ที่ตรงตุ๊กกระเดือกคนมีเอ็นคู่ฝรั่งเรียก
vocal chorde ข้าพระพุทธเจ้าถามแพทย์ในโรงพยาบาลศิริราชว่าเรียกเอ็นเสียง

ถ้าหับบีตบีตของตุ๊กกระเดือกตกลงไปสู่หลอดลม เมื่อเวลาหายใจ ชองตุ๊ก
 กระเดือกจะเปิดเป็นปรกติ ถ้ากดหัวใจ เห็นเสียงจเรียดควบคของตุ๊กกระเดือกไว้
 ถ้าเห็นเสียงบีตของใจไม่ดังนัก ดมที่พุ่งขึ้นมาโดยแรงก็กระทบริมเห็นเสียงทำให้
 เกิดอาการตันตบต ดมที่หลุดออกมา ถูกโคนลมกระดกขึ้นไปบีตเพดานอ่อนก็
 ดมไว้ แต่ขบเปิดโผดระออกมากก็เกิดเป็นเสียง ค เป็นเสียงที่ไม่มีเสียงสระ อ เข้าช่วย
 ในตำราอาจจริงอธิบายว่าพยัญชนะที่ไม่มีเสียงในตัวของมัน คือ อ อา คัย เสียงสระ
 เข้าช่วยจึงจะออกเสียงได้ แท้จริงพยัญชนะกัมเสียง แต่เป็นเสียง noise ไม่ใช่
 เสียง voice เท่านั้น เสียง ค นั้นถ้าลมไม่ออกทางปากแต่ไปออกทางจมูก
 โดยลมโอบคของใจไม่ให้มาทางปาก เสียงนั้นก็เป็น ง ถ้าเห็นเสียงไม่ชัดคว
 มาก ดมที่เด่นออกมา ไม่กระทบเสียงชัดเห็นเสียง ก็จะเป็นเสียง ก เสียงพยัญ
 ชนะเหล่านี้ ตามเสียงหนักตามออกมาก่อน หรือมาหลังในระยะเวลาพร้อมกันก็
 เกิดเสียงหนักเป็น ช ค และ gh และ หงอ ข้าพระพุทธเจ้าเห็นแปลกอยู่อย่างหนึ่ง
 ถ้าภาษาใดมีเสียง ง ท ไซเป็นพยัญชนะซมคณของคำ ภาษาหนักไม่มีเสียง g
 กามเสียง g ก็ไม่มีเสียง ง ตามที่ตราพระตำราว่า กะ หนึ่งตอกก็เป็น กัย เป็น แก่
 ตะ กเป็น แต่ ลา หรือ ละ ก็เป็น แล เป็นแจจ และ กัย แหลละ เป็นถมัยใหม่
 ข้าพระพุทธเจ้าเห็นพ้องกับกระแแต่พระตำรา คำเหล่านี้เป็นคำพวกคำกร่อน ไตมผู้
 ใช้คำ กะ และ กัย ไม่ลักษณะผิดกัน คือ กะ ไซเมื่อผู้ใหญ่พูดกระถนุชย และ ไซ กัย
 เมื่อผู้น้อยพูดกับผู้ใหญ่ คิดด้วยเกล้า ๆ ว่า จะ กเป็น จัก ไตมผู้ ไซ จะ ในความ
 หมายถึงกรรมดา และ จักในความหมายที่บังคับ เช่น จักไป คือ ต้องไป ข้าพระ
 พุทธเจ้าคนใดคำเหล่านี้ในไทยใหญ่ มีคำ กัย แปลว่า เชื่อม คือ แก่ แปลว่า
 คนมออายุ หัวหน้า ลูก มนคง ไม่มคำ แก่ ที่แปลความอย่าง กัย คือ แปล
 ว่าพบกันข้างหน้า คกณ เช่น โถกคกณ ทพบกณ ตรงที่เชื่อมกัน แต่ แปลว่า

๒๕ แต่เท่าที่ ว่า เริ่มค้น คำ แล และ ในไทยใหญ่ ใช้ว่า แล แปลเป็น
ภาษาอังกฤษได้ว่า with, and, all ตรงกับทั้งในไทยกลาง ส่วนคำว่า แล้ว ที่
หมายความว่าเสร็จสิ้น ไทยใหญ่ใช้ว่า เย้า

ข้าพระพุทธเจ้ารู้สึกในพระเดชพระคุณอันเกื้อหนุนที่ประทานความหมาย
ของคำว่า ได้ เช่น และ ดัง ว่ามีลักษณะผิดกันอย่างไร ในภาษาไทยใหญ่เรียก
ได้ว่า แอ ซึ่งมีความหมายว่าบ้องกัน บัดเบา ชัดขวางได้ เอาอะไรกันไว้
ว่าเป็นคำใช้อย่างเดียวกับ แชน แปลความเดียวกัน แต่ แชน ไม่ใช่ใน
ความหมายที่ว่าได้ แชน กับ แชน ก็ใกล้เคียงกัน แต่ยังไม่พบคำนี้ในภาษาไทย
ถิ่นอื่น เพื่อยืนยันว่าเป็นคำเดียวกัน ส่วน ได้ และ ดัง ข้าพระพุทธเจ้า ยังค้น
ไม่พบ ในภาษาจีนมีคำ ไหลว แปลว่าได้ขนาดใหญ่ บื้อมบนกำแพงเมือง รด
รบที่มีหอกคอยระดมเหตุ พายดำหรรบคัดท้ายเรือ คำ ไหลว นี้มีตัวไม้แซกได้เป็น
คำธาตุ แต่คงว่าเดิมทำด้วยไม้ทองนั้น

ควรมีควรแล้วแต่จะโปรดเกล้าฯ

ข้าพระพุทธเจ้า พร.ศ. อุนนทมนตรี

ขอประทานกราบทูล สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระ
นริศรานุวัดติวงศ์

ตำหนักปลายเนิน คลองเตย

วันที่ ๓๓ มีนาคม ๒๔๗๕

พระยาอนมานราชชน

หนังสือขงดงวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ได้รับแล้ว ชอบใจเป็นอันมาก

ตามความตั้งใจของท่านที่จะไม่แก้ค่าเก่า ด้วยกตัญจะเปนตากเข้าความ
นั้นถูกที่สุดแล้ว ฉันเห็นชอบด้วย แล้วยกตั้งใจอยู่เช่นนั้นเหมือนกัน

กะถัม เปนความคิดเตาของกรมหมื่นจรัสพร จะถือว่าถูกก็กระไรอยู่ ทั้ง
ชดกบค่าทณเคยพบจำ กรรโอง คำนั้นคิดว่า กระโถน เรานเอง เปดียนตัว
ตักตง เปน น เช่น นักเลง เปน นักเล้ง แต่ตามที่พบนั้นไม่ใช่หนังสือเขมร
จะจำหน่ายได้คำหนึ่งจำพบในหนังสือเขมรแน่ คำนั้นคือ จรมุก เขาเขียนเช่น
นั้น แม้จะอ่านว่า จมูก ก็ได้ แต่สรรสรงยังเปน ละสง ได้ จะเปนไรไป แต่
จรมุก จะกลายเป็น จามมุก ไปหาได้ไม่ คำ เปนหวัด ฉันก็เคยเห็นมีคนเขียน
เปนวรรษ แต่ก่อนก็ชอบใจว่าเขียนตามเขาไปด้วย แต่ที่ตั้งใจเปดียนกลับ
เขียน เปนหวัด ไปตามเดิม

อันคำที่มาโดนกันเขานั้นเจ็บปวดมาก เอนเขาไม่รู้ว่าใครเปนใคร มี
คนเขาให้สมุดมีรูป เปนของมตายูแก่ฉันในวันเกิดเล่มหนึ่ง เพราะเขารู้ว่าฉัน
ชอบค่าและของที่แปลก ๆ แล่นในสมุดนั้นคือพบ จบัง เปนว่าบังของหยาบ แต่
คิดว่าไม่ใช่ ที่ได้ประแจนึกหนึ่งก็เรียกว่า ตบัง อาจโอนเขาไปเรียกถึงที่ปิด
ของหยาบภายหลัง เพราะรูปคล้ายกันก็เปนได้ แต่คำ จบัง นั้นเราจะจำคำ
มตายูมา หรือมตายูจะจำเอาคำของเราไปนั้นทราบไม่ได้

คำมลายู พวก รง ที่ท่านบอก คิดดูเห็นใช้ได้ทุกคำ รง ก็ได้แก่ รง บาง
ก็ได้แก่ ฟโรง (ที่เรียก พระโรง นั้นเกินไป) ขาโลรง ก็ได้แก่ ฟโลโรง คำว่า
ฟโล เราเข้าใจกันว่าเป็นเฉดขงปลูกดงคืนไม่มีพม มีแต่เรือนผู้ตากมากดี เรือน
คนตำบูนไม่มี เห็นจะเป็นด้วยทั้งไว้ด้วยการแฉ้วได้พมเป็นเฉดขงเดี่ยว (เฉดขง
เป็นคำไทย ฉนั้นแปรตามคำไซกันจ่าเฉ ๆ ได้แก่หงคาคาค้อออกไป) ฟโล เดิม
คงปลูกกับโรงก่อน ฉนั้นแปรคำโรงจ่าปลูกกับพมคิน เรือนจ่าปลูกสูงแทน
ปลูกโรงบนโคกเพื่อหน้ำน้ำท่วม แต่หตบการดงแรงถม คำโรง แต่แรกฉนั้นกคค
จ่าเป็นคำจีน มาแต่ ลัง จนท่านบอกจ่าว่า ลัง นั้นจีนจ่าเอาคำ โรง ของเราไป
เด่นเอาคินชีวิตด้วยไม่ได้ทราบเฉจจ่า คำมลายูมีไซได้รอบกับคำของเรา

ลักษณะแห่งเรือนดาวทางอศ่าน ตามที่ท่านบอกนั้นละเอียดคิมมาก ฉนั้นเคย
ไคยฉ เขาบอกอย่างไม่วะระจคชคเจฉ จ่าเขาเคาไฟไค้กตาง เอาห้องนอนไว้อบ
แต่ไค้ดอบเทียบกับแผนผงเรือนฝรั่งท้อย่างเฉว เขากิมแต่ห้องครัวห้องนอน
ห้องเวจเท่านั้น จวกันชาวหรือรบแซกก็ไค้ห้องครัวฉนั้นเอง ออกจจะเหมือนกัน

คำที่เรียกจ่า เกาะกริด ก็เคยไคยฉ หรือทเขียนจ่า เกาะกฤษ ก็เคยเห็น
กับที่เรียกจ่า เขากเทรียก ก็เคยไคยฉ และทเขียนจ่า เขาเกรียก ก็เคยเห็น
แต่จจะเป็นคำบดเฉยวกันหรือค่างคำบดกันก็ไม่ได้เคยไปถึง ทั้งไมไค้ถามเขา
เฉยด้วย ท่านเห็นเขาเขียน เกาะเกรียก ก็เป็นอันจ่าคดกกัน ฉางที่จจะเป็น
คำบดเฉยวกันก็ได้ คำจ่า เกาะ ฉางที่คำเก่าจจะไมไค้หมายความว่านำด้อมรอย
ก็เป้นไค้

คำ ทนองทมอน เป้น ทนองบอน นั้นเขาทมาก ค้องจคจ่า ทนองบอน
เป้นถูก เพราะ ทนองทมอน ไมไค้คความ ชอบใจท่านทบอกให้ทราบจ่าเมืองฉนั้น
อยู่ทไค้

คำ กับ กับ กับ หรือ ชน ฉะนั้นเคยคงคิดมาที่หนึ่งแต่ ทั้งพบคำ
ว่า ฉัตรกับ เขาอกตวย ทำให้เห็นว่าคำ กับ กับ เป็นคำเดียวกัน ก็เมื่อ
คำ กับ เป็น กับ ไต่คำ ชง ชง คง คง กนพลอยเข้ามาด้วย อันคำแปรผันจะ
แปรว่าอะไร จะถือว่าผิดกันหรือเหมือนกัน ต่างคำก็ถือเอาได้ ต่างคำก็หมาย
ความไปได้หลายอย่างเหมือนหนึ่งคำ กับ จะแปรว่ากันอะไรได้ก็ได้ จะว่าดับ
หว่างอะไรก็ได้ หรือจะเป็นอะไรก็ได้

พูดถึง กระได คำนั้นเคยคงคิดมาที่หนึ่งแต่ก็คิดอีก คิดจนไม่รู้ว่า
อย่างไรควรจะเรียกว่าอะไร อย่างที่คนมเพียงคนหนึ่งหรือสองคนนั้นเรียก ลูก
พี่แม่ นอกจากเขาหีบมาตั้งเป็นท้าวชนตง อย่างหลายคนเรียนกันว่า กระได
กม อัจฉริยะ กม เป็นแน่ คำ กระได นั้นมาก่อน คำ อัจฉริยะ นั้นมาที่หลัง
ความคงของฉนั้นได้สอบไปถึงคำเขมร เพราะคำ กระได นั้นที่เป็นภาษาเขมร
ก็ได้ความปรากฏว่ามีคำ กับ ได้ แต่เขาก็แปรไปเสียอย่างหนึ่งว่า รวด (กับว่าจับ
ว่าถือ ได้ ว่ามือ) นอกไปอีกก็มีว่า จับเค็ด ว่าเปตาดอย่างคพานช้าง และ
ถ้าตาดคพานช้างนั้นยากเสียให้เบ็นคนก็มาได้แก่ กระได หรือ อัจฉริยะ นั้นเอง
ได้สังเกตเมื่อไปเที่ยวที่เกาะบาหลด์ ที่นั่นมีอะไรเก่า ๆ อันพอจะรู้หลักฐานอะไรได้
อยู่บ้าง ก็พบหนังสืออย่าง ที่เป็นตาดคพานช้างก่อไว้ด้วยอิฐก็มี ที่ปากเป็นคัน
ไวกม เขาใจว่าที่เขมรเรียกว่า จับเค็ด นั้นเป็นสองพยางค์ผสมกันเสียแต่
ที่แท้จะเป็นว่า จับ เท่านั้น คำ อัจฉริยะ จะมาจากนั้น แต่มาหลงเขียนเป็น
อัจฉริยะ ไป แดงกมคำ อัจฉริยะ เข้ามา เขาใจว่าเพื่อจะมาแก้เขียนผิดเป็น
อัจฉริยะ นั้น แต่สอบได้ความว่า อัจฉริยะ เป็นหินแผ่นรูปพระจันทร์ครึ่งซีก
รองคันกระได เพื่อไม่ให้กระไดปักจมดินลงไป เพราะเหตุตั้งนั้นคำว่า อัจฉริยะ
ก็ตกไป พจนานุกรมภาษาไทยอื่น ๆ ไม่มีจะค้นคำว่า กระได ท่านเรียกว่า

คนไทย จึงจับใจขงนัก เชื่อว่าท่านใดคนแล้ว เขาเรียกอย่างนั้น แต่ฉันไม่ได้
ทราบเลย จึงหวังว่าท่านจะอธิบายให้เข้าใจ

ในทางอักษรวิธีกต่างคนต่างเห็น ที่ดงกนกมี ที่แตกออกไปก็มี ฉัน
เห็นว่า

๑. กอ ช้อ ของเรานั้นไม่ใช่ของเรา ไปยืมเอาของตั้งตฤคเขามา
ใช้ เมื่อใช้ภาษาของเราไม่ทั่วไปได้ก็ดองแก่ดองเค็ม

๒. ในหลักศิลาขุรรามคำแหง มีวรรณยุกต์แต่ไม้เอกไม้โท ไม้เอก
แปลว่าไม้ต้นเดียวเขียนขีดเดียว ไม้โทแปลว่าไม้สองอันเขียนสองขีดแต่ก็เขียน
กำกับเป็นคั่นกา ใต้นักถึงไม้โททุกอัน ซึ่งเขียนรูปต่างไป แต่ก็เห็นว่าเป
คั่นกานั่นเอง คือเขียนเส้นดงแล้วเขียนเส้นขวางอย่างจะให้เร็ว ไม่ยกเครื่อง
เขียน ส่วนที่ขมวดหัวด้วยนั้นเป็นความถนัดของเรา อย่างอันที่มีขมวดอยู่หลาย
อย่าง ที่เรียกไม้ตรีไม้จตุรานั้น ก็เห็นได้ว่าตามคำที่เรียกว่าไม้เอกไม้โทนั้นเอง
แต่ไม้ตรีควรจะเขียนไม้สามอันหรือเลข ๓ ก็ด้นไปเขียนเป็นเลข ๗ ไม้จตุร
ควรจะเขียนเป็นไม้สี่อันหรือเลข ๔ ก็เขียนเป็นคั่นกา ซากับไม้โท ในหลักศิลาที่
ว่า เพราะไม้โทเดียวจนเปิดย่นรูปไปเสียแล้ว เห็นได้ทีเดียวว่า ไม้ตรีไม้จตุร
คั่นกานั้นหลังศิลาขุรรามคำแหง

๓. อักษรด้ามหมุกบววรรณยุกต์นั้นเป็นของประกอบกัน จะแยกออกเดี่ยว
จากกันไม่ได้ จะอย่างไรก็ดี แต่เห็นได้ว่าเป็นของทำขึ้นในกรุงเทพฯ และ
เป็นเสียงชาวบางกอก ที่เป็นเช่นนั้นก็ควรแล้ว เพราะผู้รู้แต่ในบางกอก ทั้ง
ความรู้ของผู้รู้แต่ก่อนก็ไม่มีออกไปถึงหัวเมืองด้วย ถ้าหากจะคิดถึงเวลาที่
จัดอักษรด้ามหมุกบววรรณยุกต์ขึ้น ก็เห็นว่าจะต้องเป็นภายหลังที่ด้นกันให้อ่าน
ว่า กอ ช้อ ชอ ค้อ คอ เขาะ งอ เพราะเมื่ออ่านเช่นนั้นแล้วชดกับการผันอักษร

คามวรรณยุกต์ อีหนึ่งทีแบ่งอักษรเป็นสามหมู่ก็ออกจะไม่สู้เข้าใจ อะไรก็ยกไว้
ตรวจแต่งอักษรคำ ๒๔ ก็ไม่เต็มอกกันเสียแต่จะ ที่จัดเป็นอักษรคู่สูงมันไม่รอบตัว
มีอยู่ ๘ ตัว ที่ไม่ผันเอาไว้แต่ตั้งกดคำบาดกับเขียนอนุคริต่าง ๆ อีก ๘ ตัว ที่ผัน
ไปได้รอบตัวมีแค่ ๘ ตัว อีหนึ่งพยัญชนะมีหมดด้วยกัน ๔๔ ตัว เคยมีคนคิดขอ
หยักคอกหยักออก คงเหลือแต่ ๔๒ ตัว ถ้าคิดได้ทำไมไม่ตัดอีก ตัวที่จะตัดได้
ยังมีอีกถมไป เป็นคันทว่า ฎีกา ถ้าจะเขียน ดักกาก็จะเป็นไรไป ตัวเต็มมันแหงะ
อาการหนักมาก เช่น ตัวอย่างของท่านว่า ส้อม - ซ่อม เป็นคันทหนักไปโดน
กันกับกตอน ไหวพจน์พิจารณา ซึ่งกด่าไว้ว่า ทนงสมช่มเสอเชอเหลือจะบอก
แบบโบราณที่เขียน ล้า หล้า แดะ เล้า เหล้า นั้นเป็นทางดี ทำให้เห็นว่าคำที่
ซ้ำกันมีรูปเป็นต่างกัน

ท่านบอกคำเปอเซีย ให้ได้ทราบเป็นหลายคันทันต์มาก เช่น Punjab
ฉันก็เพิ่งทราบว่าเปอ ปัญจ + อาป คำ เปอเรอ นั้นก็ไม่ได้ตั้งด้วยว่าจะเปอคำเดียว
กับ ขาภา ของเปอเซีย เราพูดซ้อนกันเปอคำคู่อยู่ก็มว่า เปอเรอข่าว่า ความ
หมายก็ว่าใหญ่เหมือนกัน คำ อุงุ่น ก็เคยได้ยินว่าแขกเขาว่า อังกูร แต่ไม่
ปรากฏว่าเปอคำเปอเซีย

ที่ชาวบักษโคให้ชื่อว่า น้อยใหญ่ น้อยกลาง เป็นคันทันต์ แต่ก่อนฉัน
คิดว่า เมื่อมลูกออกมาพ่อแม่เรียกว่า น้อย หมายความว่าเด็กอย่างเดียวกับ
หนู จะมีหลายคนก็ได้ไม่ชดของ แต่ครั้นซ้ำกันมากเข้าพวกบรรจาร์จึงเติมคำ
เข้า หรือพ่อแม่จะเติมเองก็ได้ แต่ที่ท่านยกตัวอย่างแบบมตาชุนว่านงงามมาก
ต่างที่จะเป็นแบบทางมตาชุนก็ได้

คำมตาชุนนี้ใช้อยู่บ่อย ๆ มันไม่เข้าใจมันมาก เช่น กวาลา แดะ ปดัง
เป็นคันทัน ท่านอาจดูพจนานุกรมแล้วบอกได้ คำที่ขยับจะเข้าใจมันอยู่คือ สุโขง ที่
เปอว่าถ่านา

นึกถึงคำใดคำหนึ่ง ที่พูดกันว่า จำโนดโจตนา คำ จำโนด นั้นจะไม่พูด
ถึง เพราะเป็นแต่คำคู่ยศ จะพูดถึงแต่คำ โจตนา แต่เพียงที่ตั้งออกมาที่ไม่
เป็นภาษา จึงเกิดพจนานุกรมของอาจารย์ชิตเดอวิชนคุตตอป ก็พบคำ โจตนา
เห็นเขาก็เข้าใจทันทีว่าเราพูดอย่างเขมร เขาท เปน ต ชาติเดิมคงจะเป็น โจท
แล้วประกอบคำเข้าเป็น โจทัก เปน โจทย์ และเปน โจทย์ จะไม่เขียนคำประกอบ
นั้นไม่ชัดของเดย

เมื่อวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ได้ไปเฝ้าศพที่วัด ไตรมิตต์วิทยาราม ได้ตั้งใจ
ดูที่เห็นว่า มิตร เขาเขียนอย่างไร เพราะแน่ใจว่า ที่นั่นคงมีจารึกมีแห่งใด
สักแห่งหนึ่ง ก็พบป้ายใหญ่เมื่อเรือดัดไว้บนหลังประตูทางเข้าโรงเรียนทีเดียว
เขาเขียน มีคดี อย่างภาษามคธ ทำให้นึกถึงผู้ซึ่งมอัคระเรียกการเขียนดังกล่าว
กว่าเขียนอย่าง คด ไหมกเห็นเป็นชั้นแต่ก็ตรงด้วย ย่นการเขียนป้ายก็ไม่
ไฉง่าย แม้หนังสือตัวเล็กไปก็แต่ไม่เห็น นึกว่าทำตัวให้ใหญ่จะดีขึ้นหรือ
แปลทางนั้น ไม่เห็นเหมือนกัน ที่แท้เป็นด้วยเหตุ แค่มหาไรควรจะทำคือ
ขนาดไหนนั้นยังไม่ได้ตรวจ ก็ดังเป็นอีกอย่างหนึ่ง คือหนังสือกับพนักของ
เป็นสี่เหลี่ยม ถ้าเป็นสี่เหลี่ยมด้านขนาน ถึงขนาดคือนั่งจะพอดีก็อ่านไม่เห็น

ไปวัดไตรมิตต์เห็นทหารญุ่น ได้หมวกหมวกมมาปกหลัง รู้ได้ว่าไม่ใช่
ยูนิฟอม เพราะมีแต่ต่างคน เห็นได้ว่าต้องการจะให้บังหลัง ก็มาเขารอยเดียว
กับหมวกทรงประพาศของเรา เราก็จำมาแต่ยืนเดี่ยวอีกคือหนึ่ง เคยเห็น
รูปทหารทางอินเดีย มีตาข่ายไซ้คือจากหมวกลงมา แต่เขาประดังก็จะบังอาดู
ไม่ใช่บังแดด เราก็จำเอามาทำหมวกทรงประพาศ และ พระมาตาเบียง บ้าง
แต่เราไม่มีตาข่ายไซ้อย่างเขา เข้าใจว่าเดิมจะมีเหล็กแผ่นสอดไว้ในผ้าเพื่อกัน
อาดู แต่ไม่ได้รับก็เหล็กแผ่นมีผ้าเปล่า ๆ

เมื่อวันที่ ๘ มีนาคม ได้รับหนังสือของท่านซึ่งลงวันที่ ๕ อ่านจับใจมาก

ขอเมืองตองอู ที่อังกฤษจะอ่าน ตองอู คำที่ไม่ใช่ถิ่นของตัวคือถาม
 เขาน่าลำบากมาก เพราะคนบอกออกเสียงไม่เหมือนกัน ชาวไทยคงจะเข้าใจ
 ผิดก็ว่ามี เช่น กัลกัตตา ผู้รักษาแขกเขาก็บอกว่า ไม่ใช่ชื่อตำบล ที่จริง
 แปลว่าคดีไม่ เหตุด้วยคนทำแผนที่ตามคนคิดไม่ทันทว่า ที่นั้เรียกอะไร คนที่
 คิดไม่อยู่ดำคยว่า ตามถึงงานที่คนทำจึงบอกงานของคนไป คนทำแผนที่ก็คิด
 ลงในแผนที่ ขอนจะจริงจะถูกหรือไม่ฉันก็ไ้แค่นั้น ก็เมื่อในแผนที่มีคำ
 กัลกัตตา อยู่ คนดูแผนที่ก็จะเข้าใจเป็นอย่างอื่นไปไม่ได้ ต้องเป็นชื่อตำบล
 อยู่เอง ชื่อเมือง แรงกูม กนาสังสัย ชื่อที่แท้จะเป็นอย่างไรก็ไม่ทราบ รู้ได้
 แต่ว่าพม่าออกเสียงตัว ร เชน ย คนทำแผนที่นั้นโดยมากเขารู้ว่าตำบลที่แท้
 เรียกอะไร เช่นเมือง เปร์ เขาก็บอกว่า เรียก เปี้ยโมม (โมม แปลว่าเมือง)
 ที่แท้คือ เมืองเปร์ ใกล้กับเรามาก แต่ต้องลงในแผนที่ว่า ไปรม เพราะพวก
 อังกฤษชมทราบกันอยู่แค่นั้น กับที่ท่านบอก คำ สโตง ว่าคือ จิตตอง นั้น
 ขอบใจมาก ด้วยได้รู้ความจริงว่าอะไร

ท่านบอกคำ สไบดาจ ให้รู้สึกแค้นนักขอบใจเป็นอย่างยิ่ง คำ สไบดาจ
 หรือ สไบเตช ก็เป็นสังเกตด้วยตัว g ย่อมค้างไปเปน จ ก็ได้ เปน ช ก็ได้
 ย้ายเสียงไปอย่างที่ฉันปรารถนา ส่วนชื่อโรงไฟฟ้า ฉันก็นึกว่าเป็นภาษาอะไร
 หนึ่ง ที่มีความเห็นว่าคงอ่านง่าย ๆ นั้นด้วย เคยเห็นเขาเขียนภาษาที่เข
 เอาตัวอะไรตั้ง ๆ เข้าคอบจนอ่านไม่ออก แต่คำหนึ่งผเิญเขาเขียนหนึ่งคือ
 คัดคอบเช่นว่านั้น แล้วเขียนเสียงอ่านไว้ให้ด้วย จึงได้รู้ว่าเขาอ่านอย่างง่าย ๆ

ท่านบอกชื่อเมือง Ipoh ว่ามตายเขาเรียก อีไซ นั้นขอบใจมาก เปนให้
 ความรู้ไม่รู้อย่างหนึ่ง เมื่อเปนเช่นนัทเขียนตัว h ใจก็เป็นทางผนอกษร ที่
 เขียนคำ บาท เปนหนังสืออังกฤษว่า baht นั้น ฉันเห็นไม่ใช่อนนอกจากหอบ

คำ bad หรือ bat ในภาษาอังกฤษ ทว่าน่าจะคงชมจดนดา เขาใช้คำที่เป็นกลาง
ก็เขียนอย่างง่าย ๆ จะไปโดนกับคำอื่นหรือคำใดของภาษาอะไรเขาก็ช่าง ที่แท้จะ
หลบภาษาอะไรไม่ได้ เพราะมีหลายภาษานัก ทรุกมไม่รุกม คือ ฮ นนฉน
เคยบอกแก่ท่านแล้ว ว่าคงชนด้วยไม่ได้หมายจะให้เป็นคู่สูงต่ำกับตัว ท ให้
เห็นไปว่าคิดเข้าคู่กับตัว อ เดี่ยอีก อย่างที่พูด อ เป็น ฮ เช่น เอย—เฮย
เป็นต้น แต่คู่ก็จะมีคู่แน่นัก ทางพายัพแต่ชื่อคำอื่นใช้ ฮ เป็น ร รูปที่เขียนดูก็ใกล้เคียง
ตัว ร มาก ส่วนทางบักขได้พูดตัว ง เป็น ฮ ไปหมด เช่น เงิน ก็เป็น เอ็น
ง ก็เป็น ฮง คำหลังนั้นเด่นเขาไม่เข้าใจ ต้องถามว่าหมายถึงอะไร ก็ได้ความ
ว่าหมายถึงทองแดง เข้าใจว่าที่เป็นดังนั้น ก็เพราะออกเสียง ง ไม่ได้ ส่วน
จนแต่จวพูดตัว ฟ เป็น ฮ นั้น ไม่รู้ถึงประหลาด เพราะตัว ฟ ในภาษาของเขา
ไม่มี เขาก็เลือกเอาตัวแทนซึ่งเห็นว่าใกล้เคียงที่สุด

ร ด้กับ อ นั้นเป็นแต่คิดว่าควรจะมี แต่หาตัวอย่างไม่ได้ จึงฟังเอา
คำ ตก ล่อง กับ ท้อง ร่อง มาปรึกษาท่าน แต่กรู้สึกอยู่ว่าไม่แน่ จึงใช้คำว่า
ปรึกษา เป็นการเล่น ท่านเอาคำไทยใหญ่และคำของเราเก่ามาคิด ชนนักแพ
เท่านั้นเอง แต่ดีใจที่ได้ทราบว่าห้องเรือนก็หมายความว่าแปลว่าบ้านอยู่ในเรือน
เรือนที่มีฝาผนังคิดว่าเต็มเหน็จจะใช้มาน หน้าต่างซึ่งทำตายบานเป็นตายตรงเข้า
บิณฑ์ในกรอบก็แสดงว่ามีมา คำสมัยใหม่ใช้เรียก เรือน ว่า บ้าน นั้นเห็นเป็น
ผิดอย่างเอก กฎหมายน้ำมันไฟห้ามไม่ให้เก็บน้ำมันไว้ในเรือน ก็ว่าบ้าน
คุณเป็นไม้อย่างอื่นต้องเอาไปฝากวัดเท่านั้น คำ ท้อง กับ ท่วง ชนนักเคยคิดว่า
จะเป็นคำเดียวกัน คำ รับ ร่อง กับ ลัง ล่อง ของท่านนั้นหาตัวอย่างมาได้ดี แต่
เหมือนกับทณเคยได้ยินเขาเรียกกันว่า นาปรัง แต่ส่วนหนึ่งดอพิมพ์เขียนว่า

น่าปลั่ง ว่าจะถูกก็ไม่ทราบ คิดถึงความหมายก็แต่ไม่เห็น คำ กุเรว กับ
กุเลว ที่พจนานุกรมภาษามลายูว่า ใช้สืบเปลี่ยนกันได้ นั้น อยากรจะว่ามลายูไม่รู้
คำที่ ใช้อย่างบกพร่องหดบรมราม ซึ่งฉันจะตั้งชื่อเรียกว่า คำละ นั้น
ผู้พูดกับผู้ฟังเข้าใจกันได้ อย่างความเห็นของท่านนั้นก็เป็นที่กันได้ เถียงไม่ได้
คำ บำบัด นั้นเป็นภาษาเขมร บัด ว่าหาย เช่น บัดคำของ แปลว่าไม่ทำหาย
บำบัด ก็หมายความว่าทำให้หาย แปลกอยู่หน่อยที่คำ คำของ ว่าไม่ทำอ แต่
ถ้าท่านนึกถึงรูปนารายณ์เก่า ๆ กับคำแข่งหน้าที่ว่า คทาธรณี ท่านอาจเข้าใจได้
ว่าถูก

เรื่อง วัดไตรมิตรวิทยาราม นั้นใครจะคิดก็ตามที่ แต่ที่เขียน มิ—ตต
นั้นเป็นเขียนตาม แฟ่แซ่น ไม่ใช่หงงภาษาบาลี คำ ไตรมิตร ก็หมายเอา
สามจีน จะถูกบังคับให้เปลี่ยน หรือเปลี่ยนใจเป็นการเพ้อรับ ก็ไม่ทราบ แต่
ถ้าจะเปลี่ยนแล้ว เห็นว่าเปลี่ยนเป็น วัดสามไทย จะดีกว่า ถนอมสี่พระยา ก็คิดออก
จากคำ สามพญา นั้นเอง ดูแบบเขียนมาก อันคำว่า ญี่ ว่า สาม นั้นมีมากใน
ภาษาเรา จะให้ตัวอย่างแต่คำ สาม ก็มี วัดสามปลื้ม วัดสามพญา วัดสาม
วิหาร เป็นต้น ชื่อคำบดก็มี เช่น สามโก้ สามสข เป็นต้น ดังชอกก็แปลได้
ดังชอกก็แปลไม่ได้ คิดว่าคำ ญี่ และ สาม นั้นมาจากภาษาจีน หนึ่งคำ
ปรารถนา ฉันก็ได้ตรวจพจนานุกรมแล้ว ภาษาดังตฤกเขาเขียนเช่นนั้นจริง
แต่ต่างที่ฉันเขียนตาม ดังคราวก็ไม่ตาม ที่ไม่ตามก็นกถึงที่เคยเขียนมา
แต่ก่อน

ถนอมที่เดิมชื่อ สุรวงษ์ แล้วกลายเป็น สุริวงษ์ เป็น สุริยวงษ์ ฉันรดหมด
แต่ไม่เห็นว่าทจะแก้ทำให้ถูกได้ ถ้ากรมเทศบาตซึ่งเขาเป็นหน้าที่เขาจะแก้
ให้ถูกฉันก็จะพดอยดีใจด้วย

ที่ท่านกดาวถึงเส้นตุงกระเดือก เป็นผลให้เปลี่ยนเสียงตัว g นั้นเป็นการ
ละเอียดมาก ซึ่งฉันจะพูดไปด้วยไม่ไหว ได้สังเกตมาแต่หลาย ๆ ว่าพระที่วัด
ภานยักษ์ ท่านแกดั่งเอาหางเสียงออกทางจมูก แดงก็เปลี่ยนไปเอาออกทาง
ปาก จับได้ว่าเปลี่ยนทางให้ดมออกนั้นผิดกันได้มาก

คำ กะ = กข หรือ จะ = จก เป็นต้นนั้น ฉันเห็นเป็นแกดั่งทำ แต่
ทำโดยตัวอย่างซึ่งภาษาค่าง ๆ มีอยู่ เช่นดังสกฤต ทะข = ทุข หรือไทยเขมร
ทำนะ = ทำนุก เป็นต้น ไซ้ก็ไซ้ไปแทน ๆ ตามแต่จะบัญญัติ

คำว่า เขม ฉันค้นเสียออกแย่ว่ามาแต่อะไร เพิ่งได้ความจากท่านบอก
ที่จะมาแต่ แชนู โทดักันมาก คำว่า โล้ ก็ที่จะมาแต่ ไทลว ภาษาจีน ไม่ใช่
ไลท หนังสือจีนซึ่งมีชาติเดิมอยู่ด้วย เช่นทำด้วยไม้ก็มีคำว่าไม้ผสมอยู่ด้วยนั้น
ดีมาก ดมดังสำคัญเสียอย่างหนึ่งซึ่งท่านควรจะรู้ การเดินหนังสือ (ใหญ่) หน้า
รถพระก็มีหนังสือดังเดื่อนานารถ แดะรถยกก็มีหนังสือดังเดื่อนานารถ หนังสือ
คือนานนั้นเรียกกันว่า หนังสือ ฉันจะแปลเป็นอื่นไปไม่ได้นอกจากว่าเป็น หนังสือ
กับคำว่า เขม ก็มีในการเดินโซนหนังสือ เป็นพวกพด จะต้องแปลว่า ข้องกัน
อย่างเดียวกับคำ แชนู อีกอย่างหนึ่ง ในการเดินโซน ถ้ามีตรวจพดแต่จดหมาย
ต้องกรม แดะรวมทกนหนกต้องหมน การหมนร่นนั้นจะได้แก่คำ กลิ้งกลด
หรือไม่ใช่ ขอปรึกษาท่าน คำ กลิ้งกลด นั้นเราเดียนไม่รูกนเสียแล้ว

อ่านหนังสือพิมพ์ ประมวลวัน ว่าชื่อเมือง ไปร่ม มาแต่ ไปร่ม แต่
ไม่ได้แปลไว้ให้ จะตัดสินว่าถูกหรือไม่ ก็ไม่ได้

พรส

ตำหนักปลายเนิน คลองเตย

วันที่ ๑๔ มีนาคม ๒๔๗๕

พระยาอนุমানราชชน

เพิ่งจะคิดเห็นผิดในการเขียน ชงมัตว ห การันต้อยู่ข้างท้ายในภาษาไทย กับทอังกฤษเขียนภาษาชาวชมพูทวีป ชงมัตว h อยู่ข้างท้ายชน จะเว้นบอกแก่ท่านเสียไม่ได้ จึงมาจดหมายนมา

ทางไทยชงมัตว ห การันตนั้นหมายแทนประหลัด เพราะหนังสือเราเอาอย่างเขมร เขมรเอาอย่างมาจากตั้งตั้งฤคอีกคือหนึ่ง ทางตั้งตั้งฤคนั้นเขาถือว่า อ อี อุ เหนตุ แม้ได้ประหลัดเขาจึงเป็นครุ หรือจะใช้ตัว ห แทนก็ได้ เพราะฉนั้นคำ คำวิหิ จิงมัตว ห ข้างท้าย เพิ่งจะมาตัดกันออกเสียเมื่อเร็ว ๆ นี้ถึงแม้จะตัดก็ไม่หมด จะอย่างไรก็ข้างเถิด แต่เพิ่งตั้งเถิดได้ ว่าถ้าเป็นทางชมพูทวีปแล้ว มัตว ห ก็ต้องเป็นเสียงสั้น ส่วนทางฝรั่งนั้นเขาเห็นการผันอักษรเป็นของประหลาด ด้วยทางภาษาเขาลิงมักไม่ถอกกัน เพราะฉนั้นกฟงถอเขาได้ว่า ถ้าฝรั่งเขียนคำทางชมพูทวีปมัตว h ข้างท้ายแล้วก็ต้องเป็นผันอักษรไม่ใช่หมายเป็นประหลัด

นึกถึงหนังสือของเราที่เห็นผิดอยู่บ้าง เช่น เกาะ ควรจะเขียน กอ หรือ กอะ คำนี้ได้พูดแล้ว อีกทั้งคำว่า ตัว ก็เขียนผิดอ่านผิด ที่จริงเป็น เต่า ที่เขียน หวว นั้นก็ย่อใกล้หน่อย แต่ก็ไม่ถูกแท้ ที่จริงสระ อุ เราไม่มีตัวที่จะต้องเขียน ดู หรือ หวว ก็จะต้องเขียน หู ดูจะเขากันดกับคำ หัวหุ เป็น หาหุนยงไม่ได้พูด

นี่ก็ขึ้นมาได้ว่าคำ สรเสถียร ของเขมรนั้นเป็นสองพยางค์ผัดกัน หมายความว่าอาบน้ำในบ่อใด ๆ แต่เราพูดว่า สะลง หมายความว่าแต่เพียงว่า อาบน้ำเท่านั้น จะอาบในสระหรือในขันก็เหมือนกัน นี่ก็ถึงเขียนเกิดขึ้นแต่ ความหมายเกิดขึ้น

นี่ถึงคำในเรื่อง ร สับกับ ล เช่น นายรัง กับ นายปลิง ขึ้นได้อีก คือ พระแกร พระแกล พระกรด พระกลด อย่างไรก็ตามก็ไม่ทราบ ต้องขอ คำคิดค้นของท่าน

มีคนเขาคิดค้น ว่าเขียนตามแบบปทานุกรมกระทรวงธรรมการทำไม เพราะไม่ใช่หนังสือราชการ ฉะนั้นก็ต้องหัดตัวไว้เพราะไม่มีเล่มเขียนจะช่วย ตั้งเกล้าว่าคนทักกันเขียนตามทักตัวเวียนมา แต่ก็ไม่จริง เพราะเห็นเขียนตาม ดมัยใหม่ก็มี

พรอ

สำนักนายกรัฐมนตรี

วันที่ ๓๑ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๘๕

ขอประทานกราบทูล ทรงทราบฝ่าพระบาท

ข้าพระพุทธเจ้าได้รับตายพระหัตถ์ ลงวันที่ ๓๓ และวันที่ ๓๔ มีนาคม
รวม ๒ ฉบับไว้แล้ว พระเดชพระคุณต้นเกล้า ๆ हातुं दुं दुं

จะบัง ในภาษามลายู เป็นคำได้มาจากคำ จัปญ (Chapin หรือ
Chapinh) ในภาษาโปรตุเกส หมายความว่าแน่นโตหะเล็กสำหรับบีตรูภาชนะ
หรือตั้งของ ความหมายนัยคงอยู่ในภาษาทมิฬ ภาษามลายู และภาษาไทย
เช่น จะบังกุญแจ จะบังเรือ คิดด้วยเกล้า ๆ ว่าเมื่อนำไปใช้เป็นเครื่องบีตมึง
ของหยาบกัณเป็นพณ ความหมายเดิมซึ่งเป็นความหมายกว้าง ๆ ก็ค่อยหมดไป
จนกลายเป็นมีความหมายเฉพาะ เป็นลักษณะอย่างเดียวกับคำว่า กรรม
เมื่อนำเอาไปใช้ในทางที่ร้าย ความหมายก็ค่อยแคบเข้า เป็นหมายความว่า
กรรมชั่วไปในคำที่ ใช้กันเป็นสามัญ คำว่า ศัลธรรม ก็อีกตัวอย่างหนึ่ง
ตามคำพ้องศีลธรรมก็หมายความว่าในทางดีทางเดียว แต่เมื่อนำเอาคำว่า อันดี
เข้าไปประกอบต่อท้ายเพื่อจะเน้นความให้เด่นชัด เป็น ศัลธรรมอันดี และเมื่อได้
ใช้กันอย่างนี้ แพร่หลายนานเงตาเข้า คำว่า ศัลธรรม ก็อาจมีความหมาย
เป็นกลาง ๆ ไม่ได้ไม่ชั่วไป

ข้าพระพุทธเจ้าเพิ่งได้ทราบเกล้า ๆ ถึงลักษณะของ พลไล ททรงพระ
เมตตาครัด ประทานให้ข้าพระพุทธเจ้า ข้าพระพุทธเจ้าเคยเห็นเรือนฝากระดาน
ในส่วนเขาคือเป็นหลังคาลาดเทจากฝาข้างเฉดยงบ้านค้ำในค้ำหนึ่ง ปลูกอยู่
กับพณคน ใช้เป็นที่ทำงานเกี่ยวกับเรื่องของส่วนที่เก็บเอามา เช่น เป็นที่เรียงพดู
เป็นคั้น ลักษณะที่ค้อออกมาอย่างนี้ เห็นจะตรงกับ พลไล ทครัด เฉลี่ย

ทรงเห็นว่าจะแปลว่า เฉ และ โรง จะเป็นปลุกกับพन्दิน เรือช เป็นปลุกสูงแทน
ปลุกโรงบนโคก ข้าพระพุทธเจ้าเห็นพ้องในกระแแต่พระดำริ ข้าพระพุทธเจ้าได้
ความรู คิดเห็นกว้างออกไป คิดด้วยเกล้า ๆ ว่า เฉ ฉียง และ ฉลียง จะเป็นคำ
เดียวกัน เฉ ก็เป็นฉียง ง ฆนนาตั้งคำของคำ ฉียง ยังมีคำ ฉียง ในคำว่า
ลาวฉียง คิดด้วยเกล้า ๆ ว่า จะเป็นอีกคำหนึ่ง จะหมายความว่า ลาวฉียง
หากออกเสียงเพี้ยนเป็น ฉียง ไป เพราะถ้าจะแปลว่า ลาวเฉ ก็ไม่ได้ความ โรง
ปลุกกับพन्दิน ข้าพระพุทธเจ้ายังคิดตักยงเห็นจริง โรงละคร โรงงาน มามพนชน
เป็นเรื่องความเจริญในภายหลัง เดิมก็จะปลุกอยู่กับพन्दิน พนไม่ พนฟาก จะมี
กเคทไซเป็นทนอนซึ่งไม่ต้องการให้ ใครชนไปบนพนได้มากคน เพราะแบบบาง
ไม่มั่นคง คิดด้วยเกล้า ๆ ว่า เรือนซึ่งปลุกในทิศาคองยกพนสูงเพื่อหนนาทอม
แต่เรือนซึ่งปลุกในทิศาคองยกพนให้สูง ก็คงจะป้องกันดีควรราย

เรื่องเตาไฟไว้กลางห้องนอน ข้าพระพุทธเจ้าเคยเห็นรูปถ่ายของเรือน
พวกชาวป่าชาวเขาทำกันอย่างนมาก จะเนื่องด้วยอากาศหนาวมาก ต้องการ
ความอบอุ่นของเตาไฟ เรืองผ้าห่มจะเกิดมชนทหลัง ชาติต่าง ๆ มี จีน อินเดีย
ธิเบต และโรมัน นับถือเตาไฟ ถึงกับมี ผี หรือเทวดาประจำเตาไฟ คอยให้
ความดีความงามแก่คนในเรือนนั้น กนาจะเอนงมาแต่เดิม เตาไฟเป็นเครื่องให้
ความสุขแก่คน จึงคองนับถือบูชา ครนเมื่อเดอนตงมาอยู่ ในถนทชงมความหนาว
บรรเทากว่า หรือมีเครื่องป้องกันหนาวแล้ว ความรู้สึกนับถือเตาไฟมาแต่เดิม
กยงคคมา คคจนถือว่า เจ้าประจำเตาไฟ จะจับนทกความดี ความชงของ
คนในบ้านไว้ เมื่อถึงวณกอนตงนับได้ ๗ วัน เจ้าเตาไฟจะนำบ้นทกไปมอบ
แก่พระภูมีเจ้าท และเจ้าประจำเมือง (เจ้าพ่อหลักเมือง) คามดำคบชน
แล้วเจ้าประจำเมืองจะนำบ้นทกนชนไปรายงานแจ้งเชียงชองเคบมตจวรรค คอน

นเรียกกันว่า ส่งเจ้าชนสวรรค์ ชาวพม่ารบถอเจ้าเตาไฟมาก คือ ชาวกวางตุ้ง
ต้องมัจจุรุษเทียบนุษยากันทุกเวลาเช่น การบักชูปเทียบ บักย้ายที่ศบ่อยๆ ชาว
กวางตุ้งขแรงให้เจ้าพระพุทธรเจ้าฟังจา ต้องบักให้ถูกที่ศที่เจ้าสถิตอยู่ เพราะ
เจ้าย้ายที่อยู่ทุกฤดูกาต

ห้องครัวไทยทางถิ่นอื่นเรียกเป็นเตาไฟ ไม่เรียกจ่าครัว เพราะครัว
ในภาษาไทยใหญ่ แตะพายัพ หมายความว่าถึงถึงของ ของใช้ ที่ครัวในไทยกลาง
หมายความว่าที่หุงต้มอาหาร คิดด้วยเกล้า ๆ ว่าจะนำเอาเครื่องใช้ไม้สอยซึ่ง
ไม่เกี่ยวกับเครื่องนอนหรือผ้าผอนมาไว้ในโรงหุงต้มอาหาร คำว่า สอย ในคำ
ว่า ใช้สอย ก็แปลก ของใช้แต่จิวเรียกจ่า ใช้ กวางตุ้งเรียกจ่า โฉย รวมกัน
เป็นคำคู้ว่า ใช้โฉย ในภาษาแต่จิวเรียกครอบครัวจ่า เก คำจ่า เก้าเก
หรือ เก้าเก ก็แปลจ่าหัวหน้าครอบครัว แต่กวางตุ้งเรียก เก จ่า กว เจ้าพระ
พุทธรเจ้าคั่นดูคำ เก หรือ กว ก็แปลจ่าครอบครัว เขาจ่าคำนี้ตรงโบราณอ่านว่า
คัย ทำให้เจ้าพระพุทธรเจ้ามักไปตั้งคำจ่า ครอบครัว ครอบครัว กับ คัย เสียงข้าง
ใกล้เคียงมาก คัดหนังสือจีนเขียนคำ เก เป็นหมุมหลังคาครอบครัว ดูประหนึ่งจ่า
ในครอบครัวต้องมีหมุมเตียงไว้ด้วย

คำ กะได เจ้าพระพุทธรเจ้าคั่นดูในคำไทยใหญ่ คงได้ความจ่า เขาเรียก
คัยไหล หรือ ขัวไหล ไหล คำเดียวแปลจ่า ลาด หรือเตงมา ขัว แปลจ่า
สะพานหรือสิ่งททอช้าม ในไทยใหญ่ออกเสียง ด ไม่ได้ ได้ ก็ต้องมีระดับเตียง
เป็นไม้จั่วจ่า และใช้เสียง ล แทน คำจ่า คัยได และ ขัวได ถ้าพูดเร็วเสียง
อาจกร่อนเป็น ชได ได้ แล้วคงแปลงเสียง ช เป็น กะ เป็น กระ โดยอาศัย
คำอนทชนคนด้วย กระ เป็นแนวเทียบ ตกเป็น กระได ไป ส่วนคำ กะได
ในไทยถิ่นอื่นก็มี ในไทยย่อยเป็น ไล ไม่บอกระดับเตียงอ่าน ในไทยนุง และ

ไทยขาว เป็น ไค เคย แตะมีคำจันกำกับไว้ด้วย คำจันแต่จันอ่าน ทวย แปลว่า
กะไค กวางคุ้งอ่านเป็น ท้าย เสียงใกล้เคียง ไค มาก ทวยท้าย ก็เขียนคำเดียวกัน
ต่างแต่ใช้เสียงคนละสระเท่านั้น เป็นอย่างคำจำ อัยอ้าย บั้ยบ้าย คั้นกะไค
กวางคุ้งเรียกว่า ป้ายท้าย ป้าย แปลว่า แผ่นกระดานแผ่นแบน ถ้าเทียบ
ป้ายท้าย กับ แผ่นไค ก็ใกล้เคียงมาก เมื่อได้จับเอาคำต่าง ๆ ที่มีเสียงและ
ความหมายใกล้เคียงมาเปรียบเทียบกันดู ก็น่าประจักษ์ เช่น ไทล ไคล ก็เป็น
กิริยาที่เดือนลงมา กะไค ไค ไค ไทล่เขา ก็เป็นคำพ้องเดียวกัน คำ ป้าย
กิม ขาน แผ่น แขน ปั้น คั้น แขน ถ้าออกเสียง แขน ให้ชนนาตักต่างก็เป็น
แบ แผ่น ก็เป็น แม่ เปลี่ยนแม่ กษ ให้เป็นแม่ กค กิม แขนแม่ เทียบไคกับ
คำจำ แขนแบ

ข้าพระพุทธเจ้าทราบซึ่งในพระอธิบาย เรื่องคำจำ อัจจรรย์ และ
อิมจันทร ข้าพระพุทธเจ้าเคยหลงเข้าใจผิดเป็นว่า อัจจรรย์ จะเขียนผิดมาจาก
อิมจันทร หาได้เดียดยคิดว่า อิมจันทร ต้องเป็นรูปพระจันทร์ครึ่งซีก ควร
เป็นทรงเชิงกะไค เป็นเรื่องตลกเขาคงความที่ทำให้หลงผิดได้สนิท ข้าพระพุทธเจ้า
ยังคงคิดใจที่จะสืบสาวเรื่องอัจจรรย์ต่อไป

เรื่องอักษรวิธ ที่ประธานความเห็นแก่ข้าพระพุทธเจ้า มีคุณค่าสำหรับ
เป็นแนวทาง ให้ข้าพระพุทธเจ้าเกิดความคิดเป็นอย่างยิ่ง เป็นพระเดชพระคุณ
ดินเกล้า ๆ หาที่สุดมิได้ เรื่องแก่งต่งที่เคยชนกันมาเป็นแก่งยากอย่างยิ่ง เพราะ
ผู้รุดกชงในวิชาด้านเดียว ย่อมมองไม่เห็นด้านอื่น ผู้รุดกชงเพราะ
ด้านเดียว ถ้าผู้รุดกชงมักทำให้ผู้อื่นตามติด มีใจไม่กว้างขวาง ถึงผู้ไม่รุดกชง
อยากจะเปลี่ยน เพราะไปรบกวนกับความเคยชินของคน ในภาษาอังกฤษเอง
มีอักษรเพียง ๒๖ ตัว ในคำร่าภาษาอังกฤษเล่มหนึ่งกล่าวไว้ ยังมต่างคจทเมอ

เช่น C. J. Q. X. นอกนอกรบกรบพร่อง เพราะมีอักษร ๒๒ ตัวเท่านั้นใช้แทน
 เสียงคง ๔๓ เสียง ต่างก็ออกเสียงเป็นต่าง ๆ ต่างก็เมื่อเขียนไว้ก็ไม่
 ออกเสียง เขาให้ตัวอย่างอ่าน

A rough - coated, dough - faced ploughman strode coughing and
 hicconghing through the streets of Scarborough โหนทนมเสียงสระ ough
 อานผดกนทงนพ แต่การแก้ไขตัวหนังสือเป็นเรื่องแก้ยากที่สุด ข้าพระพุทธเจ้า
 ขอประทานถวายคำมตายุ่ที่เคยใช้ช้อย่อย ๆ โดยมากเป็นคำเกี่ยวกับภูมิศาสตร์
 คือ:—

Kuala	ปากน้ำ
Sungei	แม่น้ำ
Tanjong	แหลม
Gunong	} ภูเขา
Bukit	
Teluk	อ่าว
Palau	เกาะ
Laut	ทะเล
Padang	ทุ่งราบ
Padang Besar	ทุ่งใหญ่
Kampong	หมู่บ้าน
Negeri	} เมือง ประเทศ แผ่นดิน
Tanah	
Desa	

Guah	คูหา
Salatan	ทิศใต้
Tufan	พายุ
Ribut	
Tampias	

ในคำเหล่านี้ มีผู้เดาว่า ฤๅเกิด มาจาก ขุกัด ในภาษามลายูแปลว่าภูเขา แต่
 ก็ยังไม่เห็นเหตุผลมาสนับสนุน ว่าทำไมจึงเอาภูเขามาตั้งเป็นชื่อเกาะนั้น กำปง
 ซึ่งแปลว่า หมู่บ้าน ไปตกอยู่ในประเทศเขมรที่หลายแห่ง เช่น กำปงจาม
 บ้านแขกจาม กำปงชะมั่ง บ้านหม้อ เป็นต้น ตานะ ซึ่งแปลว่า แผ่นดิน คำว่า
 ตะนาวศรี มลายูเรียกว่า ตานะศรี สลาตัน ตกมาในภาษาไทยเป็นหมายความ
 ว่า พายุ เดิมก็จะหมายความเพียงเป็นลมได้ คำ ตูฟาย แปลว่า พายุ เห็นจะ
 เป็นคำเดียวกับไต้ฝุ่น ซึ่งในภาษาจีนว่า ลมใหญ่ ลมหลวง ตรงกับใน
 ไทยใหญ่ เรียก พายุ ว่า ลมหลวง เดียวกันเขียน ลมไต้ฝุ่น เป็น ไต้ฝุ่น คงจะ
 ถอดคำเอามาจากคำอังกฤษ จะไม่ทราบว่าได้เรียกกันว่า ไต้ฝุ่น ตั้งแต่นั้น ตัมเบียล
 ในภาษามลายูอีกคำหนึ่ง ซึ่งแปลว่า พายุ เห็นจะมาจากคำ tempest ในภาษา
 อังกฤษ พายุ ในพทานุกรมก็เป็น พายุ ข้าพระพุทธเจ้าไม่เห็นด้วย เพราะ
 พายุ ก็เป็นคำแปลว่า ลม ในนี้จะมาหมายความว่า ลมหลวง ข้าพระพุทธเจ้า
 เห็นคำเขมรที่เขาถอดเป็นคำไทยก็ใช้เป็น พายุ ในพระบรมราชวินิจฉัยใน
 รัชกาลที่ ๕ ว่า พายุ มาจาก พายุท ข้าพระพุทธเจ้าเห็นว่าถูกมากกว่า พายุ
 ที่ทรงพระเมตตาประทานอธิบายถึงคำ จำโนดโจดนา เป็นพระเดชพระคุณ
 นั้นเกล้า ๆ ข้าพระพุทธเจ้าเขาคิดไม่ถึงว่ามาทางเฉียงเขมร ที่ทรงแนะถึง
 เลหฺเหตยมแห่งการเขียนบ้าย ดีเป็นที่สุด แต่ก็ไม่สู้มีใครคิดถึงชื่อเหล่านี้ ไป
 พระวงเสียดวยเรื่องตั้งนามหรือไม่งาม มากกว่าเรื่องจะแต่เห็นหรือแต่ไม่เห็น

ข้าพระพุทธเจ้าเคยซักถามญี่ปุ่น ซึ่งมาเป็นกรรมการร่วมงานกับข้าพระพุทธเจ้าถึงเรื่องผ้าปกคอทหารญี่ปุ่น เขาอธิบายว่า ผ้าปกคอนี้ ทางทหารจ่ายให้ไว้ประจำตัวทหารทุกคน ถ้าต้องการใช้เพื่อกันแดด ก็เอาติดเข้ากับหมวกแก๊ปได้ ไม่มีข้อห้ามว่าใครจะใช้หรือไม่ใช้เวลาใดก็ได้ ทหารม้าฝรั่งเค็งมีเป็นผมห้อยปกคอ เดิมก็คงเนื่องมาจากจะบังแดดตรงที่ทรงพระดำริ ข้าพระพุทธเจ้าเคยเห็นรูปนายทหารคาด โมกด์ที่มาได้เป็นใหญ่ในอินเดีย เวลารบกันบนช้าง ล้อมหมวกมีรูปอย่างหมวกทรงประพาสของไทย ซึ่งคงจะได้แบบอย่างมาจากอินเดีย

เมืองกัลกัตตา ข้าพระพุทธเจ้าเคยอ่านพบคำอธิบายว่ามาจากคำ กาลิอาต ในภาษาสันสกฤต แปลว่า ทำขำของพระนางกาลิ ข้าพระพุทธเจ้าสงสัยว่าจะเป็นคำสันสกฤตเข้าความ จำพวกคำเช่น สัตตหีบ กัว หีบ ๗ ชั้น ทพระเจ้าอุทองหนี่ทำลงไปซ่อนอยู่ณนั้น คำในภาษาธิเบตซึ่งถอดออกเป็นคฺวโรมัน มักมีอักษรคฺวเล็กแซกอยู่กับอักษรคฺวโต ไม่ทราบเกล้าฯ ว่าอ่านกันอย่างไร ภายหลังข้าพระพุทธเจ้าสอบถามพระฝรั่งชาติดัดเคียน ซึ่งเคยสำนักอยู่ในหอนาฬิกาส่วนสุมนพณี คงได้ความว่า อักษรคฺวเล็กไม่ค้องออกเสียงอ่าน เราคงได้คฺวยกนี้เนื่องจากอักษรวิจฺจของหนังสือธิเบต เห็นจะอย่างตัวการันต์ในภาษาไทย

ที่ทรงเห็นว่า baht จะเขียนหลบคำ bad bat นั้น ข้าพระพุทธเจ้าเห็นพ้องในกระแสประคำริ ข้าพระพุทธเจ้าไม่ได้เฉลียวคิดไปถึง เรื่องเสียง ง ในอักษร ใต้เป็น ฮ ทรงยกตัวอย่างคำ งง เป็น ฮง แปลว่าทองแดง ข้าพระพุทธเจ้าก็เพิ่งทราบเกล้าฯ ได้ค้นหาที่มาแต่คำแปลของคำนี้มาแต่ก่อนก็ไม่พบ มีแต่ในภาษากวางตุ้งอยู่คำหนึ่ง คือ หงฮอง แปลว่า งาช้าง ความไม่เข้ากันกับรูปงงก็ทำคฺวยกโดดเห่ เรื่องเสียง ง เป็น ฮ นี้ ในภาษาไทยกลางก็มี เหงฮ — เทฮ (พ)

จว—หัท (แต่จิว ไทงว) จข—หข งาม ในภาษาไทยใหญ่แปลว่าดี ดียิ่ง ไม่มี
 ความหมายว่าในทางตรงข้าม ถ้าแปลง ง เป็น ฮ และแปลง ย เป็น ร ก็เป็น
 งาม—ฮาม—ราม ราม แปลกกันว่า งาม เช่น นางราม ไม่โต ไม่ใหญ่ เป็นอย่าง
 พอดี เช่น พินทรอันใหญ่ พินทรอันราม งามที่ไทยใหญ่แปลว่าดี คงจะเป็น
 ความเต็มทแท้ ยังมีคำคู่ เช่น ดิงาม คณงามความดี แต่สิ่งใดเหมาะสมเจาะ
 ดึงหนักเป็นงาม เป็นความหมายที่เคลือบด้วยหลักคำอุปมาอีกค่อหนึ่ง คำว่า
 ดวยงาม ไทยใหญ่ใช้ว่า ฮ่างทลี้ คือรูปร่างดี ทางพายัพ งาม ใช้ว่า หมดจค
 แต่ข้าพระพุทธเจ้าจำไม่ได้ถนัด สวย ข้าพระพุทธเจ้าไม่เคยพบในภาษาไทย แต่
 ในกลางคืนมีคำว่า โอย แปลว่างาม ในภาษาอาหมมีคำ งอม แปลว่า งาม
 ผิดกับคำไทยกลางที่ งอม เป็นอีกความหนึ่ง

ในระหว่างข้าพระพุทธเจ้าค้นหาคำต่าง ๆ ในภาษาไทย พบคำ จอม
 แปลว่า เอาอะไรเสียบหรือแซกเข้าได้ ในระหว่างพี่น้องนาบข้าง ทำให้ข้าพระ
 พุทธเจ้านึกไปถึงคำว่า ครรเจียกจอม จอมหู คำ จอม ในที่นี้คงแปลว่า เสียบ
 หรือ ทัด นั่นเอง

ที่ทรงตั้งนิษฐานว่า หน้าต่างซึ่งทำดาบานเป็นดาบทรงเข้าบิณฑใน
 กรอบก็แสดงว่ามาน พระตำหนักข้าพระพุทธเจ้าเห็นจริง เพราะเรือนทางภาค
 อีสานนอกจากกันเป็นช่องไม้ ก็เปิดเป็นห้องโถง ค่อมาคงใช้มานกันแทนฝา
 เป็นแน่ ส่วนหน้าต่างอย่างสมัยใหม่คงจะไม่มี จรมักคงเป็นช่องโถงใช้มานบัง
 ทางอีสานจึงได้เรียกหน้าต่างว่า ช่องเอี่ยม ว่า แปลว่า บดองเอี่ยม ในไทยใหญ่
 เรียกว่า ฮูลางเตน ฮู—รู ลาง—กรอบ เป็นช่องทักใจในที่สูง เตน—ตะเกียง
 หรือ เทียม คำ เทียน ในภาษามลายูเป็น ทียน อาจเป็นคำมาจากอินเดียก็ได้
 ซึ่งข้าพระพุทธเจ้ายังไม่ได้ออบค้น

ห้อง กับ หวัง ทรงเห็นว่าน่าจะเป็นคำเดียวกัน ข้าพระพุทธเจ้าเห็นว่าถูก
ตามกระแต่พระตำริแน่ นาปรัง กับ นาปลัง ข้าพระพุทธเจ้ายังไม่พบว่าเป็น
ภาษาอะไร เคยพบมาครั้งหนึ่งดูเหมือนจะเป็น ปรัง แต่คนช้ำออกก็ไม่เจอ
ข้าพระพุทธเจ้าเคยเขียน ปรัง เสมอ ที่เขียนเป็น ปลัง ไม่เคยเห็น พระแกล กับ
พระแกล พระกลด กับ พระกรด ข้าพระพุทธเจ้าเคยใช้ แกล แดะ กลด คิด
ด้วยเกล้า ๆ ว่า แกล แดะ กรด จะไม่ถูก แต่ก็ไม่มืเหตุฐานมายืนยัน นอกจาก
เคยเห็นหนังสือเก่าเขียนเป็น แกล แดะ กลด ทงน่น ข้าพระพุทธเจ้าค้นดูใน
พจนานุกรมภาษามลายู โปดไปเจอคำ กรส แปลว่า แขงแกร่ง มั่นคง แขงช้อ
เข้มงวด คือ ปราศจากปราณี่ คำนี้เองจะเป็นคำเดียวกับ กรด ในภาษาไทย

ที่ทรงเห็นว่าวัดไตรมิตร ถ้าจะเปลี่ยนแล้ว เปลี่ยนเป็นวัดสามไทยจะ
ดีกว่า ข้าพระพุทธเจ้าเห็นห้องในกระแต่พระตำริ เพราะฟังเป็นคำไทย เรียงง่าย
แแต่มีค้อย่าง สามพระยา สามพิหาร ดังที่ตร้อยอยู่แแต่ คำที่ชนคนด้วย สาม
ข้าพระพุทธเจ้าแปลไม่ออกอยู่ในคำว่า สามเพง จึงแต่ใจว่ามาจาก สามแสง
คือสามตทงสาม แต่เหตุไรจึงตงช้อย่างนั้น แแต่สามตทง ๓ มีอะไรบ้างก็ไม่
อธิบาย จะเป็นเรื่องตงเขาคความมากกว่า คำ สามเพง ตงแต่ช้อยตทงไป
เป็นคำในภาษาเขมร ไร่เรียช่าเพง หมายความว่าตถานที่นครได้เกณฑ์ ภาษา
ทางโคราช สามเพง หมายความว่า หญิงช้อ แต่ก่อนนเมื่อตาทอกนทกอ้างเขา
คำ สามเพง ชนมากต้อ ทงนทตด้อยเกล้า ๆ ว่า แต่ก่อนนทเทยจตถนทตถานทกม
แต่สามเพง หญิงนคร ได้เกณฑ์ซึ่งเป็นเงาตามค้อยแห่งความเจริญของทชงเทยจเตร
ตถนทตถานทกม ก็ตอมีแต่ในด้าเพง ด้าเพงจึงพดช้อยช้อยไปด้อย กตถายเป็น
คำตทอยในภาษา

คำว่า ญู หรือ ยี่ ซึ่งข้าพระพุทธเจ้าเคยค้นหาคำแปลมานานแแต่ ก็ไม่
ได้ความ เช่น ยี่สาย ยี่เช่ง ยี่สุ่น ยี่ทูป ยี่สง ยี่ไถ คำเหล่านี้คงเป็นคำจีน แต่

เขียนเสียงไปจึงค้นหาคำเต็มไม่พบ ญู เห็นจะเป็นภาษาจีนตามที่ทรงคาด เพราะ
ในไทยใหญ่แะระไทยต่าง ๆ ใช้จำนวนถัดจากหนึ่งอย่างอง มากกว่าคำว่า ญู

ที่ตรัดประธานคำ หนึ่งดัง ให้ทราบเกล้า ๆ เป็นประโยชน์แก่ข้าพระ
พุทธเจ้ามาก พระเดชพระคุณذنเกล้า ๆ หาที่สุดมิได้ ข้าพระพุทธเจ้าพยายาม
ค้นหาคำว่า ดัง ยังไม่พบ แต่คิดว่าอย่างทีประธานมาในคำว่า ดัง ไม่พ้นจากความ
ที่ตรัด คือแปลว่า หน้า หรือจะมาจากคำว่า ดัง ในภาษาไทย ซึ่งหมายถึงจุมุก
ศกมาเป็นคำไทยกตางเขียนเป็น ดัง หมายถึงความถึงถึงจุมุก ซึ่งยื่นออกไปข้างหน้า
แต่ที่ทราบทูลมานอาจเป็นเตาตากเข้าความก็ได้ เช่น ในปทานุกรมเขียนเป็น
เซล ว่า เป็นคำดั้งฤค แปลว่า เต็นต่นุก การเต็นออกแรง การเต็น การเขย่ง
การตั้ง แะระว่า เต็นเช่น เขียนผิด ควรเป็น เต็นเซล ข้าพระพุทธเจ้ายังไม่
ปลงใจเชื่อ เพราะความยังไม่สนิท นอกจากจะมีเหตุผลแวดล้อมให้มากกงาน
ข้าพระพุทธเจ้าดำเอียงไปในทางว่า พอกเช่น ก็คือ พลเช่น ซึ่งเป็นพวกทหาร
เดินเท้าไซอาคุชตัน เมื่อไซอาคุชตันแะระเดินตั้นก็ควรมีได้เช่นด้วย แต่ข้อ
สันนิษฐานของข้าพระพุทธเจ้านี้ ก็ยังไม่แน่นแพ้นเหมือนกัน

ข้อเมือง ไปรม ว่ามาแต่ ไปรม ข้าพระพุทธเจ้าพบในหนังสือฝรั่งเล่ม
หนึ่งอธิบายไว้ว่ามาจาก Brun ในภาษาเศตง พม่าเรียกเขียนเป็น Pye ถ้าเป็นชาว
ยะไซซึ่งออกเสียง ร ได้ก็เป็น Pre หรือ Premye เมืองแปรเมืองน้อยอยู่ไกลไปทาง
เศตคแดนยะไซ ยังมีเมืองที่ปรากฏในโทรเศตคต่างประเทศอีกเมืองหนึ่งชื่อ San-
doway เป็นเมืองอยู่ในยะไซ หนังสือพิมพ์เศตคออกออกมาเป็นเมือง สันโดเวย์
เมืองนตุเหมือนในหนังสือ ราชาริราช เขียนว่า ทรางทรววย หรือ แทรทรววย
ข้าพระพุทธเจ้าก็จำไม่ได้ถนัด

เรื่องตัว ห การันต์ ที่ทรงพระเมตตาตรัดประธานมา ข้าพระพุทธเจ้า
เพิ่งได้ความรู้ ในคราวนี้ว่า ที่โบราณเขียน คำวิ มี ห การันต์มีเหตุผล ไม่ใช่เขียน

โดยไม่มีหลัก แต่คำ เพราะที่มี ท การนศเห็นจะเกินไป ในตำราในรูปคดีศาสตร์
 แยกเสียงพูดที่เป็นเสียงขย้างน้อยที่สุดที่จะแยกอีกไม่ได้ว่า หน่วยเสียง (pho-
 nemes) ได้แก่เสียงพยัญชนะและเสียงสระเดี่ยว หน่วยเสียงนเมอผลัดกันเป็น
 พยางค์แต่ละคำ พยางค์นั้นคือของมยอศของเสียง คือจะเอาหน่วยเสียงมาผลัดกัน
 กัดว เมื่อออกเสียงพริศเตยว ต้องมีเสียงหนึ่งก่อนกว่าคองอน เรียกว่า ยอศเสียง
 ซึ่งได้แก่เสียงสระ เสียงนวจจะนับว่าเป็นพยางค์ได้ หน่วยเสียงที่ใช้เป็นเสียง
 ผลัดคำในภาษา เรียกว่า หน่วยเสียงมุดเคิม (Primary phonemes) ภาษาใด
 ไม่ใช้ระดับเสียง หรือเสียงผันเป็นเสียงมีความหมายเป็นปกติในภาษา เช่น
 ในภาษาอังกฤษ แดะอัสถกฤศ เป็นต้น เรียกว่า เสียงผันว่า หน่วยเสียงรอง
 (Secondary phonemes) ถ้าในภาษาไทย ภาษาจีน ใช้เสียงผันมีความหมาย
 ในคำ เสียงผันก็กลายเป็นเสียงมุดเคิมไป

เรื่องเขียนคำ เกาะ ศวจะเขียน กือะ ข้าพระพุทธเจ้าเห็นคัวหนึ่งต่อ
 ไทยใหญ่ เขียนมี สระ เอ อยู่หน้า สระ อ อยู่หลัง เช่น ๑๑๑ = เออะ ๑๑๑
 มีเครื่องหมาย เระษ อยู่เหนือ อ่า อ่านว่า ออ คิดดัจยเกด้า ง ฉ่า เออะ ออ ใน
 ไทยใหญ่เขาเขียนเป็นแนวเดียวกัน แต่ของไทยกลางเพียงเสียงต้นเสียงยาว
 เทานม ก็เขียนเหมือนกันไกล คงจะมีอะไรผิดของอย่างหนึ่ง ซึ่งข้าพระพุทธเจ้าคิด
 ยังไม่เห็น ล่องสระ เอ ในไทยใหญ่เขียนเป็น อว ๑๑ ๐ ตรงดิงททรงพระตำรับใจ
 ล่อง อัว เขาก็เขียนเป็น อูว ๑๑ ๐ ตรงกับที่ทรงพระตำรับเหมือนกัน เสียง
 ไอ เขียน ๑๑๑ เสียง ไอ เป็น ๑๑๑ (เอีย)

เรื่องการเขียนตามแบบปทานุกรมกระทรวงธรรมการ ได้เคยมีพระ
 บรมราชโองการในรัชกาลที่ ๘ ให้เขียนตามนั้น แต่กรันแล้วก็แซ่ ๆ กันไป ใน

ปทานุกรมฉบับนั้น มีผู้ไม่เห็นด้วยหลายท่านในการเขียนคำต่างคำ เพราะเป็น
การตกเข้าหาอักษรวิจิตรในภาษาล้านกฤตและบาดี้มากไป โดยไม่ได้คำนึงถึง
หลักทวนภาษาไทยไม่ใช้ภาษาบาลีหรือล้านกฤต ข้าพระพุทธเจ้าแม่เป็นกรรมการ
ชำระปทานุกรมอยู่ด้วยคนหนึ่ง ก็ยังไม่เห็นพ้องด้วยในเรื่องหลักดังกล่าวได้ แต่
การประวัตรอักษรนั้นอย่างไม่ต้องบอก พอเป็นคำไทยก็ใช้หมดทุกคำ แต่ข้าพระ
พุทธเจ้าเถียงไม่ชนะเพราะเป็นเสียงเดียว เรื่องชื่อนักตั้งกถาในภาษาบาลี ก็เพิ่ง
ชักชวนพระสงฆ์ประเสริฐให้เลิกใช้ชื่อนักตั้งกถาไม่จำเป็นออกมาได้ แต่ก็เขียน
เรื่องชวนได้ตั้งนักตั้งกถานั้น คำว่า ลูกขี้ด ก็เขียนเป็น ลูกขี้ต้ม ถมขี้ด ก็เขียนเป็น
ถมขี้ต้ม ว่าใช้ ลูกขี้ต้ม มาพอกกลมเข้าไป แต่ตามที่ข้าพระพุทธเจ้าตั้งเกิด
เครื่องถมขี้ดก็เป็นตงยาชนิดหนึ่ง ตระยทักกระเทาะข้างในเป็นทองแดง ข้าพระ
พุทธเจ้าจึงไม่พอใจเขียนเป็น ถมขี้ต้ม คิดด้วยเกล้า ว่า ขี้ด จะเป็นภาษาจีน
แต่ยังไม่มีโอกาสสอบถามชาวจีน เพราะไม่ได้ตัวอย่างของไปให้เขาดู การ
เขียนหนังสือของข้าพระพุทธเจ้า เขียนตามที่เคยมือ ถ้าตัวใดเขียนผิดไปจาก
ปทานุกรม เมื่อคนพิมพ์จะแก้ให้ถูก ข้าพระพุทธเจ้าก็ไม่พดพด้น เพราะ
ความคองการขยู่เขียนอ่านเขาใจกัน ถ้าเขียนไปคนเดียวแม่จะเขียนถูก แต่คน
หมู่มาเห็นจะไม่ถูกก็แก้คนหมู่มา จะนำเขาไปรักษาผู้รู้ ผู้รู้หรือครูแต่บาด
ตั้งกฤต ย่อมเห็นไปทางหนทางเดียว ไม่กว้างขวางออกไปได้

ในตายพระหิตถัมมีข้อความอื่น ๆ อีก ที่ข้าพระพุทธเจ้าไม่ได้กราบทูลทูลขอบ
เพราะต้อบคั้นยังไม่ได้พอ ใจข้าพระพุทธเจ้า

ควรมีควรแล้วแต่จะโปรดเกล้า ฯ

ข้าพระพุทธเจ้า Mr. E. Chulabhorn

ตำหนักปลายเนิน คลองเตย

วันที่ ๓๘ มีนาคม ๒๔๘๕

พระยาอนมานราชชน

ทางจิตันตาเขาอ่านคัว ; เปน ย เหมือนหนึ่ง ขวา เขาก็ออกเสียงเปน ยาวา หj เขาอ่านเปน จ s; เขาอ่านเปน ช ก็มาเข้าทางของเราที่เขียน กิจ = กิตย และ ปราโมช = ปราโมทย์ ที่บอกมานี้ เชื่อว่าท่านจะไม่ทราบแต่จะอ่านคำของจิตันตาหลง เพราะนักเรียนอังกฤษของเราทุกวันนี้ถอดคัว ; เปน จ

อีกเรื่องหนึ่งไปเผาศพพระยาธรรมศาสตร์ (จุย สุวรรณทัต) ได้หนึ่งต่อแจกเรียกชื่อว่า ลักษณะพระธรรมศาสตร์ มา ในนั้นมีคำของอาจารย์ประเสริฐ จันทรสมบูรณ์ (ขุนประเสริฐสุภมาตรา) เปนอาจารย์ในโรงเรียนวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองคนหนึ่งแต่งไว้ด้วย

ในคำแต่งนั้นกตตอก ว่า ธรรมศาสตร์ เดิมเป็นคัมภีร์มีในอินเดีย แต่งอย่างพระนามสมเด็จพระยาตำรงกับอย่างขอมมีดเตอร์ดูต ว่าเดิมเป็นภาษาพม่า เข้ามาสู่เมืองไทยในแผ่นดินสมเด็จพระมหาธรรมราชา แต่ว่าปรากฏในคำขรรถซึ่งได้ชำระในรัชกาลที่ ๓ ว่าได้มาแต่เมืองมอญ เดิมเป็นภาษามอญ แล้วอ้างถึง คัมภีร์ธรรมศาสตร์ นั้นว่ามีกล่าวมาแต่ครั้งสุโขทัย แล้วพยายามจะวินิจฉัยว่าอย่างไรแน่ ฉะนั้นเห็นว่าทว่าคัมภีร์เดิมเป็นของอินเดียหนักแต่จะเอามาแปลอีกภาษา และจะเข้ามาถึงเมืองไทยก็ครั้ง ชยากจะว่า ๘ ครั้งก็ได้ ไม่จำเป็นจะต้องมาครั้งเดียวแต่เป็นภาษาอะไร กับพูดถึงกรรมการที่ชำระว่ามีดำมเจ้าพดก คือ ขาดกษณ ถูกขุน และราชบัณฑิตย แล้วพยายามอธิบายว่าขาดกษณนั้นจะเอาเป็นหลักฐานในเรื่องถ้อยคำ ถูกขุนนั้นจะเอาหลัก

ฐานในเรื่องกฎหมาย แต่ราชบัญญัติขึ้นนอกจะแต่ไม่เห็น ใช้คำว่า
สมณาจารย์ก็มีส่วนในการบัญญัติจัดชำระกฎหมายอยู่ด้วย ฉะนั้นยากจะ
วินิจฉัยว่า เพราะกฎหมายเก่านั้นเกี่ยวแก่บาต้อยู่บ้าง เช่น ลักษณะพระ
ธรรมศาสตร์ ก็มี อัมทา โทสา ภยา โมทา อยู่เป็นหลัก จึงได้จัดราชบัญญัติ
ซึ่งเขาเรียกว่าเป็นกรรมการด้วย เข้าใจว่าแม้ศาลาในต้นธรรมศาสตร์ที่ชำระ
ว่า นตฺวาพุทฺธโลกาทิจฺจํ เป็นคัมไปนั้น ก็เข้าใจว่าเป็นของกรรมการ
ราชบัญญัติแก้ไขใหม่ ในธรรมศาสตร์ ทางอินเดียก็อาจจะไม่ใช่ภาษามคธ

พรอ

วันที่ ๖ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๕

ขอประทานกราบทุกทรวงทราบดีฝ่าพระบาท

ข้าพระพุทธเจ้าใคร่บดาถวายพระหัตถ์ลงวันที่ ๓๗ มีนาคมไว้แล้ว พระเดช
พระคุณต้นเกล้าฯ หาที่สุดมิได้

ที่ครั้งประทานการเขียนอ่านทางจิตนั้นคำว่า จ ี เป็น ย ห เป็น จ dj
เป็น ช เป็นถูกเสียงที่สุด ในคำราไฟเนติก ไม่พูดถึงพยัญชนะวรรค จ ก็เพราะ
เสียงพยัญชนะในวรรคนี้เป็นพยัญชนะเสียงควบ คือพยัญชนะวรรค ค ควบด้วย
พยัญชนะ ย โดยลำดับ ที่ในภาษาอังกฤษอ่านคำ h ในคำเช่น nation เป็นเสียง ช
ก็เพราะเสียง j ใกล้เคียงเสียง ย อรรสร์ระ วิทยา กับ วิชา ก็เป็นแนวเดียวกับ
ปราโมช = ปราโมทย เสียงในภาษาอังกฤษเป็นเสียง ไชษะ จึงเป็นครึ่งเสียง

จ และ ย แต่ก่อนเคยแปลงเสียงกันเป็น ย เช่น John ก็เป็น ยอน แต่เดี๋ยวนี้
แปลงเป็น จอน ไป แต่ข้าพระพุทธเจ้าคุ้นคอเสียง ย มากกว่า จ

ขอ ในหนังสือตั้งกฎฐานปุราณเขียนเป็น ยาวทวิป ข้าพระพุทธเจ้า
เคยพบเขาอธิบายว่า ยาวะ แปลว่า ถูกเคี้ยว แต่มีผู้ค้านว่าจะไม่แปลว่าเช่นนั้น
เพราะไม่มีเค้าจากที่เกาะนมคนถูกเคี้ยว ส่วนชวาก็ดูเหมือนจะแปลว่าดอกชบา
หรือดอกกุหลาบในสันสกฤต เป็นอันว่าในเวลานี้ยังไม่ใครทราบกันได้แน่นอน
ว่า ชว หรือ ยว จะมาจากภาษาอะไรแน่ เห็นทีจะเป็นชื่อของเจ้าของถนเดิม
แต่ดวงตาเสียงให้เขาถกบคายแปลได้ อย่างเดียวกับคำว่า เซา หรือ ชวา ทาง
หลวงพระบาง

เรื่องคัมภีร์ธรรมศาสตร์ เข้ามาสู่เมืองไทย ข้าพระพุทธเจ้าเห็นพ้องใน
กระแต่พระดำริว่า จะเข้ามาถึงเมืองไทยเป็นก็จริงก็ได้ นายแดงกาดเคยเต่า
ให้ข้าพระพุทธเจ้าฟังว่า กฎหมายของไทยนั้นได้มาจากมอญ และว่าได้เขียน
เรื่องนไว ในหนังสือพิมพ์ของสมาคมคนกวาดชาแห่งประเทศไทยแล้ว แต่เขา
เขียนไว้เป็นภาษาฝรั่งเศส ข้าพระพุทธเจ้าจึงไม่มีโอกาสอ่านออก ข้าพระ
พุทธเจ้าเคยอ่านเรื่องว่าด้วยคัมภีร์ธรรมศาสตร์ของพม่า ซึ่งฝรั่งคนหนึ่งชื่อ
ฟอร ไฮเมอร์ แคงไว้ ข้าพระพุทธเจ้าจำได้เงาๆ ว่า คัมภีร์ธรรมศาสตร์
พม่า นั้น เขาว่าได้จากมอญ ส่วนมอญได้จากชาวอินเดียตอนใต้ จะเป็น
ชาวกรุงศรีอยุธยาหรือทมิฬ ข้าพระพุทธเจ้าก็จำไม่ได้ คนเดิมเป็นคัมภีร์ของ
อินเดียใหม่ขมประเทศ เมื่อข้าคือนำเขาไปใช้ ก็ดัดแปลงแก้ไขให้เข้ากับ
ศาสตร์ของคนนับถือและจารีตประเพณีของชาติคน เพราะฉะนั้นจึงเป็นการยาก
ที่จะลงความเห็นปักลงไปได้แน่นอนว่า มาจากคัมภีร์พม่าหรือคัมภีร์อินเดีย
ว่า ธรรมศาสตร์ ของไทยจะเข้ามานมนานแล้ว และเป็นหลายคราวดังที่ทรง

ต้นนิษฐาน แดะต้นเค้าก็จะมาจากมอญ เพราะความเจริญของมอญเคยแผ่เข้า
มาในประเทศไทย ตั้งแต่สมัยที่เรียกในโบราณคดีว่า อาณาจักรทวารวดี แดะ
ในสมัยจามเทวีสถายยุคทวารวดี ก็มีกฎหมายต่าง ๆ ที่เป็นของเค้า ของ
แคว้นพ่ายพมออยู่ในหอสมุดแห่งชาติอยู่มากมุก ข้าพระพุทธเจ้าเคยขอให้นายสุด
แปดออกมาเป็นภาษาไทย เพื่อตรวจสอบว่าจะมีอะไรอยู่ในนั้นที่จะเป็นประโยชน์
แก่ความรู้ ข้าพระพุทธเจ้าเคยแนะนำผู้มาขอหนังสือไปตีพิมพ์แจกในงานศพ
ก็หาผู้ศรัทธาได้ยาก เพราะผู้ขอไม่ได้มุ่งไปในประโยชน์เพื่อใช้เป็นเครื่องมือหา
ความรู้ ก็มีกฎหมายเก่าของพ่ายพมอ ถ้าได้คนคว่ำสอบส่วนเปรียบเทียบ
กันกับทางนี้ ก็อาจได้เรื่องงอกออกไปอีก เรื่องราชบัญญัติศตทศเข้าใจว่าเป็น
สมณจารย์ คิดด้วยเกล้า ๆ ว่ามีความเข้าใจผิดของอาจารย์ประเสริฐ
จันทร์สมบูรณ์

ข้าพระพุทธเจ้าพบคำ ย้าย ในภาษาไทยใหญ่ ให้คำแปลได้ว่า
แตกออก กระจาย กระทำให้ข้าพระพุทธเจ้านึกถึงคำ ญญาเย ในศิลาจารึก
พ่อขุนรามคำแหง ซึ่งอาจจะเป็นก่ด่อนเดียวกับมาจากคำว่า แยกย้าย ก็ได้ แดะ
คำว่า แยกย้าย แดะในข้อคำแห่งที่ว่า ย้ายพลแสน ก็อาจแปลว่า แยก แยก
หรือ กระจาย ก็ได้

ควรมีควรแล้วแต่จะไปรบกวนเกล้า ๆ

ข้าพระพุทธเจ้า *Mr. E. Chulabhanwong*

ขอประทานกราบทูล สมนั่งพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระ
นริศรานุวัดติวงศ์

ตำหนักปลายเนิน คลองเตย

วันที่ ๑๒ พฤษภาคม ๒๔๘๕

พระยาอนมานราชชน

หนังสือลงวันที่ ๑๘ มีนาคม ได้รับแล้ว ชอบใจมาก รู้สึกว่าเขียน
หนังสือไปมากกับท่านหนักมาก ได้ประโยชน์ที่แตกคความรู้จักกัน

คำ จึง แปลว่าเครื่องบรรณนิต พ้นจากความหยาบไป ท่านบอกให้
เข้าใจคำเต็มนี้ ชอบใจเป็นอย่างยิ่ง

พลี ซึ่งประกอบกับเรือนในสวนนั้น ฉันไม่เคยเห็นจึงไม่ได้พูดถึง
ตามที่ท่านบอกถึงพจนานุกรมแล้ว ถ้าพจนกคือเป็นพจนพากก่อน อย่างพจน
พระเมรุ พจนพากนั้นมาจากเครื่องนอนนั้นเอง จะเป็นพจนกระดานไม้ได้เพราะ
ไม้มเดอจะจัก ได้ยินเขาว่าแต่ก่อนนั้นจะไรพจนกระดานก็ต่อเอาซุงมาผ่า ย่อม
เป็นการใหญ่อยู่ การกันดีควรจะแทนนอยู่ที่ทำฝา เหนจะมีมานานแล้ว ถึงเกิด
โบลจิหารเก่า ๆ ก็เห็นทำเป็นฝาตุ๊กทรง แม้จนเป็นฝาก่ออิฐแล้วก็เห็นก่อเป็น
ตุ๊กทรง แปลว่าทำตามเคย โรงแต่ก่อนเห็นจะใช้ไม้เล็ก ๆ เป็นตุ๊กฝา

คำว่า ลาวเฉียง คิดว่าถูก ไม่ใช่หงมาแต่คำ ลาวเฉียง เพราะมีคำว่า
ลาวขาว อยู่เป็นคู่กัน อันหมายความว่า พวงดาวซึ่งอยู่ใกล้กับแกว ดาวเฉียง
ก็เป็นดาวทางพายัพ พายัพเป็นอนุทิศ ต้องเป็นเส้นเฉเฉียงเฉียงไปอยู่เอง
คำ เชียง นั้นเสียออกที่ควรคิดว่า จะ แปลว่าอะไร ไม่ใช่มีแค่เชียงใหม่ ที่อื่นก็มี
มาก เช่น เชียงราย เชียงรุ่ง เป็นต้น

เรื่องเตาไฟซึ่งเอาไว้กลางเรือน ท่านคิดว่าเป็นด้วยอากาศหนาวนั้น
ฉันเห็นด้วยเต็มตัว ที่เขาพูดถึงเจ้าถึงมีอะไรนั้นเห็นเป็นสระ

ที่ไม่พอ กับทั้งดูก็เห็นผิดปกติด้วย ต้องทำเอาตามชอบใจ เข้าใจว่าส่วนที่อ่าน
ฝรั่งจะคิดชนบทหลงเพื่อให้อ่านลงสบาย เมื่อเทียบกับกระโตของไทยเราก็ก็น่าสนใจ
จะเทียบ แต่เป็นแน่ไม่ว่ากระโตของไทย ถ้าปากในฐานก็จะเกินฐานออกมา
ไม่ได้ ดังเคยเห็นกระโตประดำทึบในเมืองเขมรแห่งหนึ่งนั้นถึงดี คันทักข้างดี
นอกลูกเทพนั้น คนอื่นไม่ได้ นอกจากคูกแก ที่เขมรดังนั้นก็เพราะปราดำทึบนั้นฐาน
สูงมากกับทั้งตากน้อยด้วย ในการที่จะทำกระโตไม่ให้พ้นฐานออกมากก็จะต้อง
เป็นเช่นนั้น เพราะจะทำกระโตให้ยื่นออกมาจนออกฐานจะดูเสียทรงไป เว้นแต่
จะแก้ไขให้เห็นสมควร

ภาษาอังกฤษนั้นอย่าพูดถึงเลย เป็นอ่านยากที่สุด เพราะเขียนอย่างหนึ่ง
อ่านอย่างหนึ่ง ฉันจึงบอกจำถ้าไม่ได้เขียนเขาอ่านแล้วไม่กล้าอ่าน

คำที่ท่านเรียกว่า เขาเข้าความ หรืออะไรเทือกนั้น ฉันก็เคยได้ยินมา
ก่อนแล้ว มีเดาความอย่างนั้น แต่จดให้ไม่ได้เพราะเขาใช้คำหลาย

ชอบใจท่านก็จดคำมตายอย่างซุ่มๆ ไปให้ทราบ มีดวงคำก็เข้าใจผิด
ไป เป็นคำที่ ดับหาย ก็เข้าใจว่าเป็นคำพิศุทธ์ แต่ในคำแปลว่าแหงม เข้าความ
ดีกว่าที่รู้มาว่าคำพิศุทธ์มาก คำที่รู้มาเขมรนั้นมี เช่น กุนง เป็น กุทนุง และ
บุกิต เป็น กุแก็ง ปเลา เป็น ปุเลา ปุลู ปุโล ไป หากจะเป็นด้วยไม่เคย
เห็นตัวหนังสือ หรือพวกมตายจะพูดเพี้ยนกันไปก็ได้ คำ นควี่ เทสะ อะไร
เหล่านี้ ก็ไม่ประหลาด เพราะมตายเขาก็ใช้ภาษามคธดั้งเดิมทุกฉบับในภาษา
ของเขาอย่างเราเอง ประหลาดแต่คำซึ่งไปเหมือนกับเขมร เช่น กัมปง
เป็นคำ ไม่ใช่มีเหมือนแต่คำเดียว

คำ สลาตั้น นั้นฉันเคยเป็นความ ทางมตายเขาหมายถึงแต่ว่าเป็นทิศใต้
เท่านั้น โฉนเราจึงถือเอาคำนั้นว่าเป็นพยุร้าย ทั้งหนักที่จะมาแต่พูดถึงดมได้

เท่านั้นเอง คำ พยุ กับ พายุ นั้นเป็นคนละคำ ถูกของท่าน ได้ผู้ใด ฟุ่
คตอถถึง ดูฟาน นั้นเป็นตมพยุแน่ แดะเป็นคำเดียวกนด้วย

ชอบใจท่านที่บอกคำ ตมาจศรี ให้ทราบว่ามีตายเขาเรียกว่า ตาจนศรี
อันฉันไม่ได้ทราบมาก่อนเลย เดี๋ยทางเรา ก็ตั้งกว่าทางอังกฤษเดี่ยอก

เรื่องหนังสือขาย ฉันบอกแก่ท่านยังไม่หมด ใช้คำยาวฉันเห็นใช้ไม่ได้
เพราะยานกเราขเดียวนเร็ว ชานไม้ทหนักก็ผ่านไปเดี่ยแล้ว

ผ้าบังหลังของญุ่น ซึ่งท่านอธิบายบอกฉัน เป็นอนุภาคไม่เป็น
ยูนีฟอม เมอเร็ว ๆ นฉันได้ไปเห็นผ่านหน้าอย่างใกล้ ๆ เป็นผ้าดำแถบบังหลัง
แตะบังข้างด้วย ที่เป็นตงหนักใกล้หมวกทรงประพาดเข้าไปอีกมาก

ที่ฉันเรียกหมวกฮ่อนของเขาว่าหมวกหนบหนักเรียกโดยปริยาย ที่จริง
มีทรงตั้ง คล้ายหมวกทรงประพาดเข้าไปมาก คำที่เราเรียกว่า หมวกแก๊ป
นั้น ในความหมายจะต้องมีกระบังยื่นออกไปข้างหน้า แตะที่จะต้องแตะด้วย
ไม่เช่นนั้นก็จะไม่เป็น หมวกแก๊ป

คำของเราที่ความตรงกันข้ามแต่เดี่ยคล้ายกันมีอยู่ เช่น ใกล้ ใกล้
เป็นคัน ถ้าเขียนเป็นหนังสือก็เห็นผิดกัน แต่ถ่าฟังตำเนียงแล้ว ก็อาจจะเข้าใจ
ผิดไปได้ จะบ่อยกต่างไปโย แม้แต่ห่างกันไปหน่อย เช่น บัด กับ เบ็ด ก็เด้น
เอาถึงค้ายที่เดี่ย ตามที่ความหมายถึงเครื่องบันทึก ใบพัดพ่นเอาค้ายเพราะฟังผิด
บัด เป็น เบ็ด จนทุกกระหม่อมชายค้องทรงเบ็ดยนคำ เบ็ด ในการเบ็ดยนค้ายน
ไม่ยากอะไร เพราะคำใช้ของเรามักมไป

บางคนเข้าใจว่าคำ สกค นั้นหมายถึงการใช้ตัว แต่ฉันคิดว่าเข้าใจผิด
คำ สกค นั้น ฉันเข้าใจว่าค้วที่ทำให้เกิดตั้งโยค ถ้าเป็นภาษาบาดีอย่างใหม่
ก็ออกค้วทมจตุอยู่ข้างต่าง

ที่ทานว่าหนังสือเบตมควดเล็กเขียนไว้มากแต่ไม่อ่านนั้น ฉันยังไม่
เคยพบ ได้พบแต่ทางญี่ปุ่นเพราะเขาใช้หนังสือจีน หนังสือจีนนั้นแหละ ฉัน
หมายถึงว่าตัวใหญ่ เขาผูกขนตามคำ แค่อ่านควดเล็กนั้นเขาผูกขนตามสระ
ถ้าหนังสือใหญ่อ่านไม่ได้ก็ใช้หนังสือเล็ก มีคำต่างประเทศเป็นต้น

คำ เขา ฉันเข้าใจว่าเป็นคำไทย ที่เขียน เขาวัว นั้นแปลว่าตากเอาเข้า
ภาษามคชเป็น ยัว เป็น แก้วดี ไปมาก

ท่านบอกคำ ราม ว่ามาแต่ ราม นันต์มาก เพราะฉันอยากรู้อยู่แล้วว่า
ราม แปลว่าอะไร ที่แปลง ง เป็น ฮ นั้นรู้ เช่นพระยาวิเชียรคีรี (ชม ดุง
เจ้าพระยาศรีธรรมราชเบต) เรียก เงิน ว่า เอ็น เรียก เจ็ก ว่า แจก จนได้ชื่อ
เป็นฉายาว่า ตาแจก ที่จริงควรจะรู้คำที่เขาเอง ตั้ง ว่าเปง งง โดยเทียบกับคำ
พระยาวิเชียรคีรีพูด เงิน ว่า เอ็น แต่ที่ถามก็ดูไม่เขดาเกินไป เพราะเราไม่รู้
ความหมายของเขา ที่เขาเองว่า พัง ให้แทนชง นั้นไปเข้ารูปที่เด็กเราเอง
ว่า ขอแทนทองแดง ผูกมือน้องข้า เขาไม่ได้พูดถึงเทอรูป หากแต่เราเข้าใจ
เอาเอง แต่ที่เปตยง ฮ เป็น ร นั้น ฉันไม่ทราบ

พระลัดเวียง ฉันเข้าใจว่าคงอยู่ที่หอนาพิภานันเอง แต่ฟังท่านบอกดู
เป็นว่าได้ย้ายไปแล้ว จึงอยากทราบว่าเดี๋ยวนี้ไปอยู่ที่ไหน

เรื่อง กาลิมาต นั้นฉันไม่รู้โอโทษอะไร ไม่พอที่จะเดาได้ แต่เรื่อง
อุทองหน้ท่า นั้นเป็นเรื่องทางเมืองเราพอจะเดาได้ ทว่าหนังสือในหีบมาเจ็ดชน
นั้นฉันเห็นหายใจไม่ออก แต่ทำไมจึงเขื่อนลงไปทางทะเล ฉันเห็นตามท่านว่า
เป็นการยดเขาคำทมอยู่นั้นเป็นตุกแต่ นกถึงคำ ท่า ก็เป็นมาตราวัดหน้าฝน ไม่
น่าจะเป็นผีเป็นโรคไปได้ หรือเป็นคนละคำ เรื่อง อุทองหน้ท่า นั้นเกือบไม่รู้
อะไรเลย ถ้าท่านรู้อะไรบ้างบอกให้ฉันทราบ จะขอบใจท่านเป็นอันมาก

เรื่องเขียนตัว h ในภาษาอังกฤษนั้น พิจารณาเห็นทำไปเป็นสองทาง
๑. เขียนด้วยเขาเห็นออกเสียงผิดไปมาก (มีวรรณยุกต์ประกอบเป็นต้น) ทาง
หนึ่ง กับ ๒. เขียนให้เหมือนผิดกับอนหรือหตบหตกออกทางหนึ่ง ที่ว่าถึงแค่ภาษา
อังกฤษนั้น ก็เพราะค่อยรู้ภาษาของเขาเล็กน้อย ภาษาอื่นไม่พูดถึงก็เพราะ
รู้อยู่

อนึ่งได้ทราบความจากองค์ธานี ว่ากรมพระกำแพงเพชรรັดบอก
เมือง Ipoh นั้นพวกมลายูเขาเรียกกันว่า อี ป้อ เป็นธรรมดาที่ถิ่นหนึ่งก็ยอมออก
เสียงต่างกันไป แต่ก็พออาศัยเอาเป็นเอาได้

คำ จอน ซึ่งท่านพบแต่บอกให้ทราบนั้น ฉันออกดีใจ เพราะคำนั้น
ฉันก็ไม่ใ้ใจอยู่แต่ว่าอะไร ได้เคยพิจารณารูปภาพเก่าๆ เห็นว่ากนกตัวบนจะ
เป็นดอกไม้มัด ที่หลังหูจะเป็นสายอุบะ กนกต่างจะเป็นดอกไม้ปดายอุบะ เพราะ
รูปภาพโบราณเขาเขียนนอนๆ ไม่ตั้งอย่างจอนเราทุกวันนี้ แต่ดมเด็จพระ
พระยาจารย์ เมื่อครั้งดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย เสด็จไปเมือง
ทางอีสาน ได้ทรงเอาคัมพูของหญิงชาวเมืองนั้นมาประทานเป็นของฝาก เรียก
ว่า กะจอน ทำด้วยเงิน ช่างค้นเป็นขอ ว่าสำหรับเกี่ยวกับหู ช่างปดายแยก
เป็นสามกิ่ง กิ่งกลางมีค้อมอย่างที่เขาเขียนคัมพูรูปภาพติดอยู่ ทำให้ฉันเข้าใจว่า
กะจอน คือคัมพู คำว่า กุณวล นั้นเป็นภาษามคธ ดังสังเกตไป ไม่ใช่ภาษาไทย
แต่เข้าใจไม่ได้ ด้วย กะจอน นั้นใหญ่โตทงมีน้ำหนักมาก จะเกี่ยวกับหู
อย่างไรได้ เห็นหูขาด ตามที่ท่านบอกก็ไม่กระจัดชัดคิดว่า จอน เนื่องกับหู
ออกจะเสียใจว่าทรูเป็นคนที่น่าเหตว ทั้งไม่ฉันสงสัย กระเจี๊ยก เป็นภาษาอะไร
แปลว่าอะไร ทำไมมาเกี่ยวกับ จอน จอน ทำไมมาเกี่ยวกับหู

หน้าต่าง ท่านบอกคำไทยว่า เขาเรียก บ็องเอี่ยม และ สูลางเต็น
นั้นดีมาก ที่มตายุเป็น ทิยัณ ท่านจะสอบทางอื่นเดียนั้นไม่คิดคำน แม่มไทรูกจะ
เปนไรไป บุราณก็ยอมว่า รู้ไว้ใช้ว่า ใสบ่าแบกทาม แค้คำ ทิยัณ นั้นดูไม่มา
ข้างไทย แม้คำที่เราเรียกว่า หน้าต่าง ก็มีคนพยายามที่จะแปล จำพบหน้าต่างๆ
การกนมานั้นเปนแน่ โรงเรือนแต่ก่อนไซ้กนกันด้วยม่านแทนฝาผนัง
ที่หตงกเปิดยอมไปตามต้องการ

คำว่า สามเพง ซึ่งหมายถึงว่าหญิงคนช้วนั้น กตจะมาที่หตงอย่างคำว่า
ป่า สามเพง ซึ่งดัยว่าจะมีชอมาก่อนแล้ว จะเป็นภาษาอะไรก็ตามที่ กับที่เอา
คำ นครโสภณีย์ หรือ ภินิ มาปรับกับหญิงคนช้วนทุกช้วนนั้น เหนตงกันไม่ได้
ผิดกันเปนไหนๆ หญิงคนช้วนทุกช้วนจะเรียกว่า หญิงคนช้วน หรือ หญิงหาเงิน
นั้น ควรอยู่

คำ ญี หรือ ยี และ สาม ในภาษาเรามิใช่มากกว่านั้นเบื่อนมาก แต่ก็
แปลไม่ค้อยออกเช่นท่านว่า

ตั้ง ว่าจุมุก ฉนั้นไม่เคยได้ยิน ได้ยินแต่คำเราพูดว่า ตั้งตะหมุก หมายถึง
ตั้งฉนั้นจุมุก ก็คือจุมุกนั่นเอง

คำ เซน เซล ฉนั้นเอียงมาข้างท่าน ชอบ เซม แต่ก็ไม่มีอะไร เคยเขียน
มาอย่างนั้นเท่านั้น

ชื่อเมือง ไปรม คำ ขรูน นั้นไม่เคยรู้ และก็ไกลจาก ไปรม มาก
เปร - มโย นั้นไกลกับคำที่ฉนั้นบอกท่านมาก ดูเปนภาษากว่า เข้าใจว่าถูก
แต่ที่จริงก็หตงบตาาคัดฉนั้นทั้งนั้น

ท่านพูดถึงคำ เคราะห์ ทำให้จับใจมาก ในพระบรมนามาก็ไซ้ เขียน
เปน เคราหนี ไม่มีประหตงจนคนไม่รู้่านว่า เคราหนี (ทนวดชาตะไกรกบัต)

การเขียนหนังสือ ถึงแม่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในรัชกาลที่ ๗
จะได้มีพระดำรัสให้เขียนตามพจนานุกรมของกระทรวงธรรมการ ก็มาจาก
แค่หนังสือในราชการเท่านั้น แม้ไม่ใช่หนังสือราชการแต่ท่านจะเขียนอย่างไร
ก็ได้ ในการทำพจนานุกรมใหม่แก่เกล้า ถึงหากจะเกี่ยวในราชการก็จริง แต่
ฉันเห็นว่าทำได้ ไม่เป็นการเกี่ยวด้วยจดหมายคือหนังสือมีไปมา ส่วนข้อที่ท่าน
ปรารถนาจะปรึกษาคำแก่พวกผู้ชำนาญภาษาบาลี ถึงสังเกตชัดของนั้น ฉันเห็น
ด้วย ถ้าจะปรึกษาเขาเขาก็คงตากเอาเข้าภาษาบาลี ถึงสังเกตเป็นแน่นอน

หนังสือลงวันที่ ๖ เมษายนนี้ไตร่ตรองแล้ว

ในการที่จะอ่านอย่างไร ก็คงตามเสียงของคนภาษานั้น ไม่ใช่เขียน
อ่านเอาตามชอบใจ ที่ฉันบอกแก่ท่านว่า ทางวัดนั้นเขาอ่านอย่างไรก็เพื่อจะ
ไม่ให้ท่านอ่านหลงไปเท่านั้น

คำ ขวา จะถูก หรือ ยาวา จะถูกนั้นฉันไม่ทราบ แต่ทางอีกด้านเมือง
ขวา ทั้งแถบ หลวงพระบาง ด้วย ฉันเห็นเป็น รัยพรวดเอาทานอย่าง ขอเมือง
เกล้า ๆ มาทางนั้น เมืองหลวงพระบางร้างแล้ว ทางนครสวรรค์ก็มีมาก่อน เมือง
ขวา ก็มีมาก่อน

คัมภีร์ธรรมศาสตร์ ที่ฝรั่งเขาแต่งนั้นเขาพูดถูก พม่าต้องตัดไปจาก
มอญ เพราะมอญเขาค้ำวัดขาก่อน และมอญต้องค้อมมาจากอินเดียถูกแล้ว
ให้นักสงสัยในคำ ทวารวดี หรือ ทวารวดี ว่า ทำไมจึงเอามาเรียก
เป็นชื่อชนิดพระพุทธรูป แต่หากเห็นได้อยู่ว่าค้อมมาจากฝรั่ง แม้ถ้าแปลโดยตรง
ก็ว่าประศูรัง หรือต่างที่จะเป็นนางเฝ้าประศูคนหนึ่งก็ได้ แต่ไม่พบ แล้วทำไม
เรามาเข้าใจกันว่า เป็นเมืองที่มีน้ำล้อมรอบ จนเป็น กรุงทวารวดีศรีอยุธยา
คำ ทวารวดี เข้าใจว่าเต็มเข้าเมื่อชุดขอหน้าแล้ว

สองตัว หนังสือไทยก็ออกชกออกเดี่ยวตัวหนึ่ง เขาแคตัวเดียว อันนั้นก็แพ่แท้
เท่านั้นเอง ไม่ใช่ความถูก

หนังสือของเราเขาอย่างหนังสืออังกฤษทุกอย่างไม่ได้กระตัก แค่ควร
พิจารณาว่าอะไรควรเขาอย่างจึงเขา จะเล่านิทานให้ท่านฟัง พระวิเชียรกระวี
(ท่านเจ้าคุณ) ท่านชำระพระไตรปิฎก ลง ฟุ่ลสตอป โศกเท่าเม็ดพริกไทย โนน
ถมหมัก ที่เปนต์งนนักเพราะท่านไม่เคยเห็นว่า ฟุ่ลสตอป ผั่งเขาเขียนอย่างไร
แท้จริง ฟุ่ลสตอป ของเราก็มี่ ที่ชาววัดเรียกกันว่า หัวตะปู้ คือ ๆ ฉนั้นก็เคย
เรียกต่างตั้งให้หน้าเกลียด เช่น ? เรียกว่า ตะหวัก ! เรียกว่า สากะเขือ
โดยประสงค์จะไม่ให้ใช้ แคก็เอาไว้มืออยู่

เขาว่า แต่งงาน เปนคำจั้น ว่า นกหงษ์ ท่านช่วยสืบให้ด้วยว่าจริงหรือ
ไม่จริง ถ้าจริงแล้ว คำ นกหงษ์ แปลว่าอะไร คำ หงษ์ นั้น ดูเป้น เงิน

ดีใจที่ได้ทราบจำ กรมเทศบาตพระนครเขาคิดจะเปลี่ยนป้ายชื่อถนน
สุริยวงศ์ เปนถนน สุรวงษ์ ให้ถูกตามความเป็นจริงเพราะเขา

พรวิ

กรมศิลปากร

๓ มิถุนายน ๒๔๗๕

ขอประทานกราบทูล ทรงทราบฝ่าพระบาท

ข้าพระพุทธเจ้าได้รับตายพระหัตถ์ลงวันที่ ๓๒ พฤศจิกายน ๒๔๗๕ ททรวง
พระเมตตาประทานความรู้ต่างๆแก่ข้าพระพุทธเจ้า เป็นพระเดชพระคุณอันเกด่าง
ข้าพระพุทธเจ้าคิดด้วยเกล้าว่า ครวี่ หมายความว่าเครื่องใช้ แฉฉความ
หมายเตือนมาเป็นคนซึ่งอยู่ด้วยกันแต่ใช้เครื่องใช้ร่วมกัน ดังที่ครวี่ และโดย
เหตุที่เครื่องใช้มักเขาเก็บไว้ในเรือนไฟ ซึ่งใช้เป็นห้องค้มอาหาร ทนหนักถาย
เป็นได้ชื่อว่าครวี่ไปด้วย แต่มีคำประกอบบอกให้รู้ เช่น ครวี่ไฟ ไม้ใช้ ครวี่ ใน
ความหมายเต็ม ภายหลังการหุงค้มอาหารเป็นงานประจำ คำ ครวี่ ก็มาเกาะ
อยู่กับ ครวี่ไฟ เมื่อใช้คำว่า ครวี่ ก็ชวนให้เข้าใจว่าเกี่ยวข้องกับอาหารการกิน
เช่น คนครวี่ พ่อครวี่ โรงครวี่ ทั้งนี้จะถูกผิดประการใดแล้วแต่จะโปรดเกล้าฯ

ต้นหยง ในภาษามลายูแปลว่า แหตม ข้าพระพุทธเจ้าเคยเข้าใจผิดเป็น
ต้นพิกุล แต่ในภาษามลายูไม่มีคำ ต้นหยง ที่แปลเช่นนั้น คิดด้วยเกล้าฯ ว่า
ต้นหยง ซึ่งแปลว่าต้นพิกุล เห็นจะมีอยู่ในภาษาลาวแห่งเดียว เดียงในภาษา
มลายูมีผิดเพี้ยนเป็นภาษาลาวอยู่มากมาย เพราะชนชาติมลายูอยู่เกาะเป็นส่วน
มาก การติดต่อกันก็ได้แต่ทางทะเล จึงทำให้เดียงของคำถายได้ง่าย แม้แต่
ชาวแขกบัตตานีก็มีเดียงผิดกับภาษามลายูกตางอยู่มาก เช่น มตายู ออ ก็เป็น ออ
ในบัตตานี เช่น มูกา (หน้า) — มูกอ กปาลา (หัว) — กปาลอ มาตา (ตา) — มาตอ
ถ้าเป็นแม่ กง กม กม เดียงด้านนาสิก เช่น ตางัน (มือ) — ตาแง มากัน (กิน) —
มาแถ ปลากัง (หลัง) — ปลากแถ ฮิต้า (คำ) — ฮิตัด ถ้าเป็นแม่ กก กค กข เดียง
กร่อนไป เช่น ดูได๊ก (นั่ง) — ดูโดะ ลูตุต (เช่า) — ลูตุ ในคำที่กราบทูลมา

นมคำ มุกา ซึ่งแปลว่า หน้า กปาลา ซึ่งแปลว่า หัว ก็เป็น กำข และ กปาล
 ในภาษาล้านนาแต่ดั้งเดิม ข้อแปลกที่ภาษาล้านนาออกเสียงสระตงท้ายของคำ
 เป็นสระ อา เป็นอย่างเดียวกับในไทยใหญ่และในไทยกลาง ซึ่งผู้พูดตรงเท็จ
 เรียกว่า อาเก้อ เช่น กายา พงสา จันทรา ในภาษาล้านนาแต่ดั้งเดิม และอังกฤษ
 นอกจากคำตงท้ายด้วยเสียงนาสิก คือแม่ กง กน กม แด้ว การออกเสียงสระต้น
 ของคำตงท้ายด้วยเสียงพยัญชนะ คือ แม่ กก กต กบ ก็ออกไม่ได้ ต้องมีเสียง
 เข้าช่วย เช่น cut ก็ออกเสียงเป็น อะ หรือเสียงหนัก ห (วิสรรค) ต่อจากเสียง t
 ในบาลีต้องมีชน พยัญชนะที่จะออกเสียงตงท้ายด้วยพยัญชนะอย่างในไทย
 ขำพระพุทธเจ้ายังถึงแก่ไม่พบ เช่น ทต ตงท้ายด้วยพยัญชนะ ต ซึ่งยังไม่
 เสียงสระปน อ่านว่า ทต แต่ในบาลีต้องมีตัวตามออกเสียงเป็น ตะ ด้วยจึงจะได้
 ตัวสกค ขำพระพุทธเจ้าก็ตด้วยเกล้า ๆ ว่า คือตัวที่ถูกกดหรือถูกข่ม
 เขาใจไม่ให้ออกเสียงได้ เพราะการออกเสียงพยัญชนะเมื่ออยู่ตามระยะ ระยะกัน
 ตมเด่นขึ้นมาจากหุดอดม ระยะที่ ๒ ถูกอวัยวะที่ในปากคอกนโคคอกนหนึ่งกด
 ใจเป็นเสียงอุป คอกนที่ตามอวัยวะที่กดเขาใจเปิดให้ลมระเบิดออกไปได้ ตัวสกค
 เป็นพยัญชนะที่อยู่ในก้นคอกน คอกนที่ตอง เปนเสียงอุปเขาใจยังไม่ปล่อยให้ระเบิด
 ออกมา ในบาลีมีเสียงอุป แคทงใจแคนนั้นไม่ได้ ต้องมีตัวตาม เพื่อให้มีเสียง
 ระเบิดออกมาให้หายอึดอัดใจ เพราะฉะนั้นตรงเห็นว่า ถ้าเป็นภาษาล้านนา
 อย่างใหม่ก็คอกคอกท่มจุดข้างล่างนั้น เป็นถูกคอกกบตในไทยเรียกว่าตัวสกค หา
 ใช้หมายถึงการใช้ตัวไม่

คำว่า เยาว ในภาษาล้านนา คำนี้ (เสียงกลางคอง ถ้าในเสียงแคจ
 เป็น อว) แปลว่า อ่อน คนอายุคำ ๓๘ ปีเด็กน้อย ดะเขียตอ่อน คิดด้วยเกล้า ๆ
 ว่า เยาว เป็นเรื่องตากเขาเข้าภาษาล้านนา ซึ่งตรงต้นนี้สถาน คำว่า หนุ่มหน้า

ใน โคลงโลกนิติ กับ เยาว์ ก็คงเป็นคำเดียวกัน เพราะ ย-น มีคำที่ดับเบียดย
กันได้อยู่หลายคำ เช่น ชู่-ยู่ นัว (กวางคุ้งแปลว่าบั้งดาวะ) เป็น ยัว ใน
แต่จว ล้วนไทยใช้ทั้ง นัว และ เยียว

ข้าพระพุทธเจ้าเห็นพ้องในกระแสพระดำริว่า ฮง คือ งง แปลว่าทองแดง
หาใช่แปลว่าเทวรูปไม่ หากแต่เทวรูปเหล่านั้นทำด้วยทองแดง จึงทำให้เข้าใจ
ผิดเป็นหมายความถึงเทวรูปไป

ข้าพระพุทธเจ้าเคยถามพระตติเจียน เมื่อคนเดือนธันวาคมว่า พกอยู่ที่
ไหน แยกบอกแก่ข้าพระพุทธเจ้าว่า อยู่บนตึกชั้นที่สองของตึกอาคาร ทนายความ
เบกต์แต่ละทนต์ ซึ่งนายเอตุก ถูกเจียงพระยาอินทมนตรี (โยต์) เป็นเจ้าของ อยู่แถม
บนของปากถนนที่จะเข้าไปธนาคารช่องกงแบงก์ แยกบอกว่าอยู่ในตึกมณฑล
ไม่ได้ ทุกคนรบกวนรังแกนัก ตั้งแต่ข้าพระพุทธเจ้าได้พบคราวนั้นแล้ว ก็ไม่ได้
พบปะอีก ตึกทนายความตึกดำถูกปิด จึงไม่ทราบเกดบ้างว่า เคยจมนอยู่ที่
ไหน ตามถนนหนทางก็ไม่เคยพบปะ

เรื่องทำวอุทองหนี่ห่า น้อยอยู่ใน พงสาวดารเทมื่อ แต่ที่เป็นตำนานเก่า
คิดปากกันมา ข้าพระพุทธเจ้าก็เคยได้ฟัง ข้าพระพุทธเจ้าขอผัดกันเสียก่อน
คำว่า ห่า ไทยในเมืองจีนหมายความว่าหิมะ ทางไทยใหญ่ว่า ห่า หมายความว่า
ถึงฝนที่ตกชุกใหม่ บาดแผลที่ฟกช้ำดำเขียวก็ใช้ว่า ห่าเลือด ล้วนโรคระบาด
เขาไม่เรียกว่า ห่า แต่เรียกว่า ห่า ว่า เป็นโรคซึ่งเกิดลุกลามโดยไม่มีเหตุผล
ปรากฏให้เห็น

กันเจียก ข้าพระพุทธเจ้าก็คิดด้วยเกดบ้างว่า จะมาจาก ตระเจียก
ในภาษาเขมรซึ่งแปลว่า หู ตระ เขียนเป็น กร ไป แล้วเพิ่ม ร แทน ะ จึงเกิด
เป็น กันเจียก ฐน เป็นอย่างเดียวกับ กันไตร-กันไกร-ตะไกร ละจอน ใน
ภาษาภาคอีสานหมายความว่าคุ่มหูทั่วไป ข้าพระพุทธเจ้าสอบถาม นายสุด ถึง

คำ กะจอห์น หรือ จอห์น ในอีกด้านแปลว่าอะไรก็ได้ความ ถ้า กั้นเจียก มาแต่
ตรเจียก แปลว่า หู จอห์น แปลว่าที่เทียบที่ติดตั้งที่มอยู่ ในไทยใหญ่ กั้นเจียกจอห์น
ก็น่าจะแปลว่าหู ตอนที่ไซ่เทียบไซ่ติด ทั้งนี้เป็นการคาดคะเนของข้าพระพุทธเจ้า
การจะควมณสถานใดแล้วแต่จะทรงพระเมตตา

ทวาราวดี หรือ ทวารวดี เป็นคำที่ด่าสังคราจารย์เซเตง ให้ชื่อเรียก
อาณาจักรที่อยู่ในแคว้นอินโดจีน ตอนลุ่มน้ำเจ้าพระยาสมัยเมือพบบอกว่า ก่อน
ที่เขมรมามีอำนาจ อาณาจักรทวาราวดี ตามหลักฐานในสังคราจารย์ที่ไดเขียน
เป็นอักษรโรมัน ด่าสังคราจารย์เซเตงจึงลงความเห็นว่า ชนชาติที่เป็นไทยใน
อาณาจักรทวาราวดี เป็นชาติพุกดาอำมมม แต่จะเป็นชาติมอมมด้วยหรือไม่
ไม่มีหลักฐานยืนยัน ส่วนที่ให้อธิบายว่าทวาราวดีอาจยเอาตามเสียงจีนที่มกต่างได้
ข้างจีนว่า ทอ ลอ บด ต หรือตามเสียงกตลายตงนี้ ด่าสังคราจารย์เซเตงว่า เดียงน
ก็ดกบค่างว ทวาราวดี เมื่อยังไม่มีหลักฐานอย่างอนมายืนยันว่า อาณาจักร
ที่กตวางนเรียกว่าอาณาจักรอะไร ก็ขอใช้ว่า ทวาราวดี ไปก่อน คนที่อ่าน
เรื่องที่ด่าสังคราจารย์กตวางนได้ ไม่พิเคราะห์ให้ถ่วงถึ ก็เหมาเอาเป็นแน่นอน
ว่า อาณาจักรที่กตวางนเรียกชอว่า ทวาราวดี ซึ่งทำให้ด่าสังคราจารย์เซเตง
ต้องเดือดร้อนอยู่บ่อย ๆ ข้าพระพุทธเจ้าคิดด้วยเกล้า ๆ ว่าด่าสังคราจารย์เซเตง
เตาไม่ผิด เพราะเมืองทวาราวดีเป็นเมืองอยู่ใกล้เมืองมทราธของทมิฬ ได้ชื่อ
มาอีกค่อหนึ่งจากเมืองของพระกรังน ซึ่งอยู่ทางบอมเบย์ แต่ซึ่งในค่านานว่า
ถลัมแต่ระจมตงทะเลไปหมดแล้ว ดินแดนในแคว้นอินโดจีนตอนใกล้ทะเล ชนชาติ
อื่นเคียค่อนได้ซึ่งไม่ใช่เชื้อชาติอริยะกระมาอยู่คตออกไป เพราะฉะนั้น ทมาม
ชอทวาราวดีอยู่ในแคว้นอินโดจีนก็ไม่แปลก ที่ทวาราวดีมาเรียกเป็นชอชระนิต
พระพุทธรูป เพราะได้ชตพบพระพุทธรูปมตกถันะตกับพระพุทธรูปอื่น ๆ ทรูจก
และพระพุทธรูปเหล่านี้ มตกถันะคตถ่ายกับชระนิตพระพุทธรูปในอื่นเคีย ดมัย

ราชวงศ์คอปต์ นักปราชญ์โบราณคดี จะเป็นดั่งคราจารย์เซเคต์ หรือผู้ใดไม่ทราบเกล้า ๆ จึงให้ชื่อชนิดพระพุทธรูปว่า พระพุทธรูปดัมยทวาราวดี ซึ่งนับเป็นชนิดพระพุทธรูปเก่าแก่ที่สุด ที่ขุดพบในประเทศไทย พระพุทธรูปทวาราวดีตามทิวเขาพระพุทธรเจ้าพอดุออก มักเป็นพระพุทธรูปยืน และพระพุทธรูปนั่งอย่างฝรั่ง คือนั่งห้อยพระบาททั้งสองข้าง ตั้งทมอยู่ที่วิหารข้างองค์พระปถมเจดีย์ และทวดหน้าพระเมรุกรุงเก่า

ข้าพระพุทธเจ้าได้งานเขาตอบถามเรื่องทูต คงได้ความตามที่เขาจดส่งมาให้ข้าพระพุทธเจ้าดังต่อไปนี้

การตั้งทูตเป็นการประจำได้เริ่มปฏิบัติในรัชชางค์แห่งอิตาลี เช่นเวเนเซีย เป็นต้น ในศตวรรษที่ ๑๕ แห่งคริสตศก คือภายหลังสมัย พัวดัล แล้วต่อมาในศตวรรษที่ ๑๗ ประเพณีนี้จึงได้แพร่หลายออกไป ในประเทศภาคเหนือของยุโรป สาเหตุที่เกิคมิเหตุเป็นการประจำขึ้นก่อนในอิตาลีนั้น มีผู้สันนิษฐานไว้หลายอย่าง ที่เป็นเช่นนี้คงจะเป้นด้วยเหตุว่า ชาวอิตาเลียนมีชื่อเสียงว่า ชำนาญในทางเจรจาทางทูตมานานมาแล้ว ทั้งนี้เกี่ยวกับนิสัย และอาจเป็นเพราะความเจริญได้เกิดขึ้นทางริมฝั่งทะเลกลางแถบนี้ก่อนที่อื่น ชาวอิตาเลียนจึงต้องเผชิญกับชาวต่างประเทศมากกว่าที่อื่น ๆ จะเห็นได้เช่น Machiaveli ชาวอิตาเลียนผู้นี้ ได้มีชื่อโด่งดังในทางพูดจาการทูตยิ่งนัก นอกนั้นก็คนสำคัญเช่น Mazarin ชาวอิตาเลียนอีกคนหนึ่งซึ่งฝรั่งเสสถึงกับชักชวนเอาไว้ ใช้ในราชการแผ่นดิน ครั้นพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๓ และ ๑๔ นอกจากนั้นก็มิมีสาเหตุอีกอย่างหนึ่งซึ่งควรจะประกอบกันด้วย คือรัชชางค์ในอิตาลีนั้นมียุ่กันมากหลายด้วยกัน และตามประวัติศาสตร์ดูเหมือนรัชชกาลเหล่านี้จะอยู่นอกความครอบงำของการปกครองระบอบพัวดัล ซึ่งมีอยู่ในประเทศอื่น ๆ ในยุโรป รัชชกาลนี้ซึ่งด้วยกัน คอยระวังซึ่งกันและกันอยู่เสมอ เพื่อมิให้รัช

ได้เป็นใหญ่กว่ากันได้ สถานการณ์อันนี้คงจะได้เป็นเหตุผลอันทำให้แต่ละ
รัทมีความจำเป็นมากกว่าในประเทศอื่นที่จะต้องส่งทูตออกไป คอยสืบสวน
พริตติการณภายใน และความสัมพันธ์ของแต่ละรัทกับรัทอื่นอยู่เป็นเนืองนิตย์
จนในที่สุดจึงต้องตั้งทูตไว้เป็นการประจำทีเดียว เพราะ intrigues ระหว่างรัท
ไม่มีที่สิ้นสุด ต่างก็ต้องคอยระมัดระวังซึ่งกันอยู่ทุกเมื่อ

การให้หรือขอหนังสือเดินทางนั้น หมายถึงการให้หรือขออนุญาตเดิน
ทางกลับไปประเทศของตน และตราใบที่ทูตยังอยู่ในดินแดนของรัทที่ตน
ประจำอยู่ ทูตย่อมต้องได้รับความคุ้มกันเสมอ จารีตประเพณีระหว่างประเทศ
อันนี้ยังคงเป็นอยู่อย่างเดิม ที่ได้เกิดมีการประดิษฐ์ขึ้นอย่างอื่นบ้างในบาง
ประเทศนั้น ควรถือว่าเป็นกรณีพิเศษ เพราะมีความจำเป็นหรือเหตุสุดวิสัย
บางประการที่บังคับให้ต้องกระทำเช่นนั้น

คำ ควินิช ในภาษาอังกฤษมีคำ คือ กบัตติ ยู ควบกัณ ที่เขียน คินัน
เขียนตามเสียงเดิม เพราะต้นคินันมีภาษาของชาว บิรู ในอเมริกาใต้เรียกว่า
คินา ชาวสเปนเรียกเป็น คิวมา จึงได้คิดมาเป็นคำ ควินิช ในเวลานี้

เจ้าพระพุทธรเจ้าเคยเขียนเรื่องคำ แต่งงาน ไว้ในหนังสือเรื่อง ไทย-จีน
ว่าน่าจะเป็นคำเดียวกับคำ ดินหงัน ในภาษาจีน ดิน แปลว่าการเช่นบูชา หงัน
แปลว่า ห่านป่า ตามประเพณีแต่งงานโบราณของจีนในฉิ่นแต่งงาน เจ้าบ่าว
ต้องนำห่านเป็นของกำนัล แต่งทำพิธีนเหต่ารดห่าน เป็นการแต่งตั้งปติภรรยา
ว่า จะชอบตรงเป็นคู่ผัวเมีย ดังห่านป่าที่มีความชอบตรงคอกกัน ฉะนั้น พิธีนเหต่า
รดห่าน ฉิ่นเรียกว่า ดินหงัน เรื่องนกหงันหรือห่านป่าซึ่งชอบตรงคอกกัน ทาง
คติอินเดียก็นอกจากพราภ มีเรียกว่า Brahmin duck หรือเบ็ดพราหมัน เบ็ด
กับห่านก็เป็นพวกเดียวกัน ธรรมดาให้เจ้าพระพุทธรเจ้าส่งด้ายดำ นกหงัน กับนก
จากพราภ อาจเป็นคู่ดเดียวกันก็ได้

เรื่องชื่อ ถนนสุริยวงศ์ ข้าพระพุทธเจ้าได้พบพระยาประจำ (ชบ
ไอศถานนท์) นายกเทศมนตรี พระยาประจำฯ ได้บอกแก่ข้าพระพุทธเจ้าว่า
เป็นผู้เขียนเอง เพราะรู้ว่า สุรวงศ์ เป็นถูก เพราะเจ้าพระยาสำรวจตั้งชนตึก
ซึ่งเป็นผู้คิดถนน เป็นพี่ชายของเจ้าคุณประจำฯ เอง คือตัวเจ้าคุณประจำฯ
เป็นน้องชายท่านผู้หญิงตลับ

ข้าพระพุทธเจ้าขอรับพระเมตตา ขอประทานทราบเกล้าฯ ถึงคำ ขโทษ
เรื่องขโทษมีกล่าวอยู่ในหนังสือพระราชนิพนธ์ พระราชพิธี ๑๒ เดือน อยู่หลาย
แห่ง ถ้าเอาความตามนั้น ขโทษ ก็เป็นบริวารคิดหน้าตามหลังของผู้มีบรรดา
ตึกกต ซึ่งต้องได้รับพระบรมราชานุญาตให้หรือกำหนดใจจึงมี ขโทษ ได้ ข้าพระ
พุทธเจ้าเคยอ่านเรื่องสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงทรงติ นาย ก.ต.ร. กุหลาบ แต่ง
เรื่องขโทษเจ้าฟ้าว่า มีคนถือขโทษแทนนแทนคน ครั้นว่า ถ้าเช่นนั้นก็ต้องอุม
คนกันหรือ ข้าพระพุทธเจ้าจำข้อความได้เงา ๆ เพียงเท่านี้ สดแดงว่า ขโทษ เป็น
คนนั่นเอง ในหนังสือเรื่อง แผนที่เมืองนครศรีธรรมราช มีกล่าวถึง ขโทษ อยู่ ๒
แห่งว่า มหาดขโทษเลี้ยงม้าเลี้ยงช้างเป็นอาตมประโยชน์ ในนั้นมีคำว่า มหาด
อยู่ด้วย สดแดงว่า มหาด คำเดียวก็มีใช้ นอกจาก ขโทษ ยังมีคำว่า สัตขโทษ เช่น
สัตขโทษคนใช้คิดหน้าตามหลัง มี ขุนหมื่นขโทษ หรือ นายขโทษ ดูความตามนี้
สัตขโทษ เป็นคนใช้ และมีขุนหมื่นเป็นหัวหน้าคนใช้ เรียกว่า นายขโทษ ไม่ใช่
นายสัตขโทษ ข้าพระพุทธเจ้าค้นหาที่มาของคำ ขโทษ และ สัตขโทษ ในภาส่า
มตายุและมอญ คดออกจนภาส่าในอินเดีย ก็ไม่ได้แว้ว เป็นอันจงด้วยเกล้าฯ

ควรมีควนแล้วแต่จะไปรบกเกล้าฯ

ข้าพระพุทธเจ้า

ย. อุนนงนพ

คำหนักปลายเนิน คลองเตย

วันที่ ๖ มิถุนายน ๒๕๒๕

นาย ย อนุมานราชธน

หนังสือจดหมายที่ ๓ มิถุนายน ได้รับแจ้ง ชอบใจเป็นอันมาก ที่บอกอะไร
ต่าง ๆ ให้รู้

คำว่า ครวไฟ แต่ก่อนเรียกอย่างนั้นเป็นแน่ แต่ถูกตัดคำ ไฟ ออก
เพราะจะพูดให้สั้นก็เลยเข้าใจผิด

ดีมากที่ได้อธิบายว่า ต้นหยอง คำมดาญหมายความว่าแหลม ผิดกันมาก
กับที่ชวาหมายความว่าต้นพุด ความหมายที่ต่างกันไปเพราะประเทศอยู่ใกล้กัน
นั้นเป็นแน่ แม้ในประเทศเดียวกันต่างถิ่นต่างเมืองก็ต่างกันไปได้

อันคำทงหลายนั้น หนังสือก็เขียนไปตามหลักอันใดอันหนึ่ง หรือไม่
เช่นนั้นก็เขียนไปตามเสียงคนพูด ถ้านักปราชญ์แต่ดูหนังสือคำไหนเข้าใจจะได้
แก้คำนั้น คำนั้นก็เป็นอย่างอื่นเขียนถูก ถ้าคำไหนที่นักปราชญ์ไม่ได้ดูไม่ได้แก้ คำ
นั้นก็หนักไปข้างผิด ไม่ประหลาดอะไรเลย

ฉันไม่ได้คิดไปถึงเลย ว่า กด กับ สกค เป็นคำเดียวกัน หากแต่ท่าน
บอกจึงคิดได้

คำ เข่ว ซึ่งฉันสงสัยว่า จะลากเอาเข้าคำมครนนั้นเป็นอันถูกต้องทีเดียว
โดยท่านบอกว่าเป็นคำจีนกลางคู่ เขาว่าเข้าดีมาก ข้าพเจ้าว่า หัว กับ เขี้ยว
เข้าอีกด้วย ชอบใจมาก

คำว่า หัว กับ หัว ก็คล้ายกัน แต่เราไม่ควรเปลี่ยนตามเขา จะทำให้
ยุ่งไปเปล่า ๆ คงไว้ตามที่เคยพูดกันแต่ก่อน คำที่ซ้ำกันมีถมไป เป็นแต่เพียง

รู้เท่าหนักพอแล้ว การที่พระเจ้าอยู่ทงหน้โรค ท่านจะบอกให้ทราบต่อที่หลังนั้น
ชอบใจมาก

ท่านบอกคำ กรรเจียก ว่าเป้นคำของเขมร เขาเรียกว่า ตรเจียก นั้นดี
มาก ฉ้นไม่ได้อพบคำนั้นเคย ดูพจนานุกรมภาษาเขมร เขาแปลให้ได้ว่า หู
ตรเจียก เป้น กรรเจียก แลวก็เป้น กรรเจียก ก็เป้นไปได้โดยง่าย แลวก็ว่าแต่
เป้นอย่างไรนั้นไม่พบ ถ้าคำว่า จร เป้นคุ่มหู แลวเขียนว่า กรรเจียกจร ก็แปล
ว่าหูได้คุ่ม เสียตายที่นายส่งบอกไม่ได้ว่า กะจอช แปลว่าอะไร แต่เป้นธรรมดา
คนก็ต้องรูบ้างไม่รูบ้าง อนคุ่มหูนั้นฉ้นกคิดว่าเคมเป้นดอกไม้ ไม่ใช่โดหะ

คำ ทวาราวดี หรือ ทวารวดี จะเป้นอย่างไรก็ตามที่ แต่ความเมืองขอ
อย่างนอกเมืองหนงโกต มทราศ ฉ้นฉ้นไม่เคยรู หมายถึงเป้นเมือง ทวารกะ
ของพระภุชณะ ซึ่งอยู่ทางเมือง บอมเบ

พระพุทธรูปนึ่งห้อยพระบาท นนมของเก่าอยู่มาก แต่เราเหยียดกันว่า
เป้นพระปาดตยภทงหนน การที่เราพยากรณ์พระพุทธรูปว่าเป้นปาง โคหนนฉิด
โดยมากพระนึ่งห้อยพระบาท ต่างที่ท่าพระหัตถ์เป้นอย่างที่เราว่าขอฝน ไม่ใช่
อย่างปาดตยภทงหนน แมงคทเมืองศุพรรณก็เรียกกันว่าท่าเรไร จะเป้นป้าอนนมเรไร
ก็ได้ ชาวเมืองเรียกกันแต่ว่า วัดข่า เท่านั้นแต่ด้วยข่า มีไม้เอกไม่ใช่ ข่า เสียด้วย
ทงรูปข้างแฉะรูปดังกทำใจทเส่า เห็นได้ว่าเป็นของทำใหม่ แม้เด่านั้นเองก็เห็น
ได้ว่าฉิดหารนั้นท่าประกอบเข้าทหลัง เคมไม่มี ไม่มีทงเด่ากับทงรูปข้างแฉะดัง

ฝรั่งเขามาพูดว่าพระทิมพระรัศมี (คือไฟดูกอยู่บนหัว) นั้นเป้นของไทย
จริงอย่างเขาว่า แต่ก่อนฉ้นไม่ได้ตั้งเกศเคย จะตั้งเกศไถ่งายที่สุด

เรื่องทุกประจำ ฉ้นไม่ได้นึกเคยว่าจะเก่าแก่งพนห่าร้อยปี ชอบใจ
ท่านเป้นอนมมากที่ชอบเวลาบอกให้ได้

คำ แต่งงาน ถ้ามาแค่ คันทงัน แล้วใกล้กว่า นกตึงน แต่จะเป็นอะไร
ก็เดาทางนิน

จากพราก เป็นคำไทย มคอเป็น จกุกวาก ตั้งตฤตเป็น จกรวาก
แต่เป็นพอกเป็คอย่างหนึ่งแน่ ไม่มีดังดัย

ถนน สุรวงษ์ แต่วักเป็น สุริวงษ์ แล้วเป็น สุริยวงษ์ นั้น ไม่ใช่แต่
พระยาประชาจรู คนเก่า ๆ รุทงนิน มาทำให้ฉนรุชนใหม่แต่ว่าท่านผู้หญิงตดับ
เป็นพี่สาวพระยาประชา

อันการให้ชอนนหมตกันมาก แต่ก่อนนไม่มีหนังสือพิมพ์ คนเรียกกมกคค
ชื่อให้ฉน เขาแค่เรียกคตองปาก แต่วคนตงชอกตงให้ฉนตามตคนพอใจ เช่น
โรงเรียนบ้านสมเด็จ เป็นต้น ก็เป็นอย่างนั้น เดยฉนมีหนังสือพิมพ์ พนักงาน
หนังสือพิมพ์กตบชอตงให้หมต ถ้าไม่หมตก็จะเป็นเซตไป เพราะเหตุฉนชอตง
ทงปองกคตจะยาวมากไป เช่น โรงเรียนบ้านสมเด็จ ก็เป็น โรงเรียนบ้านสมเด็จ
เจ้าพระยา ทำไมไม่เรียก โรงเรียนบ้านสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงษ์
ให้แจ่มแจ้ง วัดประทุมคงคา ก็มีคำคชออกไปอีก แต่ฉนจำใจไม่ได้ ที่หลังก็
หายไป ที่ฉนพอเป็นคจอย่าง ยงมอกมาก

ท่านถามถึงคำ ขโทษ ฉนก็แปดไม่ออกบอกไม่ได้ ได้เคยคิดมาที่หนึ่ง
แล้ว แต่คิดไม่ออกก็ทงไป เคยได้ชนแต่ฉพายคูกทงหน้ากนยา (เวือ) เขาเรียก
กนว่า ขโทษ หนังสือเก่าคาง ๆ ก็ได้เห็น แต่เห็นน้อยกวว่าท่าน คำ ขโทษ มีอีก
ไม่ใช่แต่ฉพาย คำ สัตโทษ นั้นไม่เคยเห็น แต่อย่างไรก็คิด จะบอกได้แต่ว่า
ขโทษ นั้นเป็นคช ไม่ใช่ชอง

พรวิ

ตำหนักปลายเนิน คลองเตย

วันที่ ๒๘ มิถุนายน ๒๕๓๕

นาย ย อนุমানราชธน

ได้เห็นประกาศในรัชกาลที่ ๔ เขียนว่า ปากใต้ แทนที่เตี้ยวันเขียนกันเป็น
ขี้กษใต้ ขี้กษ ก็แปลว่าขี้กษ เห็นว่าถูกจึงเขียนตามเขาไป ได้คิดอยู่ว่าควร
จะม้ค่า ขี้กษเหนือ เป็นคู่กัน แต่ก็ไม่มี ที่แท้เป็น ปากใต้ คู่กับ ฝ่ายเหนือ เห็น
ว่าที่ใช้ค่า ปากใต้ นั้นถูก เพราะแผ่นดินทางนั้นเป็นง่ามทะเล ทางเหนือไม่เป็น
จึงยกเรียกเดี่ยวว่า ฝ่ายเหนือ เห็นถูกมาก ที่หงจะเขียนตามเขา ขี้กษ เป็น ปาก

กับที่เรียกว่าพระราชดัญจกรรัชกาลที่ ๑ ว่า ประทุมอุณาโลม นั้นก็เห็น
เกินความจริง ที่เห็นเป็นรูปดอกบัวกศอ รัดมีของอุณาโลมนั่นเอง ควรที่จะเรียก
ว่าพระราชดัญจกร อุณาโลม เท่านั้นพอแล้ว แม้นผู้คิดพระราชดัญจกรของคนก็
เห็นจะตั้งใจให้เป็นอุณาโลมได้เท่านั้น

เพิ่งรู้สึกขึ้นมา คำ จรมุก จมูก ตมูก ก็เป็นอันเดียวกับคำ จรเข้ จเข้
ดเข้ นั่นเอง ที่เราแบ่งเดี่ยวเป็นว่า จรเข้ กินคน จะเข้ คนตรี กับดเข้ ฉากไม้
หนักมาก

อ่านหนังสือพิมพ์ ประชาชาติ เขาถึงความเห็นพระองค์เจ้าวรรณโจิต
ยากกว่าคำที่ปวงมีเกิดแก่เจ็บตายเหมือนคน นนกกอคำอย่างที่ท่านว่าความ
หมายเคตอน แต่พูดเอาเข้าธรรมะ

ท่านถามถึงคำ ขโทษ แล้วก็คิด ทนจะถามท่านบ้าง ท่านเคยได้ยิน
หรือไม่ คำว่า สันอหาม สามนอแท้ นอหนึ่ง ขนแคว่ สองนอตามหลัง นั้น
หมายถึงอะไร ท่านจะบอกได้หรือไม่

พร

กรุงเทพฯ

๑๖ กรกฎาคม ๒๔๗๕

ขอประทานกราบทูล ชงชายไต้ฝ่าพระบาท

ตายพระหัตถ์ดวงหนท ๖ แดงวาท ๒๘ มิถุนายน รวม ๒ ฉบับ ข้าพระ
พุทธเจ้ากราบทูลตอบมาว่าข้าเกินสมควร เป็นเพราะข้าพระพุทธเจ้าคิตราชการ
ตวงประดงกนเข้ามา ทรงขอพระบรมปกเกล้า ๆ เป็นทพง พระอาญาไม่
พินเกล้า ๆ

เรื่องตัดคำให้สั้นเข้า เช่น โรงเรียนบ้านสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหา
ศรีสุริยวงศ์ ตัดเป็นโรงเรียนบ้านสมเด็จ ตั้งคหฺยทางที่ประทานมาก็คัดด้วยเกล้า ๆ
ว่า จะเป็นด้วยกันทุกภาดา เพราะตามธรรมเนียมว่า ถ้าทางใต้ง่ายกว่าหรือ
สะดวกกว่า คือมีตั้งคานทานน้อยที่สุด มนุ่สมักเลือกแต่ทางนั้น คำพูดที่ยาวไป
ถ้าสามารถจะคัดออกเสียได้ แต่ผู้ฟังก็เข้าใจคำพูดเหล่านั้น ก็มักคิดให้สั้นเข้า
แต่กว่าที่คตพน เมื่อนิยมใช้กันก็เกิดเป็นคำชน เช่น อักไซก็มี คัดตงเป็น อักไซ
แต่ยังไม่พอใจ คัดตงไปอีก เหลือแต่ ไซ คำเดียวก็มี เช่น มีออกไซ พอเห็นได้
ว่าแก้อักไซ เป็น ออกไซ พอถึงคำเช่นนี้ มากไซ รูปเต็มก็หายหมด เป็นหย่าง
เดียวกับ brandewyn เป็นคำภาษาชยตันทา ครงกับภาดาอังกฤษว่า burntwine
ในภาดาอังกฤษคัดเป็น brandy ตกมาถึงไทยย่อตงไปอีกเป็น เหล้าบรน์ คำ
Mea domina ในภาดาตันทนตรงกับคำ my lady ในภาดาอังกฤษคัดตงเป็น
Madame - Maam หรือ หม่อม แต่ในที่สุดเป็นเสียง อัม อยู่ในคอ เช่น Yes maam
ก็ เป็น yes m คำคตเช่นนี้ในภาดาอังกฤษก็มีอยู่หลายคำ เช่น Navigation
เป็น Navy Zoological Garden เป็น Zoo Automobile เป็น Auto motorcar

เป็น car คำว่า รัยประทาน หดลงมาเป็น รัย แฉ้ว ในบดินเป็น ทาน เฉย ๆ ก็มีพูด
 กันหนาหู ยิ่งเป็นคำมาจากต่างประเทศมักถูกตัดมาก เพราะคำเหล่านั้นไม่
 เหมาะกับเป็นคำไทย ด้วยมีมากพียงก็ คำเช่น กิโลเมตร หรือ กิโลแกรม
 ก็เหลือแต่ กิโล ยูนีฟอม เหลือเป็น ฟอม น้ำเชอ เหลือเป็น เชอ ชื่อแขก
 ยึดตาม เช่นคนชื่อ นายหลอ มาจาก Abdullah นางทยา มาจาก Cadiya
 นายมาน มาจาก Osman นายหมัด นายหมุด มาจาก Mahamad Mahamud
 นายชัน มาจาก Hassan เหลือเป็นตัน คำตัดในภาษาไทยที่ใช้เป็นภาษาแฉ้ว
 ก็มี จอมไตร หอไตร ปรางค์ปรอ อาชา ไกรสร ไอยรา ชันสา ชลักร เข้าที่
 สวรรยา เอกอู ธู เป็นต้น คำเช่น นุซิด นิจจา นุเคราะห์ ภิรมย์ เตียงอะ
 พยางค์หน้าหายไป เป็นเพราะการเน้นเสียงมาหยุดที่เตียง นู นิจ ภิ กระทำให้
 เตียงอะ เบาไป ในที่สุดก็หลุดหายไปทีเดียว ดังเช่นอย่างนี้ในตำราปริตีสাত্র
 เรียกว่า Aphesis คือเตียงที่ไม่เน้นในพยางค์แรกหายไป คำ ภิรมย์ ถ้าวอก
 เตียงให้เต็มเป็น อภิรมย์ ถักตายเป็นผิด คือไม่ภิรมย์ไป คำว่า อนิจจา ทาง
 ขวาใช้เป็น นิจจา เหมือนกับไทย ในภาษาอังกฤษก็มี เช่น Esquire เป็น
 Squire, Apprentice เป็น Prentice ข้าพระพุทธเจ้าเคยผูกประโยคขึ้นเล่น เช่น
 เรือเดินทะเล — เรือทะเล — เรือเล (หย่างชาวปากใต้ออกเตียงตัด) และในที่สุด
 พูดให้เร็ว เรือเล ฮาดหดลงไปอีกเป็น ร เล ก็เป็นได้ ถ้าหดเตียงถึงชนน ก็ฮาว
 หนักมาของคำไม่ได้

คำบักส์ได้ ชงเห็นว่า คำเต็มควรจะ เป็น ปากได้ เพราะด้วยเหตุผล
 หลายประการนั้น ข้าพระพุทธเจ้าเห็นพ้องในกระแฉ้วพระดำหริทุกประการ คำที่
 ถูกตากเข้าจิด คิดด้วยเกล้า ว่า คำนี้มีอยู่เป็นอันมาก จนไม่สามาถ จรรู

ถึงค่าเดิมได้ ก็คงมีมากพอสมควร แคบตันคดทอนตัวพยัญชนะในภาษาไทยลง
หลายตัว คำจึงตลกตกเข้าบ้านกมมาก เป็นเรื่องกตบถกนคนละที่ ข้าพระพุทธเจ้า
เห็นด้วยเกล้า ๆ ว่าไม่เป็นไร เพราะภาษานั้นไม่ได้เกิดตนเอง แต่เป็นของมนุษย์
ต่างชน จึงต้องมีเปลี่ยนแปลง หรือเกิดแก่เจ็บตาย ไปอย่างเจ้าของผู้ต่าง
เกิดได้แก่คำทศตชนใหม่ หรือได้มาใหม่ ตามความเจริญและความจำเป็น
คำเกิดใหม่ก็เหมือนคนผู้เป็นเจ้าของ ต่างคำเกิดมาไม่ถนัดก็ตายไป คือไม่มีผู้
นิยมใช้ ต่างคำมีชีวิตยืนยาวได้นาน จนแก่ชรา ได้แก่คำโบราณ ที่เด็กใช้แล้ว
ในที่สุดก็ต้องตายไป ได้แก่คำที่สูญไปแล้ว ที่คำจะอยู่โดยไม่มีเกิดแก่เจ็บตาย
เป็นไม่มี นอกจากจะเร็วหรือช้าเท่านั้น ต่างคำก็ตายเสียงกตายความหมายไป
ก็เหมือนคนที่เติบโตจน ร่างกายและความคิดก็เปลี่ยนแปลงไปฉะนั้น ต่างคำก็
ขยายตัวสืบต่องานของคำออกไปมากมาย คำที่ได้มาจากภาษาอื่น มีเสียง
ไม่เหมาะกับภาษาไทยก็ต้องแก้รูปเสียง และรูปความหมายให้เหมาะกับเป็นคำ
ไทย เกิดเป็นคำไทยเพิ่มขึ้นมาก เหมือนดังได้เด็กชาวต่างประเทศมาเลี้ยงไว้
ก็ต้องอบรมเลี้ยงเด็กลูกนั้น โดยแต่งตัวเด็กต่างประเทศให้เป็นคนไทยเสียก่อน จึงจะ
นับว่าเป็นไทยได้ ส่วนเชื้อชาติเดิมจะสืบมาอย่างไรไม่สำคัญ ขออย่างเดียวแค
ยอย่าดาคำที่อบรมเป็นคำไทยแล้วให้กลับไปเป็นคำต่างประเทศ ตามที่ทราบ
ทุกมานี้ ทราบทุกตามหลักไวยากรณ์ที่ เขาให้ไว้

ข้าพระพุทธเจ้าต้องเก็บคำबाटที่แต่งตัวเป็นไทยแล้ว ก็ได้หลายคำ เช่น
ต้นกะทู้ม — กตุ่มพ้ ตุ่ม — ตุ่มพ้ บุค — ปุค ลข — โลป ชัดตะหมาด — สมหาธิ
ทยาบไลน โลเล — โลล หรือ โลโล ฮุ่น — ฮุนท์ นิคยา — นิคดู นิจสิม —
นิจสิล เสดด — เสดสม (ต้นตกริถ) ส่วน บาท เป็น เสมท คำเดียวกันเป็น

ชนิดกตบเลี้ยงกัน คือ SLE SHAM เตียง ล กตักย ส ไนบ่าด่าไม้ได้ ต้อง
ง อี เป็นสัตว์ภักดี คำ ชิวหา ไนบ่าด่าเป็น ชิวหา ก็เป็น JIHVA พระยาอุปทิศ
เคยงันนิทาน คำ อเนจอนาต ว่ามาจาก อมิจจอนตุตา ข้าพระพุทธเจ้าคิดด้วย
เกล้า ๆ ว่าถูก

ที่ซึ่งพระเมตตา ตรัสถึงเรื่องพระราชดํเยจกรประทุมอนาโตม ว่าที่
ทำเป็นรูปดอกบัวกศอรัมมี (RASMI) RANSI ของอนาโตมนั้น ข้าพระพุทธเจ้าได้สติ
ถ้าไม่ตรัสแนะชน ข้าพระพุทธเจ้าก็ไม่เฉยใจ

ที่ตรัสถึงคำ จรเช้ จเช้ และ ตเช้ โดยเอาคำ จรมุก จมุก และ ตมุก
เข้าปรับเทียบ ตเป็นตลุด ทำให้เห็นฉิบแปดงเลี้ยงของคำเพื่อแยกความหมาย
ได้เป็นหย่างดี และอาจใช้เป็นหลักสำหรับขยายคำไทยได้ด้วยวิธี

ข้าพระพุทธเจ้าหมตบยบายที่จระตคความถึงคำว่า สอนอตาม สามนอแท้
นอหนึ่งนึ่งแคร์ สองนอตามหลัง ข้าพระพุทธเจ้าไม่เคยได้ยินมาแต่ก่อน ได้สอบ
ถามผู้รู้หลายคน ก็ไม่ซาบ ตางท่านซาบกับบอกได้เพียงได้ยินพูดกัน แต่จะหมาย
ความว่าอะไรไม่ซาบ ตางท่านว่าเคยเห็นนาย ก.ด.ว. กุหลาบอธิบายไว้ไปโน
ท่านองอย่างต้นเหตุของคนเผ่าลัพว่าเป็นภพ ๔ และอะไรเช่นนั้น แต่คงเป็นอธิบาย
หย่างเหลว ข้าพระพุทธเจ้าจึงไม่เอาใจใส่ในคำอธิบายนี้ แต่ยังไม่ระคความเพียร
ที่จะสืบถามต่อไป

ข้าพระพุทธเจ้าได้รับการเป็นประธานอนุกรรมการ จัดทำตำราไวยากรณ์
ภาษาไทยใหม่ คิดด้วยเกล้า ๆ ว่า ถ้าต้องการให้เด็กรู้จัก จิว ว่ามีรูปร่าง
หย่างไร อะไรไม่ตีเท่ากับพาเด็กไปให้เห็นงวคจริง ดีกว่าจะเพียรอธิบายถึง
ลักษณะงวให้เด็กฟัง การอธิบายถึงการใช้ภาษาให้ถูกต้อง อะไรไม่ตีเท่ากับให้

ประโยคที่เห็นควอย่างใช้กันจริง ๆ ดึกว่าจะพยายามอธิบายถึงดักด้นะคำเหมือน
อย่างในคำราโงยากกรณ ฝรั่งหรือบาท ข้าพระพุทธเจ้าต้องเขียนเค้าโครงขณดู
โดยอธิบายถึงดักด้นะหน้าที่ของคำแต่ละ ๆ พอให้เห็นเค้าของคำก่อนแล้วก็จะจับ
อธิบายถึงรูปประโยคที่เดียวเป็นคัวแท้ของคำรา แต่การทำคราจน ทำโดยรีบเร่ง
เพราะทางราชการต้องการเร็ว ข้าพระพุทธเจ้าไม่มีเวลาดาครักครองได้พอ อาตม
บกพร่องอยู่มาก แต่ก็เต็มใจทำเพราะอาตเป็นประโยชน์แก่การเวียนชนบ้าง

ควนมีควนแล้วแต่จะโยรคเกล้า ๆ

ข้าพระพุทธเจ้า *ย. อุนมานราชชน*

ขอประทานกราบทูล สัมเเกิดพระเจ้าบรมวงศ์เทอ เจ้าฟ้ากรมพระ
นริศรานุกิตติวงส์

ตำหนักปลายเนิน คลองเตย

วันที่ ๒๓ กรกฎาคม ๒๔๘๕

นาย ย อุนมานราชชน

ได้รับหนังสือซึ่งดงวันที่ ๑๖ กรกฎาคม ซึ่งคอบหนังสือฉนั้นดงวันที่ ๖
ที่ ๒๘ มิถุนายน นั้นแล้ว จะคองพูดซ้ำ ว่าการคอบข้านั้นไม่เปนไรในหนังสือ
ที่ไม่เรงร้อน แต่จะคองมีของ

ท่านให้คำคัดเปนคัวอย่างมาเปนกของตองกอนนั้นคมาก ดางคำฉนั้นไม่รู้
เดย ไม่ได้คิดไปดิ่ง แต่อย่างไรก็ดี หามิพูดถึงคำค่อไม่ หรือคองจะถือว่ามี
คำคัดแล้วกคองมีคำค่ออยู่เปนขรรวมดา

ตัวอย่างคำตัดซึ่งท่านบอกมานั้น ทำให้นึกถึงนิทานเก่าขึ้นมาได้เป็น
หลายเรื่อง ดังเรื่องควรจะเล่าให้ท่านฟัง เจ้านายเรียกเมียพระยาขลุ่ยทักกันว่า
แม่คำ คำนั้นก็ออกจาก madame นั้นเอง เป็นคำที่ไซ้กันทั่วไปเหมือน แหม่ม แต่
หลวงแม่เจ้า (คำดี เห็นจะเป็นลาว) แก่ไม่เคยได้ยิน สำคัญว่าเป็นคำไทยจึง
ตอกเข้าให้ว่า คุณหญิงคำ

เรื่อง รัช และ ทาน ซึ่งท่านว่านั้น มีคนเล่นตลกว่าต่อไปจะเป็น ประ
เด็นเอาฉันต้องหัวเราะ (เรา กับ ร้อ ก็ผิดกัน เขียนเป็น เรา แต่พูดเป็น ร้อ)

ที่ท่านว่าจากเอาคำของเราเขาดันนั้นถูกแล้ว แต่ต่างที่จะเป็นเพราะผู้
ตากถนัดทางวัด ไม่ใช่เพราะคำ คำที่ผเิญไปโกตกันเขากบวัดก็มี จะต้อง
พิจารณาเป็นคำ ๆ ไป มีคนว่าคำใดซึ่งพ้องกันเข้า จะต้องพิจารณาไปเป็น
สามทาง คือเอาอย่างกันหนึ่งอย่างหนึ่ง ครุเดียวกันหนึ่งอย่างหนึ่ง ผเิญไปโดน
กันเขานนอย่างหนึ่ง ตามทวามเห็นถูกทงนนั้น คำ อเนจอนาต ซึ่งพระยาอุปกิต
เห็นว่ามีแม่คำ อนิจจัน อนตฺตา นนฉนเห็นด้วยเต็มตัว เป็นภาษามคชตากเอา
เข้าบ้าน จะต้องพิจารณาเป็นคำ ๆ ไปเหมือนอย่างนี้

คำที่ตก อ และ อา เดยจนักเป็นอนวารูตักกันชนบางแล้ว เช่น หลวง
ภิมย์โกษากร ก็เปลี่ยนเป็น หลวงอภิมย์โกษากร และ พระยานุภาพไตรภพ
ก็เปลี่ยนเป็น พระยาอนุภาพไตรภพ จะว่าพลาดไปด้วยเหตุใดก็ยาก ที่หลง
ตัวตักไปก็มี เช่น คำ ฅรงค ก็คือ รนรงค และ พยพ ก็คือ ภาพยนตร์ นอก
ทว่านุกมออกมาก เช่น กะจิบ กะจาบ ก็มาแต่ นกะจิบ นกะจาบ คตยคถึง
กะคุม ก็มาแต่ ลุกะคุม ภาษาโบราณเขาออกเสียงตัวตักด้วย จะหาตัวอย่าง
ได้ที่ชาวปากใต้เขาพูด สัมฤทธิศก เป็น สัมระฤทธิศก

พูดถึงชาวปากใต้ พวกนั้นเขาถนัดคิดคำมาก เป็นต้นว่าเรียก แก็บ แทน
ก็แปลว่า ตแล็บแก็บ คำหนักคือ เดเลกราฟ อย่างเดียวกับท่าน คิดคำ เรอเล

ตามทีฉันถามท่านถึง สื่อนอหาม ก็เพราะท่านถามถึง ขไทย ไป เห็นคำ
สามข้อแท้ โถดกับ ขไทยแท้ จึงย้อนถามกลับมา แค่อันที่จะถามมากได้
ได้เพียงคนที่บ้านแล้ว เคยได้ยินกันมาหลายคน แต่กับบอกความหมายไม่ได้
ถ้าท่านจับได้ความมาจะเป็นตัวอย่างยิ่ง ที่อธิบายว่า สื่อนอหาม ได้แก่ภาพทางดิน
ฟ้าไม่ชนเป็นอธิบาย ยัด ให้เข้ากระเบื้องแดง เมื่อเร็ว ๆ นกมฤคชนเรียนมาถามว่า
มนุษย์ นนหมายถึงอะไร ผอญจนรูคำนั้น เขาเข้ามาแต่กษัตริย์ มนุ ในเรื่อง
มัดสยวตาร จึงเอาให้ท่านฟัง แต่แล้วก็รูสึกว่าเขาเอาเรื่อง ยัด ให้เข้า
กระเบื้องแดงก็เลยรังบ กตอน สื่อนอหาม นั้น ทราบได้แต่ว่า น นนหมายเป็นคน
แล้วกชนแคว้แท้กัน แต่ความอื่นนอกไปจากนั้นรูไม่ได้

ท่านพูดถึงจะบอกรูปงัวแก่เด็ก ทำให้หนักจัดแจงไปหลายอย่าง แต่จะ
พูดแก่ท่านเพียงสองอย่าง เรื่องหนึ่งฝรั่งเขาทำสมุดรูปสัตว์ ซึ่งพวกข้างเรา
หลายคนเรียกว่า คัดดะลอก นั้น ถ้าใครเขาอย่างก็เป็นจบ เพราะสัตว์แต่ละ
อย่างในสมุดนั้น เอาทั้งาย ๆ เช่นงัวเป็นต้น ก็ไม่เหมือนนกบงบ้านเราเลย อีก
เรื่องหนึ่งเคยมีพระราชบัญญัติเรื่องฆ่าโค เข้ามาสู่ที่ประชุมรัฐมนตรีแต่ก่อน
กล่าวถึงพ่อโค แม่โค ลูกโค ในนั้น มีคนตีในคณะรัฐมนตรี ทักว่าอายนี้แปล
มาจากฝรั่ง เพราะฝรั่งเขาใช้คำเรียก พ่อโค แม่โค ลูกโค นั้นต่างกัน แต่ใน
ภาษาเราเรียกว่า โคแล้วเป็นแล้ว จะเป็นพ่อโคหรือแม่โคลูกโคอะไรก็เหมือนกัน

คำ เจริษ นั้นเขมรเขาแปลว่ามาก คำ จำเริญ ไม่มี คำนี้แปลคำไทย
เราแปลกันว่า วัฒนษ เป็นอันต่างรูป และต่างความหมายซึ่งกันแะกัน

พรส

๕ สิงหาคม ๒๔๗๕

ขอประทานกราบทูล ชงชายไต้ฝ่าพระบาท

ข้าพระพุทธเจ้าได้รับตายพระหัตถ์ลงวันที่ ๒๓ กรกฎาคมไว้แล้ว เป็น
พระเดชพระคุณอันเกล้า ฯ

เรื่อง แม่คำ กตายเป็น คุณหญิงคำ ตามที่ทรงพระเมตตาครัดเกล้าให้ฟัง
ข้าพระพุทธเจ้าอ่านแล้วก็เห็นชอบดี คำ Madam อ่านเป็น มาคำ ก็ได้ มีผู้
เดาให้ข้าพระพุทธเจ้าฟังว่า ผู้หญิงไทยคนหนึ่งไปหาหม่อม หม่อมคนนั้นพูดไทย
ไต่บ้าง ไต่ทักทายปราถนารู้หญิงไทยคนที่ไปหาว่า มาคำมาแล้ว ผู้หญิงคนนั้นได้
ยินเป็นว่าหม่อมเรียกคนว่า หมาคำ ก็โกรธ นำมาเล่าถวายกรมหลวงประจักษ์
ว่า ไปหาหม่อม ๆ หม่อมกลับเรียกหม่อมฉันว่า หมาคำ หม่อมฉันฉุนเฉียวตอบมัน
ว่า หมาคำมาหาหมาแดงนะซี

คำหัวเราะ พูดเป็นหัวร่อ คิดด้วยเกล้า ฯ ว่าคำนี้จะเจียนเอามาจาก
เสียงหัวเราะนั่นเอง ข้าพระพุทธเจ้าเคยจดเสียงคนหัวเราะเอามาพิจารณาดู มี
เสียงเป็นต่าง ๆ กันเป็น เทื่อเทื่อ กิม กาก กิก กิม เฮาะ ๆ หรือ หอ ๆ กิม ฮ่า ๆ
กิม หัว ในคำต้นของ หัวเราะ โท่ดกับคำ หอ ๆ เทื่อ ๆ เราะ โท่ดกับคำ เฮาะ ๆ
หรือ หอ ๆ โดยเปลี่ยน หอ ฮอ เป็น รอ ทา ๆ เป็น เฮฮา ร่า (เริง) แต่ทำไม
จึงเปลี่ยนจากเสียง ห ฮ ซึ่งเป็เสียงง่ายมาเป็นเสียงซึ่งออกเสียงยากกว่าก็ไม่
ชายเกล้า ฯ กิก เทียบได้กับคำว่า ชิก ๆ ริก ๆ รริค กาก เป็น หัวเราะกาก
ในภาษาไทยใหญ่ ไทยขาว และไทยนุง คำหัวเราะใช้ว่า ชัว ก็โ่ดกับคำว่า
ยิ้มหัว ยิ้มชัว ข้าพระพุทธเจ้าก็คิดต่อไปถึงเสียงร้องด้วยทุกเจตนา กิมคำเช่น
ไอ้ย อ้อย ไอ้ เอ้ย จันร้อง ไอ้ยา ก็คือ ไอ้ ดากเสียงดังเป็นครั้งระ เพื่อระตอก

ในการออกเสียง คำว่า ร้องไห้ ใจ ก็เทียบได้กับ ใจ (รั) ไร ใจย กับ ไทย
ไรย ภา อ้อยกับ (ละ) ห้อยหา (สำ) ออยข้าพระพุทธเจ้าเคยเห็นกองอำปากคตาด
ที่พูดว่า ร้องแรกแหกกระเชอ ก็ใกล้กับคำว่า แรกแปดเก้า ร้องเรียก สยดง ร เปน
ห เปน เรียก — แรก — แหก เชอ จะเปนจำ คำว่า ลอชา คือ ดอกลั่นแข่งแซ่
หรือเสียงจำ คมิตที่ฆ่าตราชา ตร — ตี ชา — คือจำ หรือ ลอชา ตามทกรายทุด
มาน เปนเรื่องข้าพระพุทธเจ้าคิดเล่นไม่มีอะไรเปนหลักฐานมายืนยันได้ว่าถูกหรือ
ผิด ในตำราวิธีศึกษาว่า คำเต็มในภาษากมกามาเนิดมาจากเสียง มีหยาเป็น
อันมาก หากเมื่อนำคำนั้นมาใช้เป็นคำพูดในภาษา ก็กำหนดเสียงให้แน่นอน ก็
แต่เสียงพอเป็นประมาณเท่านั้น ไม่ต้องการให้ตรงเสียงอันแท้จริง ซึ่งไม่ดามาถ
จะจดเป็นคัวหนังสือได้ เพราะเสียงที่ได้ยินนั้นเป็นเสียงซับซ้อน อาตพังเป็นต่าง ๆ
ได้ เมื่อนำเสียงนั้น ๆ ขึ้นทะเบียนภาษากแล้ว ก็เป็นแต่เสียงก้องหรือสะท้อนกลับ
มาอย่างชนที่สอง (Secondary echoism) เสียงแล้ว จึงมองไม่เห็นว่าเป็นมาจากเสียง
ชั้นแรก

เรื่องตัดส่วนคำผิด ในอดีตรเรียกเมตตมรกดว่า หมากล้า ก็เป็นเรื่อง
ตัดส่วนคำผิดจากคำ หมา — กล้า

ข้าพระพุทธเจ้าได้สืบเรื่องสันนิษฐาน ได้มาหลายราย แต่เป็นชนิดปริศนา
ชั้นสูง เป็นชนิดพวกกภพ & อริยศักดิ์ & แดะอะไรในตำนานนั้น ยังหาได้
คำอธิบายที่พอจะตรงความเห็นด้วยได้ไม่ คำ ขโทษ ข้าพระพุทธเจ้าพบพูดไว้ใน
เรื่องเจ้าพระยามคร มีความว่า ขโทษ คนใช้ ไรนา ตามตำราประเพณี ๑๒
เดือน ชวนให้คิดไปว่า ขโทษ คงจะเป็นพวกหนึ่งของคนใช้ผู้มีอำนาจอำนาจที่มี
กำหนดไว้ในพระราชพิธี ๑๒ เดือน ข้าพระพุทธเจ้าไม่มีโอกาสจะพบกับพราหมณ์

ศาสตร์ ขโตน คำนี้อาจมาจากทางทมิฬ หรืออินเดียก็ได้ เพราะอย่างถึงพิช ๓๒ เดือน
ซึ่งได้คิดมาจากอินเดียได้เป็นส่วนมาก

เรื่องคำว่า โค ซึ่งเป็นคำเรียกรวมในภาษาอังกฤษต้องใช้แยกเป็นพ่อโค
แม่โค และลูกโค เพราะไม่มีคำรวม ก็เป็นเรื่องชั้น ข้าพระพุทธเจ้าก็อาจจะ
ผิดเหมือนนั้นได้ในเมื่อแปลจากภาษาอังกฤษ อังกฤษมีคำรวมเรียกพ่อแม่
(parents) พี่และน้องชาย พี่และน้องหญิง (brothers and sisters) ไทยต้อง
แยก ไม่มีคำรวม แต่ไทยมีพี่และน้อง ซึ่งเป็นคำรวมทั้งหญิงและชาย ส่วนอังกฤษ
มีพี่ชาย — พี่สาว น้องชาย — น้องสาว คำรวมหย่างไทยไม่มี ไทยไม่มีคำว่า
สัตว์ ซึ่งเป็นคำรวม ต้องใช้แยกเป็น ช้าง เสือ หมู หมา กาไก่ นก เป็ดไก่ ช้าง
ม้า งู ควายน คำว่า ญาติ ก็ไม่มี เป็น พ่อแม่ ปู่ย่าตายาย พี่ชายน้า พี่น้อง ลูก
หลาน คำว่า อาวุธ ไม่มี ต้องแยกเป็น มีพลอง ตะบองสั้น ขันดา หน้าไม้ ในภาษาอังกฤษ
ชาวอังกฤษนั้นเรียกคำรวมเรียกสัตว์ไม่มี ต้องแยกเป็น ตัว ช้าง แดง เขียว ฯลฯ ช้าง
ซูดในแอฟริกาใต้แดงงวมาก แต่คำรวมเรียก งัว ไม่มี ต้องแยกเป็น งัวเหลือง
งัวดำ งัวต่าง ชาวเกาะคังแมนเนียชาวเกาะฮอดสเตอร์เดีย ไม่มีคำว่า ลม ต้อง
พูดว่า ลมแรง ลมพายุ ฯลฯ ชาวฮอดสเตอร์เดียต่างพวกไม่มีคำว่า ต้นไม้ ต้อง
พูดเป็น ต้นสน ต้นยาง ฯลฯ ทั้งหมดนี้ด้วยความคิดเดิมของชนชาตินั้น ๆ ไม่
ได้คิดรวมพวก คำรวมจึงไม่มี

ข้าพระพุทธเจ้าเพิ่งซาบเกล้า ๆ ว่า จำเริญ เป็นคำไทยเดิมนเอง เคย
หลงผิดคิดเป็นคำเขมรมาเดียนาน

ควนมีควนแล้วแต่จะไปรกเกล้า ๆ

ข้าพระพุทธเจ้า E.S. @ มหาวชิราวุธ

ตำหนักปลายเนิน คลองเตย

วันที่ ๓ สิงหาคม ๒๔๗๕

นายยง อุนมานราชอน

ได้เห็นหนังสือพิมพ์ ว่าท่านเดือนเป็นอธิบดีกรมศึกษาธิการก็ดีใจ เหลือ
อย่างเดียวแต่ว่าจะแน่หรือไม่เท่านั้น แต่ที่สงสัยคือความว่าแน่ทำให้ดีใจยิ่งจน
ได้นึกตั้งใจให้ท่านทำการสำเร็จไปทุกอย่างเถิด

นึกถึงการให้พรแก่กันนั้นเป็นโคมตอยใบเชือกที่สุด ให้ในสิ่งที่ให้ไม่ได้
จะมีประโยชน์อะไร ตกตงว่าคำให้พรก็เป็นคำแสดงความดีใจเท่านั้น

นึกถึงความเคลื่อนไหวของคำก็ให้เห็นชั้น เช่น ยินดี ก็เข้าใจกันเป็นคำ
ดีใจ แต่ที่จริงหาใช่ไม่ เป็นคนตระค่า ยินดี เป็นไทยนชาวดิ แต่ถ้านึกไปถึงคำ
บาดทว่าโอนเอามาเป็นคำไทย ก็หนักที่สงสัยได้ ๒ คำ คือ

(๑) นัยน์ตา แปลว่า ตาตา จะมีประโยชน์อะไร

(๒) ยานักดี ไม่รู้คำ นตฤ จึงเบียดดูพจนานุกรม เห็นเขาแปลงไว้ให้
ว่า จมูก ถ้าเขียน ยานักดี แดงถือเอาว่าเป็นยาจมูกแล้ว ถ้าพูดกลับ เป็น
นักดียา ก็ที่จะไม่เป็นภาษา คำ นต จะไม่ตรงกับ นตฤ ในภาษาชาติ ธรรมดา
แล้วได้นึกถึงอื่น ๆ ก็มีคำ นต อย่างอื่นอยู่ด้วย ซึ่งจะเข่ากันไม่ได้กับ นตฤ

ที่นี้จะพูดถึง คำคู่ เรามักคิดปาก ไม่ได้คิดถึงความเช่น ช่วย ก็ต้องมี
เหลือ หนัก ก็ต้องมี หนักว ลอง ก็ต้องมี ทด นี้เป็นอย่าง ที่จริงคำทั้งคู่นั้น
เป็นความต่างกัน ต่างแห่งจะใช้ด้วยกันก็เห็นชัดอยู่

ตามอกขรวรณน ไม่โคคุ ไม่จำเป็นต้องมี เช่น เปน เชน ก็ทำให้ เปน
เปะ เตะ เดี่ยก่อน เเนองไปถึง เเงย ก็จะต้องทำให้เปน เเงอะ เดี่ยก่อน แต่จริง
สักอะไรที่เปนอย่างนมหลายอย่าง จะอย่างไรกตทเขียน คน จะต้องเปน โคชน
น้อกการหนักอยู่มาก น้อกตามทาง แบบเรียนเร็ว ส่วนแบบเรียนเก่า เช่น
มูลบทบรรพกิจ เปนต้น น้อกก็เปนไปอย่างหนึ่ง ห้ามคำตายไม่ให้มัน แต่คน
ก็เขียนคำตายมัน เช่น ค่ะ เปนต้น ไม่เช่นนั้นไม่มีหนังสือที่จะเขียนให้ได้
เหมือนพูด แท้จริงผู้เขียนก็ไม่ได้ตั้งใจจะชดชช แต่เพราะแต่งหนังสือเป็นคำพูด
จึงต้องมันไป ความจริงแม้คำตายก็อ่านไม่เหมือนกัน เช่น กุทะเล กุทอง กุศล
เปนครวอย่าง เขียนอย่างเดียวกันแต่อ่านผิดกันทางนั้น ทำให้เห็นชอบด้วย ว่า
มันคำตายก็ควรอยู่ เมื่อรุ่นหนุ่มก็เคยได้ยินพูดกันถึงคำ อวด และ อ้วน ก็ไม่
สามารถจะโต้ตอบอย่างไรได้ คิดดูทางนั้นทางนั้นมิใช่อะไร เปนครวบัญญัติกลวง
จน การบัญญัติก็ไม่ได้ครีครองไปให้ชอบ แค่ว่าการบัญญัตินั้นก็เปนไปด้วย
ความเปนไปบังคับ เช่นมีโรงเรียนชชเปนครว จำจะต้องสอนเด็กให้อ่านอยู่ที่
แม่ทุกจนหนักอ่านผิด ครวอย่างก็เช่น พิเศษ ที่สอนกันในโรงเรียน แม้จะอ่าน
ที่ผิดก็คัดถ่าย พิเศษ แค่ว่าพูดกันเปน พิเศษ ผิดกันมาก ถ้าว่าที่แท้จะต้องอ่าน
พ พา พิ (พี) พิ ไม่ใช่ พิ (พี) เหมือนที่ท่านปรารภว่า กิน กั้น ควรจะอ่าน
เปน กั้น กั้น ฉนกรบรองว่าเมื่อเด็ก ๆ อ่านหนังสืออยู่ที่เรือน เขาก็สอนให้อ่าน
กน กั้น กาน กั้น กั้น

ที่จริงถ้อยคำนั้นชุกชกมาก แต่คนที่ไม่ได้ได้ใจก็คิดไม่เห็นว่าจะชุกชก

พร

กรมศิลปากร

๕ สิงหาคม ๒๔๗๕

ขอประทานกราบทูล ขงชายไต้ฝ่าพระบาท

ข้าพระพุทธเจ้าได้รับตายพระหัตถ์ลงวันที่ ๓ เดือนนี้ ประทานความหวัง
ดีแก่ข้าพระพุทธเจ้า ในโอกาสที่ข้าพระพุทธเจ้าได้เลื่อนเป็นอธิบดีกรมศิลปากร
ข้าพระพุทธเจ้ารู้สึกซาบซึ้ง และขอบใจได้เกล้า ๆ ไว้ในพระเมตตาปรานีเป็นอัน
เกล้า ๆ หาทัดสุดมิได้

ข้าพระพุทธเจ้าคิดว่า คำว่า ไต้พร เป็นเรื่องความหมายย้ายที่
ในความหมายเดิม ผู้ที่จะไปทำกิจธุระอะไร ย่อมขอพรผู้ใหญ่เพื่อให้ธุระที่จะ
ไปทำเป็นผลสำเร็จดังประสงค์ไป การขอความคุ้มครองหรือขอความช่วยเหลือจาก
ผู้ท้อแท้ได้ ผู้ชอกช้ำยอมรับพร้อมความปรารถนา การให้พรชนิดนี้ ให้ด้วย
ออกจากรากเหง้าใจได้ ดังที่ขอ เพราะสมอำนาจอวดให้ได้โดยไม่มีขอบเขตใด ดังที่
ไม่อาจจะให้ได้เหมือนในทุกวันนี้ ถ้าพูดถึงในสมัยใหม่ก็มิใช่น้อยเต็มที่ การบน
บานผู้ต่างเขวตาก็คือเป็นการขอพรอย่างหนึ่ง แต่เป็นเรื่องมีต้นบนพร้อมไปกับคำขอ
การบวงสรวง เพื่อขอความสดวกและความสะดวกดีใกล้ไปในทางขอพรมากกว่า
บนบาน พรที่ใดด้วยการบ่าบวงหรือบวงสรวงเป็นได้ทางอ้อมคือทางกำบังใจ เมื่อ
ใจเชื่อแน่ การที่จะทำก็ย่อมสำเร็จได้ เป็นพวกเดียวกับที่ฝรั่งสวดอ้อนวอนขอ
พรจากพระเจ้า ซึ่งผู้อ้อนวอนได้รับเพียงลม ๆ แด่สบายใจ คิดด้วยเกล้า ๆ ว่า
ในตอนนี้เองที่คำให้พรเคลื่อนความหมาย มาเป็นความหวังดี เมื่อความหวังดี
ใคร ๆ ก็มีหวังดีได้ ในที่สุดผู้น้อยก็อาจแสดงความหวังดี คือ ให้พรแก่ผู้ใหญ่ได้

ข้าพระพุทธเจ้าต้องค้นดูคำในพจนานุกรมไทยใหญ่ถึงคำ บนบาน บ่าบวง
และ บวงสรวง จะใช้ผิดกันหรืออย่างไร พบแต่คำ ทมาน คือ บ่าม แปลไว้ว่า

เรื่องตายซากแดงแดงกัณฑ์ และคุณสมบัติของสิ่งนั้น ถ้าจะให้คงอยู่ก็ต้องมีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขให้เหมาะสมกับสมัย แต่การแก้ไขนั้นต้องอาศัยของเดิมนั้นเอง เป็นที่ย่างกคของ อิวอลิว เซิน ที่แปลกันว่า วิวัฒนาการ คือค่อยๆตายไปในทางเจริญอย่างมनुสจวานรกลายเป็นคนฉะนั้น ถ้ามनुสจวานรสูญเสียก่อนที่จะกลายเป็นคน คนก็ไม่เข้ามาจะเป็นคนได้ ถ้าสิ่งปของเดิมสูญก็หมดการสืบต่อ ถ้าจะเกิดสิ่งปขึ้นใหม่โดยไม่อาศัยของเก่าเป็นครู ก็กินเวดนานนักหนา คงจะเป็นเพราะเหตุนี้ ประเทศที่เจริญจึงนิยมรทการสืบต่อของเก่าไว้ เพราะเกรงว่าจะขาดตอน แต่ในคราวเดียวกัน ก็ต้องเปลี่ยนแปลงแก้ไขให้ก้าวหน้า คือให้มจวนไว้ ข้าพระพุทธเจ้ามีความเห็นดังนี้ จะถูกผิดสถานที่ แต่ตั้งแต่จะชงพระกรุณา

เรื่องคำมีความหมายเคลื่อน เช่นคำว่า ยินดี ถ้าไม่ชงแนะชั้น ข้าพระพุทธเจ้า ก็ไม่ได้นึกเฉตยอคิด ว่าเป็นเรื่องที่โดยนชาวดี หาใช่เป็นเรื่องดีใจไม่ต่างที่จะเป็นเพราะเป็นชาวดี ความดีใจก็เกิดมจวน ความหมายของคำว่า ยินดี จึงเคลื่อนมาเกาะหุที่ ดีใจ แต่คำว่า ยินร้าย ซึ่งคู่กับ ยินดี ความหมายยังคงหุอยู่ในไทยใหญ่ คำว่า ยินดี ใช้ว่าถูกใจ จอม คำหลัง ข้าพระพุทธเจ้านึกไม่ออกว่ามีใช้หุในไทยกตาง

นัยนี้ตา ข้าพระพุทธเจ้าเคยค้นหาในคำไทยว่าจะมีคำ ไหม ที่แปลว่า ตาบ้างหรือไม่ ได้ค้นหาหลายหนก็ไม่พบ เห็นจะมาแต่คำ นัยนี้ เป็นพวกคำคู่หรือว่าคำซ้อน ชนิด ทรพยัสสิน รูปร้าง แต่ข้าพระพุทธเจ้า มักเขียนว่า ไนตา หุ เพราะเขียนง่ายกว่า นัยนี้

ยานัตถุ นัตถยา คำว่า นัตถ มีในภาษาไทยหุหลายความหมาย แต่ก็พลาดที่ค้นหาคำไทยของถิ่นต่าง ๆ ไม่พบ คิดด้วยเกล้า ๆ ว่า นัตถุ ซึ่งแปล

จำจุมุก นำเอามาใช้เรียกชื่อยาสำหรับจุมุก ส่วนจุมุกใช้แค่คำสันสกฤตว่า
นาสิก แต่คำเดียว คำ นิดๆ ไม่ได้ใช้เป็นสำนวนว่าจุมุก ก็คงเขาคำว่า นิดๆ
นั้นมาใช้เป็นคำกริยาให้หมายความถึงอาการที่ใช้นั้น แต่แปลงรูปเขียนของ
คำให้ผิดกันเสีย ถ้าจะแปลแยกกันตามคำก็เป็น จุมุกยา ไม่ได้ความอะไร จะเป็น
พจนานุกรมว่า ไทรเดซ ไทรสัพท นำไปใช้ในคำพูด เป็นคำกริยาก็มี เช่นไป ไทรเลข
โคโร ไทรสัพท มาย่อเป็น ไคร เซา โท มา ก็เคยมี เป็นเรื่องไม่ได้คำนึงคำแปล
เรื่องคำคู่คำซ้อน เหลือ ในคำว่า ช่วย หน่วง ในคำว่า หนัก ทด ใน

คำว่า ลอง เป็นคำต่างความกันดังที่ควรคิด ดูไม่น่าจะเป็นคำคู่ได้ ข้าพระพุทธเจ้า
ค้นดูในไทยใหญ่ เหลือ แปลไว้ว่า เกินเลย ฟุ่มเฟือย จะเป็นในทางดีหรือทาง
ชั่วก็ได้ ดังว่า หน่วง ว่าอาศัยสิ่งอื่นเกาะเกี่ยว ย้อย หย้อย ส่วน ทด หาไม่พบ
คิดด้วยเกล้า ๆ ว่าจะเป็นคำเดียวกับ แทน เพราะ ทด แปลงเป็นแม่ กน จำพวก
แจก แจง ตัด กั้น รวบ รวม ก็เป็น ทน ทั้น แทน เมื่อพิจารณาตามคำแปล ช่วย
เหลือ เห็นจะเป็นการช่วยที่สอดเข้าไปช่วยในเรื่องที่ไม่ต้องช่วยก็ได้ เป็นช่วย
อย่างเกิน ๆ เลย ๆ ส่วน หนักหน่วง จะเป็นหนักเกินปรกติถึงกับห้อยหย้อยลงมา

ในเรื่อง คำคู่ ข้าพระพุทธเจ้าพบหนึ่งต่อมั้งว่าด้วยภาษาจีน ว่าภาษา
จีน ชอบใช้คำที่ความหมายตรงกันข้าม เอามารวมกันเป็นคำเดียว แล้วให้
ตัวอย่างไว้มากมาย คำเหล่านี้มาพ้องกับของไทยแทบทั้งหมด เช่น ฆ่าเมีย
เป็นตาย ตีหัว ฆ่าเร็ว หนักเบา เป็นต้น

เรื่องไม่ได้คู่ ตรงที่ว่าแบบ เหน ถ้าได้ไม่ได้คู่ก็จะต้องทำให้เป็น เปะ เตะ
เดียวกัน ข้าพระพุทธเจ้าเห็นถูกต้องเป็นที่สุด เมื่อแยกให้เห็นเช่นนั้น ทำให้เห็นชัด
ว่า เป็น เหน และคำอื่น ๆ ที่ได้ไม่ได้คู่ เป็นเรื่องได้กันพราเพราะโดยไม่นึกถึง
เหตุผล การได้ไม่ได้คู่หรือประวิตรรชนกันทุกคำ โดยไม่นึกถึงที่ควนและไมควน

ในตำราอิทธิศาสตร์ เรียกว่า Analogical levelling คือจับเอาคำหนึ่งเป็นแนว
เทียบ แล้วดากเอาคำอื่นเข้าแนวเทียบไปหมด ข้าพระพุทธเจ้าเห็นพ้องใน
กระแสพระดำริ ว่าบัญญัติชนก็เป็นไปด้วยความจำเป็นไปบังคับ ครั้นมาในคราว
ปรับปรุงการเขียนอย่างใหม่ ข้าพระพุทธเจ้าเสนอให้ใช้ไม้ไค้คู่ และ วิศรชนัน
คือเมื่อจำเป็น เมื่อไม่จำเป็นก็ไม่ใช้ ใครจะอ่านอย่างไรก็ตามใจ ใครคงอ่าน
ไม่ผิด พระสารประเสริฐ เสนอให้ใช้ทุกคำไป ส่วนพระองค์วรรณฯ ซึ่งเสนอ
ให้ใช้บ้างไม่ใช้บ้าง ในที่สุดก็เป็นไปตามคำเสนอของพระองค์วรรณฯ เรื่องการ
ใช้ไม้ไค้คู่และวิศรชนัน จึงเป็นเรื่องที่ต้องเบ็ดตัวในพจนานุกรมใหม่กันอยู่ทั่วไป

การออกเสียงอ่าน ก็เคร่งตามตัวหนังสือ ก็เป็นอ่านผิดเพียงตั้งคำ พิเศษ
ควนอนอ่านเป็น พิเศษ ถูก อ่านเป็น พิเศษ ผิดแน่ ผู้สอนไม่เจตยวณถึง เสียง
ต่างเสียงเมื่อหยุดตามตำแหน่งก็เป็นเสียงหนึ่ง เมื่อไปติดต่อเข้ากับเสียงอื่น เสียงจะ
ถูกกดมกลั่นกันให้กลายเสียงไปกว่าที่หยุดตามตำแหน่ง เสียงสระยาวอาจเป็นสั้น
ก็ได้ เช่น ภรรยา อาจารย์ สุรย ในสันสกฤต เป็น ภรียา อาจารย์ สุรีย ในบาลี
ภาสาบาสีออกเสียงกล้าอย่างสันสกฤตไม่ได้ เช่น รย ว่ากต่างกันไม่ได้ ก็เติม อี
แซกเข้าไปเป็น สวรภักดี รย ก็เป็น รีย (R [I] YA) เมื่อเกิดมีเสียง อี เพิ่ม
เข้ามา ก่าตั้งของเสียง สระอา และอุที่มาข้างหน้าก็เสียงก่าตั้งไปครึ่งหนึ่ง เพราะ
ถูกไปทำหน้าที่ออกเสียง อี เสียง อา และ อุ ก็หดสั้นเข้ากลายเป็นอะและ อุ ไป

ควนมึควนแล้วแต่จะโยรคเกล้า ๆ

ข้าพระพุทธเจ้า E.S. @ ๒๖/๖/๕๐๖

กรมศิลปากร

๓๔ กันยายน ๒๔๗๕

ขอประทานกราบทูล ชงชายไต้ฝ่าพระบาท

เมื่อข้าพระพุทธเจ้ามาหยุดกรมศิลปากรได้ใหม่ๆ พระท้าวภินมมีคมาเยี่ยม
ข้าพระพุทธเจ้าจึงชักชวนพระท้าวฯ ให้มาช่วยทำตำราช่างเขียนไทย พระท้าวฯ
ก็ยินดีและได้มาทำงานหยุดกับข้าพระพุทธเจ้าแล้ว ความประสงค์ของข้าพระพุทธ
เจ้า คือต้องการจะฟื้นฟูวิชาช่างศิลป์ของไทยให้เขากันได้กับศิลปของต่างประเทศ
คิดด้วยเกล้าฯ ว่าวิชาสถาปัตยกรรมกันหยุดในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเป็นไป
ในศิลปของต่างประเทศ ถ้าให้หยุดสถาปัตยกรรมมหาวิทยาลัยได้มีความรู้ในศิลปของ
ไทยบ้าง ก็จะทำให้ศิลปของไทยขยายตัว ถึงหากจะต้องกตหายไป ก็กตหายไป
ในทางคิดกตขยายตัวตามยุคสมัย ไม่ใช่กตหายไปในทางเสื่อม ข้าพระพุทธเจ้า
กำลังเจรจากับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในเรื่องนี้ เป็นที่เข้าใจกันแล้ว ก็จะต้อง
ปลดปลงวิชาศิลปของไทยจนเข้าถึงชั้นที่ฝรั่งเรียกว่า Academy จึงจะมีรากฐาน
ได้มั่นคงและขยายตัวออกไปได้ ในเรื่องศิลปของไทยผิดกับของต่างประเทศที่
หาตำราไม่ได้ แต่มักจะปิดบังกัน ถ้าจะบอกก็มักบอกไม่หมด กระทำให้ผู้หยาก
รู้หยากเห็นเกิดเบื่อนหน้า ผู้ที่เรียนรูก็เป็นอย่างตามครู ไม่รู้จักแก้ไขขยายวิชา
ของตนให้ก้าวหน้า เพราะจะถือว่าเป็นการสู้ครูไป ถ้าจะซักไซ้ได้เดียงว่าทำไม
จะต้องทำเช่นนั้น หย่างนี้ ก็มักตอบไม่ได้ นอกจากว่าเรียนมาหย่างนั้น เป็นอันว่า
ช่างศิลปของไทยหยุดหยุดเพียงคนช่างฝีมือ จะหาช่างผู้ขยายมันได้น้อยเต็มที่
อาชพทางด้านนี้จึงกตกลายเป็นอาชพ เอาตัวไม่รอด เพราะขาดความรู้เรื่องขยาย
นั่นเอง

เวदानข้าพระพุทธเจ้าขอให้พระท้าวฯ ถัดตั้งทำตำราช่างเขียนหยุด เพียง
แต่พระท้าวฯ เริ่มเขียนจนไม่กมากน้อย ก็ยังทำให้ข้าพระพุทธเจ้าได้ความรู้และ

คำหนักปลายเนิน คลองเตย

วันที่ ๓๖ กันยายน ๒๔๘๕

นายยง อุนมานราชชน เสฐียรโกเศศ

หนังสือจดวันที่ ๓๕ ไ้ครบแล้ว

ที่ซองพระเทวาทิมมิต ให้มาเขียนแบบหน้าตัว จะว่าแบบสถาปัตยกรรมของเราแต่ก่อนมอตกกริ แล้ว (โทษเอา) ว่าพม่าเอาเสียหมดก็ได้ อันคำรายนคองมีคนอยากกรูจึงจะมีคนทำ ถ้าไม่มีคนอยากกรูไม่มีคนทำ ที่ว่าห้องวิชาหนักถูกครึ่งผิดครึ่ง ออกจะเป็นธรรมดาที่จะต้องดูหน้าคนมาถาม ถ้าเห็นว่าจะรูเอาไปย้ายกตองบด ถ้าอยากกรูเพื่อเรียนจริงกไม่บด ทบอกไม่คดออกก็เพราะหนักไม่ออก ที่ห้องจะให้หนักเรียนแก่แบบไทยไปให้สัมพันธ์นั้น จะเป็นไปได้กแต่ผู้มปัญญาคิด ซึ่งจะมีน้อยคือ ถ้าไม่รูคคกตกเปนพวกหุดูกรู ซึ่งจะมีมาก

คามที่ท่านว่า แมก้าตงพระเทวาเขียนคำรอาชุกทำให้ท่านรูชหนักมาก นั้น นั้นเพราะท่านอยากจะเรียน คำว่าเจตียก็หมายความว่าน่าใจไป คำว่าชาตุก็หมายความว่าประจุชาตุ อาจจะเป็นตั้งเดี่ยวกหนักได้ หรือไม่ไซกได้ อะไรหมดก็จะต้องคิดคองเคา ความเคาก้อาจผิดได้ถูกได้ ท่านพูดถึงชคถ่ายถูกรวง แล้วพระเทวาว่าทราบจากฉนว่าระย้าฉกรนนั้น ฉนดมแต่ว่าไซอะไร จะอย่างไรก็เป็นเรื่องคิตเคา ซึ่งถ่าวงมาแต่ว่าอาจผิดได้ถูกได้ พระเทวานั้นถ้าทำอะไรส่งสัยกปรกษานฉนเนอง ๆ มีนทานเรื่องหนึ่งจะเต้าให้ท่านฟัง แกเขียนรูปคุณหญิงไม้ จะทำอนุดาวรียทไ้โคราช แต่พอแกแกม้วนแบบออกให้ดู ฉนก็ตาม

คำเดียวว่า คุณหญิงโม้นะ น่าตายังหรือ แกกหัวเราะแฉะด้วยมือไหว้ ม้วน
แบบกตบไม่ตอบว่าอะไร

บัวฉลา นั้นเดี๋ยวนี้ไม่มีใครเรียกกันแล้ว เรียก บัวคว่ำ แทน คำ ฉลา
ฉันก็ได้ทราบจากกรมหลวงสรพงศ์ฯ ว่าทางอบตเขาเรียกทางดาดกันว่า ฉลา
แล้วหลานหญิงเขาอ่านการสร้างพระประทมเจดีย์เขาก็ถามด้วย จึงได้ทราบว่า
เขาเรียกกันแฉะแปดออก บัวแฉะ นั้น แฉะ แปลว่าตาหรือกระบี่ คือบัวตาม
กระบี่ ตกจำเป็นบัวยาว ๆ อะไรที่เป็นบัวยาว ๆ ก็เรียก บัวแฉะ ทั้งนั้น เหม
แปลว่า ทอง แท้จริงก็มาแต่ หิม เมื่อจับแสงพระอาทิตย์เขาก็เห็นเป็นทอง
ฉันยังคิดไม่เห็น ว่าทำไมจึงมาอยู่ตรงที่ข้างเขาเรียกกัน ปล้องโชน นั้นคือทำ
เรือ เต็มเปรม (ช้อนนั้น) แฉะก็มักจะทำร่วมแต่พอเป็นที่ เปนปล้อง ๆ
คล้ายปล้อง (เดี๋ยวนี้จะเป็นปล้องหรือไม่ก็ไม่ทราบ ไม่ได้ดูใกล้)

ปราสาท มาแต่เรือนั้น ไม่จำเป็นต้องเป็นยอดแหลม จะเป็นหงส์คาครัด
ก็ได้ ยอดแหลมนั้นมีคำต่างหากว่า กุฎาคาร ปรางค์ ก็เป็นปราสาทเหมือนกัน
กลีบขนุน นั้นคือ นาคขัณฑ์บรรพแกลง แต่ทำทรงให้ก่งออก เพราะทรงปรางค์
เอียงก่ง ที่ทำทรงก่งก็เพราะจะให้ถือได้ไม่พัง เขมรเขาก็คิดก่อน เขาอย่างเทว
สถานอินเดีย แล้วเราจำเอามาอีกต่อหนึ่ง นี่ก็เป็นเค้า แต่ตามี่ทางไป ส่วน
กลีบขนุนนั้นเป็น นาคขัณฑ์บรรพแกลง แน่ เห็นได้จากปรางค์เก่า

คำ อุนสาวรีย์ นั้นเดาผิดเป็นแน่

พระตติเจียนซึ่งว่าอยู่ที่บ้านหลังโฮเตดโทรกเดโรนั้น ก็ถูกต้องตามพระ
ฉนิยที่ว่า หิมมิย์ ซึ่งแปลว่า เรือน

พรอ

ตำหนักปลายเนิน คลองเตย

วันที่ ๑๗ กันยายน ๒๔๗๕

นายยง อุนมานราชอน

เขียนหนังสือมาให้เมื่อก่อนนั้นมีความน้อยไป จึงเขียนต่อมาให้อีก

คำทว่า ช่างผมอด นนเม็ด ที่แท้เป็นความคิดดี ความคิดนำมือไป ช่าง
ที่คนพต้องได้เห็นมาก จึงจะเป็นช่างดีได้ ด้วยมีความรู้ง่วงออกไป แต่ถ้า
มีตำราดูกรูได้เท่ากัน ไม่ต้องดูกับสิ่งที่ทำไว้จริง

การคิดทำตำรา นั้น คิดกันมาหลายคนนักแล้ว พระพรหมพิงครก็ได้
เขียนบุษบก แล้วเขียนชื่อที่อื่นต่าง ๆ บอกไว้ แต่จะเป็นใครให้ทำนั้นจำไม่ได้
ถ้าท่านจะรวบรวมตำราก็ควรเรียกเขาเข้ามาแบบนั้นมารวบรวมไว้ด้วย

ตามที่ท่านว่า เหม บากเป็นกตบขนุนนุก แต่ฉันเข้าใจว่าช่างทำผิด
ด้วยหลงเอายอดปรางค์มาปน ได้เคยเห็น เหม มาแห่งหนึ่ง เขาบากเป็นเกสร
แหดมนั้นไป ดูก็เข้าใจได้ว่าเขาต้องการจะทำเป็นดอกบัวนั้นเอง กตบขน
กับกตบขนุนนุกเป็นลักษณะอย่างเดียวกัน ต่างกันแต่ที่ปลายแหดมนกับปลายบ้าน
จึงทำให้ช่างหลง และที่ยกทำ เหม เป็นอย่างอื่นไป ก็เพราะเป็นของที่รองยอด
บัวกลุม่อนบากเป็นกตบขนุนนุกไว้มากแล้ว และ เหม นั้นจะเอากได้ไม่เอากได้ ถ้า
เราจะให้ดูยอดยาวจึงเอา ถ้าเราจะให้ดูยอดสั้นก็ไม่เอา เช่น โกลสรู้อย่าง
ต่าง ๆ เป็นต้น

มณฑป กับ บุษบก นั้นเป็นอย่างเดียวกัน ต่างแต่ขนาดเป็นใหญ่กับเล็ก
แถมปราสาทเขาดูด้วย ถ้ามีมุขก็เรียกปราสาท จะเห็นได้จากหลังคาปราสาทว่า
เป็นเรือนชั้น ถ้าดูปราสาทพม่าแล้วจะเห็นได้ เพราะเขาใช้ชั้นสูงมีบันไดด้วย

ของเราชั้นนี้ลงมาจนทำให้หายไป บรรพแกลง ก็คือชุนหน้าตางนั้นเอง ดู
ปราสาทพม่าแล้วจะเข้าใจได้ ว่าปราสาทเครื่องไม้ไม้แต่ตั้งบนยอด รอนทำให้
เห็นได้ว่า ปราสาทก็คอปราสาทนั่นเอง แต่ที่แก้ให้เป็นรูปกึ่งก็เพราะจะก่อผนัง
บนยอดอย่างปราสาทเครื่องไม้ไม่ได้ ที่ทำรูปกึ่งก็เอาอย่างเขามา มีเมืองจีน
และอินเดียเป็นต้น การทำปราสาทเครื่องไม้ของเรา เรียกยอดว่า แป-ตรง
เรียกเส้าว่า ค-ม่อ ที่เรียกคิ่งนั้นก็เป็นเรียกตามรูปตามการทกระทำ เช่นที่
เรียกว่าแปตรงก็เพราะทำยอดไม้ ถ้าทำแต่เหลี่ยมก็ไม่ต้องเป็นแปตรง แต่ที่
เรียกเส้าว่า คม่อ ก็เพราะตัดเส้าให้สั้นลง

ฉันเคยคิดถึงชื่ออะไรต่าง ๆ ที่เก่า ๆ มาคราวหนึ่งแล้วถึงจุดได้ เป็นคิ่งว่า
จรัทก คืออะไร นกยูง คืออะไร ก็คิดจะดอบหนึ่งด้อเก่า ๆ แต่แล้วก็คิดว่าเก่า
ก็จำเก่ามาเขียนอีกค้อหนึ่ง ด้วยไม่รู้ว่าอะไรเหมือนกัน เที่ยงบไม่ได้ดอบ

พร

ตำหนักปลายเนิน คลองเตย

วันที่ ๒๕ กันยายน ๒๔๗๕

นายยง อุนมานราชชน

หนังสือถึงวันที่ ๕ สิงหาคม ต้องฉบับได้รับแล้ว ชอบใจมาก

เรื่อง ทมาคำ นั้นดีมาก แต่ฉันไม่ได้ทราบเลย กรมหลวงประจักษ์

ก็ไม่ได้คร่ำครวญให้ฟัง

ท่านแยกแยะคำ หัวเราะ ไปเป็นหลายอย่างนั้นดีมาก ทนได้รุกรากแก้ว
ของคำนั้น อ่านกับเขียนต่างคำก็ผิดกันไปมาก จะเป็นด้วยอะไรก็เห็นจะได้
หลายอย่าง คำ ร้องแรกแตกกเซอ กัดเต็มจะมีแต่ ร้องแรก แตกกเซอ จะ
เต็มเขาทหลังด้วยกตอนพาไป คำที่คือเพราะกตอนพาไปนั้นดีมาก

คำ วิ ก็กตอจะมาจาก ตรี แต่หมายความว่าเป็นอย่างอื่นไป

ขอ กตอภาษาเขมรจะเข้ามาปน แต่ก็ไม่น่า เห็นจะต้องพิจารณาเป็น
คำ ๆ ไป ฉะนั้นพิจารณา คำ ขัน บรร ขัญ มาที่หนึ่งแล้ว ว่าเขมรเขาเขียน
อย่างไร ก็ชอบได้ว่า บรร นั้นเป็นไทย ใช้แทน ประ เช่น ประจบ—บรรจบ
หรือ ประจง—บรรจง เป็นต้น ส่วนที่ตั้งสยในการที่ว่าควรจะเขียน ขัญ หรือ
ไม้นั้นก็มืด เช่น คำ ขังคับ เป็นต้น นั้นก็เห็นได้ว่าเปลี่ยนเพราะตัวหลัง แม้
ตามแนวเดียวกัน บัลล ก็ควรสังเกต แต่ชอบส่วนใดก็ตามว่าทางเขมรไม่มี
ตกลงเป็นภาษาไทย

แปล สนิทนาม นั้น ขอให้ท่านวินิจฉัย จะเข้าทางธรรมะก็ไม่ขัดข้อง ขอ
แต่อย่าให้เป็นแปล ยึด เขาทหลังด้วยไม่รู้อความหมายเดิมก็แล้วกัน

พราหมณ์ศาสตร์ ว่าอยู่บ้านแถวโบสถ์พราหมณ์ ฉันก็ไม่เคยไปหา บอก
เขาแม่ว่าอยู่ตรงไหนไม่ได้ แต่ถ้าท่านจะไปหาเพื่อตามก็คงหาพบ

ไม้เอก นั้นชอบกต ทางเขมรถ้าจัดลงไประหว่างตากข้างแฉับแปลว่า
ให้อ่านสั้น เพราะไม้คดเขาไม่มี ต้องใช้ตากข้างทงนั้น แต่ถ้าไม้เอกหลัง
ตากข้าง ก็ให้อ่านเป็นเสียงสั้นคดไม้คด แต่เห็นจะเป็นของใหม่ ส่วนทางไทย
บ้าง ๆ ถ้าอักษรตัวโตมีไม้เอกข้างบนก็อ่านเป็นเหมือนมีประหลัง

คำที่ชาติโตมีไม้ของท่าน ทำให้ฉันได้คิดขึ้น เพราะไม่เคยคิดมาเคย
นึกถึงภาษาเรา เอาแต่คนในตระกูลถัดถัดกันเต็มทีแล้ว เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย พ่อ
แม่ ลุง ป้า นั่นดูจะเป็นหมายเอาดั่งค ที่เราเขียน อาว แต่ทศ ว ดง ทิน ทมาค
หนักให้เป็น อา เหมือนพูด ทำให้สงสัยจึงได้ไต่สวน ก็ได้ความจ๋ามทั้ง อา และ
อ่าว จำหน่ายไปว่า อา เป็นผู้หญิง และ อ่าว เป็นผู้ชาย ก็ไปทางแฉับตงตั้งค
เหมือนกัน แต่คำ น้ำ ไม้ไต่สอบ ไม่เป็นทางแฉับตงตั้งคอย่างพวกเดียวกัน แต่
ถ้ามีคำอื่นนอกเป็นแฉับตงตั้งคก็จะไม่ประหลาดเลย ส่วน ทวด (ซึ่งเรียกกันว่า
ชวด) อันอยู่ในสายตระกูลเหมือนกัน แต่ไม่แบ่งให้รู้ว่าเป็นหญิงหรือชาย
และเป็นทวดทางฝ่ายใด จนกรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์ทรงผูกเป็นปัญหาถาม ว่า
ทวดมักคน ตกกันให้เป็นรนาวไป เพราะไม่มีใครเคยได้คิด ทังคำว่า พันของ
ก็ยุ่งเหยิง ทศตามตามกันออกมากเรียกว่า พันของ ลูกของลุงบ้าน่าอาทเรียกว่า
พันของ ดังทกแถมคำเข่าว่า ลูกพี่ ลูกน้อง แต่คิดว่าเป็นคำเต็มใหม่ เพราะ
ยุ่งหนักเขาไม่รู้ว่าใครเป็นใคร ยิงที่เราขอยืมคำมคธมาใช้ซึ่งเรียกว่า ญาติ นั้น
ภาษาเราก้เรียกว่า พันของ หมดคกันเท่านั้น ส่วนที่ตาตงไปอีกชั้นหนึ่งเรียกว่า
เหลน แต่เห็นจะไม่ถูก เพราะทงตั้งไม่มีเขียน ถ้าทงตั้งแฉับจะเป้นคำตง
ไปกชนกเรียกว่า หลาน ทงน

คำให้พร อ่านหนังสือเก่า ๆ ก็มีผู้ขอพร จึงมีคนให้พร พรที่ให้ดูเป็น
ง่าย ๆ ไม่ใช่ให้ในสิ่งซึ่งให้ไม่ได้อย่างทุกวันนี้ เป็นแน่ในความที่หมายนั้น
เดินไป

ท่านก็นึกเอามาได้ว่าคำ สรวง แปลว่าฝน ดิเค็มที่ ฉันทกเขาใจผิดคิดว่า
สรวง เป็น สรรค คือ สวรรค แต่กรนไต่ย่นท่านแปลก็เห็นด้วย แม่นสรวง
ก็แปลว่า ฝน คือ เทวดา คนเราถอยเป็นทง god ก็คือ ทงนกด้มด้วยคาถา
ที่ว่า พุ่ เว สรรณ ยันตี บัพพตานี วนานิ จ ก็คือถอยเข้าว่าเป็นสรณะ
ขอนกส้มด้วยคำซึ่งท่านว่า พรานบนเจ้าป่าให้ได้ดีกว่า การถอยนพจนเคย
ค้ว แม้จะถอยอะไรที่ไม่ใช่ก็เหยียดเป็นผี จนเห็นได้หมดคอนม้หนึ่งถวย
พระชนครี นนอะไร ไม่ใช่เหยียดพระพุทธรูปเป็นผีดอกหรือ ไปอยู่ที่ดวงวิดิศ
นอนฟังที่บ้านดคอนเขาดีโตน ถ้าคัญว่าเขาซ่มดคอนชาตรี แต่ถามคนที่อยู่
ใกล้เคียงก็หาใช่ไม่ เป็นว่าเคยงนมการบนบานอะไร ก็ไปมิดคอนแก้ดบน
ที่บ้านดคอน พวกบ้านดคอนจัดเครื่องแก้ดบนไวให้เสร็จ พร้อมทั้งมิดคอนด้วย
คิมาก ที่แรกนกว่าคนทุกจนน เกิดอนคตายไปจากการถอยดด้วยกันหมด แต่
หาเป็นเช่นนั้นไม่ การเกิดอนคตายนั้นก็เป็นอยู่ดงมหนึ่ง แต่การที่ยงคงถอยกัน
อยู่คงมอกดงมหนึ่ง เว้นแต่การเปดยงเดินเป็นอีกอย่างหนึ่งไปเท่านั้น

ตามที่ฉันทจะทรงพระกรุณาในเรื่องที่ท่านเห็นว่าคองฮาศัยของเก่านั้น ฉันท
รู้งักไปอย่างหนึ่งว่า คนส่มยไหนถอยกันว่าอย่างไร เป็นดักก็ตามไปนั้นแหละเป็น
ถูก ไม่ใช่จะดำเร้งดด้วยความคิด การกระทำกชดของทีเคยง เช่นฉัตรพระโกษรู
พระบรมฮู ของเก่าทำไ้เป็นฉัตรตายแหวง (คือตายชวดดวดคิตไ้ปตา) แล้ว
ถ้าบผ้าขาว จะทำพระโกษรูพระบรมฮูพระบาทส่มเค็จพระจุตจอมเกล้าเจ้า
อยู่หัว เช่นนั้นบ้าง แต่ทำไม่ได้เพราะไม่มีช่างตายแหวง ด้อยไม่มีใครเขาต้องการ

กันมานานแล้ว จนช่างไม่มี ต้องยกทำไปอย่างอื่น ที่คนเขาถือกันไม่ว่าจะ
ว่าดี เปนเดอยประโปร่ง ในประเทศที่เขาเห็นว่าต้องอาศัยตั้งที่เก่า ๆ ก็คือ
เขาจะบำรุงให้บ้านเมืองของเขาเก่า แต่อาจจะทำได้เปนมคนๆ คือคนทรักษาการ
เมืองอยู่ ช่างตายแทงก็ไม่ใช่จะหมดโตกลับไปทีเดียว เมืองที่เขาขยับบดออกการช่าง
เช่นหนอยกม อาจหามาได้ แต่จะต้องหาเอาเขาเปนครู อันเปนประโยชน์พยายาม
มาก ต้องเปนมคนที่บำรุงการเมืองอยู่จึงทำได้ ถ้าเปนมคนฉาบฉวยเข้าไปทำชั่ว
คราว ก็ทำไปเช่นนั้นไม่ได้ การแต่งเพลงแต่ก่อนนั้นก็แต่งใหม่ไม่ได้ ต้องอาศัย
เพลงเก่า เพราะคนเขาถือกันว่าอย่างนั้นเปนต์ เดียวกับตรงกันข้าม ถือว่า
เพลงแต่งใหม่เปนต์ก็แต่งเพลงใหม่กันไป ในต้อยค่าก็ถือเอาอะไรเปนหลักฐาน
ไม่ได้ คำ กลป แปลว่า แก้วมากก็ได้

นัยนี้ตา ฉันทคิดว่าถ้าเปนภาษาไทยก็หมายความว่า เปนใจ (ลูก) ตา
คำ ตา เปด่า ๆ ก็นี้ ไม่ต้อง ใจตา หรือ นัยนี้ตา และเขาคำนี้ เปนนัยนี้ดู นั้น
จะอย่างไรก็ถือคริ แต่อย่างไรก็ดี การคิดเตานั้นอาจถูกได้ผิดได้ไม่แน่นอน

ที่ฉันทเขียนว่า คำคู่ นั้นผิดไป ที่จริงควรจะเขียนว่า คำต่อ หรืออะไร
เทือกกัน แต่การคงขอคำ ฉันทจะไว้ให้ท่านคิด คำ เหลือ เราทุกคนหมายกัน
ว่าเกิน ช่วยเหลือ ก็คือช่วยเกิน เปนของไรไม่ได้ไม่ควรคือ คำว่า หน่วง
ก็หมายความว่าช้าไว้ เอาต่อเข้ากับคำ หน่วง ก็ทำให้คำที่ว่าหน่วงนั้นตายไป คำ
ว่า ทด ฉันทนึกเขาทดหน้าซึ่งแปลว่ากัน ก็การตองจะมีประโยชน์อะไร ตาม
ที่ฉันทพูดนั้นเปนแต่ควอย่าง อันที่จริงคำก่อนนั้นมาก อะไรก็ไม่เจ็บเท่ากับ
ชมเชย เชย คำนั้น ไร ในที่ตองจางดีด้วย เช่น เชยแก้มแนมเนื้ออรไท เปนต้น

การทำอะไรด้วยคนหมู่มากนั้น เปนธรรมเนียมฝรั่งเขาเอามาใช้ ของเขา
ก็ดี เพราะอาศัยยัดเอาความเหวมมากคนเปนนัยนี้ ทางเราจะทำอะไรก็มักทำด้วย

คนคนเดียว ที่จริงการทำอะไรด้วยคนหมู่มากนั้นเริ่มทำมานานแล้ว แต่จะ
ไม่เหมือนกับทางของเราที่หลังกลม

นักถ่วงหนั่งล้อของเราดูนักเห็นชน ต่างที่เขียนกับอ่านก็ตงกัน ต่างก็กไม่
ตงกัน จะคืองพูดถึงคณเค้า เช่นคัวเปด้าเราอ่านว่า พอ อย่างบงกาดกได้ อ่าน
พ อย่างบาดกได้ เช่นค้ำ พยาบาล เปนคั้น แล้วจะประหตงเปน พะ อย่าง
ตงตกฤตกได้ เช่น พะพวกพลขันธ์ เปนคั้น แต่ขอให้ตงเกตว่าเขียนอย่างประ
หตงกับไม่ประหตงนนั้น ถ้าเปนอักษรค้ำแล้ว คัวเปด้ากับมีประหตงตงกมตกกัน
มาก จะเปนคัวประหตงนักรม้ง จึงพาให้อ่าน พิ ตงไป

การเขียน รอ หันก็อยากจะหาว่าเขียนหตง แต่ก่อนนักเขียน มรรคา และ
ธรรมา กั้น เปนเขียนอย่างตงตกฤต คนก็อ่าน มอ—ร—คา และ ทอ—ร—มา ครั้น
มาเขียนเปน มรรคา และ ธรรมา—คนก็อ่านเปน มัรรคา และ ทันมา—การเขียน
รอ หันนหตงมาจากนตงค้ำ สรเสริญ ก็เขียนว่า สรรเสริญ แต่จะมีใครอ่านตาม
หรือไมกไมทราบ แต่พูดถันว่า สรเสลิน หรือ สังกเสลิน นนมแน่ แต่ไม่เปนไร
อาจจะนินได้หรือไมได้กไมทราบ ถ้าไมได้กเปนเขียนอย่างหนึ่งอ่านอย่างหนึ่งไป
เหมือนหนึ่งเขียนว่า ภรรยา แต่อ่านเปน ภันรยา ไป อะไรกไมเก่งเท่า ครรรก
แต่อ่านว่า ครัน อันการตบปลัดบนั้นไมมีตตุด เช่น จักรพรรดิ กับ จักรวรรดิ
กอ่านไม่เหมือนกัน ศักตถเทากัน

ไมได้คู้ นนเคยมเรื่องมาคหนึ่งแล้ว ซึ่งควรจะบอกท่านให้รูเรื่องใจตง
คือตมเตจพระพุทท ไชษาจารย์ท่านถามความเห็นถัน ว่าค้ำใดควรจะเขียนไมได้คู้
และค้ำใดไมควรจะเขียน ทงนเพราะท่านเห็นเขียนบ้างไม่เขียนบ้างยงเคมที่ ถันก
คอบท่านอย่างพุง ว่าค้ำใดที่มีไซทงตงอย่าง เช่น เอ็น กับ เอน เปนคั้น เอ็น

จึงควรได้ไม้ไค้คู่ ถ้ามีแต่คำเดียวเช่น เห็น ด่อน เหน ไม่มี ก็ไม่ต้องได้ ๘ เอ๊ย
ท่านเห็นชอบด้วย

พบคำ หงษ์ วิหารษ์ ในภาษาเขมร คิดว่าคำ หงษ์ ของเราคงเหมือน
กับที่เขมรใช้ว่า ญี่ นั้น

อันหนังสือพิมพ์ทางข้างไทย พบ ร = ล ล = ร บ่อยๆ แสดงว่าไม่รู้
ร ล แน่ มีมาก

นึกถึงอักษรด้ามหมึกเห็นชั้น อักษรคำ ๒๔ ตัว (ไม่นับทลอนเอา
ขอหยัก คอหยัก ออก) ก็ไม่เต็มอกัน ที่เป็นคู่อักษรสูงนั้น ๘ ตัว ที่เขาได้เขียน
ภาษาบาลีแต่ดั้งดั้งกฤต กับเขียนภาษาไทยอย่างอุทริ ๘ ตัว เขียนเอา ห นำ
ให้เป็นอักษรกต่างอีก ๘ ตัว จึงรวมเป็น ๒๔ อักษรสูงนั้นอย่างหางโค อักษร
ต่ำนั้นอย่างงาญชร เขาก็เป็นนั้นอย่างอักษรกต่างเต็มตัว ที่อักษรต่ำถูก
เอกแต่ละอักษรสูงถูกโทก็เพนกดบดบหายกันไป จะตกใจในทีนี้ด้วยว่า อักษรสูง
กต่าง คำ ต่างตัวก็ไม่ต้องการผัน ยังแต่ไม่เห็นเหตุอยู่แต่จ้ออักษรต่ำที่เขา ห
เขานำให้เป็นอักษรกต่างนั้น ทำไมไม่จัดให้เป็นอักษรกต่างเดี่ยวทีเดียว การ
แบ่งอักษรเป็นด้ามหมึกนั้น ฉันไม่รู้ว่าของพวกโรเขามันบ้าง รู้แต่ว่าไม่มี ที่เรา
มักคงเป็นด้วยเห็นควธาอันมาก

พรอ

คำหนักปลายเนิน คลองเตย

วันที่ ๒๗ กันยายน ๒๔๗๕

นายยง ส. อนุมานราชชน

ได้เห็นคำบังคับให้อ่านว่า บัษยาย นี้เป็นต้นนับต้นคำของฉัน ที่สงสัยว่าจะเขียน รอทันผิต เพราะคำนั้นรู้ว่าจะเป็น ประยาย หรือ ปยาย ผยาย ไปไม่ได้แน่ แท้จริงมาจากคำมคธว่า ปริยาย หรือ สังสกฤตว่า ปรยาย ถ้าจะอ่านเป็นไทยก็ต้องอ่านว่า ขอ-ริ-ยาย หรือ ข-ร-ยาย แต่อ่านกันว่า บัษ-ร-ยาย ถ้าเปรียบด้วยกรุนต์จ เด็กเขียนผิดก็จะต้องบอกให้รู้ว่าเขียน บรรยาย แต่อ่านว่า บัษรยาย นั้นผิด ไม่ใช่ครูเขียนเป็น บรรยาย แล้วสอนให้เด็กอ่านว่า บัษยาย ไปตามทีผิด

คำที่เป็นชื่อทางต่างประเทศเขี่ยดเอามาเป็นไทยเดี่ยดี เช่น หมอปอล์คเล หมอจัน เป็นต้น เมื่อไม่ชำนาญก็พบคนจีนชื่อว่า กุง ควรเขี่ยดเขาเป็น กุ้ง

คำร้อนเด็ก ซึ่งว่า สามวันลูกผี สี่วันลูกคน ลูกของใครเอาไปเมื่อความต่อว่าต่องแฉ่ด้ามวันจรงร้อน ไม่ใช่ร้อนเมื่อแรกคลอด การต้นนับต้นชอนักมีวิธีสมโภชด้ามวันแห่งพระเจ้าลูกเธอ แต่ก่อนนี้เด็กคงตายในด้ามวันก็เป็นพมผู้ที่จะรับเด็กตามคำร้อน ว่า ลูกของใครเอาไปเมื่อ นั้นจะต้องเป็นแม่ของเด็กหรือไม่เช่นนั้นจะต้องเป็นผู้ใหญ่ อันดำรงอยู่ในฐานที่เป็นมารดา ผู้ใหญ่ซึ่งดำรงอยู่ในฐานที่เป็นมารดาทำการช้อเด็กกันเมื่อแรกคลอดก็มี แม่ช้อโฉนจึงเป็นผีไปได้ ที่แท้ควรจะเป็นคน แต่การช้ออาจเป็นวิธีใหม่ไปก็ได้ นึกถึง

คำ แม่เชื้อ จะเป่นว่า แม่เชื้อ ไปได้หรือไม่ แต่ ช่าง เชื้อเมือง มีเชื้อ ก็เป่น
ช่าง เชื้อเมือง มีเชื้อ ไปได้

คำ มิ ถ้าไม่จำเป็นแล้วฉันไม่ใช่ เพราะเห็นชอบด้วยกับพระดำริที่
สมเด็จพระยาเทววงศ์ ว่าคนจะอ่านหนังสือไปก็ได้ เหตุฉนั้นจึงทรงเขียน
ไม่ ในที่ มิ ดูเหมือนแห่งที่จะต้องใช้ มิ ก็มี แค่มนอย

พรหม

กรมศิลปากร

วันที่ 28 ตุลาคม 2485

ขอประทานกราบทูล ชงชายใต้ฝ่าพระบาท

ข้าพระพุทธเจ้าได้รับตายพระหัตถ์ลงวันที่ 16, 18, 25 และวันที่ 27 กันยายน
รวม 4 ฉบับไว้แล้ว พระเดชพระคุณหาที่สดมภ์ได้

ที่ซึ่งพระเมตตาครัดประทานความรู้ต่าง ๆ ในเรื่องแบบสถาปัตยกรรม
ไทยนั้น ข้าพระพุทธเจ้าซาบซึ้งในพระอธิบาย กระทำให้ข้าพระพุทธเจ้าได้
ความคิดกว้างซนอีกเป็นอันมาก เวदानพระเทววง ได้เขียนแบบรูปตายกะหนด
และตายเครือไว้ได้มากแล้ว จะได้ถ่ายทอดแบบลงไว้ในสมุดไทยเก็บรักษไว้
การเขียนให้เขียนแบ่งส่วนตัดไว้ให้เห็นด้วย เพื่อได้รู้ว่ามีหงกเป็นอย่างไร กับ
ต้องมีตายแบบที่ผิดส่วนหรือมดงทบกพร่องเทียบไว้ให้เห็นด้วย ว่าตายที่ตและ
ตายที่เป็นชนรอนงตงมาผิดกันอย่างไร และดงขอผู้เขียนไว้ด้วย คิดด้วยเกล้าฯ ว่า
ถ้าจะทำให้ได้คงอดจะกินเวदानาน อาตมา ๆ กันไป ข้าพระพุทธเจ้าจึงตกลง

ให้มีการตีพิมพ์ตายเป็นเล่มหนึ่งต่อ พร้อมกับวิชาด้านอื่น ๆ ในกรมศิลปากรจน
ไว้เป็นตอน ๆ เพื่อให้ทันใจและเกิดสนใจในวิชาเหล่านี้ เวदानกาดังรวบรวม
เป็นเล่มที่หนึ่งอยู่

ความหมายของคำว่า *อาร์ต* หรือ *ศิลปะ* (ทางราชบัณฑิตยสถานกำหนด
ให้อ่านคำว่า *ศิลปะ* เมื่ออยู่โดด ๆ ว่า *ลิ* รูดักด้วยเกล้า ๆ ว่า *ตาง* ที่อ่านว่า *ลิ*
คนฟังอาจไม่รูดักว่า หมายถึง *ศิลปะ*) ตามหลักของกรีกว่า *ศิลปะ* หมายถึง
รูปตัดก รูปปั้น ถวณพนธ์ รูปวาด รูปเขียน การขับร้อง และการระคอง
เพลงเดงในสิ่งเหล่านี้ว่าเป็น *ดีดี* เมื่อผู้ใดเห็นความงาม ได้ฟังความไพเราะก็เกิด
ความศุคคตและซาบซังเราวางใจ ซึ่งในภาษาอังกฤษเรียกว่า *อีไมเซชัน* แปลกกัน
ว่าความรูดักดีเทอนใจ ตามความหมายนี้เกิดเป็นปัญหาว่า ผู้ใดเกิดความรูดัก
ดีเทอนใจนั้นคือใคร เพราะคนมีความคคความรูดักเป็นต่าง ๆ กัน ตามชาติชน
ตามวัย ตามยุคสมัย ตามท้องถิ่น และตามที่ได้รับการสั่งสอนอบรมมา ความงาม
และความไพเราะก็เช่นเดียวกัน เป็นเรื่องพูดยากทงนน ในความคิดของนักคิด
ฝรั่งว่า อะไรเป็นดีดี ก็แตกต่างกัน มีเรื่องโต้แย้งกันมาก แต่ที่ตรงความเห็นกัน
เป็นส่วนใหญ่ในเรื่อง ดีดี คืออะไร ว่า *ศิลปะ* เป็นเครื่องสื่อสารถึงความรูดักและ
ความคิดในรูปที่มคณต์มบคังาม (คณต์มบคังามในที่นี้ฝรั่งเรียกว่า *Aesthetic*
ซึ่งมีความหมายกว้างกว่าคำว่า *Beauty*) ถึงใดถ้าไม่ทำให้เกิดความรูดัก
และความคคให้เห็นเด่นชัดบ้าง ถึงนั้นก็ไม่เป็น *ศิลปะ* อันแท้จริง รูปเป็ดียที่ฝรั่ง
ถือว่าเป็นดีดี ผู้ดูอาจเกิดความคิดและความรูดัก แต่มักจะไปทางกาม
แต่ถ้าดูแล้วเกิดความซาบซังในความงามทำให้ใจสูง เกิดเป็นชมอนคังามก็เป็น
ดีดี ซึ่งข้าพระพุทธเจ้าก็เขายังไม่ถึงชนความคคนี้ คงเขาดังแต่ชนิดทคังาม

หย่างเดียว ซึ่งฝรั่งเรียกว่า Decorative art ส่วน Experessive art ซึ่งแสดง
ความรู้สึกสะท้อนใจนั้น คาไม่ถึง หูไม่ถึง

คำ จรทก และ มรียุ ข้าพระพุทธเจ้าค้นหา และตั้งคำถามใคร ๆ
ก็ยังไม่ได้ความ จรทก นมถาเทียบเคียงตามหลักโฟเนติก ก็เป็น จรทก ได้
ถ้าเป็น จรทก ก็แปลว่าแม่นำ ว่ามาจาก สดิง ในภาษาเขมม แผลงเป็น จรทก
กม เพี้ยนเป็น จรทก ซึ่งเพี้ยนอีกต่อหนึ่งเป็น จรทก เช่นข้าเพอจะทงพระ ใน
จังหวัดสงขลา แล้วเกิดเป็นมรียายประกอบว่า มีใครเอาพระไปทิ้งไว้ จึงได้
กลายเป็นชอข้าเพอชน คิดด้วยเกล้า ๆ ว่า จรทก ก็น่าจะเป็นคำเดียวกัน ถ้า
ชอความทมค้ำว่า จรทก หยุด้วย ไม่เป็นไปตามที่กราบทูลนี้ ก็เป็นอันยังไม่
ได้ความ

คำว่า ร้องแรกแหกอกเชอ ซึ่งคิดว่า จะเคิมเขาที่หตงด้วยกตอนพาไป
ข้าพระพุทธเจ้าเห็นพ้องในกระแสพระดำหริ เคยทำให้หนักถึงถ้อยคำต่างแห่ง
เช่น ในเรื่อง พระอภัยมณี มีความแห่งหนึ่งว่า การนิททาภาเลเหมือนแทน นินทา
ซึ่งมี ภาเล ค่อย้ายเป็นเรื่องแปลกของภาษา ตามหลักนิรุกติศาสตร์ว่า ถ้าเสียง
ของคำได้ไปพ้องเข้ากับเสียงของถ้อยคำที่รู้จักกันแพร่หลาย ก็มักจะตากเอา
เสียงอื่น ๆ ในถ้อยคำนั้นมาค้อยด้วย เช่น ตทาภาเล ในกาตครั้งหนึ่ง มีทา ซึ่ง
ไปพ้องกับ ทา ในคำว่า นินทา คำว่า ภาเล ก็พดอยคิดมาค้อย ก็มีสนองเห็น
อัยมพทันดา กินเสียเทียบเตี สองคำนี้ก็เปนต์กัสนะในทำนองเดียวกัน คำว่า
บาระห่า คิดด้วยเกล้า ๆ ว่า คงจะเป็นคำอะไรมาจากแขก เสียงตัวหน้าพ้ง
คล้ายบ่า เคยเอามาใช้ค้อยกันเข้าทงแถว ตางที่จะมาจาก อับราฮัม หรืออะไร
เช่นนั้น

คำใช้เรียกววงศ์วานาชาติในภาคไทย มีจัดรวมกันเป็นพวก ๆ เช่น
 ปู่ย่าตายาย (Ancestors) พี่น้าอา (Relatives) พ่อแม่ (Parents) พี่น้อง
 (ฝรั่งไม่มีคำรวม) ลูกหลาน (Descendants) คำว่าลูกพี่ลูกน้อง คงคิดขึ้นใช้
 ภายหลังตั้งททรงพระตำหริ เพราะนอกจากที่กล่าวมาแล้ว คำในไทยต่าง ๆ
 มักจะไม่เหมือนกัน ในภาคอื่น ถ้าพูดเป็นชนเห็นอยู่แต่ตาชนไปเรียกว่า ใจ
 ถ้าต้องการจะให้ชาวต่างประเทศ ก็เติมคำอื่นลงไป ฝรั่งใช้ว่า Fore Fathers
 แปลว่า มาก่อนพ่อ แต่ยังไม่ใช้คำ ใจ ถ้าหวั่นบอกถึงก็เป็นเพศชายได้ด้วย เช่น
 พระพุทธเจ้าก็เรียกว่า คุศใจ ข้าพระพุทธเจ้าคนชาติไทยก็ลดทอนลงไปในภาค
 ไทยถิ่นต่าง ๆ มีดังนี้

กตหมายเก่า	เหตณ	หลือ หรือ ลือ	—
ชาวบ้าน	เหตณ	โหลน	หลิน
พายัพ	เหตณ	หลิด	ลือ
อีสาน	เหตณ	หลือน	—
ไทใหญ่	หัตน	—	—
บักส์ไต	เหตณ	เลื่อ	หลิน

ตามนมพ้องกันเพียง เหลน ถัดจากนมไม่คู่ตรงกัน นอกจากบักส์ไต
 ตรงกับ กตหมายเก่า และของชาวบ้าน ที่ซึ่งพระตำหริว่าถัดถูกลงไปจะเป็นถิ่น
 ก็ตามเรียกว่าหลานทงนม ข้าพระพุทธเจ้าเห็นพ้องในกระแฉ่พระตำหริ ยังมีคำว่า
 ลูกหลาน ต้นบ่งนุหนุ ที่เกิดมีคำถัดจากหลานลงไป คงจะต้องการแบ่งค่อไปอีก
 ด้วยความจำเป็น เพื่อประโยชน์ในทางกตหมาย หรืออะไรในทำนองเช่นนั้น
 ซึ่งเป็นของเกิดพายหลัง คำว่า น้า เป็นไตทั้งหญิงและชาย คำนี้แปลกกว่าคำ
 อื่น ๆ และเป็นหย่างนี้เหมือนกันหมดในไทยทุกถิ่น จะเป็นเพราะเหตุไร เป็น

เรื่องนำคิดและนำค้นคว้าต่อไป ข้าพระพุทธเจ้าได้พยายามดื่อบกัณฑ์แต่ยังไม่ได้อ
ความ คงต้องมีเหตุอะไรบางอย่างหนึ่งจึงได้เป็นเช่นนั้น ข้าพระพุทธเจ้ายังไม่ฝันห
เรื่อง พุทฺธพระตำหนักนจับใจข้าพระพุทธเจ้ามาก เป็นเรื่องอย่างที่ยัง
จำ อารยธรรมหยุดยั้งหนึ่งเท่านั้น ได้ยวหนังกเป็นเนื้อแดงเหมือนกันหมด ทั้งคน
ผิวขาว ผิวเหลือง และผิวดำ คิดด้วยเกล้า ๆ ว่า นบวณัจจะมน้อยเข้า
เพราะความเจริญทำให้ผมหันหดบเข้าไปหยุดยั้งยวหนังกมากเข้า มองกันเห็น ๆ ไม่
ใคร่เห็น ข้าพระพุทธเจ้ากำลังให้เขาตั้งบัจจะนจิตประเภทต่าง ๆ ที่ยังเหลืออยู่
ตามถิ่นต่าง ๆ โดยเฉพาะในภาคอีสานและพายัพ ยังมีเหลืออยู่มากชนิด
ถ้าไม่รบจตใจนบวณัจจะเหลือน้อยเข้าทุกที เพียงแค่ผสมบแต่มีจะกตระในกตหมาย
เก่า เวदानกไม่รุททว่าเป้นชนิดใด ผักะหังผักะสือแต่มีไซมต เดยวนกกำลัง
จะหมดไป ข้าพระพุทธเจ้าไม่ซาบเกล้า ๆ ว่า เหตุไรรูปเด็กฝรั่งมักจึงเรียกว่า
ตัว อรหันต์ จะเพี้ยนไปจาก กะหัง หรือ กะหัง มาจาก อรหันต์ ขอประทาน
ซาบเกล้า ๆ ด้วย ทศรดเจ้าเรื่องมตะคอนแก่งนบนทบ้านของตะคอนเอง เป็น
ความรูทข้าพระพุทธเจ้าเพิ่งซาบ เป็นอันเกือบเขาชนทาศุกตดาเรียกว่าตะคอนยก
ไปแขวนไว้ถวายเป็นเจ้าพ่อเจ้าแม่ เดยวนหายไ้หมด ไม่พบประมี้แขวนกันเหมือน
เมื่อก่อน คนทำชายก็คงไม่มี เพราะมีผู้ต้องการน้อย เรื่องเหล่านี้ฝรั่งเรียกว่า
folkways คือความเป็นไปของชาวบ้านหรือชาวชนบท ซึ่งมีความคิดความเห็น
ความเชื่อกต และความเป็นอยู่ตั้งบคอเป็นประเพณิกันมา ถ้าแยกออกเป็นประ
เภทก็จะมีเรื่องคำพูด เครื่องแต่งแต่ละระดับกาย บ้านเรือนที่อยู่อาศัย เครื่องใช้
ไม้สอย วิชหุงต้ม และการกินอยู่ จารตประเพณืทางศาสนา พิธเกยงกับเกิด
แต่งงานและตาย เครื่องมือทำมาหากิน วิชชาข้างและหัตถกรรม การคมนาคม
และการขนส่ง คำชวย การเดินและการรณเรง เหล่านี้ เป็นเรื่องทชาวบ้านถอ

แต่ละสัปดาห์จะมา เรื่องเหล่านี้ข้าพระพุทธเจ้าไม่ได้น้อยผู้เดียว ที่ใครจะรวบรวม
เอาไว้ก่อนจะสูญสิ้นไป

สมเด็จพระมหาจักรวาล มืดขมมาขอให้ข้าพระพุทธเจ้าเขียนคานาเรื่อง
ท้าวเจือง เรียกเป็นสามเียวว่า ท้าวหุ่ง หรือ ท้าวฮุ่ง ซึ่งเพนกลัดกรวยตอชอกรง
ตักดาบรพ เมื่อข้าพระพุทธเจ้าแต่งคานา นกตักใจในคอนท้าวฮุ่งไปรบ
กับพวกแมน ซึ่งมีชอแม่ทพมค้ำจ่า แมน นำหน้าใจเต็มอ พวกแมนสู้ไม่ได้
ไปขอความช่วยเหลือจากพวกแกน ท้าวฮุ่งเดียวที่ตายในทรบ ไปเกิดเป็นผู้ ยก
ทัพชนไปรบกับพวกแกน พระยาอินทรหรือหัวหน้าพวกแกนยอมแพ้ ยกเมือง
ส่งให้ท้าวฮุ่งครอบครอง พวกแมนหันตามประวตศาสตร์ว่า ได้แก่พวกฮ่า
ซึ่งจีนเรียกว่า หม่าจ้อ มีตอดไปถึงประเทศจีนตอนใต้ ข้าพระพุทธเจ้าสงสัย
ว่า แมน จะได้มาจากพวกหม่าจ้อ หรือแมนซึ่งหู่เขาที่สูง ในหนังสือเรื่องนันทาท
ก็เรียกว่า ผู้แมน กับค้ำจ่า ฮุ่ง ก็เกิดกับค้ำจ่า ร่วง จะเป็นผู้แต่งเอาชื่อพระร่วง
ไปตั้งให้ยังไม่ขาดเกล้า ฯ

มี ชงเห็นว่าไม่จำเป็นก็ไม่ควนใช้ ข้าพระพุทธเจ้าเห็นกับกะแต่พระ
คำหรณี ในภาส่าไทยถิ่นต่าง ๆ ใช้ มี และ ช่อ หม้อ หม่าย มากกว่าใช้ว่า ไม่
หรือจะเป็นเพราะ มี เกิดกับ มี มาก จึงได้แปลงเคียง มี เป็น ไม่ ไป ข้าพระ
พุทธเจ้ายังดอบส่วนไม่ได้คดอด

เรื่องมแดงผีเสื้อ มีผู้ชบายให้ข้าพระพุทธเจ้าฟังว่า ทางฮ้อด้านถือว่า
วิญญาณของคนตายสิงอยู่ในตัวผีเสื้อ เป็นคติคล้ายกับชาติต่าง ๆ ที่ว่า
ตัวเจตภูตเป็นตัวมแดง ทางพระมาว่าตัวช่วยคือตัวผีเสื้อ เช่นนเองมแดงชระนคน
จึงได้ชื่อว่า มีเชอ ดังที่เคยครตบออกแก่ข้าพระพุทธเจ้าว่า ชาวฮ้อด้านกตัญญู
ผีเสื้อมาก ว่าจะนำตัวเชอโรคมมาให้

คำหนักปลายเนิน คลองเตย

วันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๑๕

นาย ย.ส. ชนมานราชอน

หนังสือลงวันที่ ๒๗ ตุลาคม ได้รับแล้ว ชอบใจมาก

จะตอบเรื่องท่านให้พระเทวาเขียนแบบ อันการช่างนั้นฉันไม่รู้ทงนั้น จะ
ทำชนครังไหน ช่อมหรือไม่ได้ช่อม และช่อมตรงไหนครังไรก็รู ดางรู้ไปถึงคน
ทำด้วย ของทำปดอมยุกก็รู การทงก็ไม่ประหตาอะไร เพราะรูปและลายช่อม
เดินไปเสมอ ถ้าท่านให้พระเทวาทำแบบก็บอกได้ ว่าพระเทวาเขียนครังท่าน
เปนอนธิกรรมคิดปากกร โดยผู้เขียนไม่คองเช่นช่อ

ที่พูดกันถึง ส่วน นั้น ฉันจับได้ว่า ส่วน เปนของดอมนักเรียนเพื่อไม่ให้
ทำเข้าป่าไปเท่านั้นเอง คนที่เขงเขาทำอะไรก็ไม่เห็นเข้าดอม ส่วนที่เข้าไม่ได้
ก็มี เช่นผู้สร้างวัดเขาดังข้างให้พระประธานนั่งในบุษบก พระประธานนั้นเป
ของมีแล้ว จะต้องได้เข้าในบุษบกได้ แต่จะทำตามดอมยอกบุษบกก็จทมิ
เข้าไปในหงคานนั้นเปนของใช้ไม่ได้ ค้องทำบุษบกนอกดอมให้คู้ดี อันจค้อง
เปนคนเขง นักเรียนทำไม่ได้ เหมือนหนังสือบุษบกพระแกวก็ยาวเกินดอมเพราะ
องค์พระเด็ก แค่มฉกร ทงที่ยาวเกินดอมก็ไม่เห็นชคขวาง เพราะอะไรก็ยาวทง
นั้น เขากันไปได้

ท่านว่าราชบัณฑิตสถานให้อ่านคำ ศิลปะ ว่า ลิน ฉันไม่รู้คู้กว่าชค
ขวางอะไร คำใดจะเขียนจะอ่านว่าอะไรก็ได้ อนถอยคำนั้นช่อมเดินไปเสมอ
เปนหน้าที่ของเราจค้องเรียนตาม ควอย่างเทียบก็มี เช่นมีคนชมว่าหนังสือฝรั่ง
เขียนคำไทยเจตาคัด ฉันตอบว่าแต่เราจค้องเรียนให้รูว่าคำใดเจตาคือเขาพูด

กันอย่างไร ตามท่วง คออย่างก็เช่นเขาพูดกันเองกันว่า ยั้หนาว แค่นั้เคย
เรียก ยานะหนาว ก็เรียกอย่างแต่ก่อนมา เป็นการเคยตามเคย ผิดกันไปเป็นสาม
พยางค์สองพยางค์ เพราะเหตุฉนั้นจึงต้องเรียนให้รู้ใจ การรู้นั้นที่จริงไม่เสีย
หลาย ถ้ารู้นั้นก็คดองใจฉนั้น ถ้ารู้น้อยจะพูดอะไรก็ตมเมอ

ศิลปะ ฉนั้นรู้ดักเป็นว่าแก่มา วิทยาศาสตร์ รู้ดักเป็นว่าของปดอม ทั้ง
นักเป็นความหมายที่พูดกันบ่งไป เอาภาษาไทยไม่ได้ หรือ ศิลปะ ก็ว่าช่าง คำ
ช่าง ก็ยังไม่มดองมีแมงอะไรได้คดอม

ท่านฉนั้นฉนั้นคำ จรทัก กับ มฤยู ท่านเอาคำ สดิง เข้ามาปรับ ที่จริงคำ
ฉนั้น ทัก (อ่านว่า ตัก หมายถึงความฉนั้น) ในภาษาเขมรก็มี ไม่จำเป็นต้องเอา
สดิง (ซึ่งเขียน สดิง ควรจะแปลว่า ฉนั้น คือ แม่น้ำดำคดอง) เข้ามาเทียบ
ได้เป็นคดองพจนานุกรมภาษาเขมรคำ จรทัก และ มฤยู ก็ไม่พบ

ท่านเห็นด้วยกับคความเห็นฉนั้น ในเรื่องคำ ร้องแรกแตกกเซอ ฉนั้นเป็น
คำคดอ และให้คดองอย่าง ฉนั้นทากาเล และ เทนอยัมพทันทฉนั้น ทั้ง กั้นเสียเห็นได้
และ บั้รทำ ฉนั้น ทำใหคดองใจเพราะคความเห็นฉนั้น

จะบอกให้ท่านทราบอีก เขาว่าฉนั้นทักนั้นเป็นคคนุ้เด่นเพดงมาก่อน
(เห็นจะเป็นเพดงปรบไ้) เพราะเหตุฉนั้นใจหารจึงเขียนชฉนั้น

เรื่องเชอวงศ เห็นควรปรับแต่กับทางบ้านเรา ไม่ควรปรับกับทาง
ต่างประเทศ เพราะฉนั้นไม่เหมือนกัน ที่ว่า เชอวงศ ฉนั้นเป็นคำคดอแปลเพราะ
จะใช่แต่ เชอ ก็กดองจะไม่เข้าใจ

คใจมากที่ท่านคนักฎหมายได้ เหลน กับ หลือ คดอ หลาน ดงไปฉนั้น
ไม่เห็นเคย ได้คดองใจไว้ว่าที่หลังจะใช้ตามคฎหมาย ฉนั้นเอาว่าเป็นคดองฐาน

เรื่องทำอยู่รบกับพวกแมนนี่ฉันไม่รู้ จะพูดอะไรหาถูกไม่

ไม่ เห็นจะมาแต่ ท้าย ไม่ใช่แปดง มิ เปน ไม่ มีคำเขมรเขียน มี
คเนว่าตรงกับ มิ ของเรา ว่า ไม่ เหมือนกัน

คำว่า เข็ ฉันก็เคยคิด แต่คิดไม่ตก เนื้อเข็ มุกแกมเข็ นึ่งเป้นเข็
ขดกนอยุ่ทงนหน ท่านัดเอามาได้โนคำ มุกแกมเข็ ว่า เข็ โนทนนหมายดัง
กระจากเงา นันตี เป้นอนได้ความรุชนอย่างหนึ่ง

ตั้งควทไม่มั่งบาหัวเซา ฉันรูมาอย่างเดว ๆ ว่าเขาเรียกกันว่า ผักองกอย
ว่าคุดเดอดหัวแม่คั้นคนเมื่อนอนหดบกัน ท้องกฤษคเนว่าเจเป้นตั้งควนชอบ
แต่ทเจเป้น แกงกรู คิวเด็ก ๆ นันเห็นจะไม่ถูก แกงกรู เจเป้นคิวเด็กหรือคิว
ใหญ่ ก็มิได้ไในเมืองไทยทงนหน เพราะไม่มีคว ว่าอย่างที่สุดดังจะรูว่าเป้น
ตั้งคว ก็จิดเอาตั้งควนหนว่าเป้นตั้งคว

ข้าวตอก หมายความว่า ข้าวแตก ฉันก็เพิ่งเคยรู เรี้ยนไปเกิดจนตาย
ก็ไม่สิ้น

คำ ล้อ ซึ่งเป้นขอ ขุนทองล้อ กับคำ ขนล้อ ขอให้ท่านล้บหาอักษร
จีนเขียนไปให้ด้วย จะขอบใจเป้นอันมาก

พรอ

กรมศิลปากร

10 พฤศจิกายน 2485

ขอประทานกราบทูล ชงชายไค้ฝ่าพระบาท

ข้าพระพุทธเจ้าได้สอบค้นคำไทยที่ใช้เรียกเครือญาติ กงได้ความว่า
ตั้งแต่ชนบ่ย่างดงมาถึงเหตุน ในไทยถิ่นต่าง ๆ พ้องคำกันมาก แต่มีต่างคำ
เพี้ยนเคียงกันบ้าง เรียกเป็นอีกอย่างหนึ่งบ้าง เช่น ไทยย้อย เรียก ย่า เป็น เยีย
พวยพเรียก บู่ย่า ฉ่า บ้ออ้อยแม่อ้อย ส่วนตาแตงยายแตกต่างกัน ไทยไทยเรียก
ตา ฉ่า พ่ออ้อย เรียก ยาย ฉ่า นาย ไทยคำที่เรียก ตา ฉ่า บู่ นาย เรียก ยาย ฉ่า
นาย พวยพแตงไทยพจน (คิดด้วยเกล้า ๆ ว่าเป็นพวกเดียวกับผู้ไทย) เรียก ตายาย
ฉ่า พ่อเข้าแม่เข้า ไทยพจนเรียก บู่ย่าตายายน้อยว่า อีตาอ้นนาย คัดเคียง อี
ซึ่งเป็นคำช่วยพูดออกเสียง ก็เป็น ตายาย นั้นเอง ส่วน ตายาย โดยตรงใช้ว่าอะไร
กันไม่พบ แต่ก้คิดด้วยเกล้าว่าคงจะเป็น ตายาย เหมือนกัน

ทวดผู้ชาย ในไทยไทยใช้ว่า บู่เข้า หรือ บู่หม่อม หรือ บู่คิง ส่วนทวด
ผู้หญิงไม่กล่าว ว่าจะใช้ ย่าหม่อม หรือ ย่าคิง หรือจะใช้ว่า หม่อม เฉย ๆ ก็
ไม่ทราบเกล้า ๆ ใน พงสาวดารโยนก ใช้ว่า ม่อม ส่วน คิง นั้นในไทยไทยใช้
เป็นคำยกย่อง เรียกผู้สูงอายุก็ได้ ไทยไทแตงไทยนุงเรียก บู่ ฉ่า พ่อใจ หรือ
พ่อกง (กง คือ กง ซึ่งเป็นคำจีนแปลว่า บู่ หรือตา) ถ้าจะแยกให้ทราบว่าเป็น
บู่หรือตา ก็เติมคำว่า หลาย เป็น หลายกง คือ บู่ ถ้าเติมคำว่า งัว เป็น งัวกง
คือตา หลาย แปลว่าใน กวางคั่งอ่านว่า ไทหนี้ย ยวนแปล หย่อย เช่นใน
คำว่า เมืองชานอัย แปลว่าแม่น้ำใน ทวดฝ่ายแม่ ไทยไทใช้ว่า พ่อตาใจ
ไทยย้อยเรียกพ่อของบู่และแม่ของบู่ว่า บู่เชื้อเยียเชื้อ พ่อของทวด ไทยย้อยใช้

ว่า บู้ช้อย เยี้ยช้อย ไทยถิ่นอื่นไม่ก่ด่าถึง คำว่าทวดซึ่งใช้กันอยู่ในไทยกลาง
ไม่ปรากฏว่ามีใช้อยู่ในไทยถิ่นอื่น คงมีแต่ปากโต้มคำว่า ทวด แปลว่า ผู้ตั้งกต
ดีทช ถ้าจะถือว่าบรรพบุรุษเป็นผู้กวนเคารพกราบไหว้ เป็นผู้ปู่ย่าตายาย จะ
เรียกว่า ทวด ก็น่าจะได้ เป็นเรียกเพื่อยกย่อง แต่ความหมายเดิณมาเป็น
ชื่อของบรรพบุรุษเหนือขึ้นไป ทางอีสานเรียกผู้ประจำบ้านเมืองว่าผู้ปู่ตา ก็
คงเป็นผู้บรรพบุรุษ เรียกรวม ๆ ไป ถ้ามีคำทวดใช้ก่อน ก็คงจะเรียกว่า
ผู้ทวดเป็นแน่

ทางไทยใหญ่นับเครือญาติเป็น 7 ชั้น เรียกว่า เซอเครือเจดสิบ หรือ
เซอเครือเจดสิบเจดซาก คือนับ ปู่หม่อน—ปู่—พ่อ—ตนเอง—ลูก—หลาน—
หลาน นกตรงกับคำเรียกกันว่า เจดชั่วโคตร (โคตร คำเดิมแปลว่า คอกงัว คน
อยู่ในคอกงัวเพื่อป้องกันงัวซึ่งเป็นสมบัติของชาวอริยกะ จึงเรียกว่าคนในโคตร
เป็นคำเดียวกับ court ในภาษาอังกฤษ ซึ่งแปลว่า ราชสำนัก ซึ่งเดิมหมายถึง
ที่คุมขังจงด้อม วัง ในภาษาไทยใหญ่ว่าทซึ่งมีขอบเขตล้อม ส่วนเมืองใช้ว่า เวง)
เชื้อในไทยใหญ่แปลว่า พอกชนโค เช่น เชื้อพ่อเชื้อแม่ แปลว่าสืบสกุล เชื้อพัน
แปลว่า เมตตพิช เชื้อโน แปลว่า เม็ดโน เชื้อแข็ง แปลว่า สิ่งที่ได้เชื้อในแข็ง
เพื่อให้ กับคำว่า เชื้อโน ทกต่างนแปลว่าชนะได้ด้วย ส่วนฉะนั้นไทยใหญ่
ใช้ว่า เชื้อนั้น แต่ในภาษาไทย ฉนั้น—ฉนั้น—โฉน ว่ามาจาก ฉนั้น—ฉนั้น
—ฉนั้นไทย แต่ ฉนั้น เป็นคำที่แปลไม่ได้ความ ส่วน เชื้อ แปลได้ความเข้ากันดี
เครือ แปลว่ายดยาวต่อเนื่องกันต่อกันในสกุล สายหรือเส้นประดับ ไม้ที่
เดอຍไปตามดิน เช่น เครือหน้าเต่า ทงเซากใช้ว่า เครือคอย ซากแปลว่าตั้ง
กใช้แดง หรือกินแดงเห็ดคือเป็นเตนอยู่ คำว่า บรรพบุรุษ ไทยใหญ่ใช้ว่า สิบพ
สิบหมอง

พ่อตาแม่ยาย ไทยชาวเรียก ปู่ตา - ยี่เฒ่า ไทยหญิงเรียกว่า พ่อตา -
แม่เฒ่า ไทยไทยเรียกว่า ปู่ยาย - ออกนาย (ออก เป็นคำเรียกผู้หญิง คำนึงกับ
คำว่า ออเจ้า ในไทยโบราณ) ต่างก็ใช้ว่า พ่อเมี่ยงแม่เมี่ยง ซึ่งเป็นคำคนอื่นใช้
ถ้าถูกเชยพูดกับพ่อตาแม่ยาย ใช้ว่า พ่อเจ้าแม่เจ้า พายัพแต่ชื่อต่างเรียกว่า
พ่อเจ้า - แม่เจ้า เป็นคำถูกเชยเรียก ถ้าเป็นคนอื่นเรียก ชื่อต่างใช้ว่า พ่อเช่า
แม่เช่า พายัพใช้ว่า พ่อเมี่ยงแม่เมี่ยง ปากใต้ใช้ว่า พ่อเช่าแม่เช่า หรือ พ่อแก่
แม่แก่ ส่วนคำว่า พ่อตา ทางปากใต้ใช้สำหรับเป็นคำยกย่อง เทพารักษ์ก็เทียบ
ได้กับปู่ตาของอีสาน ถ้าเป็นคำกล่าวถึงพ่อแม่ของถูกเชยหรือถูกสระไฟ ไทย
ไทยใช้ว่า ปู่หลอง ย่าหลอง (พ่อแม่ของถูกสระไฟ) ปู่หลอง ออกหลอง พ่อ
แม่ของถูกเชย หลอง คำนี้เป็นคนละครำกับ หลวง หลอง ไม่มีคำแปด แต่
ใช้ประกอบเรียกพ่อแม่ของเชยแต่สระไฟเท่านั้น ทางจังหวัดพัทลุงเรียกพ่อตา
แม่ยายว่า หลวงตาหลวงยาย ผู้ที่ตกจากพระหรือเป็นที่ดี ทางปากใต้เรียกว่า
หลวง คิดด้วยเกล้า ๆ ว่า จะเพี้ยนไปจาก หลอง คำที่เรียกพระว่า หลวงตา
หลวงปู่ หลวงพี่ ถ้า หลวง แปดว่าใหญ่ก็ควรจะหยุดดัง เช่น พ่อหลวง ซึ่ง
พายัพใช้เรียกผู้ใหญ่บ้าน ปากใต้ใช้เรียกพระสงฆ์ตั้งอายุว่า พ่อเจ้า หรือ พ่อท่าน
เรียกน้องที่บวชพระว่า น้องเจ้า หรือ น้องหลวง) หรือ หลวง ที่หยุดหน้าคำจะ
เดือนมาจาก หลอง ซึ่งเดิมกันเสียแต่จกได้

ลุงบ้าน้ำอ่าวอา ไทยทุกถิ่นเหมือนกัน มีผิดกันบ้างตรงแห่งเด็กน้อย
เช่นเดิมคำว่า พ่อ และ แม่ ดังไป เป็น พ่อลุง แม่ย่า เป็นต้น ในไทยไทย
เมียของลุงเรียกว่า แม่นาง ไทยไทยเรียกว่า อ่าว ว่า อา ได้หย่างไทยกลาง ไทย
นอกนั้นเป็น อ่าว ทั้งหมด ส่วน อา ก็ตรงกัน น้ำ ใช้ทั้งน้องชายและน้องสาว
ของแม่ ไม่แยกเพศ ถ้าจะให้รู้ค้องใช้ว่า พ่อน้ำ แม่ น้ำ ในภาคอีสานเรียกว่า ลุงบ้าน้ำ

ฝ่ายพ่อว่า เป๊ยะ - อัม อาจ อาจ ว่า แจ็ก หรือ อาจแจ็ก - ชิม (กวางตุ้งเป็น
อาซุก) ส่วนลุงบ้านฝ่ายแม่แตงหน้า จันรวมเรียกว่า กู - กิม เป็นอันว่าจันแยก
เพศ แต่ไม่แยกว่าเป็นพี่หรือน้องของแม่

ในไทยถิ่นต่าง ๆ คำว่า พ่อเลี้ยง แม่เลี้ยง และ ลูกเลี้ยง ใช้ต่าง ๆ กัน
ทางพายัพ พ่อเลี้ยง แม่เลี้ยง ใช้ว่า พ่อหน้า แม่หน้า ส่วนคำว่า หมอยา หรือ แพทย์
กตบเรียกว่า พ่อเตย ทางไทยใหญ่ พ่อเลี้ยง เรียกว่า พ่ออ่อน หรือ พ่อสืบ
เรียกลูกเตยว่า ลูกสืบ ไทยคำที่ใช้ว่า พ่อปุด - แม่อ่อน ส่วนคนทไซคนอื่น
ทำงาน ไทยใหญ่เรียกว่า พ่อเลี้ยง ทางไทยใหญ่ที่อยู่ใกล้พรมแดนจีน มีคำ
ว่า พ่อเลี้ยง หมายความว่าเพื่อน ไทยชาวพ่อเตยใช้ว่า พ่อเลี้ยง เหมือนไทย
กตบ ถ้าเป็นพ่อแม่แท้ ใช้ว่า พ่อออก แม่ออก

คำว่า ลูกพี่ลูกน้อง ไทยใหญ่มีใช้หยาบเดียวกัน ต่แดงว่าคำนี้แม่เป็น
คำมส้ม แต่กตบไซถิ่นมานานแล้ว จึงได้พ้องกัน ในไทยใหญ่มีคำว่า ลูกอ่อน
แปลว่าเด็ก คนไซ คนรับไซของข้าราชการ ลูกอ่อน คำนี้ ทางไทยย้อยเตย
หดเป็น หล่อน ไป เช่น ลูกหล่อน คือลูกคนเด็ก หลานหล่อน คือหลานคนเด็ก
คู่กับ หลานโต คือหลานคนโต

ปากไตเมืองเรียกเมียว่า คนหยิง เมียเรียกผัวว่า คนชาย เป็นพวกเดียวกับ
กับใช้ว่า พ่อเจ้าแดง พ่อเจ้าหนู เตยหนังหนู ทางพายัพเรียกหยิงชายที่เป็น
คู่รักกันว่า ตัวพ่อ ตัวแม่

เจ้าพระพุทธรเจ้าถอบค้นคำว่า หมอคำแย ในภาษาไทย คงปรากฏว่า
เรียกแตกต่างกัน เช่นไทยใหญ่ใช้ว่า แม่เก็บ ลูกที่เขาเอาเตยได้ Adopted-
child เรียกว่าลูกเก็บ ผิดกับลูกตั้ง Step-child พายัพเรียกว่า แม่ฮับ
แม่จ้าง (ฮับ จะหมายความอะไรไม่ทราบถ้าง) ปากไตเรียกหมอคำแยว่า

แม่มด แม่ทาน (ไม่ซาบเกล้า ๆ ว่า ทาน หมายถึงอะไร) ไทยชาวเรียกว่า
แม่ลับ ส่วนไทยnungใช้คำจีน

พิจารณาตามชื่อเหล่านี้ หมอคำแยเห็นจะไม่ใช้คำเดิมของไทย แม่
ทางอื่นจะชื่อว่า หมอคำแย เหมือนกันก็คิด แต่คงได้ไปจากไทย นายตั้งว่า
คำเดิมมี แต่จำได้เงา ๆ ว่าเรียก แม่ทอมข ไม่แน่ใจ เตียงโก๊ตไปทางคำว่า
ชอมข ในภาดาเขมรที่แปลว่า หมอคำแย คนที่เป็นหมอนิดมัยก่อน ต้องมี
ความรู้ทางเด็กเป่า และเป็นคนซังกัดคอกกับผีได้ด้วย จึงจะเป็นหมอได้ ใน
ไทยใหญ่เรียกคนซงว่า แม่ทอม หรือ แม่มด มดหมอจึงน่าจะเป่าคำเดียวกันใน
ชั้นเดิม หมอคำแย จึงเรียกได้ว่าเป็นแม่มด ส่วนชอมข ของเขมรจะเกี่ยวข้องกับ
กับผี ชอมข ของไทยหรือไม่ยังไม่ซาบเกล้า ๆ ถ้าหมอคำแยเป็นแม่มด หมอคำแย
ก็เป็นผู้ทักคอกกับแม่ชอของเด็กได้ หรือไม่ก็เป็นดวงแม่ชอเดี่ยวเอง ที่คิดว่าการ
รอนเด็กต้องทำเมื่อพันสามวันแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าเห็นพ้องในกระแ่งพระคำหรณ
การชอเด็กเดิมอาดเป็นหมอคำแย เป็นผู้ชอด้วยราคา 33 เบย จากผีแม่ชอ
แล้วเอามาขายให้อีกค่อหนึ่งในวันรอนเด็ก ไทยใหญ่จึงได้เรียกหมอคำแยว่า
แม่เก็บ เรียกเด็กว่า ลูกเก็บ ข้าพระพุทธเจ้าคิดตรงไปคิดอยู่เพียงนี้ ยังต
ความไม่ได้คตอคปตอคไปวังไป

ควนมีควนแล้วแต่จะโปรงเกล้า ๆ

ข้าพระพุทธเจ้า E.S. Oupphongwong

ตำหนักปลายเนิน คลองเตย

วันที่ ๒๔ พฤศจิกายน ๒๔๗๕

นายยง อุนมานราชชน

หนังสือถึงวันที่ ๓๐ ได้รับแล้ว

ขอบใจมากที่อุทิศคำหั่นคำเรียกเชื้องค์ของพวกไทยต่าง ๆ จัดส่งไปให้ทราบ แต่เราจะเอาอย่างไม่ได้ นอกจากคำซึ่งมีในกฎหมายของเราเพราะมีหลักที่อ้างว่า ของเรา คำเรียกเชื้องค์ของพวกไทยต่าง ๆ ที่ก้เอาอย่างมาจากพวกบ้านเกิดเรือนเคียงบ้าง หรือผูกเอาใหม่ก็จะมี อย่างไรก็ดี ความหมายในคำที่ ไซหนัก จะเดินมาเสียแล้ว แต่ไม่ว่าอะไร เรียนให้รู้มากไว้เป็นดี

จะให้ตัวอย่างคำพูด ฉันไปเที่ยวเมืองชต พระครูวัดคันถน์ แต่ตั้งแล้วแกมาหา แกใช้คำว่า บุตรเขย เลียง เต็นเขาคิดเสียแทบตายว่าอะไร ที่ที่ตั้งจึงคิดได้ว่าแกบวชจนเป็นสังฆการ ตั้งออกมาก็คำว่า เขาแม่หม้าย ซึ่งมีลูกสาวคิดจนมฉวแล้ว จึงผูกค่านนชน ที่จริงคำว่า พ่อ เลียง แม่ เลียง ลูก เลียง นนตเข้าใจได้ตลอดจนถึงคำ บุตรเขย เลียง คำ พ่อ ตา แม่ ยาย ฉันเข้าใจว่าเรียกตามเมียตามลูก ท่านบอกคำ อ๋อน เป็น ออ นนตมากทีเดียว เคยได้ทราบแต่ อ๋อน เป็น หล่อน อ๋น คำ นาย ถิ่นก้ว่าเป็นภาษามคธ มาแต่คำ นาย ก ตามความจริงจะอย่างไรไม่ทราบ แต่คำ นาย ที่เราใช้ ไม่ได้มาแต่คำ นาย ก แน่เพราะเป็นคู่กับคำ นาง แต่ไม่ทันคิดไปถึง คำ ไซ ของเราก้ชอบกต เช่นคำว่า ขุนนาง ก้หมายถึงเป็นแต่ อ๋อ มาค ย ท่านน แต่ตามคำแลวมเมียอยู่ด้วย นกทำให้เห็นว่ คำ นนตเดิม

๑) หัวโคตร ส้มเต็จกรมพระยาเทอดวงศ์ ได้ทรงวินิจฉัยไว้ทราบแต่จว่ ค เป็นกตาง นบชนไปด้ามชน ดงมาด้ามชน คำ ขอ ต ของอังกฤษก้เคยทราบ

ว่า มาแต่ คอกงัว คำว่า จง กับ เวียง นึกเคยคิด เห็นเป็นคำเดียวกัน คำ
อื่น ท่านว่าแปลเอาความไม่ได้มัน ทำให้มันได้หลัก จะเปลี่ยนให้ท่านใหม่
ฉนั้น ฉนั้น โฉน คือ เช่นนั้น เช่นนี้ เช่นไหน นึกรู้แล้ว แคียดเอาคำ ฉนั้น เป็น
มันคงเสียเพราะเป็นตัว ฉ เท่านั้น

คำว่า หมอคำแย นั้นชอบกตมาก หรือหนึ่งคนคำแยจะ ใช้เป็นยาให้ออก
ตุ้ง่ายก็ไม่ทราบ แต่ที่หงนออกชื่อ คำแย แฉนั้นก็หมายความว่าทำให้คน หมอ
คำแยจะว่าหมอกันก็กระไรอยู่ ที่ท่านวินิจฉัยถึงคำ หมอหมอ นั้นดีมาก แต่ก่อนนี้
คนที่จะเป็นหมอจะต้องรู้การเลกเป่านั่นแน่ คำ หมอ เราก้ใช้ไม่ว่าอะไร ไม่ใช่แค่
แพทย์ หมอ ก็เป็นอนัตตของรูการเลกเป่าทางนั้น การชอเด็กของหมอคำแย ฉนั้น
เห็นด้วยกับความเห็นของท่าน

คำ สกาว ใน พระลอ แต่ก่อนเข้าใจว่า ชาว เพราะคำ หงอกสกาว
นำไป บัดนี้มาคิดถึงคำ สิ้นสกางสอดจาง ขึ้นได้ สกาว จะแปลว่ากระไร และ
ติดค พระลอ นั้น ช่างทำยมโคตงว่า จบเสร์จมหาราชเจ้า นิพนธ์ แปลกันว่า
พระมหाराชครูแต่ง แต่มีความเห็นหนึ่ง ว่าองค์พระนารายณ์ทรงแต่งทีเดียว
ความเห็นก็ชอบกต คิดว่าที่บอกว่ใครแต่งนั้น เป็นเติมที่หลังเดากันเดี่ยมาก

เขียน เขียน ถูกหรือ เขียน ถูก เราเขียนอยู่ทั้งสองอย่าง

กับคำว่า ม้าม่วง ม่วงม่วง แต่เดิมที่จะมีแต่ส้ม่วงตอกกรรมัง แต่มีคนคิด
ว่าคำ ม่วง จะเป็นภาษาอื่นก็ได้ เป็นความคิดที่อยู่ ท่านช่วยสอดด้วย ม่วง
จะแปลว่ากระไร

พรอ

กรมศิลปากร

14 ธันวาคม 2485

ขอประทานกราบทูล ช่างชายไต้ผ้าพระบาท

ข้าพระพุทธเจ้าได้รับตายพระหัตถ์ลงวันที่ 24 พฤศจิกายน รวมต้อง
ฉบับใจแดง พระเดชพระคุณต้นเกล้าฯ ทาส์ผู้มีได้ ททรวงพระเมตตาตรัดแนะ
อธิบายเรื่องช่างศตอคมมา กระทำให้ข้าพระพุทธเจ้าได้ความคิดและความรู้
สว่างซนกว่าแต่ก่อนมาก ตกว่าความรู้ช่าง หรือวิชาใด ต้องอาศัยของ
เก่าเป็นครู แต่ต้องรู้จักใช้วิชาที่เรียนรู้ มาคิดแปลงแก้ไข ให้เข้ากับลักษณะที่
กระทำ ดังเรื่องบุตบกทชงพระเมตตา ยกตัวอย่างประธานมาให้เห็น ข้าพระ
พุทธเจ้ามาได้ความแจ่มแจ้งขึ้น ในข้อที่ฝรั่งกล่าวไว้ ถึงงานต้องมี Harmony
คือมีส่วนประสานกันได้เหมาะสม ก็คือเป็นดังที่ตรัดประธานมาในเรื่องบุตบก
นเอง

คำว่า ยานะนาวา คนพูดกันเป็น ยันนาวา คิดด้วยเกล้าฯ ว่า เมื่อพูดว่า
ยานะนาวา เตียง นะ ถูกเตียง นาวา ซึ่งเป็นเตียงยาวถึงต้องพยางค์ต่อกัน กระทำ
ให้เตียง นะ เบาไป และชัดจึงหวั่น พูดเร็วเข้า เตียง นะ ก็หายไป เป็น ยานะนาวา
เตียงยาวทั้งสามพยางค์ พูดไม่ได้ดังควร เตียง ยาน จึงหดเป็นสั้นไป เว้นไว้แต่
จะออกเตียง นาวา เป็น นะวา เตียง ยาน จึงจะไม่หด

ที่ตรัดประธานเรื่อง มนุว่าสุนทรภู่เป็นคนเด่นเพลงมาก่อน ไวยากรณ์
เขยงชานนิก ข้าพระพุทธเจ้าเชื่อนิท ในหนังสือฝรั่งกล่าวไว้ มนุว่าสุนทรภู่
เพลง หรือพูดเป็นเตียงคนครได้ก่อนพูดเป็นร้อยแก้ว เพราะฉะนั้นคำพูดของ
มนุส จึงหยุดประโยคไม่ใช่หยุดคำ คือพูดเป็นประโยคก่อน ไม่ใช่เอาคำมา
เรียงเป็นประโยค ตรูจกเอาคำมาเรียงกันเป็นประโยค เป็นของเกิดทีหลัง

คิดด้วยเกล้า ๆ ว่า ถ้าสุนทรภู่เป็นนักเรียน ก็คงแต่งหนังสือจดหมายเหตุไม่ได้ดี เพราะจะต้องนึกหนักใจยากกรณ และข้อกำหนดต่าง ๆ ซึ่งจะทำให้จำนวนโวหาร ไม่เป็นไปตามชั้นตา

คำว่า ละคอน ข้าพระพุทธเจ้าเคยอ่านหนังสือฝรั่ง เขาอธิบายว่าเป็นคำ ขวามาจากธาตุ ลก ซึ่งแปลว่า กระทำหรือกระทำบทบาท คิดด้วยเกล้า ๆ ว่า เขียน ละคอน ว่ามาจาก นคร จะเป็นคำสันนิษิต เพราะด้วยเรื่องเดียวกัน ละคอนทางปากได้มีแต่โนรา ต่างที่จะเป็นด้วยชาวนครได้แบบอย่างละคอนไป จากกรุงศรีอยุธยา ตามที่ว่าขุนงัฏธาไปสอนให้ เตียงไปใกล้กับคำว่า นคร เดยเหมารวมกันเป็นคำเดียวไป คิดว่าชาตรี หมายถึงความถึงหยูก ต่างท่านว่า มาจากคำว่า กลัตร โดยอ้างเหตุที่ว่า ชาวอินเดียออกเตียง คำนี้เป็น อัตร หยุ และคำว่า ชายชาตรี ก็แปลว่า ชายนักรบ กรมหมื่นพิทยา ๆ ซึ่งเห็นว่า ชาตรี ไม่ใช่เป็นนักรบ แต่เป็นหยูก น่าจะมาจากคำว่าธำรงค์จะเหมาเถว่า เพราะ ธำรงค์คือมรดก เมาแก่ที่จะรอดชาหยูก คิดด้วยเกล้า ๆ ว่า คำคำ อธิบายทั้งสองข้างบนนี้ เป็นเพียงสันนิษิตตามความหมายเท่านั้น ยังหาหลักฐาน มายืนยันไม่ได้ ต่างที่อาจจะค้นเอาได้จากเรื่องที่เขาเอาไว้เรียกละคอนทางปาก ได้ว่า ทำไมจึงเรียกละคอนว่าชาตรี แต่ก็นึกด้วยเกล้า ๆ คิดต่อไปไม่ได้คงอด หนึ่งได้ซาบเกล้า ๆ ว่า เมาเรียกไซชื่อว่า ลไซ ซึ่งให้คิดไปว่า ไซ กับ ละคอน จะเป็นคำเดียวกัน

ฝัน ในความเดิมคิดด้วยเกล้า ๆ ว่า จะเกิดจากนอนหลับก่อน แล้วพายุ หนักความหมายจึงขยายออกไปเป็นเวลาดึกฝันได้ เมื่อความหมายขยายกว้าง ออกไป ถ้าจะให้หมายความชัดถึงคำเดิม ก็ต้องเติมคำนอนลงไปช่วย เป็น นอนฝัน เทียบได้กับคำ dream ซึ่งเดิมเป็นนอนฝัน แล้วพายุหนักถึงคนหยูก ฝันได้ จนกระทั่งอาการที่เหม่อมอง ฝรั่งก็ใช้คำว่า ฝัน ได้

ข้าพระพุทธเจ้าได้ได้เคยงวาวพายพั่งเรื่องผีปู่ย่าของเขา ได้ความว่า
เขามหิงดำหรับบุชาหยุเหือหังนอน บนหิงไม่มื่อะไร นอกจากงมมคเขาอ่าผี
ปู่ย่าหยุทบนนหม แะจุดรูปเทียบไปวางบุชาเท่านหม เป็นหย่างเดียวกับทชวบ้าน
ในกรงเทพฯ นกจะบนบานเจ้าอื่อะไร นิกเขาแะงักจุดรูปไปปักบุชาไว้ ชาวพายพ
เมือเด็กผู้ชายเป็นผูไทยกคองมีพชแะกมเอาไปบุชาของคณ เวตาออกเรือบไป
กคองเขินผีปู่ย่าของคณไปคัวย มีพชทำก้งาย ๆ เป็นแะบอกกถ่าอ แะงักงมมค
เขาอ่าไปคัวย คึดคัวยเกด้า ๑ ว่าเป็นตทชเดียวกับตฝรั่งเรียกคว่า Ancestor
worship ซึ่งเป็นตทชชนคณของด่าด้นา มีหยุทัวไปในชนชาติโบราณ แมงจัน
แะฮยุบูกยงถอกนหยุ ในตมัยเมือมดยังหยุกันเป็นครอบครว ยังไมได้รวม
กันเป็นประเทศชาติไทยโคเหมือนทุกวณน คณถอผีปู่ย่ากเป็นของคึด เป็นเครื่อง
ยึดเหนียวให้คณในครอบครวประพริคตามชนบประเพณี่ ซึ่งเป็นของด่าคณของ
การบคคองในครงนหม ทางฮ้อถ่านเรียกผีปู่ย่าว่า บูตา ถ่า ตา มีคจวามหมายคว่า
พ่อของแม่ กัดแะงคว่า ทางฮ้อถ่าน ถือเครื่องนาคีฝ้ายหยิงคัวย ผิดกับทางพายพ
ซึ่งเป็นแะถือทางฝ้ายพ่อหย่างเดียวกับ การแะกมเมือออกเรือบไป ก็ไปหยุรวม
กับของฝ้ายหยิง ครงกันขำกับจันแะฮอื่นคเดียว ซึ่งตามประเพณี่ของเขา ชายจะ
หยุบ้านหยิงไมได้ ตางทคคิของไทยทชายไปหยุบ้านหยิง จะคึดมาจากประเพณี่
ของมมุดคระกุดมอณ — เขมร ซึ่งได้ซาบเกด้า ๑ ว่าพวกขำมีประเพณี่ทชาย
ค้องไปรบไซพอผู้หยิงมีก่าหนดเป็นเวตาเท่านหมบ จึงจะได้หยิงมาเป็นภรรยาเป็น
ชนิตฝากบ่าเรอใน กคคหมายเก้า

ค้ำว่า ขววม คึดคัวยเกด้า ๑ ว่า เป็นค้ำเดิมของไทย ครงกับฝรั่งเรียกคว่า
soul แะฮวันของไทยเดิมแะฮของจัน แะฮของชาติตาง ๆ ในแะตมฮินโคจัน
กคคอกไปคั้งมถายู มีประจ่าคัวคณหยุหตายฮวัน ผิดกับ soul ของฝรั่งซึ่งมีหยุ

กับมนต์เท่านั้นและมีเพียงดวงเดียว เมื่อไทยได้คตินิยมของพราหมณ์ เกิดมี
คำว่า วิญญาณ ขน กนกนเอาคำ ขวัน ของเดิมให้มีความหมายไปอีกอย่างหนึ่ง
ทางที่จะเป็นคำเดียวกับเจตภูต ซึ่งคงได้มาจากคตินิยมเดิมเหมือนกัน จึงเกิด
แยกเป็น ขวัน เจตภูต และ วิญญาณ ขน ในภาษาฝรั่งไม่มีคำแยก เมื่อแปล
คำ ขวัน เจตภูต ก็ใช้ soul คำเดียวรวมกันหมด ในด้านความรู้เรื่องศาสนาของ
ฝรั่ง เขามองว่าเรียกว่า Comparative Religion เป็นการศึกษาศาสนาต่าง ๆ
ที่มนต์นับถือมาแต่แรกเริ่มเดิมทีว่า มีความคิดเห็นและเชื่อถือกันมาอย่างไร
จนมาเป็นดั่งนี้ — ศาสนาต่าง ๆ ทุกอัน เริ่มด้วยเรื่องคติความเชื่อถือเรื่อง
soul หรือขวันก่อน แล้วถึงคตินับถือ นบถอยปฐยา และผลของคนที่ต้องกวดเกรง
นับถือรูปบูชาและของขลัง นับถือสิ่งมีชีวิต บุชาต้นไม้ ไฟ แผ่นดิน และอื่น ๆ
นับถือสัตว์ใหญ่และสัตว์ร้าย แล้วถึงขนบถือเทวดาหรือพระเจ้ามากองค์
(polytheism) ถัดมากถึงขนบถือพระเจ้าองค์เดียว (monotheism) นับถือ
อำนาจที่เป็นปดักัดต่อกัน (dualism) และนับถือสิ่งต่าง ๆ ในสกลโลก
จะเป็นพระเจ้าเทวดา หรืออะไร ว่าออกมาจากพระเจ้าองค์เดียวหรือแห่งเดียว
(pantheism) เรียบหมดกว้าง ๆ อย่างนี้ แล้วจึงถึงสาเหตุของศาสนาต่าง ๆ
ที่เป็นศาสนาใหญ่ที่มนุษย์ในอดีตและปัจจุบันนี้ คิดด้วยเกล้า ๆ ว่า ถ้าพระผู้
ที่ทำการเผยแผ่พุทธศาสนา ได้เรียนรู้หลักในวิชาใจบ้าง ก็จะเป็นการดีสัก
แก่การตั้งสอนได้ไม่น้อย

คำว่า ท่องสือ ตัวจีนเป็น 通 便 และ ขันสือ 伴 便 คำ ท่องสือ
ท่องแปลว่า ไปตลอดทั้งหมด คิดคือ เข้าใจซึมซาบ เบ็ดแผย โทงกับคำไทยใหญ่
คำหนึ่งคือทง สือ แปลว่า ส่งไปใช้ จัดการ สืบคือ ตรงกับคำไทยคือ สือ และ
ใช้ คำนี้แต่จวนอ่านเป็น ใช้ กวางตั้งอ่านเป็น ชี และจีนหวดวงอ่านเป็น สือ รวม
กันเป็นท่งสือ แปลว่า ผู้เป็นตัวแทน (เอเยนต์) ขัน แปลว่า เพื่อนผู้ร่วม ผู้ไป

ด้วย ตรงกับคำว่า เพื่อน ทางอีสานเป็น เป็น แปลว่า เขา ท่าน แต่ใจอ่านว่า
ปัว กวางคังเป็น ปูน และเป็น มัน จันทวงเป็น ขัน รวมกันเป็น ขันสือ แปล
ว่าเป็นสมมติใช้ไปด้วย คือ ตรงอง คิดด้วยเกล้า ๆ ว่า ไทยจะได้ดำเนินของคำ
ทองสือ และ ขันสือ มาทางจันทวง เพราะต้องคำนี้จะเป้นคำใช้ใหญ่ในทาง
ราชการโดยฉะเพาะ

คำ เขียน และ เขื่อน ขำพระพุทธเจ้าค้นดูในคำไทยต่าง ๆ ไม่พบ นาย
สือว่า ทางอีสานใช้ปะปนกันทั้งสองคำ เขียนเป็น เขียน แต่อ่าน เขื่อน ก็มี
ถ้าปรับเทียบเสียงสระ เอีย กับ เอือ ก็เพี้ยนกันได้ เช่น เวียง เมือง เปลียน —
เปลียน (ปากใต้) เขียงผา — เขื่องผา (พายัพ) เขียด (ปากใต้) — เขียด
เลีย (ไทยทางจังหวัดเตย) — เสือ และ เกลือ ก็เป็น เกีย ในภาษ่าจีนคำว่า
เช่น กวางคัง เอง แต่ใจว่า เขีย ตรงกับเขือเงินในไทย

คำว่า ม่วง จนด้วยเกล้า ๆ ค้นหาค้นเหตุที่มาไม่พบ แม้แต่คำว่า สีม่วง
ในไทยใหญ่ก็ไม่ใช้ กตบใช้ว่า แดงกำ ฉางที่ ม่วง จะออกมาจากสีของใบมะม่วง
อ่อน ก็ซำบเกล้า ๆ ไม่ได้ แดงเอามาใช้เรียกเป็นสีอื่น พระเทพาภินิมิต พุค
ถึงรูปต่างรูปว่าเป็น สยมภู ขำพระพุทธเจ้าซักถามว่า หมายความว่าอะไร พระ
เทพา ๆ ว่าหมายถึงรูปไม่เป็นชนิด ไม่ใช่ฝีมือช่าง แดงว่าเรียกคามที่ไคผ้า
พระบาทเศยครัด ขำพระพุทธเจ้านกชนได้ว่า ดูเหมือนค่านมพูดไว้ในเรื่อง
ขุนช้างขุนแผน ในคำวารกยุงสยมภู หรืออะไรในความนี้ เห็นจะหมายความว่า
ว่า เป็นของเกิดเองตามธรรมชาติ ไม่ใช่จากช่างประดิษฐ์ ขำพระพุทธเจ้าขอ
ประทานซาบเกล้า ๆ ถึงที่มาและความหมายของคำนี้ด้วย

ควนมิกวนแล้วแต่จะโปรดเกล้า ๆ

ขำพระพุทธเจ้า ๑๖ *Cyranus*

ตำหนักปลายเนิน คลองเตย

วันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๔๗๕

นายยง อนุমানราชชน

จะบอกว่า วัดราชสิงขร นั้นหาใช่ไม่ ที่ถูกนั้นเป็น วัดลาดสิงขร ที่จะไปเยี่ยมชอวัดอะไรที่ไหนดมา เพราะในกรุงไม่มีลาดภูเขา ชื่อตำบลทางโคราช กรมเรียก ภูเขาลาด เป็นอย่างเดียวกัน นั้นก็หลงเรียกว่า ภูเขาราช เผลอจะมากดบเรียกถูกได้ ในเมื่อเร็ว ๆ นี้เอง

คำ ตราสังข์ ท่านคิดว่าจะเป็น ตราสาร นั้น ชอบอย่างยิ่ง เสียตายที่ ส้มเต๋จกรมพระสวัสดิ์คุณตงคาตามต้นพระชนม์เดี่ยแต่จ ห่าไม้ก็จะทุด

คำว่า เสือ นนมกมีคำว่า สาร อยู่ด้วย ดังทักแถมคำ แม่นางโคง คือเขาอกด้วย เสือสาร เป็นเสือกับผี ดังที่จะเป็นด้วยนึ่งบ่ง เขาว่าถ้าเห็น เป็นพระชดงคกค้อเสือ ถ้าจะยิงก็ให้ยิงบาตรแปดว่าหัวเสือ คำ แม่นางโคง ซึ่ง ค้อท้ายก็เห็นจะเป็นเหมือนกัน บ่ง ฉนั้นแปดว่า พง หม่อมราชวงศ์วงศ์ในกรม หดวงพิทักษ์มนตรี (เรียกกันว่าคุณวงศ์) แกเป็นช่างเขียนฝีมือดีคิดมาก แต่ แกชอบเขียนแฉด ๆ แกเขียนพระมงกุฎแฉดพระยารัง เป็นรูปคนหนีออกไป จากต้นรังดำมค้อ แกบอกกระบระว่า อายนี่ผี อายนี่สาร อายนี่นางไม้ จำรูป ไม่ได้ แต่เป็นผมยาวอยู่ตัวหนึ่งนหนแน่ รูปนั้นเคยจนกยงอยู่ แคตจวตายแต่จ

ท่านจับใจในการทลนพุดถึงเรื่องผ ยงมอกเรื่องหนึ่งค้อ เรื่องเวทมนต์ ตดคาถา จะเศกให้ดรายอย่างไรก็ได้ เพราะเราเชือกกัน ถ้าไม่จตใจกันบวณแต่ จะเข้ากดับเมฆหายตัวไปเป็นแน่ เพราะความเชื่อของคนเดียวกันกลายลง ส้มเต๋จ กรมพระยาเทอดวงศ์ทรงทักว่า เส็นท์ กับ ยานแปด นั้นผิดกัน เส็นท์ เป็นท่า

ตัวของตัวเองให้รัก ส่วน ยาแฝด นั้น เขาทำเราด้วย ยาแฝดนั้นมักเข้าของ
เมา เช่น เมื่อดองาด เป็นคน จะทำให้เราเป็นบ้า ตามธรรมดาคนบ้า ย่อมชอบ
คนตามใจคือตัวเขาเอง ควรจะระวังตัว อย่าให้ต้องยาแฝด การระวังตัวก็ง่าย
เพราะยาแฝดนั้นต้องกิน เราอย่ากินของคนที่เราไม่ได้ใจก็แต่ตัวกัน เปรียบเหมือน
ระวังตัวอย่าให้ต้องอาหารที่คลุกเคล้าด้วยยาพิษนั้น

คำว่า สวณ นั้นก็สับสนปนกัน ถ้าในเรื่องวงศ์ ๆ จักร ๆ ซึ่งเขาแบบทาง
อื่นเคยมาระดงแต่ คำว่า สวณ ก็เป็นส่วนปลูกต้นไม้ดอก แต่คำว่า สวณ ใน
บ้านเราหมายความว่า เป็นที่ปลูกต้นไม้ปลูกตำหรับกันทั้งนั้น

พิสวาท จะเขียนอย่างไรก็ตามที่ แต่พิสวาท สกต ท นนหด ด้วย
คำนั้นมาแต่ วิสุสวาสะ

หนังสือดงวนท์ ๓๔ ธันวาคม ได้รับแล้ว

เรื่องฝีมือช่าง ท่านเข้าใจถูกทางแล้ว

เรื่องคำ ยานะนาวา นั้นเป็นแต่ตัวอย่าง คำที่เขียนเข้าไปนั้นมามากหลาย
อย่างด้วย ท่านวินิจฉัยคำ ยานะนาวา นั้นบ่งบอการ ฉันทเคยแนะนำดูหญิง
ปดุมจิตรว่า ไม่ต้องได้ทันทฆาฏทุกตัวไปก็ได้ แก่ถ้าไม่ได้ก็ต้องเชกกระดาน
ที่เดียว ทงนุกเหมือนกบสงมเด็จพระสังฆราช เธอเอากระดานบด ก็ ทันทฆาฏ
ในเครื่องพิมพ์ติดเสีย แปลว่าไม่ให้ใช้ เธอบอกว่าคงทฆาฏมีทันทฆาฏเธอ
จะเขียนได้เอาเอง เหตุนี้ก็ต้องคิดความคิดนั้นหมด ที่ฉันว่าจะตั้งเถิดว่าคน
เดียวเขาพูดกันอย่างไรนั้น เป็นถูกแล้ว ไม่บ่งบอการ

คำว่า ร้อยแก้ว นั้นคิดว่าเข้าใจผิด ร้อยแก้ว ควรจะมีสัมผัส อย่าง
ทุกจนนเรียกกันว่า ร่ายยาว

ท่านว่า ลคอน มาแต่ชาติ ลกู นันต์ แต่ก็หมายถึงคนรำนั่นเอง ไม่ใช่
หมายถึงว่า เรื่อง อย่างเช่นฉันบอกท่าน ฉันได้อ่านหนังสือฝรั่งก็ไม่พบเคย แต่
แปลว่าได้อ่านน้อย ที่เขมรเรียก โชน ว่า ลโชน นั้นฉันก็พบ แต่ศาสตราจารย์
เซเคต์ บอกว่าเขาอ่าน ลคอน นั้นเอง หนังสือเขมรนั้นฉันอ่านได้ แต่คำพูด
ของเขานั้นฉันฟังไม่เข้าใจเลย ที่ว่าฉันตั้งชื่อออกไปให้คนฉันเชื่อ แต่คงเป็น
ที่หลัง ด้วยได้เห็นเขาเล่นเรื่อง ไชยเชษฐ อันเป็นเรื่องที่เด่นกั้ในกรุง ที่แรกคง
เด่นได้แต่ ไนรา เรื่องเดียว เพราะหัดมาได้เท่านั้น ทางปากใต้จึงเรียกว่า ไนรา
(คือ มโนตรา) ที่กรุงจึงเรียกกันว่า ลคอนสัตว์ ความคิดฉันเอียงไปในทางว่า
เป็น ลคอนศาสตร์ ที่ว่าเป็น ลคอนศาสตร์ ก็เป็นแต่เขียนหนังสือซึ่งผู้เขียนคิดว่า
ถูก คำว่า นคร เป็น ลคอน ไปนั้นหลงเดอะแน่ แม้เมืองอื่นจะเป็นนครด้วย
ก็คงหลงเดอะตามกันไปเท่านั้น

เรื่อง ผัน ฉันก็ไตร่ตรอง เห็นว่าก็คือความคิดนั่นเอง คนจะค้นจากหัดบ
หรือเพิ่งจะหัดบ ก็คือความคิดมาก่อนหรือไปที่หลัง ที่เอามาเป็นคิดค้น ๆ อยู่ที่
ว่า ผัน นั้นควรแล้ว แต่ขอหัดบผันนั้นควรเติมคำว่า นอนผัน อย่างเช่นท่าน
แนะนำนั้นถูกแล้ว ผันเฉย ๆ จึงถือว่าคิดค้น ๆ

เรื่องผี นั้นเหตว จะไม่พูดถึงเลย วิธีแต่งงานนั้นก็เป้นหตายอย่างดงที่
ท่านแต่งไว้ แต่ที่แต่งนั้นก็ไม่ได้ และจะตั้งไม่ได้ เพราะประเทศหนึ่งก็ถือ
ไปเป็นอย่างหนึ่ง ดางที่ประเทศเดียวก็มีหตายอย่าง

คำขวัญ นั้นฉันตั้งตั้งมานานแล้ว ว่าหมายความว่าอย่างไร เห็นข้างไทย
เป็นหตายอย่างนี้ ท่านแปลให้ได้ความเข้าใจมาก

ขอใจที่ท่านให้ดวงหนึ่งต่อฉันในคำว่า ท่องสือ กับ ขนสือ แต่ความ
ต้องการนั้นจะใคร่ทราบว่า สือ กับ สือ (คือหนังสือ) เป็นคำเดียวกัน
หรือไม่ใช่

ขอใจที่ท่านอธิบายคำ เยียน กับ เยื่อน ให้เข้าใจ

และขอใจท่านอีกที่ช่วยค้นคำ ม่วง ให้ แม้ที่เรียกว่า สีม่วง ฉันทให้
นึกสงสัย จะเป็นดีไบมม่วงอ่อนหรืออะไรหนักก็พักไว้

ที่พระเทวาคำ สยมภู เป็นคำฉันพูดนั้น ฉันทจำไม่ได้เคย ที่จำไม่ได้
ก็คงเป็นด้วย เป็นคำศัพท์เพเหระ ฉันทจำเขาพูดอีกคำหนึ่ง ไม่ใช่คำหัดกแต่คง
มีคนอยู่ อยู่ในนั้นด้วย เป็น สยมภู ด้วยคำ สยมภู นั้นฉันทไม่เคยใช้เคย ถ้าจะ
แปลกก็แปลกคำ สยมภู ว่ากอง จะหมายถึงกองขงวชชควายก็ได้ ถ้าจะว่าไม่มี
ฝีมือช่างอยู่ในนั้นก็ไม่ขัดของเคย ดู สยมภู ในพจนานุกรมของอาจารย์ชิตเดอ
เขาแปลว่าพระเจ้า เป็นคำมคช ให้ตัวตั้งตั้งฤๅเป็น สยมภู แปลว่า
พระพรหมอะไรนั้นก็ไม่ว่า

พรอ

प. १. २४८७

กรมศิลปากร

25 มกราคม 2486

ขอประทานกราบทูล ชงชายไค้ฝ่าพระบาท

ข้าพระพุทธเจ้าได้รับตายพระหัตถ์ ลงวันที่ 23 ธันวาคม ใจแฉ้ว ที่
ถวายคอบมาดำช้ำ เพราะมีราชการเร่งร้อน พัวพันหยุดตอดเวลา แค่อาลัย
ที่ประทานอภัยแก่ข้าพระพุทธเจ้าใจฉ้ว ถ้าเป็นเรื่องไม่รีบร้อน จะกราบทูลมา
ดำช้ำก็ได้ ข้าพระพุทธเจ้าจึงโดยดพระเมตตา

ที่ครัดประทานขอวัดราชดังชรวาทถูกเป้นวัดตาดสังขร กระทำให้ข้าพระ
พุทธเจ้าต้นความดังตั้งซึ่งมีมานาน เพราะวัดนั้นก็เป็นวัดราษฎร์ ไม่ใช่เป้นวัด
หลวง หรือราชดังชรวาทจะหมายความว่าพูเขาใหญ่ ก็ไม่มีตาดเตงว่ามีเขาอะไร เมื่อ
ครัดชน ข้าพระพุทธเจ้าจึงนึกได้ว่าไค้วัดพระยาไกรตงไป ก็มีวัดตาดบัวขาว ไค้คู
กับวัดตาดสังขร ตางที่ไค้ว่า สังขร เป้นคำศัพท์ ผิดกับไค้ว่า บัวขาว ซึ่งเป้น
คำไทย จึงมีผู้เข้าใจผิด แเปตง ลาดสังขร เป้น ราชสังขร ไป ยังมีชอกตอง
หยุดอีกแห่งหนึ่ง หยุดแถวอย่างทองหรือสิงห์บุรี ข้าพระพุทธเจ้าจำไม่ได้ ไน
แผนทเขียนใจฉ้ว ราชชะโด ที่ถูกนำจะเป้น ลาดชะโด แถวประทุมธานีก็มีคตอง
ลาดหลุมแก้ว เมื่อข้าพระพุทธเจ้าไปภาคอีสาน พบชอกว่า หินดาบ อยู่หลายแห่ง
คิดด้วยเกล้า ๆ ว่าจะเป้น คำเดียวกับ ลาด ไค้คันดูในพจนานุกรมไทยใหญ่ไม่พบ
คำ ลาด ตองกับ ลาด เป้น ลาน เป้น หลัน ก็ไม่ได้ความ แต่ไค้ว่า หลัน นั้น
เขาแปดใจฉ้ว พังตง คกตงมา เช่น จากกันหม้อ เห็นจะหมายความว่า กัน
ตั้ง เป้นแ่งตงไป มีเลี้ยงตั้ง กตโกเป้น ตรงกับถันเป้น หลันเงิน คือเงินทาบ
หรือแถกออกเป้นก้อนเล็ก ๆ สำหรับการชอชาย เมื่อพบเช่นนี้ ข้าพระพุทธเจ้า

๕๕๕ ไปถึงพระนามพระมหากษัตริย์ทวดไว้ใน พระราชพงษาวดาร ว่า ทองล้น ทอง
๕๕๕ ล้น หรือ ทองจันทน์ ดังที่จะแปลว่า ทองน้อย คือ ทองล้น แต่กลับคำกันกับ
คำว่า ล้นเงิน ในไทยใหญ่

๕๕๕ ทศรถประทานเรื่องข้างเขียนเขียนพระมังกุศ แสดงพระยารังเป็นรูปคน
๕๕๕ หนึ่งออกจากคันทรงดำมดัว กระทำให้ข้าพระพุทธเจ้านึกไปถึงหนังสือฝรั่งเรื่องหนึ่ง
๕๕๕ เขาอธิบายถึงความหมายของคำว่า วรรณคดี ว่า ถ้าจะให้ใครแต่งพรรณนาถึงคน
๕๕๕ ไม้ต้นหนึ่ง ต่างว่าเป็นต้นมะขาม ก็จะมีผู้แต่งบอกรูปแตรดัดกัณณะของต้นมะขามได้
๕๕๕ ถูกต้อง เมื่อใคร ๆ อ่านแตรดัดกรู ได้อ่านนคอกต้นมะขาม อย่างนี้เป็นแตรตามซิมดา
๕๕๕ แตรต้นหนึ่งแต่งแปลกออกไป เมื่อใคร ๆ อ่านแตร ได้เกิดความรู้สึกว่าไม่ใช่เป็น
๕๕๕ ต้นมะขามเฉย ๆ ยังทำให้เกิดเป็นความรู้สึกเป็นเวทนากรรม (Emotion) ทำให้
๕๕๕ หยากเห็นต้นไม้นั้น ตั้งเป็นวรรณคดี แตรกล่าวต่อไปว่าผู้มนัสย์เป็นนัก
๕๕๕ วรรณคดีแตรนักดัดบนิยอมเป็นดั่งนี้ มองเห็นอะไรในซิมชาตมควดคนทงนนั้น เห็น
๕๕๕ แตรกษาเอามาแตรพรรณนาหรือวาดภาพ ทำให้ผู้อ่านผู้รู้สึกเห็นไปด้วย เขาว่า
๕๕๕ เด็ก ๆ มักเห็นอย่างนี้ได้ดีกว่าผู้ใหญ่ เพราะมีความนึกเห็น (Imagination) ซึ่ง
๕๕๕ เข้าไปในซิมชาตดกกว่าผู้ใหญ่ เมื่อครัดถึงเรื่องเขียนคันทรงเป็นคนออกจากคันทรงไม่
๕๕๕ ถ้าเขียนเป็นใหญ่คุณักเห็นไปเองไม่ต้องเขียนเป็นรูปคน เป็นเหมือนหนังสือว่าคันทรง
๕๕๕ นนมนควดคนกำลังหนีไป รูปนนักเป็นดัดบนิยอม

๕๕๕ ในภาษาไทยใหญ่ สาง แปลว่าพรหม หรือผู้หยุดเห็นอมมุด แตรเห็นอผี
๕๕๕ ตกว่า สาง กับ ผี ในความเดิมก็หมายถึง อมมุด ซึ่งมทงคแตรร้าย ด่วน
๕๕๕ แม่นางโคง ข้าพระพุทธเจ้าคันทรงพจนานุกรมไทยใหญ่ มีคำว่า กุง แปลว่า
๕๕๕ มดกัณณะหรือชว เป็นค้ายกย่องให้เกียรติยศแตรว่ามาจากชาติ ซึ่งข้าพระ
๕๕๕ พุทธเจ้ากคคไม่เห็นว่าจะเป็นชาติใดอย่างไร จนไปพบว่า กุงผัน ว่า เป็นอมมุด

เจ้าพระสุเมรุ จึงซาบว่าเป็นกุ่มก้นตนเอง คิดตั้งเอามาแต่ กุ่ม คำเดียว แต่
เขียนเป็น กุง ไป แต่ความไม่เข้ากับ แม่หางโคง

เส้นนี้ เป็นทำตัวเองให้รัก ส่วนยานแปลเป็นเขาทำเราด้วย ข้าพระ
พุทธเจ้าคิดด้วยเหตุว่า ว่า แยกความเดียวกันมาก เพราะไม่ทำให้เข้าใจผิด
ในภาสา ข้าพระพุทธเจ้าค้นดูคำไทยใหญ่ พบคำแปลแปลได้ว่า มีออก ส่วน
ดูกแปลเขาใช้ว่า ฝาแปลว่า เชื่อม ค่อให้รวมกัน แปล แปลว่าแบ่ง
ออกเป็นส่วนๆ ถ้าเอาความตามนี้ ยานแปล จะหมายความว่า ยานแบ่ง (จัก)

ที่ซึ่งตกลงคำ สวม ว่า ในเรื่องจักรๆ วงศ์ๆ เป็นส่วนปลูกต้นไม้ดอก
ข้าพระพุทธเจ้าก็คิดว่า ส่วนดอกไม้เป็นคำเกิดทีหลัง เต็มจะเป็นแต่ส่วน
ปลูกต้นไม้ดูก แล้วขาดยหลังแนวเทียบ เกิดเป็นส่วนไม้ดอก ในที่สุดที่ซึ่งมีของ
มาก ๆ ต่างพวกที่ไม่เป็นต้นไม้ ดอกไม้ ก็เป็นส่วนได้ เช่น สวมแปล สวม
ไผ่บาดมี อุทยาน และ อาราม ก็คงเป็นส่วนเทียบเต็ม แต่ต่างที่เรียกว่า บ้า
เช่น เขตุนย ทางพายัพเรียกส่วนดอกไม้ว่า สวมดอก ไทยใหญ่เรียกว่า สวม
ทมดอก ทมดอก แปลว่าดอกไม้ ทางไทยชาวเขียนเป็น ขอก จะเป็นคำเดียวกับ
กะขอก ที่แปลว่าดอกไม้ในคำประพันธ์ เช่น กะขอกทิพมกาวน คำ ดอก ใน
เขมรก็มีใช้ แต่มีหน้าบอกข้าพระพุทธเจ้าว่า ดอก ไม้ใช้คำเขมร จะว่า ดอก
กับ ขอก เป็นคำเดียวกัน ก็ไม่มีทางที่ ค กับ ข จะสับเปลี่ยนได้ยงกันได้ เพราะผิด
ถานกรณ ห่างกันมาก

คำว่า สอ กับ ล้อ ในคังหนังตั้งขึ้นเป็นคนละตัว ล้อ เป็น 便 ส่วน ล้อ เป็น
ฐิ กวางคังอ่านเป็นล้อ แต่จวนอ่านเป็น จื่อ แปลว่าเขียน สุ่มคังหนังล้อ หรือคัง
หนังล้อ ข้าพระพุทธเจ้าพยายามค้นหาที่มาของคำว่า หนังล้อ มานาน แต่ก็ยังคิด
หุ้ยหุ้ย หนัง ค้นหาไม่ได้ความ

ข้าพระพุทธเจ้าเขียนเรื่องคำ ตักขাত্র กับคำ ไล่ขাত্র ว่า ตัก มาจาก
ตัก ในคำเขมรแปลว่า ไล่ จุด พก ซึ่งยดคำเป็นคำหนักว่า ทพก ครั้นไปถึง
คำว่า ตักขাত্র ฐักด้วยเกล้า ๆ ว่าผิดกันกับคำว่า ไล่หน้า จึงวินิจฉัยว่า ตักหน้า จะ
หมายความว่าไล่หน้าลงไปในภาชนะตัก แต่นักเฉลียวใจว่าตักน่าจะมอยู่ใน
คำไทยมาแต่เดิม เมื่อกันดูในภาดาไทยถิ่นต่าง ๆ ความก็สมจริง มีคำว่า ตักหน้า
อยู่ทุกถิ่น จึงรู้ได้ว่า ตัก เป็นคำไทย หากไปพ้องเสียงเข้ากับคำว่า ตักขাত্র
ซึ่งเป็นคำเขมร ยก กับ เล็ก ในความว่า ยกทัพ กับ เล็กทัพ มีความหมายผิด
กัน แต่จะมากตายขึ้นในชั้นหลัง เพราะในรามเกียรติ์ ดูเหมือนใช้เด็กทัพว่ายก
ทัพไปก็มี เช่นว่า ครั้นได้เรกส์ ให้เล็กทัพช่วย ข้าพระพุทธเจ้าคิดว่า ยก
ย่อง ยอ ในไทยใหญ่ แปลความเดียวกันว่า เอาขึ้นให้สูง ให้เกียรติยศ ถ้า
เช่นนั้น ยอ สว่าง สีแจ่ม ที่รวมขึ้นไว้ที่คนก็เป็นคำเดียวกัน ยกยอ แปลว่ายก
ย่องขึ้นตนก็ได้ และแปลว่าให้เกียรติยศก็ได้ ในไทยใหญ่คำว่า ให้เกียรติยศ
ใช้ว่า ย่องยอ หากได้ใช้ว่า ยกยอ ไม่ เรื่องคำมีความหมายตรงกันข้าม เช่น
ตัก ยก กับ เล็ก มียกออกคำหนึ่งคือ สร ทแปลว่า พลุ เมื่อประกอบกับคำอื่น
เช่น พานพระสร ก็ตายเป็นพานหมากรุกไป คำที่ตายความหมายไปเช่นนั้น พอเห็น
เหตุผลที่ตาย แต่คำว่า แพ้ ซึ่งแปลว่าชนะ กลับมาเป็นไม่ชนะไป ข้าพระ
พุทธเจ้าจนปัญญาค้นหาเหตุผลไม่ได้

ควนมีควนแล้วแต่จะไปรคเกล้า ๆ

ข้าพระพุทธเจ้า *๑๑* *คุณบวร*

ตำหนักปลายเนิน คลองเตย

นายยง ลี อนุমানราชอน

หนังสือจดวันที่ ๒๕ มกราคม ได้รับแจ้ง ทราบอยู่เต็มใจแล้วว่าท่านมี
งานมาก

เรื่อง ร ล นนอาดวาทมาก ได้สังเกตเห็นทางจีนไม่มี ร แต่ทางยี่ปุ่น
ตรงกันข้าม ไม่มี ล ต่างคนดุกต่างดี ตกงามทั้งสองอย่าง

ท่านพูดถึงคำที่ฉันบอกท่านในเรื่อง วัดราชสิงขร แล้วท่านบอก วัดลาด
บัวขาว นั้น คำ ลาดบัวขาว เป็นชื่อสถานีรถไฟ ทางไปโคราชก็มี ลาดชโค นั้น
ก็เคยเรียกเช่นนั้น แล้วได้ยินคนอื่นเรียกก็เรียกเช่นนั้น ที่เรียกว่า ราชชโค นั้น
ไม่เคยพบ จะบอกท่านอีก คำ เปรี๊ญ นั้นตั้งใจให้เป็น ปริญฺติ กับคำ เทรีญฺ
ตั้งใจให้เป็น หิริญฺ (เงินแผ่นดิน)

กับคำว่า เที้ยด เป็นวิธีการคำนวณเลขไทยอย่างหนึ่ง เช่น เที้ยดคนพ
เป็นเอก เที้ยดเบงคกงเบง เป็นต้น ไม่มีหยาบคายอะไรเลย แต่ภาษาใหม่ใช้
ว่า เที้ยดทยาม เป็นทั่วไป แล้วฉันเห็นหนังสือใหม่ลงมาอีก เป็ดยนเป็น
เที้ยดทยาม ก็นึกอนุโมทนา

ท่านนึกถึงพระนามพระเจ้าแผ่นดินกรุงเก่า ซึ่งเขียนว่า เจ้าทองลน นั้น
ประหลาดพิลึก ฉันไม่ได้นึกไปถึง ที่เขียนว่า เจ้าทองจันทร์ นั้นที่จะใหม่ ผู้ก้เทียบ
ไปตามตำนานเก่า ด้วยคำ ทองลน ไม่เพราะพริ้ง

สาว ซึ่งไทยใหญ่แปลว่า พรหม นน ก็คือเทวดานั้นเอง เทวดาก็คือ
ผี ส้มกับที่เรียกว่า ผีฟ้า เครื่องสังเวทยทางขวาเขามีเช่นเทวดากับเช่นผีต่างกัน
หากเห็นแต่เครื่องเช่นไม่พบคนที่บอกก็จึงไม่เข้าใจ ทราบแต่เครื่องเช่นของเขา

ความศรัทธาความเมตตา เช่น กตเวทิตะเป็นศรัทธา ผู้เป็นกตเวทิตะเป็นศรัทธา เช่น เป็นศรัทธา
หมั่นคนเขาบอกให้จึงได้

สวนไม้ดอกไม้ประดับ นนทบุรีอมแดงจากที่หลัง แต่คำจำที่หลังนั้น เป็นอนาคต
ไกลมาก ดูชอบกตเวทิตะ คง ก็มีในบ้านได้ เช่น คงดำแย เป็นศรัทธา

ชอบใจท่านที่ช่วยกันหนังสือในคำจำ สือ กับ สือ บอกมาให้ทราบ
การเขียนหนังสือบนแผ่นหนัง เห็นจะเป็นฝรั่ง ดูเหมือนฉันได้บอกแก่ท่านว่า
ชายแผ่นหนังฝรั่งเขียนหนังสือชาดกระเบื้องกระแรง แต่มีวัน ๆ นั้นเป็นแผ่นหนัง รู้
โดยได้ตามพจนานุกรมเขา ประเพณีทางต่างประเทศเข้ามาอยู่ทางเรา โดยไม่ค่อย
รู้ชัด

ศักราช กับ ไร่ชาตรา ฉันทะเขยติ เห็นเป็นเอาออกกับเอาเข้า ท่านให้
ศรัทธาอย่างถึง ตักน้ำ นานนมมาก ในคำจำ ยก กับ เล็ก ก็เป็นคำเดียวกันจริง แต่
เราพูดถึงว่า ยกทัพ เป็นไป เล็กทัพ เป็นกตเวทิตะ อะไรหมดสำคัญอยู่ที่เข้าใจ
อย่างไร ความหมายในคำจำ อย่างไร นั้น ไม่สำคัญเลย แต่รู้ใจก็ไม่ใช้
ไร่ชาแบกทาม

ภาษาพระ นั้นมาแต่ไทย เช่น กิณ ฉ่า ฉัน นอน ฉ่า จำวัด เป็นศรัทธา
เรื่องคำ นนทบุรีชอบกตเวทิตะ เช่น ใน ทศพรคำหลวงว่า นิโคธสกกกสสาราโม
๑๓๑ แปลให้ได้ว่า ธ ก็หมายถึงในทศกัณฐ์ อันว่าไตรชาตีพนาราม สยามเจ้า
นิโคธ ๑๓๑ ในที่นี้แปล นิโคธ เป็น วณ และ อาราม เป็นศรัทธา อรรถ กัม
แต่ อาราม เท่านั้น สัมกับที่ฉันบอกท่านว่า คำนั้นไม่สำคัญที่คิดตั้งขึ้น สำคัญ
ที่เข้าใจว่าอะไร

ฉันร่างหนังสือไว้ว่าจะส่งมาให้ท่าน แต่ถึงยังไม่ได้ออกพิมพ์ตั้ง จึงส่งมา
ให้ในบ้นคนช่วย

(ดีลพิมพ์แล้ว แต่ไม่ได้ลงพระนาม)

กรมศิลปากร

วันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2486

ขอประทานกราบทูล ขงชายไต่ผ้าพระบาท

เรื่องที่มาของฉพรรนรังสี ข้าพระพุทธเจ้าได้ความรอบรู้มาจากนาย
เฟโรโจว่า แสงสว่างของดวงอาทิตย์นั้น ประกอบด้วยรังสีเป็นต่าง ๆ เมื่อเข้ารวม
ทอดกัน จะเห็นเป็นสีต่างดังที่เห็นกันอยู่ สีที่เป็นหลักของรังสีอาทิตย์ได้แก่ สีแดง
ชาด สีส้ม (หงส์บาท) สีรงค์ สีเขียว สีคราม และ สีม่วงคราม รวมเป็น 6 สี
ด้วยกันโดยลำดับ คิดด้วยเกล้าว่า นี่เองคือ ฉพรรนรังสี ดังทั้ง 6 นี เป็น
แม่สีชนิด (Pigmentary Primaries) คือ แดง คราม และ รงค์ อีกตามลำดับคือสีส้ม
สีเขียว และ สีม่วงคราม เป็น Complimentaries ซึ่งข้าพระพุทธเจ้าเรียกว่า
คู่สี ของแม่สีทั้งสามโดยลำดับ คือ

สีส้ม	คู่สีของแดง	(แดง + รงค์)
สีเขียว	คู่สีของรงค์	(คราม + รงค์)
สีม่วงคราม	คู่สีของคราม	(คราม + แดง)

ขณะที่แสงสว่างส่องลงมาจับบนวัตถุทึบ จะปรากฏเห็นสีที่แท้ของ
วัตถุนั้น เพราะสีนั้นรับสะท้อนจากรังสี (Reflects) ของแสงสว่างซึ่งเป็นสี
เดียวกัน และในขณะนั้นเอง รังสีที่ประกอบเป็นคู่สีของมันส่วนใดส่วนหนึ่งหรือ
ทั้งหมด จะเกิดทอแสง (Absorbs) กันเป็นคั้น สีขาวจะรับสะท้อนจากรังสี
ทั้งหมด ส่วนสีดำไม่รับสะท้อนจากรังสีใดเลย (คือเป็นสีดำ) เมื่อมาถึง
แม่สี จะสังเกตเห็นได้ว่า เช่น

สีคราม รับผิดชอบจากรสีมของสีคราม และท่อแดงสีแดงและสีเหลือง ซึ่งผสมกันเข้าจะเป็ สีส้ม สีส้ม จึงเป็นคู่สีของสีครามเป็นต้น

แม้ออกอย่างหนึ่งเรียกว่า แม็ดสีเปกครัม (Spectrum — Primaries คือสีที่ติดเข้าไปในแท่งแก้วสามเหลี่ยม) ได้แก่อันแดง (หงเด่น) สีเขียวมรกต และสีม่วงคราม ด้วยการปนกันในตัวแท่งสีนี้เอง ทำให้เห็นสีชาติเป็นสีต่าง ๆ ในท้องฟ้า เพราะด้วยเหตุที่แม็ดสีเปกครัมทั้งสามนี้ เกิดขึ้นจากแม็ดสีผสมกันเดียวกัน ฉะนั้น เมื่อเอามาผสมกันเข้าจะได้สีกลาง (Neutral) ซึ่งเป็สีซึ่งอธิบายไม่ได้ว่าเป็นสีอะไร

ในสีชาติสีเหลืองนั้นคือ ผลอันเนื่องมาจากสีของสีแดงและสีเขียวปนเข้ากัน ถ้าสีมสีแดงมากกว่าสีมสีเขียว ผลของแสงก็จะเป็นสีส้ม ถ้าเขียวมากกว่าก็จะเป็นสีเหลืองแกมเขียวดังนเป็นคั้น สีครามก็คอกการปนกันของสีมม่วงครามและสีมสีเขียวเป็นคั้น ถ้าเขียวมากกว่าก็เป็นครามแกมเขียว ดังนเป็นคั้น

ข้างเขียน เมื่อระบายสีพยายามผสมสีตามดกสีนสีชาติ แต่เมื่อผสมสีแดงกับสีเขียว หรือสีมม่วงครามกับสีเขียว กัดบได้เป็นสีกลาง ดังนเขาจึงระบายสีด้วยวิธีทำให้เป็นจุดเล็ก ๆ การระบายเช่นนี้เรียกว่า Pointillism คือระบายเป็นจุด ๆ ไม่ให้ติดระตายผสมกัน

ในจดหมายเก่ามีข้อความหนึ่งว่า ให้ตรวจเอาพร้าวอกกะต้อนำ จึงทุกที่พนักงานให้สรรพไว้ คำว่า กะต้อนำ ในที่นี้ คือ ตะกร้อ เป็นคำกดับเสียง ต เป็น ก ในบทาอนุกรมอธิบายว่า เป็นตะกร้อดำหรือคกนาคบเพลิง แต่มผู้กกว่าไม่ใช่เช่นนั้น ได้ทราบมาจากชาวกำแพงเพชรว่า ตะกร้อ น สีได้มาเบยกดำหรือคบไฟ ได้ข้อความเพียงเท่านี้ ซึ่งไม่ชคินัก ค้อมาเข้าพระพุทชเจ้า ได้

ข้อความมาจากพระเทวา ๑ จำ เรือนแต่ก่อนมักทำเป็นง่ามไว้บนหลังคาตอน
เหนือจวงทองด้าน สำหรับคองหมอนาคบไฟที่จะตกมาติดหลังคาในเมื่อมีไฟไหม้
มาแต่เรือนอื่น เมื่อเกิดไฟไหม้ก็จะมีคนขึ้นไปนั่งคร่อมหุบพอกโก่โก่ดี ๆ
หมอนาคข้างละคน มีไม้ค้ำยาวปลายไม้ด้านเป็นรูปตะกร้อเอาผ้าชุบน้ำพันไว้
รอบ เมื่อถูกไฟปลิวมาติดหลังคาก็นำตะกร้อนั้นไปดับ เพราะถดถดงบนหลังคา
ได้สดวก คิดว่าสาคนนั้นไปเพราะสาคนไม่ถึง หรือน้ำอยู่ห่างไกลเป็นคั้น ถ้าไฟ
ถูกหรือเห็นว่าดับไม่ไหว คนหุบข้างล่างก็ใช้ชอกกะชากหลังคาให้หลุดออกมา

ควนมี้ควนแล้วแต่จะโยรตเกล้า ๆ

ข้าพระพุทธเจ้า *E. S. O. ...*

ตำหนักปลายเนิน คลองเตย

นายยง ๓ อินมานราชอิน

ตามทมิหนังสือไปให้ ลงวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๖ ได้รับแล้ว

นายเพโรจ ก็มาพูดถึงวัดมีพระ แต่ไม่ได้พูดถึงดี พูดแต่ว่าพระวัดมีที่
ยาว ๆ เป็นคองไฟนั้นเป็นพระไทย ฉันทก็เห็นถูก แต่ไม่เคยได้ยินใครพูด ได้ยิน
แต่ฝรั่งเขาว่า พระห้ามสมุทร นั้นเป็นของไทย ดังเขตกก็เห็นถูกเหมือนกัน

วัดมีพระข้างไทยไม่เคยเห็นเขียนเป็นดี แต่ฉันทจะต้องเขียน ดูตำราที่มี
นี้ล (ชื่ออะไรก็ไม่ทราบแน่ แต่ไปทางศักดิ์) กับมี ยี่ต (รู้เป็นแน่แท้ว่าเห็ดของ)
โลหิต (แดง) โอทาด (เขาว่าขาว) นอกนั้นมี มนุษย์เชษฐา และ ปภัสสร เข้าใจ
ไม่แจ่มแจ้งจึงไปกราบทูตกรมเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ท่านครัดว่า

ปกสุสร นั้นเข้าพระทัยด้วยเห็นดีพทว่า สวงนุณปกสุสร หมายความว่าดีทอง
แปดบปลาบ (ก็ไดแก่ทเรียกกันว่า เลื่อมประกัศร คือ ดีเลื่อมพราย) แต่ดีพท
มณเชฎฐจ นั้นทรงตั้งดีย จึงครัดถามพระสารุดีตตั้งจร (ท่านเปนดังกา เดิมชอ
ว่า สีอรตนะ แปดประกัดพิชัศรุดี ซึ่งเปนภาดาดังกาถวายโดยทางส้มเต็จ
พระมหาสมณเจ้า จึงโปรดคังให้เป็นเปรียญ 5 ประโยคในรัชกาลที่ 5 เหนจะ
เลือนเปนพระราชคณะในรัชกาลที่ 6) ตามที่ครัดถามก็จะเป็นด้วยดีททรงทราบ
แปดก ๆ แต่ก็เป็นทางต่างประเทศ เมื่อครัดถามดีพท มณเชฎฐจ ท่านก็ว่าเปน
เม็ดตุกไม้ชนิดหนึ่ง จึงครัดถามว่าทกคมีหรือไม่มี ท่านก็ทุดว่ามี จึงครัดให้
ไปเอามาดู ก็เห็นเปนเม็ดมกล้าคาข้างเรานเอง ก็คกกว่าเปนดีแแดงแก้คตดี
โลหิต ไป

จะบอกถึงทอนเขยนดีรังมีพระเจ้า ไซ้ คราม ม่วงแแดง แแดง เหลืองแแก้
ขาว แแดง เหลืองอ่อน แทนดีเลื่อม โดยดำดับแต่ข้างในออกมา

ฉันยังจำคิว่า ส้มเต็จกรมพระยาเทววงดีครัด ว่าฝรั่งเขาทำตุกข้างแบ่ง
ทกส่วนทาดีรุง (ไม้มีขาว) แต่เมื่อหมนเข้าแแดงเห็นเปนขาว กะหน่าว่าดีรุง
นั้นพบว่าเป็นดีฉายจากรังมีพระอาทจคอกทหลัง รังมีพระไม่ไซ้ดีรุง อาคยนยมนได
ที่ดีรุงไม้มีขาว

เมื่อย้อนไปคุดดีพท มณเชฎฐจ ในพจนานุกรมของอาจารย์ชิตเคอ ก็แปด
ให้ไว้คตบตรงกันข้ามว่าแแดงอ่อน ไปเข้าพวก ทง ต่าง ๆ ของข้างเขียน มี
ทงชาด ทงเสน ทงคิน ทง หมายความว่า ทงสยาท แต่พุดตะ คือแแดงอ่อน
มด้มด้วยชาด มด้มด้วยเสน มด้มด้วยคินแแดง ดังเกคว่าชาคินนมเหตองน้อย
เสนนมเหตองมาก คินแแดงนมคินคิน ทว่าเขียนเปนจุด ๆ ไม่มด้มกันด้วย
กตวจระเด็ยงนนเปนทางข้างฝรั่ง ฉันเองก็ยังไม่เคยเห็น เปนแต่ได้ยิน แต่ข้าง
ไทยไม้มีแน่

ตำหนักปลายเนิน คลองเตย

กุมภาพันธ์

นายยง ษ์ อนุมานราชอน

จะบอกเต็มในข้อ ยานะนาวา เพราะรู้สึกว่าเป็นอกขาด ข้อที่พูดถึง
ทันทีเวลานั้น คืออย่างก็เช่น หลวงอินทรเทพ ซึ่งฉันอ่านว่า หลวง—อิน—ทอ—
ร—เทพ แต่ต่างคนอ่านเป็น หลวง—อิน—เทพ เพราะถูกตงทันทีที่คำ ทร์
หมายความว่าไม่ให้อ่าน ฉันก็ไม่คิดว่าผิด แต่ฉันอ่านคิดจะมากไป จึงคิดเรียนว่า
คนทั้งหลายเขาอ่านกันอย่างไร เพื่อจะเปรียบกับหนังสือพิมพ์ฝรั่งให้ถูก จึงเป็นการ
ที่ควรอยู่แต่ดู ส่วนที่ฉันจึงคิดว่าทำไม ยานะนาวา จึงเป็น ยันนาวา ไปนั้น เป็น
อีกเรื่องหนึ่ง

ที่เห็นเป็นรูปถ่ายในวงพระจันทร์นั้น จะถือว่าเป็นของต่างประเทศ
เราเห็นรูปยายกระตาดำขาวต่างหาก ที่พรรณนาถึงก็ถ่ายหมายถึงพระจันทร์นพคุณ
เพี้ยนไปโดยไม่เข้าใจความเคย ทางต่างประเทศเขาพูดกัน เราจำเขามา หนึ่งการที่
ชมแสงพระจันทร์นพคุณมาก คงแต่ครึ่งยังไม่มืดเกินไป

จะวินิจฉัยข้อเรียนต่าง ๆ ด้วยเห็นว่าที่วินิจฉัยมาก่อนนั้นผิด ไรง เป็น
ของปลูกกับดิน แต่เข้าใจว่ามาแต่ภาษาจีนคำเดียวกับ ลิง คำว่า เรือน มี
ความเห็นเป็นอย่างอื่นไปเพราะถอดได้คุมได้ เช่นเดียวกับ เรือนรด เรือนเกียน
หมายถึงเรือนฝากทาน ที่จะเป็นอย่างใหม่ ไม่ใช่ปลูกเพื่อหนาน้ำท่วม การ
ปลูกสูงนั้นเรียกว่า หอ เทียบด้วย หอคอย ตึก กว๊าน เขาก็ว่าเป็นคำจีน กว๊าน
นั้นพอแต่เห็นว่ามาแต่ กว๊าน แต่คำ ตึก นั้นไม่ทราบ ถ้าเป็นภาษาไทยก็เห็นว่า
เรือนก่อด้วยอิฐ ไม่ใช่ทำด้วยไม้ หวัง ก็เพียงรู้ว่า เป็นภาษาจีน ด้วยทราบว่า

ฉันเรียกธนาคารว่า งนทาง หรือ ทาง จะเป็นคำไทยตุ๋น ทางสวน ไปก็ไม่ทราบ
แต่ ไต้หลง ยังเป็นคำมลายูไปได้ จะอย่างไรก็ดี ทาง ต้องเป็นสูง เหมือนกับ
หอ รั้ว หมายถึงอายรั้วโกโรโกเต ซึ่งเราคงขายของกันอยู่นั่นเอง คำว่า
โรงแถว ตึกแถว หรือ ห้องแถว อะไรเหล่านี้ก็เป็นคำใหม่ คือยกบ้านที่เคย
วางขายเข้าไปในห้องเท่านั้นเอง

(จัดพิมพ์แล้ว แต่ไม่ได้ลงพระนาม)

กรมศิลปากร

11 พฤศจิกายน 2486

ขอประทานกราบทูล ชงชายใต้ฝ่าพระบาท

ข้าพระพุทธเจ้าอ่านพบเรื่องทำศพในหนังสือกริดเด่มหนึ่ง กล่าวถึงข้อ
สันนิษฐานการแต่งศพหนึ่งว่า ความรู้อันถึงเรื่องตายในสมัยดึกดำบรรพ์เป็น
ต่าง ๆ กัน ชาวเมดาเนเซียน (ชาวเกาะต่าง ๆ หมู่ตอนเหนือของทวีป
ออสเตรเลีย มีเกาะนิวกันเป็นต้น) แยกความเป็นแต่ละความตายผิดกับความคิด
ของฝรั่ง คือแยกความเป็นหรือความมีชีวิตด้วยลึกลับตายไม่มีโรภภัยไขเจ็บ
ไว้พวกหนึ่ง กับความเจ็บป่วยแต่ละความตายไว้แก่พวกหนึ่ง ความคิดที่แยก
หย่างนี้ ว่าคล้ายคลึงกับความคิดของชาวอริยกต์สมัยพระเวท ซึ่งแยกเป็นอมริต
กับความตาย อมริต มักแปลกันว่าไม่ตาย แต่ความจริงหมายความว่าความมี
อนามยัคแต่มีอายุยืนนาน ปราศจากโรภภัยไขเจ็บ อุบัติเหตุและถูกสัตว์ทำร้าย
ในหนังสือเล่มนี้กล่าวต่อไปว่า คติของพราหมณ์ถือว่า คนมีความเกิดเป็น

ตามหน หนแรกเกิดจากบิดามารดาโดยขมตา หนที่สองเมื่อทำพิธีบูชาเป็นทอช
หนที่สามเมื่อคายในเมื่อน้ำสัพเขาสู่ไฟ หนคือเกิดครั้งแรกตาม ความคิดดั่งนเป็น
เช่นเดียวกับของชาวฮิบค ชาวเปรูในอเมริกาใต้ และชาวออสเตรเลียใน
อาฟริกา ซึ่งห่างกันด้วยเวลาและสถานที่ แต่ก็เป็นร่วมความคิดกัน ทำให้คิด
เห็นว่า วจแต่งส่งพวงเมื่อนำไปฝัง ซึ่งเรียกกันว่า ฝังหย่างอยู่ในครรภ์ (Embryo
position) เป็นประเพณีที่สืบมาแต่กตดาบรรพ เมื่อมีความคิดเห็นว่า คายกคือ
เกิด พิธีทำส่งพวงส่งมายไปในทางพิธีเกิดเหมือนกัน การอาบน้ำและจุนเจิมน้ำมัน
กมทงในพิธีเกิดและพิธีตาย แต่ยังไม่เป็นที่แจ้งชัดนักว่า พิธีอาบน้ำในเวดากเกิด
จะทำเพื่อประโยชน์ชำระร่างกายให้สะอาด หรือว่าจะอ้างยศศที่ว่า น้ำเป็น
เครื่องหมายแห่งการหลุดเสยงชีวิต พวกฝรั่งในทวีปยุโรป ทางคณคกกยงม
พิธีอาบน้ำสัพหยุ จะว่าเพื่อทำความสะอาดก็ไม่ผิด เพราะผู้ตายอาดจะชำระ
ร่างกายมาคอบเขาแดงกเด เห็นว่าการอาบน้ำสัพหจะเป้นทำเพื่อพิธีเท่านั้น การ
เฝ้าในเวดากาคณ การเจนนเรง กมทงในพิธีเกิดและพิธีตาย เด็กเกิดมากม
พิธีตงขอ เมื่อนคายกมให้ชอกนใหม่ อนึ่ง พงเขาใจไวว่า การเกิดจึงเกี่ยวข้องกับ
รูปขม ส่วนการคายทล่อว่าเกิดใหม่ เกี่ยวกบขม เพราะฉะนั้น การเกิด
ทงสองหย่างนจรมพิธีพองกนทงหมดไม่ได้ หย่างไรกตในอียิปคครั้งแรกโบราณ ถอ
ว่าผู้ตายเท่ากับเป้นพระเจ้าแผ่นดิน เพราะด้วยอำนาจแห่งพิธีทำ เพราะฉะนั้น
พระเจ้าฟาโรห์ จึงมพิธีแต่งส่งพ เช่นอนเมือเป้นพระเจ้าแผ่นดิน

ตามทกราบทูลมาข้างคณ การแต่งส่งพวงกต การขนานนามใหม่แก่ผู้ตาย
กต การแต่งเครื่องส่งพกต ธรรมเนียมคดมายคดงมาทางประเพณีไทยและเขมม เรื่อง
ขนานนามใหม่กมทำแต่เฉพาะพระเจ้าแผ่นดิน คิดด้วยเกล้าว่า ประเพณีจ
กเป้นเช่นเดียวกัน เมือแต่งส่งพวงกตองทำโดงคองงเดเกิดม โภคชน และโภคคอง

1. วัดราชบูรณะ จิตรกรรมในผนังพระอุโบสถ นับว่าเป็นที่ 1 เป็นฝีมือ
ครูรัชกาลที่ 1 แผ่นดินสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ แม้สมภารวัดที่ปกติตั้งชน
วัดนั้นคือ ๆ ก็มากปกติตั้งชนตึก ไม่แต่ต้องภาพจิตรกรรมให้เดี่ยวของเดิม ๆ
เป็นอย่างไรก็คงไว้หย่างนั้น

2. วัดพระแก้ว ในพระอุโบสถทางด้านหน้าเรื่องมารผจญ ด้านหลัง
เรื่องไตรภูมิ เป็นฝีมืออาจารย์นาค ในรัชกาลที่ 1
ที่หอราชพงศาณูรณ์ และหอราชกรันมานูรณ์ ๆ เขียนเรื่องนเรศวร
ชนช้าง เป็นฝีมืออาจารย์อินโข่ง

3. ในพระที่นั่งพุทไธสวรรย์ จักรหน้า เป็นฝีมือเขียนครูรัชกาลที่ 1

4. ในวัดสุทัศน์ วัดโพธิ์ วัดราชประดิธ กมจตรกมทต ๆ

5. พระอุโบสถวัดสะแก และ วัดสุวรรณาราม ในคลองบางกอก
น้อย ฝีมือเขียนครูรัชกาลที่ 3

6. พระที่นั่งไพศาลทักษิณ ถอบเรื่องสุวรรณคจาก.....ฝีมือ
ครูรัชกาลที่ 3

7. วัดราชประดิธ เขียนเป็นรูปพระราชวังก่อนหรือเดี่ยวมากในรัชกาล
ที่ 4

8. ในพระอุโบสถ วัดบวรนิเวศน์ เขียนในรัชกาลที่ 4 ฝีมือ
อาจารย์อินโข่ง เขียนเรื่องสงครามสมัยโครเมีย และรัชกาลที่ 4 ซึ่งผูกปัญหา
ให้เขียนไว้เป็นรูปอย่างฝรั่ง ๆ ที่ผนังคอนกรีต เหนือกรอบหน้าต่างขึ้นไป

9. ที่หอพระคันธารราท ในโบสถ์พระแก้วเป็นฝีมือพระหัตถ์สมเด็จพระเจ้าฟ้า
กรมพระนริศรานุวัดติวงศ์ เมื่อยังหนุ่ม ๆ

กรมศิลปากร

12 กรกฎาคม 2486

ขอประทานกราบทูล ช่างชายไต้ผ้าพระยาท

ข้าพระพุทธเจ้าค้นหาความหมายถึงคำว่า ผู้ที่ยิ่งยิ่งเรือ ว่าจะหมายความว่าอะไร ดังที่คำว่า ผู้ที่ยิ่งยิ่งเรือ เป็น ผู้ที่ยิ่งยิ่งเรือ ก็มี ข้าพระพุทธเจ้าคิดเห็นว่า ยิ่ง จะถูกกล่าว รัง เพราะมี ไช้ถิ่นมาก และมีคำแปลในภาษาไทย ส่วน รัง ไม่มี นอกจากพบคำว่า รัง ในภาษาอาหมแปลว่า ตี เท่านั้น จะว่า ผู้ที่ยิ่งดีเรือ ผู้ชายพายเรือ ก็ไม่ได้หมายความว่าอะไร จะต้องค้นหาคำแปลเอาจากคำ ยิ่ง ว่าเต็มจะหมายความว่าอะไร หรือ ยิ่ง จะเป็นอีกคำหนึ่งในภาษาไทยเดิม หากคำนั้นสูญเสียแล้ว ถ้าพิจารณาถึงคำว่า ยิ่ง ในความหมายปัจจุบัน ก็เป็นกิจยาของการด้นปั่น ดังถูกไปสู่ที่หมาย ก็ยังมีคำว่า ยิ่งพัว ซึ่งคงหมายความว่า แยกพัว หรือ แยกเขี้ยว โดยแปลยิ่งเป็นแม่กก และแปลงสระอิ เป็น แอ เพราะฉะนั้น ยิ่งพัว กับ ยิ่งพัว จึงเป็นคนละคำ แต่พ้องเสียงกัน จะแปลง ผู้ที่ยิ่งยิ่งเรือ ว่า ผู้ที่ยิ่งแยกเรือ ก็ไม่ได้ความ จึงต้องหา ยิ่ง จากคำอื่น เห็นด้วยเกล้า ว่า อาการของยังมีหมี่หลายคอน คอยกบ้นชนตั้งแต่วัดนี้ไกล บ่อยให้ถูกเดือนแฉ่นไปสู่ที่มุ่งหมาย กิริยารวมทั้งหมดนี้แปล ยิ่ง ครั้นด้อยค้นดูคำในภาษาไทยต่าง ๆ พบคำ ยิ่ง ในไทยใหญ่ใช้ว่า เขอ ซึ่งไม่มีที่ไช้หู่ในไทยกลาง ด้อยคำไทยถิ่นต่าง ๆ ก็ใช้คำแปลก ๆ ไม่มีคำว่าไช้คำ ยิ่ง ดังที่แห่งเดียว คงปรากฏแต่ไทยกลางเท่านั้น ที่ใช้ว่า ยิ่ง ทางอีสานและพายัพใช้ว่า ยิ่ง เหมือนกัน จึงนำสันนิษฐานว่า ยิ่ง ในคำว่า ยิ่งพัว เป็นคำเกิดใหม่ ไม่มีหู่ในไทยเดิม หรือคำว่า ยิ่ง อาจเพี้ยนเสียงไป หนทางที่จะเพี้ยนเสียงไปได้ ก็คือ

เป็น เยง แยง เยียง ข้าพระพุทธเจ้าจึงต้องสอบค้นคำเหล่านี้ดูในไทยเดิม ใน
ไทยใหม่มีคำ เยง แปลว่า จ้อง เอง จ้องมอง และให้ตัวอย่างไว้ไว้ว่า เยง จำ
แปลว่าจ้องดูกระจกเงา ไม่กล่าวถึงยั้งเป็นเลย เยง คำนี้เห็นที่จะเป็นคำเดียวกับ
กับ แยง ในคำไทยโบราณ เช่นใน เสือโคคำฉันท์ มีว่า สองสัตว์ก็หยุดแยงยล
คำนี้ยังเห็นต่อมาเป็นคำใช้ของชาวชนบท เช่น ทยามาแอบแยงมอง คือ ทยามา
แอบมองดู สอบคำทางพายัพมีคำ แยง แปลว่าสังเกตุ ส่องดู เช่น แยงเงา
แปลว่า ส่องกระจก ไทยพวนมีคำ แยง แปลว่า ส่อง เช่น แยงที่บ้าน คือดูให้
ตรงบ้าน แยงถี่โลก คือดูให้ถี่ถี่ถี่ถี่ ในภาษามอญไทยชาว มีคำว่า เยียง แปล
ว่ามองดูเช่นเดียวกัน ถ้า ยั้ง เป็นคำเดียวกับ เยง แยง เยียง คำว่า ผู้ที่ยังยั้ง
เรอ ก็ได้ความเช่น อาการทักกับชนตัง มีคำไทยใช้หุ้หลายคำ เช่น จ้องยั้ง
ส่องยั้ง ในความเช่น พรานยกยั้งยั้งส่อง ต้องลูกลูกดำ หรือในคำว่า ส่อง
กระจก จะเป็นคำเดียวกับ ส่อง เพราะแต่ไปสู่ที่หมาย เสงยั้ง เอง ก็คือแต่จ้อง
ถ้าเช่นนั้น ยั้งยั้ง น่าจะหมายความว่า จ้องยั้ง ส่องยั้ง ยั้งยั้ง โดยเหตุที่มีคำ
ใช้พ้องหรือคล้ายกันหลายคำ คำว่า ยั้งยั้ง จะเดือนความหมายเป็นอาการของ
การที่ส่งตูกไปสู่ที่หมาย ยึดถือคำ ยั้ง แปลว่า จ้องมองดู คำว่า ผู้ที่ยังยั้งเรอ
ก็หมายความว่าผู้ที่ยังจ้องมองดูเรอ นิ่งๆ ไม่ต้องทำอะไร ส่วนผู้ชายนั้น
ต้องพายเรือ คำที่ใช้ว่า ผู้ที่ยังยั้งเรอ มักจะไปในทางปรามาสผู้ที่ยัง จึงดู
สัมพันธ์ที่จะแปลว่า ผู้ที่ยังไม่ได้ทำอะไรออกแรงเป็นท่าเป็นต้น ได้แก่มองดูเรอ
เฉยๆ คึงนึกอาตเป็นได้ ถ้าจะคิดดูถึงความเป็นไปได้ในสมัยโบราณ การรบทัพ
จับศึก หรือบ้องกันอันตรายให้แก่ถูกเมียดกเป็นหน้าทูลชาย ผู้ที่ยังมีหน้าทูล
กับเหยาเฝ้าหูกบ้าน งานที่เป็นหน้าทูลต้องทำคองงานบ้าน มีหุงต้มอาหาร ทอน้ำ

เก็บผักหักฟัน งานหย่างหนักมหาบหน้าเป็นคั้น ซึ่งผู้ชายไม่ทำ ถือว่าไม่ใช่หน้าที่
เมื่อคุณเณร ๆ ก็เป็นอันว่าผู้ชายเขาเปรียบผู้ชาย ไม่ช่วยเห็ดอ เป็นคนเกียจคร้าน
กินแรงผู้ชาย แท้จริงเมื่อถึงงานหนักนอกบ้าน เช่นการต่อสู้กับภยอันตรายอื่น
จะมีมาแก้ครอบครัว ตกเป็นหน้าที่ของผู้ชาย ก็การพาเรือไปนอกบ้าน จะ
ตั้งเคราะห์ให้เข้าในพวกหน้าทของผู้ชายก็หน้าจะได้ แต่ตามที่ปรากฏการพาเรือ
เป็นเรือที่ช่วยกันพายทั้งผอและเมีย เป็นทำนองผอหาบเมียคอน หาใช่
ผู้ชายพายคนเดียวไม่ ถึงตรงหน้าพระพุทธเจ้าตักคักไม่เห็น

ควนมิกวนแล้วแต่จะไปรกเกล้า ๆ

ข้าพระพุทธเจ้า *E. S. Ouparabong*

วันที่ 16 กรกฎาคม พ.ศ. 2486

นายยง ษ์ อุนมานราชอน

หนังสือลงวันที่ 12 กรกฎาคม ได้รับแจ้ง คำ ผู้ยิงเรือ หรือ รังเรือ
นั้นโดยนมาก แต่คำ ผู้ชายพายเรือ นั้นโดยนน้อย โดยนแต่คำ ผู้ชายรายเรือ มาก
คิดว่าเตียนมาจาก ผู้ยิงรังเรือ นั้นเอง ที่หงหยากให้ใดความมากจนจนแก่
เปน พายเรือ ยิงซากควา จะเปนกตอนพาไปเสียดวย หย่างไรก็ดี เรือ
ค่านนเตายาก เพราะเราเกิดไม่ทัน ตางตกเตาผิด ตางตกเตาถูก แต่ที่ด้อย
ส่วนคนควาพนดไม่มทค คนทคควาควเปนปราชญ์ มักอ้างถึงพจนานุกรมฉบับ
พนดฉบับเดิมอ ฉนบอกว่า พจนานุกรมก็คนทำ หมายถึงควาคนทำไม่ใช่
เทวดา ย่อมจะเปดตามควาเข้าใจ ผิดบ้างถูกบ้างแต่บกพร่องขาดคำไปบ้าง
ก็ได่ บินเกิดชนทหงตั้งสรเปนแม่ ถ้ามบมมากถึงจะจัดเปนกองพดบ้นชนแต่จ
กไม่ใช้การเด็กนอย ถึงต้องจัดเปดยนกระบวนการบทเดียว ที่จะเอาพดบ้นเข้า
แทนพดสรหย่างแต่ก่อนนั้นไม่ได้ ที่เอาบ้นเข้าเปรียบกับสรก็มี เห็นได้ว่าเหตุ
แม้การต้องกจกก็ใหม่ แจกเปนของต่างประเทศ สู่ภาสคเราว่า ตักน้ำใส่
กะโหลกชงกดูเงา ไม่ใช่ต้องกจก

เรื่องคำฉนคมของใจหุหย่างหนึ่ง คือ เมื่อชมพระจันทร์ใช้คำว่า สกาว
หมายเปนขาว ถ้าหมายถึงสีขาวควรจะเป็น กสะ กสับทรงกันข้าม แต่ สกาว
ก็มี ในเรื่อง พระลอ จำได้ว่า มล็กเห็นโฉมบูเจ้า แปรรูปเจ้าหงอกสกาว คิวขาว
ขนตาเมือก ดังเกศคำ สกาว นั้นจะหมายหย่างอื่นก็ได้ ไม่จำเป็นต้องเปนขาว
คำ สกาว นั้นหยากให้ด้อยคันดูว่าจะเปนอะไรได้บ้าง แต่เมื่อไรก็ได้

(ทบแต่ลายพระหัตถ์ทรงร่างด้วยเส้นดินสอ)

ตกลงในที่นอน
เห็นขึ้น
สาวศรีไปรุกได้
เทียนยาม
นางเสด็จขึ้นเฝ้า

คว่าหาไม่เห็นก็ร้องไห้
ปลุกนางสนมสาวใช้
สาวใช้ไปรุกชวาลา
ก็ตามไปเรสองหา
ท่านท้าวชุมพรราชา

เพลง "

นร

(ภายหลังตัดฉบับสุดท้าย)

ภาคผนวก

วันที่ กรกฎาคม ๒๕๒๕

นาย ย. อุนมานราชชน

ได้ส่งร่างเรื่องคราตามท ให้ไปตรวจนั้น กลับมาพร้อมด้วยบันทึกในบันทึกแล้ว แต่ขอให้เข้าใจว่าทั้งหมดเป็นแต่ความเห็นและบอกให้ทราบเท่านั้น ท่านจะทำอย่างไรก็ได้ตามแต่ใจท่าน

ในการที่ส่งคนมาให้เข้าไปนั้น จะโทษเอาอะไรไม่ได้นอกจากว่าทำตามความเจตนาที่ชอบใจจะทำ

ในท้องความได้แก่มาด้วยตัวดินสอดำ แก่ด้วยตั้งใจจะให้ใช้ก็มี เป็นแต่ตั้งใจจะทักเท่านั้นที่ตั้งใจจะให้ใช้นั้นท่านจะเอาหรือไม่เอาก็ได้ แต่ที่ตั้งใจจะทักนั้น ท่านจะต้องดูสังเกต ส่วนฟุคโนนั้นเกือบไม่ได้แก่ เพราะไม่เห็นเป็นประโยชน์อะไรที่จะทำ แม้ในท้องความก็เห็นอาจจะเรียงยกย้ายไปได้หลายอย่าง ความเห็นฉัน เห็นควรจะเรียงอย่างนี้

๑. กล่าวถึงพระราชบัญญัติซึ่งคงใช้อยู่ (คือนับเอาเวลานี้)
๒. กล่าวถึงพระราชบัญญัติเก่าที่เก็บ
๓. กล่าวถึงพระราชบัญญัติเก่า ซึ่งโปรดพระราชทานให้ใครไปใช้ประจำตำแหน่งหรือประจำตัว
๔. กล่าวถึงตราซึ่งโปรดให้ทำขึ้นใหม่โดยจำเพาะ แล้วพระราชทานไป
๕. กล่าวถึงพระราชบัญญัติเก่าที่ตั้งขึ้น
๖. กล่าวถึงตราซึ่งโปรดให้ทำขึ้น โดยจำเพาะแล้วตั้งขึ้น

๗. กง่าวถึงตราตำแหน่ง

๘. อธิบายถึงตราที่ส่งด้วย กับตราที่หงส่งคืน

เมื่อกง่าวถึงตราดวงโต ก็เอาตราดวงนั้นมาค่อไว้ ให้พดิกไปคูด

อย่างไ้่ง่าย

จะพูดถึงพูดโน้ตค่อไป เขาย่อมทำกันหลายอย่าง เป็นจำเพาะหน้าก็มี เป็นค่อกันเรื่อยไปก็มี ตกเป็นแต่จะทำ จะอย่างไรก็ตามที่ เห็นว่ามี พุดโน้ตน้อยที่สุดเป็นดี อันเรื่องตรานมพุดโน้ตว่า บันทึกพระราชลัญจกรหลวง องค์ เป็นมากที่สุด ตามที่จดพุดโน้ตอย่างนี้ไม่มีผิดอะไร ไม่จดก็ได้ เป็นการ ทำเอาอย่างฝรั่งเท่านั้น เขามักมีบ้าง แค่นั้นแหละมาก

จะพูดแต่อย่างเดียวเพื่อไม่ให้ยาวเกินไป ได้สังเกตว่าที่ฝรั่งเขาจดพุดโน้ต นั้น เหมือนหนังสือพิมพ์แล้ว เขาก็บอกแต่ตำแหน่งให้ผู้อ่านไปค้นเขาเอง คิดดูว่าทำไมเขาจึงทำดังนั้น ก็เห็นเหตุว่าคนอ่านนั้นใจต่างกัน ต่างคนก็อยากรู้ ต่างคนก็เชื่อ จดไว้เป็นการเผื่อให้คนที่อยากรู้จะได้ตามค้น ของเรามั่งจดพิมพ์ แฉกก็แต่ใน ราชกิจจานุเบกษา จะอ้างไปตอช ๆ อย่างฝรั่งก็ได้ หรือจะคัดมา ใจกับดั่งที่ไม่ได้พิมพ์ อย่างที่ทำใจหนักได้ เป็นการช่วยผู้อ่าน ส่วนการ ที่ทำเป็นภาคผนวกนั้น เป็นอย่างไทย พุดถึงภาคผนวกก็พอใจเต็มที่ ดูยากนัก มีแต่รายละเอียดดำดัดไว้ในแฟ้ม ต่างฉบับก็ต่างกัน ต่างฉบับก็ไขว่กันกับทวง ไว้ในบานพับแนก แฉกทั้งหมดนั้นไม่มีเลขหมายอย่างทจดไว้ในบานพับแนกด้วย

ที่พระมเมอจดตรงไปตามบานพับแนก

๑. ประกาศเปลี่ยนพระราชลัญจกร จุลศักราช ๑๒๓๖ (พ.ศ. ๒๓๕๗) ที่จดไว้ดั่งนั้นเห็นไม่พอที่จะเข้าใจได้ ควรเคิมคำดงที่ท้ายคำ พระราช ลัญจกร ว่า พระบรมราชโองการ ด้วยจะเป็นดี ทำให้เข้าใจแจ่มขึ้นได้

๒. พระราชกำหนดประกาศพระราชลัญจกร กรมพระราชวังบวร ๗
๗๑ จุลศักราช ๑๒๓๖ (พ.ศ. ๒๔๒๐) ตามที่จดไว้ดังนั้น พิจารณาใน
ท้องความเห็นไม่ใช่เรื่องตรา เป็นแต่มีตราที่คิดมาไว้ กัดตอกที่จะรู้ได้ ว่าใน
จุลศักราช ๑๒๓๖ นั้น ใครใช้ตราอะไรบ้าง แต่ที่จดพระราชลัญจกรไว้ใน
เบืองต้นแห่งพระราชกำหนดนั้น ออกจะพิรุธเป็นดังนี้

(พระราชลัญจกร โอยราพต)

พระราชลัญจกร พระราชลัญจกร
พระบรมราชโองการ ประจำแผ่นดิน
เช่นพระราชหัตถ์ (จุฬาลงกรณ์)

จะคิดว่าหมายจะให้เป็นอย่างไรก็แต่ไม่เห็น

๓. ประกาศแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า ๗ ว่าด้วยผู้ที่
ใช้ตราไปหัวเมือง (พ.ศ. ๒๔๒๐) ตามที่เขียนเช่นนั้นไม่มีอะไรค้ำ นอกจาก
จะบอกว่าเป็นประกาศฉบับพิมพ์แล้ว

๔. พระราชบัญญัติใช้ตราแผ่นดิน ร.ศ. ๑๐๔ (พ.ศ. ๒๔๓๒) เห็น
ควรจะเติมคำว่า ห้าม แหกเข้าเป็นว่า พระราชบัญญัติห้ามใช้ตราแผ่นดิน ร.ศ.
๑๐๔ (พ.ศ. ๒๔๓๒) เพื่อจะได้เข้าใจดี

๕. ประกาศตราสำหรับตำแหน่ง ร.ศ. ๑๑๓ (พ.ศ. ๒๔๓๗) ควร
จะต่อคำ ตำแหน่ง ไปให้เต็ม ตำแหน่งเสนาบดี กับทงผู้ทมิยศเสมอดีนาบดี
เข้าอีก เพื่อความเข้าใจเหมือนกัน

๖. ประกาศใช้ตราตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงธรรมการ อธิบดีกรม
ศึกษาธิการ และตราตำแหน่งราชเลขาณูการ ร.ศ. ๑๑๔ (พ.ศ. ๒๔๓๘) ที่
เห็นควรตัดคำ ตราตำแหน่ง ออกเสีย

๘. ประกาศกระทรวงการคลัง เรื่องตราภูมิคุ้มห้าม ร.ศ. ๑๑๕ (พ.ศ. ๒๔๓๕) ตามที่จัดตั้งขึ้น เป็นอันว่าผู้จัดได้แต่งใหม่ใช้ได้แล้ว

๙. พระราชบัญญัติจักรและตราตำแหน่งที่ได้สมโภช ร.ศ. ๑๑๕ (พ.ศ. ๒๔๓๕) ตามที่จัดไว้คงเห็นว่าได้แล้ว อีกฉบับหนึ่งซึ่งว่าคดีมาแต่กองรักษาหนังสือพนักงานกับที่จัดไว้ ท่านผู้ทำภาคผนวกไม่เอาเข้าชานักคงอยู่แล้ว

๑๐. ประกาศกลอนร้ายและโคลง ที่เก็บมาได้นั้นดีอย่างยิ่ง ที่จริงในการพิเศษเช่นพวกมีประกาศพิเศษอยู่บ่อย ๆ แต่ไม่มีใครคิดเก็บเอามาเขียน

๑๑. เรื่องที่ประกาศถึงตราารายณยื่นแทนไปตามแต่ด้วยยุโรปนั้น ฉบับนี้เป็นอันชานักกับที่หมายเลข ๑๓ เข้าใจว่าเป็นฉบับที่ตรงร่าง ควรจะถือเอาฉบับที่ตรง ราชกิจจานุเบกษา

๑๒. ประกาศตราตำแหน่งราชเลขานุการ แห่งสมเด็จพระบรมราชินีนาถ ร.ศ. ๑๑๖ (พ.ศ. ๒๔๔๐) เข้าใจว่าเป็นฉบับที่ตรง ราชกิจจานุเบกษา ควรจะถือเอาฉบับนี้เป็นขึ้น

๑๓. พระราชบัญญัติพระราชบัญญัติตามที่ได้เห็นไม่พอ ควรจะเห็นด้วย พระราชบัญญัติประทับพระราชลัญจกรในรัชกาลที่ ๕ ร.ศ. ๑๒๒ (พ.ศ. ๒๔๔๖)

๑๔. ประกาศให้เสนาบดีลงชื่อในท้ายท้องตรา นั้นเห็นเป็นดีแล้ว

๑๕. พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยตำแหน่งเสนาบดี (พ.ศ. ๒๔๕๒) ฉบับที่เห็นเป็นชานักกับฉบับซึ่งหมายเลข ๒๓

๑๖. พระราชทานพระราชลัญจกรพระนารายณ์บรมมหาราชสำหรับกรมมหาดเล็ก ร.ศ. ๑๒๕ (พ.ศ. ๒๔๕๓) แต่อยากให้เห็นคำว่า หลวง ลงท้ายคำว่า มหาดเล็ก ด้วย เพราะมหาดเล็กเจ้ากรม จะได้ผิดกัน

๓๖. พระราชทานพระราชลัญจกรพระนารายณ์มศยาวดาร สำหรับ
ตำแหน่งเสนาบดีกรมทหารเรือ (พ.ศ. ๒๔๕๔) ฉบับนี้ขอให้เลื่อนไปเป็น
เลข ๓๘ จะได้เป็นหมวดหมู่กัน แต่ที่เรียงไว้หน้าขอเอาจ้อย่อนแก่ ก็เป็นไป
อย่างหนึ่ง

๓๗. พระราชทานตราภาคบัลลังก์แก่กรมและกองต่าง ๆ ในกรม
มหาดเล็ก และพระราชทานตรามนุแกลงสารแก่โรงเรียนมหาดเล็กหลวง ร.ศ.
๓๓๐ (พ.ศ. ๒๔๕๔) ขอให้เติมคำ หลวง ลงที่ท้ายคำว่า กรมมหาดเล็ก
ขออธิบายก็เหมือนกับเลขที่ ๓๕

๓๘. พระราชทานตราภาคบัลลังก์ แก่กรมโยธามหาดเล็ก ร.ศ. ๓๓๐
(พ.ศ. ๒๔๕๔) เห็นควรเติมคำว่า หลวง ตามกันไป

๓๙. จดว่า พระราชบัญญัติพระราชลัญจกร นั้น ตามที่จดตั้งขึ้นเห็นไม่
ได้ความพอ ควรจัดให้ได้ชุดกันกับเลขที่ ๓๒ เป็นว่า พระราชบัญญัติประทับ
พระราชลัญจกรในรัชกาลที่ ๖ ร.ศ. ๓๓๐ (พ.ศ. ๒๔๕๔) ตามกันไป

๔๐. ประกาศตราตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงวัง และเสนาบดีกระทรวง
ธรรมการ พ.ศ. ๒๔๕๖ เห็นควรเติมคำว่า เปลี่ยน ลงในระหว่างคำว่า
ประกาศ กับคำ ตราตำแหน่ง

๔๑. พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยตำแหน่งเสนาบดี (พ.ศ. ๒๔๕๗) นี้
เป็นซากฉบับที่หมายเลข ๓๕ ไว้ ฉบับแรกนั้นดูเป็นร่าง ฉบับนี้ดูเป็นจริง
แต่ระยะเวลาผิดกันถึง ๕ ปี ไม่ทราบว่าเป็นด้วยเหตุใด แต่อย่างไรก็ดี ควร
ถือเอาฉบับที่ลง ราชกิจจานุเบกษา เป็นยืนยัน จะเป็นเหตุที่คิดว่าฉบับร่าง แต่
ต้องคดีไม่มีเส้นประ ที่เส้นประนั้นเข้าใจว่าเป็นชื่อคนซึ่งกล่าวว่าใครอยู่ในเวลา
นั้นบ้าง กับเห็นว่าควรจะได้เติมคำว่า ตรา ลงหน้าคำว่า ตำแหน่งเสนาบดี ด้วย

เพราะพระราชบัญญัตินั้นไม่ได้เจาะจงถ่วงถ่วงตำแหน่งเสนาบดี เป็นถ่วงถ่วง
เรื่องตรา แต่ข้อความอันถ่วงถ่วงปรารถนาเป็นโครงแห่งพระราชบัญญัตินั้นผิดไป
จากความจริง แต่ก่อนนี้ใครเป็นเสนาบดีก็กันไปจนตาย นักไม่ได้ว่ามีการ
โยกย้ายหรือตาออก เพราะเหตุดังนั้น การมอบตราตำแหน่งจึงตกเป็นหน้าที่
เสนาบดีตรา ส่วนพระราชกฤษฎีกาใหม่จะบัญญัติให้เป็นอย่างไรก็เป็นได้

๒๒. หน้าที่ทำและรักษาทะเบียนดวงตราใช้ในราชการกระทรวงต่างๆ
ทางคดีนี้ไม่มีข้อกำหนด

๒๓. จุดว่า แจ้งความกระทรวงมหาดไทย พระราชทานตราตำแหน่ง
วรรณคดีสมาคม และพระคุณบาท (พ.ศ. ๒๔๕๔) ตามที่จดไว้เช่นนั้น นัก
ดูถึงรายละเอียดซึ่งดำดัดไว้ในแฟ้ม ก็มีประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่องโปรด
ให้ทำตราพระยศจะโปรดพระราชทานเปลี่ยนตรามังกรคาบแก้วแก่วรรณคดี
สมาคม เห็นไม่ควรทั้ง ควรเอาไว้หน้าอื่น

๒๔. ลายพระหัตถ์สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วงศ์ ตามที่จะ
จดต่อไปนี้ไม่ใช่คดีค้าน เป็นแต่จะหมายไว้ ด้วยได้สังเกตเห็นความในจดหมาย
นั้น เป็นอันว่าพระราชบัญญัติ ทงสัมพันธ์นั้นไม่ได้ทำในรัชกาลที่ ๕ แต่ทำได้
ว่าทำในรัชกาลนั้น ทั้งเจ้าพระยาธรรมมาชิกรณผู้ทำดวงตราก็ถ่วงถ่วงรับรองว่า
เขาออกด้วยว่าทำในรัชกาลที่ ๕

๒๕. จุดว่า บันทึกพระราชบัญญัติลงองค์ แต่จุดจุดนี้ขอตำโน
วงเล็บว่า (ยังไม่ได้คิด) จะแปลว่าอะไรไม่ทราบ ดูก็เท่ากับว่าจะมีต่อไป
แต่เป็นรอยดบ จะอย่างไรแน่ก็ไม่ทราบ เมื่อตรวจรายละเอียดต่อไป ซึ่งดำดัด
ไว้ในแฟ้ม อันควรจะเขียนต่อกันเห็นมีคดีไว้ ๔ อย่าง คือ (๑) พระราชบัญญัติ

เกล้า (๒) คราดำหรับกระทรวงต่าง ๆ (๓) พระราชดุษฎีจกรในรัชกาลที่ ๗
รวมกับพระราชดุษฎีจกรเกล้า ๆ ชนักถ่วงถึงเจดาศรีรังนกบพิไชย หงขนยอก กับ
(๔) ว่าคดีมาแต่สมุดคำของเกล้า ซึ่งเจ้าพนักงานรักษาไว้ เห็นเป็นแก่นสาร
อยู่แต่พระราชดุษฎีจกร รัชกาลที่ ๗ กับทวาคติมาจากสมุดคำเท่านั้น นอกนั้น
ก็ไม่เห็นเป็นแก่นสารอย่างไรเลย

ในที่สุดความเห็นว่า บรรดาฉบับที่พิมพ์แล้ว แม้ของเราจะเป็น
ราชกิจจานุเบกษา อย่างเดียวกัน ก็ทำตามทักถ่วงไว้ข้างต้นก็ได้ หรือจะคิดมา
เป็นการช่วยผู้อ่านก็ได้ อีกประการหนึ่ง บรรดาเรื่องซึ่งคิดค้อกัน จะเก็บเอา
เรียงไว้ให้เป็นหมวดหมู่เดียวกัน ไม่ถือเอาจนแก่ชอนก็ได้ ทำเช่นนั้นนวดาทัก
จะดีขึ้นเสียอีก

[ภายหลังดัดฉบับนี้ พร้อมด้วย บันทึกรเรื่องพระราชดุษฎีจกร ในหน้าต่อไปนั้น ทรงร่าง
ไว้แต่ พ.ศ. ๒๔๘๕ หากยังไม่โปรดให้จัดพิมพ์ถวายเพื่อลงพระนาม ต่อเมื่อสิ้นพระชนม์แล้ว
ม.จ. ชาใจ จิตรพงศ์ จึงทรงให้จัดสำเนาปรุชทานไปยังพระอาอนุมาณราชชน โดดที่เห็นว่าเป็น
เอกสารอันสำคัญซึ่งยังไม่เคยเบ็ดเตลุมาก่อน จึงนำมาตีพิมพ์ไว้ในภาคผนวก รักษาอักษรวิธีตาม
ต้นฉบับที่ทรงร่าง "ไม่ถือตามสำเนาอันตีพิมพ์ด้วยภาษาที่ใช้กันอยู่เวลานั้น]

บทที่ ๒๘ เรื่องพระราชลัญจกร

๑. อานทองความก่เกิดตั้งตั้งขึ้น ว่าตราธรรมณชาติ กับ จันทรมนชาติ นั้น จะเป็นพระราชลัญจกรอันใดเคยทรงประทับ หรือโปรดให้ทำขึ้นใหม่ พระราชทานสมเด็จพระยาองค์ใหญ่องค์น้อยไปก็ไม่ทราบ รู้ได้ว่าเป็นตรา หดงกัแต่ได้เห็นตราของหดงมือนาโตมอยู่ในบะชก กับมีรูปกระต่ายอยู่ ข้างท้าย อันรู้ได้ว่าเป็นตราพระจันทรนุอย่างหนึ่ง กับที่ตั้งคนนอกอย่างหนึ่ง จึงทำให้ทราบได้ว่าเป็นตราหดงพระราชทาน แต่ตราอันนั้นจะเป็นของพระ ราชทานหรือท่านจะทำเองก็ไม่ทราบ จะถือเอาการส่งคืนเป็นเหตุก็ไม่ผิด อาจ ทยงจะส่งคืนเพราะเห็นเป็นของกุ๊กกักได้ อันตราอันนั้นเดีมาบังคับกรมมหาดไทย ทำด้วยอย่างอื่น คือตราอันใช้ประทับหนังสือจวนตัว ตราใหญ่ใช้ประทับ ท้องตราดำเนินกระแสรพระบรมราชโองการ ที่ตั้งใครที่เป็นใหญ่เป็นโต ถึงจะ ไม่มีหน้าทศของมีหนังสือจวนตัวก็ต้องมีตราอันน้อย เพราะเหตุที่ความตั้งตั้งแต่รู้ ไม่ได้อยู่หลายอย่างตั้ง จึงคิดออกเดี่ยวเกือบหมด เอาไว้แต่ตรารายณเกษียร สุ่มุดองเดี่ยว ซึ่งออกจะเข้าใจว่าได้เคยทรงไว้ หรือจะอย่างไรก็ไม่ทราบ แต่เห็นว่าคิดเดี่ยวหมดเหลือไว้แต่ดวงเดี่ยวเท่านั้นพอแล้ว

๒. เมื่อเขียนชื่อตราออกออก ด้วยไม่ว่าจะเขียนอย่างไร เพราะอักษรวิจิ ติเราเปลี่ยนไปเสมอ แต่ความเห็นอันเห็นว่าจะเปลี่ยนได้แต่คำพูด ส่วนชื่ออะไร ต่าง ๆ ซึ่งท่านแต่ก่อนท่านตั้งไว้นั้นไม่ควรเปลี่ยน แต่ความเห็นของท่านจะเป็น อย่างไรไม่ทราบ แต่คิดว่าหนังสือเป็นของท่าน อันอันนั้นเขียนมาอย่างไร ก็ไปด้อยไปเช่นนั้น ไม่แก้

๓. พระครุฑพาทย์ องค์ที่ประทับบนพระปรมาภิไธยในรัชกาลที่ ๒ นั้นไม่ได้เขียนถวาย จึงวงเอาชอนนออกเดี่ยว ที่จริงพระราชลัญจกรองค์ที่

ประทับบนพระปรมาภิไธย กับองค์ที่เป็นรูปกดมรี (ตั้ง) ไม่ควรจะใช้ชื่ออย่าง
เดียวกัน เรียกให้ผิดกันเดี๋ยวจะตักว่า องค์ที่เป็นรูปกดมรี (ตั้ง) ควรเรียกว่า
นารายณ์ทรงครุฑ (เพราะมีรูปนารายณ์ทรงครุฑอยู่จริง ๆ) ส่วนองค์ที่ประทับ
บนพระปรมาภิไธยนั้นจึงเรียกว่า พระครุฑพ่าห์

๔. การเรียงประกาศ หรือพระราชกฤษฎีกา และพระราชบัญญัติ
อย่างใดหนึ่ง ผู้เรียงย่อไม่รักษาความจริงที่เป็นมาหนึ่งอย่างหนึ่ง แคว้นจะรู้ถึงความ
ศักดิ์ของเรียงฉนั้นแปรไปตามที่ตองการ ส่วนแต่ทำให้คนอ่านภายหลังหลงไปทั้งนั้น

๕. ถ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในรัชกาลที่ ๕ ได้ทรงพระราช
ดำริที่จะเลิกพระราชตัญจนรอนมอยู่มาจนนานแล้ว ก็เป็นพระราชดำริอันเด็ด
แต่ในรัชกาลที่ ๖ ก็โปรดให้ทำพระราชตัญจนรอนสำหรับประทับบนพระปรมา
ภิไธยอันใหม่หนึ่งตั้งรวมขึ้นใหม่ ก็อย่างเดียวกับพระราชตัญจนรอนเก่านั่นเอง
เมื่อต้นแผ่นดินแดงกตองระ ไม่เป็นไปอย่างทีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ใน
รัชกาลที่ ๕ ทรงพระราชดำริที่ได้ มีความตั้งใจทีจะตองใช้คำว่า ถอยหลัง
เข้าคลอง

นึกถึงตราที่ทำใช้กันในด้านต่าง ๆ ก็ทำกันเป็น แฟ้มเช่น ซึ่งทำกัน
อยู่ในเวลานั้น ไม่ดูจะได้คิดทีควรทำอย่างไรดี

คิดถึงคนรากของตรา เห็นว่าอย่างเห็นชาคนนั้นมาทางควนออก ถ้าจะ
ว่าไปก็เปนมามาแต่จน จึงใช้แต่ตราเปล่า เพราะเงินเขาไม่เซ่นชื่อ ส่วนตราครึ่ง
นั้นมาทางควนตก มีทางอันเดียวเปนครั้น จึงมีคำว่า มุทรา อันแปลว่าแหวนตรา
แต่เขาจะเซ่นชื่อด้วยหรือไม่ นั้นไม่ทราบ แต่ฝรั่งนั้นเห็นเซ่นชื่อแต่ประทับตรา
ครึ่งด้วย ที่บัดตราคนนั้นเปนครั้นใหม่ (ดังทีจะเป็นเก่าจึงมีคำว่า บัดตรา)
เราทำครึ่ง ๆ กลาง ๆ เซ่นชื่อบอกตำแหน่งด้วย แต่จะเป็นตายมือใครก็ได้

๖. จะบอกท่านให้ทราบไว้ ว่าที่ท่าพระราชอุทยานองค์ใหม่ซึ่งใช้
ประทับบนพระปรมาภิไธยในรัชกาลที่ ๕ ซึ่งพบเป็นเบ็ดขลุ่ยนั้น เามาจาก
คำในหนังสือฉันท อธิวาท ซึ่งว่า "ฤทธิกรคือเพลิงเผาผดายุ นาคราช
ประหาร ประทับประเหิมภพ" ดั่งนี้ ไม่ทำกนกก็เพราะกนกนั้นเป็นต้นไม้
ในอากาศไม่ได้ จึงไปถอยเอาคำใน อธิวาท คำฉันทมา

เห็นเอาครุฑ ขาโต มือหงิก ปากแหก ดำพำพำมาบดไว้ แรกดู
ก็ไม่เข้าใจว่าเอามาบดใจทำไม ที่หลังจึงเข้าใจ ที่พูดถึงบักห้อยบักกางนหม
เขาทางข้างเตย ที่แท้บักห้อยคือบักงัน บักกางก็คือบักยาง แต่ทั้งต้นทั้งยางฉันท
ก็ทำขนทงนหม ที่ทำในพระราชอุทยานเป็นบักงันก็เพราะจะให้ตัวครุฑโต จะทำ
บักยางก็ได้ แต่ต้องตัดตัวครุฑให้เด็กลงไป จะมพนมมากขน จึงได้ทำบักงัน
ถ้าจะพูดถึงความแปลกแฉงพูดถึงบักซึ่งมาอยู่ที่ไหนกับคนเป็นนกจะดีกว่า เพราะ
ครุฑที่ท่ากนมาก่อนนั้นบักอยู่ที่เฮง กับคนก็เป็นราชสีห์ ที่ข้างเขาทำมือหงิกนั้น
เป็นของเขาคิด จะทำให้เป็นนกขนกจ้ามือว่า แต่ที่ท่าขาโตปากแหกนั้นเป็น
เขดา

๗. ใบแซกซึ่งมีกถามว่า เจ้าพระยาธรรมมาชิกรณรับพระบรมราช
โองการไปทูลถามสมเด็จพระมหาสมณเจ้า นั้น เห็นว่าไม่ควรเขียน จะทำให้
คนคิดวิจารณ์ในกระแสพระราชดำริห์ กับทั้งพระดำริห์ของสมเด็จพระมหา
สมณเจ้าไปเปล่า ๆ ที่จริงการยุ่งเหยิงนั้นเป็นมานานแล้ว เช่นคำ มหินทรา
ยุทธยา เป็นต้น พระราชอุทยาน ครุฑพ่าห์ ก็เป็นสำหรับกรุง อยุทธยา เท่านั้น
ไม่มี มหินทรา ปนอยู่เลย

๘. คำ โอราวต ในพจนานุกรมของอาจารย์ชิตเดอแปลให้ได้ว่า คันดม
เฉไปถนัดใจ แต่จะทำไมจึงเป็นข้างตามเคี้ยวขน แต่หนังสือฉันทกนทมนทว ย สกต

ไอ ชน จะอย่างไรก็ดี เห็นว่าตราดวงนั้นเต็มจะประจำตำแหน่งพระอินทราชา
ทั้งเห็นว่าถวิลก็สุดใจมาแต่ใจ มีพระราชตัญญูกร เอรารวมทั้งว่ามีตามดับตาม
เคียร ก็ว่าไปตามเคย ไม่ให้ช่องแก่ช่างเดย ช่างก็ด่าคณู ทำหิวช่างอย่างท
กดจวนจนครบ ไม่แบ่งให้เป็นซ้ายเป็นขวา จะเป็นรูปอย่างไรก็ตามที่ ชน
คำว่า วิมาน เมื่อพูดแก่ช่างก็จะคงเข้าใจว่าอายแดงๆ ตามช่อง แต่ที่จริงวิมาน
ก็หมายความว่าเรือนเท่านั้นเอง จะแดงหรือไม่แดงแดงจะเป็นก็ช่องก็ได้ บนหลังช่าง
เอราฉนั้นแม้จะเป็นแต่กุ่มอย่างที่ถูกช่างกันเท่านั้น ก็เห็นว่าเป็นวิมานได้พอแล้ว

๘. บรรดาตราที่ดวงควรจะต้องแกะอายุได้ เด่นแต่ความรูจะไม่พอที่จะ
พยากรณ์ทุกดวงไปเท่านั้น จะพยากรณ์ได้แต่ถ้า ถ้าเป็นรูปอื่นไปนอกจาก
กลมแล้วเป็นรัชกาลที่ ๕ ลงมา ถ้ามีหนึ่งสี่แล้วก็เป็นรัชกาลที่ ๕ ลงมา

คำว่า พระราชลัญจกร นั้นก็ชอบกต หมายถึงตราของพระเจ้าแผ่นดิน
จำเพาะแต่ที่ประทับเท่านั้น อย่างอื่นไปก็ไม่เรียกว่า พระราชลัญจกร

๑๐. พระราชตัญญูกรจักรรัตน เป็นของอันคิดแต่เขียนขึ้นถวาย
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลที่ ๕ คดอดถึงชานชวดวย ถึงฉนั้นได้
บอกแก่ท่านให้เข้าใจเหตุแล้ว จะได้มีพระราชตัญญูกรเก่ามาก่อนนั้นห้ามได้
ตามที่ท่านเชื่อว่าพระราชตัญญูกรเก่าก็เป็นเชื่อตามที่มีคความอยู่ในประกาศ

อนึ่งจะบอกท่านให้ทราบอีกข้อหนึ่งเป็นทางพิจารณา เขาว่าธงไทยใน
รัชกาลที่ ๒ นั้นเป็นรูปช้างเผือกยืนอยู่ในวงจักร จริงหรือไม่จริง ก็ไม่ทราบ
เกิดไม่ทัน แต่ขอเป็นข้อชดกกับความในพระราชบัญญัติ ที่ว่าเติมช้างลงใน
วงจักร เมื่อทำเงินเหรียญในรัชกาลที่ ๕

ดีใจที่ได้ทราบว่าตราจักร ในเงินพดด้วงนั้นหมายถึงพระราชวงศ์ ทำให้
นึกถึงตราพระราชวงศ์ซึ่งมีตรัสตั้งชดอยู่ในจักรนั้น แปลว่าจักรกับหนังสือ
เข้าใจว่า กร กับ ตร นั้นเหมือนกัน อันตราอาบนนั้นแรกผูกชนักไชเป็นตาย

หนังสือ เป็นว่าเขาใช้คำงพระองค์ ถ้าทำงใช้คำงพระองค์แต่ก็ควรแก่การ เพราะพระราชบัญญัติประจำครั้งแต่ตะองค์ โค ได้เดียวกับพระราชบัญญัติประจำชาติทงนน เป็นหน้าที่ของเราที่จะต้องคนหนังสือเกาทงคคประกอบด้วย ทคคดว่า ทำกต้องพระราชดำณให้ โคเท่ากับพระราชบัญญัติ แต่ฉันักพระราชบัญญัติ ดงไปเป็นผ่านันผดแน่ กต้องพระราชดำณทำดงไล่เดี่ยว ใช้พระราชบัญญัติ แต่องค์เด็ก ๆ ฉันักทเชือกผูกดงเท่านั้นักได้

๓๓. เคยได้เห็นเอกดารเครื่องดาวยคราม ประทับพระราชบัญญัติ จ.ป.ร. เข้าใจว่าพระราชบัญญัติของคนนทำดงำหรับการนนั้น คดอคถึงพระราชบัญญัติ องค์ทมค้ำว่า สยาม ด้วย แต่พระราชบัญญัติองค์ทมค้ำว่า สยาม นนไม่ได้เห็น หรือได้เห็นแต่จำไม่ได้ ให้การไม่ถูกก็เปนได้

๓๔. สยามมกุฎราชกุมาร นนมส่งองค์ คคือ ส้มเต็งเจ้ามหาจักรณหิศ ก่อน เมื่อส่งวรรคตแต่จงเป็นส้มเต็งเจ้าพ้ามหาจักรราช เมื่อคงส้มเต็งเจ้า พ้ามจักรพงษ์ภูวนารถเป็นบรมราชสุมบัตต่อบนนั้น จึงเปดียนค้ำใช้ว่า รัชทายาท เป็นอนันเตรียมถอน เพื่อพระบาทส้มเต็งพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระโอรส แม้ค้ำ สยามมกุฎราชกุมาร ทหลังกแก่เหมือนกัน เป็นอนันเหตุอแต่ มกุฎราชกุมาร

พระตราซึ่งเรียงไว้ ดวงคั้นเป็นของ มกุฎราชกุมาร องค์ถัดมาแน่ เพราะ มีหนังสือบอกอยู่ แต่ค้อไปข้างหลังเกรงจะเป็นครั้ง มกุฎราชกุมาร องค์แรก

๓๕. พระตรา พระลักษณทรงทนมาน นนเป็นบัตขอ ด้วยจ้งหน้าเป็น พระเจ้าแผ่นดินที่ ๒ จึงว่าเป็นพระดกษณ แต่คจความจริงที่ทรงทนมานนนั้นเป็น พระรามที่เดี่ยว ที่ทรงรถพระอินทรนนปางเดี่ยว แต่เมื่อทศกรรัฐดมเท่านั้น พระตราพระดกษณทรงทนมานกคู้ไม้ดีเก่า เข้าใจว่าเป็นครั้งรัชกาลที่ ๕ นั้นเอง อาจเป็นได้ทเมื่อไม่พอพระราชหทัยเขาแล้ว จึงเปดียนเป็นเทวดาประจำบั้นใหญ่

อย่างองค์ใหญ่ แดงดำไม่พอออกจงทำองค์รูปกตมรี (ตามยาว) ซึ่งเป็นรูป
นารายณ์ประจำปืนใหญ่ชน อนนารายณ์นวมอกุหน้าขวาถือสังข์ ซ้ายถือตรีศูต
มือขวาถือขวากอจกร ซ้ายถือปืน แดงดำหมายถึงพระนามพระบาทสมเด็จพระปิ่น
เกล้าเจ้าอยู่หัวขัตติย์ (ที่พูดเป็นมอกุหน้ากุดังนั้นพูดแบบอื่นได้)

๓๖. ดูพระตราพระบรมราชโองการ ก็เห็นชัด ทำอย่างพระราชบัญญัติ
พระบรมราชโองการ แค้ยกไปเป็นหนังสือไทย เห็นตายชอบทำเป็นอาวุธ ๘
อย่าง ก็ให้หนักตุงใจ กัดจะเป็นพระแสงอัษฎาวุธ

๓๗. มีความเห็นแตกออกไป ว่าตำแหน่งจตุสดมภ์นั้นเป็นตำแหน่ง
ภายใน (คือประจำเมือง) ด้วยนึกได้ว่ามีตำแหน่งกรมการเป็น หลวงเมือง
หลวงวัง หลวงคลัง หลวงนา ก็คือตำแหน่งจตุสดมภ์นั้นเอง แต่จะมีเจ้าเพาะเมือง
ใหญ่ซึ่งควรเป็นเมืองถูกหลวง หรือมีทุกเมืองไปก็ไม่ทราบ แต่ความรู้งแตก
ออกไปใหม่นี้ จะได้ชัดกับความรู้ซึ่งพูดมาแล้วก็ห้ามได้

๓๘. พระราชกฤษฎีกาซึ่งจก ว่า ชำ นน ข้างคนที่จะมกต่างผิดอยู่บ้าง
เพราะได้ยื่นจากก่อนมีสุพรรณบัตร หรือบัตร ใช้ออกหมายตั้ง ใครเป็นเสนาบดี
ก็เป็นไปจนตาย ไม่เคยได้ยื่นว่ามีย้ายตำแหน่งหรือตาออกอย่างเดียวกัน เพราะ
เหตุนั้นจึงเป็นประเพณีที่ไปรับตราตำแหน่งกันเขาเอง ด้วยตัวเสนาบดีตาย ไม่มี
ใครจะตายตราตำแหน่งคน เสมียนตราอนันต์ตำแหน่งได้รักษาตรา ก็เฝ้าไม่ได้
ความเป็นไปบังคบให้คือเป็นเช่นนั้น ส่วนความใหม่ข้างหลังนั้น จะให้เป็น
อย่างไรคือไป ในภายหน้าก็เป็นได้

๓๙. คราพระราชดำหั้น สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพตรัสว่า
ที่ไซยูนัน ไม่เหมือนกบที่ประทับกฏหมายซึ่งเรียกว่า กฎหมายตราสามดวง
ตามทศรต้นนกโตเรื่องกบทว่าแกะรูป แต่จะรูปใดกนอยหนแล้วคือจะทำใหม่

(เพราะเป็นรูปเรียว) ช่างผู้เขียนดวงใหม่จะไม่ได้เขียนดวงเก่าหรือต่างที่จะไม่
ได้เห็นดวงเก่าเดยก็ไม่ได้

๒๐. คราพระคชต์หนนไม่โตดูเทียบกับกฎหมายตราสามดวง จะเหมือน
หรือไม่เหมือนก็ไม่ทราบ แต่อย่างไรก็ดี ดูตัวอย่างรูปร่างตรา คชสัท
เดินดวง อันเป็นรูปคชต์ที่เดินบุกอยู่ในหม้อไม้ไม้ไขกนก เป็นตราประจำคัมภีร์
กรมพระกระดาโหม อย่างตราพระราชคชต์หนนของเจ้ากรมมหาดไทย ส่วน
ตราพระราชคชต์หนนของพระยามหาอมาตยาธิบดี คราพระคชต์หนน
เหมือนนอยุ่พระยามนตรีสุริยวงษ์ นพุดถึงแต่ก่อน เดียวจะนอยุ่ไหนไม่ทราบ

๒๑. คราบวณหนนดูเป็นสองอย่าง เป็นตราประทับครุฑม ประทับชาด
กัม อย่างไหนจะมากอนกไม่ทราบ แต่ตราบวณแถวหนน ทราบแนวความชน
ครึ่งเจ้าพระยาภาณุวงษ์มหาโกษาธิบดีเป็นเจ้าบดในกรมต่างประเทศนั้น

๒๒. คราพระรามทรงรถ ก็เป็นแต่เรียกตั้งกันเขาเอง ผู้ทำเขาจะตั้งใจ
ให้เป็นเช่นนั้นหรือไม่ก็ไม่ทราบ แต่เมื่อดูตราตัวอย่าง ดวงแรกเป็นเทวดาทรง
รถถือจักร เห็นจะเป็นพระรามไม่ได้ แต่ดวงหลังเป็นเทวดาทรงรถถือขลุ่ย
จะว่าเป็นพระรามได้ นพุดถึงตราใหญ่ ส่วนตราอันย่นนั้นว่าเป็นรูปวิศุกรรม ดู
ตัวอย่างก็เห็นไม่ชัด จับได้แต่ว่าเป็นเทวดาทัว ได้น้อยหางนกกงเป็นรูปวิศุ
กรรม คามที่เข้าใจกันอย่างซิมซาม เห็นจะเป็นตราใหม่ ฉนั้นได้เคยคิดเป็น
รูปวิศุกรรมอย่างอื่นเคยอนมมอดอม่ง แต่จะคิดให้กระทรวงโยธาธิการหรือ
กรมโยธากรมเดียวแล้ว เวदानนยังไม่ได้พระราชทานตราแก่กระทรวงโยธาธิการ

๒๓. ครา เสนาธรรมจักร ของเก่าเป็นรูปจักราวุธอยู่ในบุษบก แล้วมี
ใบเสมาขนาดอยู่สองข้าง พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่ชอบพระ
ราชหทัย จึงทรงพระราชดำริให้ทำเปลี่ยนพระราชทานใหม่ จึงจำเป็นที่ท่าน
ต้องบอกรูปตราดวงใหม่ ท่านก็บอกไปตามประกาศ แต่ประกาศนั้นใช้คำว่า

ขลุ่ยก็สิ่งที่เป็นคำโตกกับภาษาข้างบนกัน ภาษาข้างบน ขลุ่ยก็ ก็มี แต่
เขาประกอบบับอย่างหนึ่ง สิ่งที่มี แต่เป็นคิ้วไม้ชนิดหนึ่ง จึงแก้เป็น เสมอตั้ง
บนแท่น เพื่อให้พนัก ที่จริงทำเป็นล้อรถก็เป็นอย่างจักรพรรดิไป คำเสมอ
ธรรมจักร เหน้จะหมายว่าเขาคองพระศาสดา ที่เอาคำเสมอ มาใช้ก็ทำให้เป็น
ทางศาสดาชน จักรก็หมายความว่าวงกลม ๆ ว่าคิ้วอย่างก็มี เช่น อาณาจักร
เป็นคิ้ว ที่ทำเป็นรูปอะไรก็เป็นสมมตทำทั้งนั้น

๒๔. ทว่า ตราสารายณ์เกษียรสมุทร เป็นตราตำแหน่งกรมยุทธนาธิการ
ทหารบก และตรา ตราสารายณ์ทรงปืน เป็นตราตำแหน่งผู้บัญชาการกรมทหาร
เรือหน้ ไหว้ถึงว่าใจอกนเดียนกระไรเลย เพราะ ตราสารายณ์ทรงปืน เป็นตรา
บนดินแท้ ทงทไปรดให้เขียนเพื่อจะพระราชทานเป็ดยน ใหม่ก็เป็รูปนารายณ์
แสดงศรั เขาใจว่าคือนารายณ์ทรงปืนนั่นเอง ตราสารายณ์เกษียรสมุทร นั้น
แสดงควรจะเป็นสำหรับตำแหน่งผู้บัญชาการทหารเรือ เพราะเป็หน้า ๆ แค้
เป็ ตราสารพระขรรค์ ไป ถ้าได้ถือ ตราสารายณ์ทรงปืน มาก่อนก็จะต้อง
เป็พระราชทานเป็ดยนด้านครึ่ง ครึ่งแรกเป็ ตราสารายณ์ทรงปืน ถัดมาเป็
ตราสารพระขรรค์ ครึ่งหลังที่สุดจึงเป็ ตรามคยาวดาร ที่พูดถึงผู้บัญชาการ
ทหารเรือก่อนนั้นไม่เห็เป็นไร เพราะทหารบกหรือทหารเรือ ผู้บัญชาการก็มี
ยศเด็มอกัน ทางฝรั่งเขาก็เอาผู้บัญชาการทหารเรือออกหน้าผู้บัญชาการทหาร
บกด้วยซ้ำ อีกประการหนึ่งเราพูดถึง ตราสารายณ์เกษียรสมุทร ในหน้า ๒๕ ก็
คอกับหน้า ๓๐ ไม่ได้ยู่แต่ เพราะ ตราสารายณ์ทรงปืน เขามากนอยุ่ แค้
ได้ร่างใหม่ด้วยจงใจจะ ให้เป็ดยนเก่ามาแต่

๒๕. ตราสารพระขรรค์ ทว่าพระราชทานสมเด็จพระเจ้าพระยา (บรมมหา)
ศรีธรรมาธิราชเจ้าไปใช้นั้นนั้นไม่ทราบ ทราบแต่ก่อนนั้นไป ว่าพระราชทานกรมหลวง
วงษาธิราชสันติไสย์ โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลที่ ๕ ครั้ตั้ง

เสริมให้กรมขุนไชยนาทพเรนทรทำตราดุกส์ร หรือพระจรรค์อะไร ใช้ประจำ
พระองค์กุดมเดี่ยวแล้ว

๒๖. เห็นรูปนกอายุภักษ์ในตราของพระยาราชนกดี ซึ่งท่านคิดมาไว้ก็
นึกเดี่ยวใจ ว่าถ้าทำเป็นรูปอย่างเก่าแต่ทำชนแบบอย่างใหม่ก็จะดีกว่านั้น ตาม
ที่ทำได้เป็นธรรมดาตามากเกินไป นี่เป็นทางที่ใจกลบักรอกของมนุษย์

๒๗. ตรา พระคณเฑศ ซึ่งโปรดให้ทำพระราชทานแก่บรรณคดีตั้งมาคม
นั้น ดูเหมือนจะเป็นด้วยฉันทกราบบังคมทูลว่าพระคณเฑศเป็นผู้ชำนาญหนังสือ
ด้วยฉันทเห็นในคัมภีร์ มหาภารตยุทธ ว่าฤษีเสาศิ ไปจดเอาความมาแต่พระ
คณเฑศ คงจะทรงทราบอยู่แต่จงทรงปฏิบัติ แค่นั้นถึงฉันทพบกต่างถึงเทวราช
หลายองค์ท่านชำนาญหนังสือ พระราชดำริห์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
รัชกาลที่ ๕ มออยู่ว่า อันเทวราชนั้นท่านจะถืออะไรก็ตามแต่ธุระของท่าน ในปาง
นั้น ไม่จำเป็นว่าจะต้องถืออะไรเป็นจับตัวจางตาย พระราชดำริห์อันนั้นเป็นอุก
ขี้ยังนัก

๒๘. จรด่างถึงตรา ร่อง ๆ ที่เป็นแต่ตั้งตั้งอยู่ก็มี ทรูแนกก็มี จรดอก
แต่ต่างดวงตั้งค่อไปนี้

(๑) ที่จดไว้ว่า ขุขบกลอย เห็นลักษณะเป็นวิมาน (ซึ่งวงเดียว) อยู่
ในเมฆ ในวิมานนั้นมีเทียนจุดไฟ ให้ตั้งตั้งไปว่าจะเปนคราที่เรียกว่า ขุขบ
ตามประทีป ซึ่งว่ากรมสมเด็จพระปรมาธิบดีฯ โมรตรงถืออยู่ก่อน แต่ดูฝีมือ
เป็นใหม่กว่าดวงที่เรียกว่า ขุขบตามประทีป อันนี้แต่ตะเกียงนั้นมาก

(๒) ที่จดไว้ว่า พระยานาคให้น้ำ กับ

(๓) ที่จดว่า นาคบัลลังก์ นั้น ตั้งตั้งว่าจะเปนคราเถื่อนทั้งต้องดวง
ผู้ยงตั้งกันด้วยดำคณูว่าเป็นตราพระราชทาน เจ้าพนักงานไม่รู้ก็รับไว้ ที่จดว่า

นาคบัลลังก์ นั้นไม่ใช่ นาค เป็นมังกรจึงมีเขา กับที่คิดว่า พระยานาคไต้หวัน ก็
เป็นแต่คงความเขตา นาคที่ไต้หวันก็เปลี่ยนตามปี ไม่อยู่ที่ใดจะคงเป็นคงเดียว

(๕) ที่คิดว่า เวสสุวรรณียุคแทน นั้น พิจารณาเห็นเป็นตราเก่า แต่
จะได้แก่ตำแหน่งอันใดหรือไม่นี้ไม่ทราบ

(๕) ที่คิดว่า นารายณ์ทรงครุฑ นั้น คือตราตำแหน่งเก่าของเจ้าพระยา
ธรรมาธิการณาศติ ซึ่งเรียกว่าตราเทพยดาทรงพระนนทการ

(๖) ที่คิดว่า หงส์ คู่มือใช้ตราเก่ามากนี้ อาจเป็นตราเถื่อนก็ได้
หรือตราตำแหน่งก็ได้

๒๘. เห็นหนังสือพิมพ์เขาจดอ้างถึงเรื่องตรา ว่ากระทรวงใดถือตราอะไร
เป็นกระทรวงเก่าก็มีใหม่ก็มี จึงจดมาเพื่อจะช่วยหนังสือนี้ (๑) สำนักนายก
รัฐมนตรี ตราคชัตตราบดีหรืออักษรวิกรมมูญ (๒) กระทรวงการคลัง
ตราอักษรวิกรมมูญ (๓) กระทรวงการต่างประเทศ ตราบัวแก้ว (๔) กระทรวง
การสาธารณสุข ตราคชัตตราบดีกับคชัตตราบดี (๕) กระทรวง
การอุตสาหกรรม ตรา นารายณ์เกษียรสมุทร (๖) กระทรวงเกษตรธิการ
ตราพระพิรุณทรงนาค (๗) กระทรวงคมนาคม ตราพระรามทรงรถ (๘)
กระทรวงพาณิชย์ ตราพระวิศุกรรม (๙) กระทรวงมหาดไทย ตราราชดีห์
(๑๐) กระทรวงยุติธรรม ตราพระศุภพาลี (๑๑) กระทรวงศึกษาธิการ ตรา
เสมาธรรมจักร (๑๒) สำนักพระราชวังและราชเตชานุการในพระองค์ ตรา
มงกุฎและอุณาโลม (๑๓) เตชการบดีกรมผู้แทนราษฎร ตราวิกรมมูญ
ประดิษฐานบนพาน ๒ ชั้น (ขาดกระทรวงกตมาใหม่ตราคชัตตราบดี เพราะเรื่อง
ตราที่เขียนไว้ในเครื่องแบบซึ่งทหารไม่ใช่)

สารบัญคำ

กรรเจียก	๑๗๑, ๑๗๗, ๑๗๘	ก้ำต่อ	๒๑๓
ภลา	๓๖, ๓๗, ๔๓, ๔๗, ๕๖	ก้ำนกลาง	๘๓
กัวย-อ้อย	๒, ๕	ก้ำละ	๑๔๖
กลิ้งกลด	๑๔๗	ก้ำสั้นยาว	๖๕, ๗๐, ๗๑
กลีบขนุน	๒๐๕, ๒๐๗, ๒๐๘	กั้น	๑๗๔, ๑๗๕
กว้าน	๒๕๕	เกราะ	๑๗๒
กอ ข้อ	๑๔๑	แกม	๔๐, ๔๖
กะ-กระ	๑๖๗	แกรง	๘
กะลี้	๑๐๖	งาม-สวย	๑๕๗
กะไล	๑๔๐, ๑๕๒, ๑๕๓, ๑๖๗, ๑๖๘	งม	๖๕
กะละบาด	๑, ๔, ๕, ๘, ๑๒, ๒๓, ๒๔, ๓๖, ๔๓, ๖๔	จั้ง	๑๖๖, ๑๗๗, ๑๕๐
กาลมาตร	๑๗๐	จมก	๖๕, ๑๗๗
กาไหล	๔๓, ๔๗	จรกก	๒๐๕, ๒๑๕
ก้ำตาก	๑๕, ๒๕	จวก	๑๒๐
กัญ	๑๐๗, ๑๑๑, ๑๑๗	จอ	๑๕๗, ๑๗๑
กุกถาบ	๑๒๐, ๑๒๔	จ้อย	๕๔, ๖๑
กุกถาร	๒๐๗	จะทั้งพระ, อ้าเกอ	๒๑๕
เกา	๑๓๕, ๑๔๗, ๑๖๐	จันเคี	๑๔๐, ๑๖๗
เกิด-ตาย	๒๕๕-๒๖๑	จันตใจตนา	๑๔๓, ๑๕๕
ขวัญ	๒๒๗, ๒๓๘, ๒๔๓	จิตรกรรม	๒๖๒, ๒๖๓
ข้าวตอก	๒๒๔	จิน, พระนามอย่าง	๓๗, ๔๓, ๔๔, ๔๗
เขมร, ภาษา	๖๐, ๖๗, ๖๕	เจตภูต	๒๒๗
ขับ	๔๐, ๔๖	เจวิญ	๑๕๓, ๑๕๖
ข่า	๘, ๘	ฉพรรณรังษี	๒๕๓
ขม	๔๒, ๔๗, ๕๕, ๖๓, ๗๑, ๗๓, ๗๕	ฉลอง	๔๕, ๕๐, ๕๒, ๕๗, ๖๖
เขม	๑๓๐, ๑๓๗, ๑๔๗, ๑๕๕, ๑๗๒	ฉัตร	๒, ๕
ความ	๔๖	เฉลา	๒, ๕, ๖, ๕, ๑๓
กรัว	๑๖๗, ๑๗๖, ๑๗๗	เฉลิม	๔๕, ๕๐, ๕๑, ๕๘, ๖๖

เจดีย์	๑๓๘, ๑๕๑	แต่งงาน	๑๗๕, ๑๗๑, ๑๗๕
ขวา	๑๖๔, ๑๗๓	แตร-ตอด	๒๔
ซอ-ฉิ่ง	๕๕, ๖๗	แตร-เพลง	๒๔
ซอ-ซุ่ม	๕๕, ๖๗	ไตรมิตต์, วัด	๑๔๓, ๑๔๖, ๑๕๗
ช่างลายแทง	๒๑๒, ๒๑๓	ทรงประทาส, หมวก	๑๔๓, ๑๖๕
เชอวงค์	๒๒๖, ๒๒๕, ๒๓๔	ทวารวดี	๑๗๓, ๑๗๕, ๑๗๕
ชอ	๓๔, ๓๕, ๔๐, ๔๖, ๕๕	ทักทอ	๑๐๗, ๑๐๕
ชวน	๓๔, ๔๑, ๔๖	ทักทามาญ	๒๔๒
ชู้-ชู้	๑๗๒	ท้าว	๔๑, ๔๒, ๔๗
ชู้-หญิง	๒๑๕	ทัง	๑๓๔
ชัง	๑๓๐, ๑๓๗, ๑๕๕, ๑๗๒	ทียน	๑๗๒
เดิน	๖๐, ๖๕	ทุด	๑๗๔, ๑๗๐, ๑๗๓, ๑๗๔
ได้ (ภาษาปักษ์)	๓๕	โทนทับ	๕๕, ๑๐๓, ๑๐๔, ๑๐๕
ตม่อ	๒๐๕	ไทย	๖๗, ๖๘, ๗๗
ตระ	๖๑	ธง	๒
ตระ	๘๘, ๕๒	นกหนัง	๑๗๕, ๑๗๑, ๑๗๕
ตระสัง	๒๔๑	นญู	๒๐๕
ตองอู	๑๑๐, ๑๑๓, ๑๑๘, ๑๓๑, ๑๔๔	นาย	๘๘, ๕๒
ตะกร้อ	๒๕๔	นโคธ	๒๕๒
ตะหวัก	๑๗๕	เนื้อเพลง	๒๔
ดัก-ไล่	๒๕๐, ๒๕๒	บโชน	๑๗๒, ๑๗๕, ๑๗๖, ๑๕๓, ๑๕๕
คันทอง	๑๖๘, ๑๗๖, ๑๗๓	บนบาน	๑๕๕, ๒๐๐
ดา	๕, ๘	บรต	๕๓
ดาบเกิด	๘๑, ๕๐	บร	๔๕, ๕๓, ๕๖, ๕๕
ดาดะบัตร	๓๕, ๘๕, ๕๗, ๕๘, ๑๐๕	บรรพแลลง	๒๐๗, ๒๐๕
ด้าแข, หมอ	๒๓๒, ๒๓๓, ๒๓๕	บรรยาบ	๒๑๖
ด้าบุด	๕๐, ๕๕	บัตร	๔๓, ๔๗
ตี-เคียน	๖๘	บัว	๗๒, ๗๕
ตัก	๒๕๕	บัวถลา	๒๐๕, ๒๐๗
คันทงัน	๑๗๑	บัวกว่า	๒๐๗
เตียว	๖๑	บัวกอเสื่อ	๒๐๕

บัวแดง	๒๐๕, ๒๐๗
บ้านสมเด็จพระ, โรงเรียน	๑๘๕
บุษบก	๒๐๘
บุหงา	๑
เขื่อน-เขื่อน	๒๓๕, ๒๔๐, ๒๔๔
เขื่อน	๒๒๓, ๒๒๘
บัง	๒๔๑
บักขี้ได้	๑๘๖, ๑๘๘
ประคุด	๑๑๘
ประเค็น	๔๕, ๕๑
ปรางค์	๒๐๗, ๒๐๕
ปราดนา	๑๓๕
ปราสาท	๒๐๗, ๒๐๘, ๒๐๙
ปล้องโงน	๒๐๕, ๒๐๗
ป่า	๑๑๐, ๑๑๑, ๑๑๓, ๑๑๗, ๑๑๘
ป่าโมก, กระจู	๑๐๗
ป่าข	๑๔๓, ๑๕๕, ๑๖๕
บันได	๓๐, ๑๒
เปรื่อง	๒๕๐
แปดรอง	๒๐๕
กั้น	๒๓๗, ๒๓๘, ๒๔๓
กั, การถือ	๒๑๒, ๒๒๑, ๒๒๗, ๒๔๑, ๒๔๓ ๒๔๘, ๒๕๑
ณีสื่อ	๒๒๒
ผู้หญิงขิงเรือ	๒๑๔, ๒๖๖
สร้างมั่งคั่ง	๑๒
พยุ-พายุ	๑๕๕, ๑๖๕
พร, กำให้	๑๕๗, ๑๕๘, ๒๑๒
พระ	๕๕, ๖๒, ๗๐

พระขันษา	๗๖
พระชัย	๖๖, ๗๔, ๗๖, ๘๑, ๘๕, ๕๓, ๕๗, ๕๘
ฟไต	๑๒๕, ๑๓๕, ๑๕๐, ๑๖๖
พิมพ์	๑๓๔
ฟิราบ, นก	๑๐๗, ๑๒๑
ฟิสวาท	๒๔๒
ฟีน้อง	๒๑๑, ๒๒๐
ฟไต	๑๒๕, ๑๒๖
เพ็ช-พญา	๔๑, ๔๓, ๕๔
ฟ	๔๗, ๕๔, ๕๕, ๖๒, ๗๐, ๗๘, ๘๖, ๕๓
ฟ้า-ผา	๘๖, ๘๘
ภาษา	๘๔
ภาษาพระ	๒๕๒
มณูเชษฐ	๒๕๖
มณฑป	๒๐๘
มรีย	๒๑๕
ม่วง	๒๓๕, ๒๔๐, ๒๔๔
มหาด	๑๘๒
มารวิชัย, พระ (กูพระชัย)	๑๑๕
มาลาเบียง, พระ	๑๔๓
มิ-อ	๔๕, ๕๓
เมฆ	๘๘, ๕๒
แม่ช้อ	๒๑๖-๒๑๗
ไม้หราก	๑๐๗, ๑๒๒
ไม้-มิ	๒๒๒, ๒๒๘
ไม้โตกั	๒๑๔
ไม้กั	๕๐, ๕๓
ไม้เอก	๒๑๑
ยก-เล็ก	๒๕๐

ยอดเสียง	๑๖๐
ย้าย	๑๖๕, ๑๗๔
ย่นดี	๑๖๗
เยา-เยาว์	๑๗๐, ๑๗๗-๑๗๘, ๑๗๙
ร	๑๗๔
ร-ดิ	๑๗๗, ๑๗๙, ๑๘๕, ๑๘๖
รอกัน	๖๐, ๖๕, ๗๗, ๒๑๔
ร้อง	๕๔
ร้อบแก้ว	๒๔๒
ระฆัง	๕๔, ๑๐๒
ระย้าฉัตร	๒๐๕, ๒๐๖
รียบประทาน	๑๕๒
รวีไถ่	๑, ๔
ราชวัด	๑-๒, ๓, ๔, ๖, ๕, ๑๓
ร้าน	๒๕๕
แร่	๔, ๗
โรง	๑๒๖, ๑๓๕, ๑๖๖
ต่อง-ร้อง	๑๓๒
ละกอนยก	๒๒๗
ลากข้าง	๕๐, ๕๓
ลาดสังขร, วัด	๒๔๑, ๒๔๗, ๒๕๑
ลาว	๓๔, ๔๑, ๔๗, ๑๖๖
ลำ	๔๐, ๔๖
ลูก (ภาษาปี่พาทย์)	๓๕
ลูกทับ	๑๕๐
เลขหมู่ปี่	๒๕-๓๐, ๓๐-๓๒, ๓๖
ระฆัง	๑๐๘
เรือน	๑๓๕, ๑๔๕, ๑๕๑
โรง	๒๕๗

ลอมฟาง	๒๐๕
ละกอน	๒๒๗, ๒๓๗, ๒๔๓
ลาด	๒๔๗, ๒๔๑
ไถ่	๑๓๐, ๑๓๗, ๑๔๗
ว	๑๗, ๕๑
วรรณยุกต์	๑๔๑
วิมาน	๗๐
วิสาขามณี	๑๐๖
ศรี	๒๕๐
ศรีอารย, พระ	๑๕
กักราช	๒๒
สกา	๒๓๕
สกา	๒๓๕
ส่าง	๒๒๖
สนธิ, เสียง	๑๕
สยามกุ	๒๔๐, ๒๔๔
สรรเสริญพระบารมี	๑๔-๑๕, ๒๔-๒๕, ๒๗ ๓๐, ๓๔-๓๕, ๓๗-๓๘, ๓๙
สรอง	๒๑๒
สลาตัน	๑๖๘
สวน	๒๔๒, ๒๔๕, ๒๕๒
ส่วน	๒๒๕
ส่วน	๑๒๕
สัตว์	๑๐๘
สากะเบือ	๑๗๕
สง	๒๔๑, ๒๔๗, ๒๕๑
สามจีน, วัด	๑๒๕, ๑๓๕
สามเพลง	๑๗๒, ๑๕๗
สายสมร (เพลงสรรเสริญพระนารายณ์)	๒๗, ๓๓-๓๔, ๔๕

สารวัต	๒-๓, ๖-๗, ๘
สี่พระยา, ถนน	๑๔๖
สี่	๒๒๘, ๒๓๘, ๒๔๔, ๒๔๘, ๒๕๒
สุรวงษ์, ถนน	๑๓๕, ๑๔๖, ๑๗๕, ๑๗๒, ๑๗๕
เสนีย์-ซานเฟล	๒๔๑-๒๔๒, ๒๔๘
แสน	๓๐, ๓๖, ๔๑-๔๒, ๔๗
สี่	๑๔๘, ๑๕๘-๑๖๐
หง	๒๕๖
หน่วยเสียง	๑๖๐
หนองหมอน	๑๑๘, ๑๒๒, ๑๓๘
หนังสือ	๑๔๓
หนังสือขด	๒๖
หน้าต่าง	๑๗๒
หมอ	๓๘, ๔๖
หมาดำ	๑๘๔, ๒๑๐
หลาน	๒๒๖
หอ	๒๕๗
ห้อง	๑๓๒-๑๓๓, ๒๕๘
หัวตะปู	๑๗๕
หัวเราะ	๑๘๔, ๒๑๐
หัสดีลิงค์, นก	๑๐๗

ท่า	๑๗๘
ท่า	๒๕๘
เกม	๒๐๕, ๒๐๗, ๒๐๘
เทียบค	๒๕๓
เหรียญ	๒๕๑
เหลน	๒๒๐
อนุสาวรีย์	๒๐๖, ๒๐๗
อเนจอนาค	๑๕๐, ๑๕๒
อมฤต	๒๕๘
อร, กำ	๘๓, ๕๐
อรหัน	๒๒๑, ๒๕๗
อักษรสามหมู่	๑๔๑
อัสจันทร์	๑๔๐, ๑๕๓
อัสจรรย์	๑๔๐, ๑๕๓
อา-อาว	๒๑๑
อินชเนี่ย	๑๐
อี-อี	๕๘, ๖๘, ๗๔, ๘๑
แอ่ว	๔๐, ๔๖
อี	๑๔๕, ๑๕๖
ฮัง, ท้าว	๒๒๒

สารบัญคนชื่อคน

ถาวร, หมอ (หม)	๑๐๗	(นั้น-นี้)	๕๑
(คำอังกฤษ)	๑๒๕	(ดอก)	๒๔๕
กำแพงอักษรโยธิน, กรมพระ (ท่าฉาง)	๑๐๘	ชลยุทธโยธิน, พระยา (แม่คำ)	๑๕๒
(อีป้อ)	๑๗๑	ชุมพรเขตอุดมศักดิ์, กรมหลวง	
กั อยู่โพธิ์, นาย (คำมลายู)	๑๒๖	(สรรเสริญพระบารมี)	๒๕
กุหลาบ, นาย ก.ส.ร. (เจ้า-จ้าว)	๖๒	ชันเกรสกี, นาย (มิวนิค)	๑๑๘
(บโพน)	๑๘๒	เซเดส, ศาสตราจารย์ (ทวารวดี)	๑๗๕, ๑๘๐
(ถนนเศษพ)	๑๕๐	(ลกอน)	๒๔๓
จรัสเรปฎีกาน, กรมหมื่น (กะถ่ม)	๑๓๘	ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระบรมราชา	
จอมเกล้า, สมเด็จพระ (ตก)	๑๒๘	(อ่อน)	๘๓
(พยุ)	๑๕๕	(ตาลบัตร์)	๕๗
จุลจอมเกล้า, สมเด็จพระ (อ่อน)	๓๗	(โทน-ทับ)	๑๐๓
(กลับจากยุโรปครั้งแรก)	๓๐	(พระนามจีน)	๓๘
(เสด็จสิงคโปร์)	๓๗	(สุภาสิต)	๑๒๐
(สรรเสริญพระบารมี)	๑๔	(ธรรมศาสตร์)	๑๖๒
(กำตาก)	๑๕	(ข่าย)	๑๗๔
(บโพน)	๑๘๒	(กะจอน)	๑๗๑
จุฬามณี, พระมหากษัตริย์ (จาร์ก)	๑๕, ๒๖	(แจกหนังสือ)	๑๗๔
เจนจันอักษร, พระ (พระนามจีน)	๔๓	(จิตรกรรม)	๒๖๒
เจนดุริยางค์, พระ (สรรเสริญพระบารมี)	๑๔	ดลัน, ท่านผู้หญิง	
เจ้า ทองคำวรรณ, นาย (ฉลอง)	๕๑, ๕๒, ๕๘	(พี่พระยาประชา ฯ)	๑๘๒, ๑๘๕
(วิทยุเขมร)	๖๗	ทองที่อายุ, น.จ. (โปด)	๑๓๒
(จาร์กลานทอง)	๑๗, ๓๓	ทิวากรวงศประวดี, กรมหมื่น	
(คำเขมร)	๘๒	(สรรเสริญพระบารมี)	๒๕
(อร)	๘๓	ท้าววงสวโรปการ, สมเด็จพระบรมราชา	
(อี)	๘๕	(ปรีดี)	๗๗

(ข่าย)	๑๗๔
(นี)	๒๑๗
(๙ ชั่วโมง)	๒๓๔
(เสน่ห์)	๒๔๑
(สี)	๒๕๖
เทวภินิมิต, พระ (เขียนแบบ)	๒๐๔, ๒๐๕, ๒๐๖, ๒๑๗, ๒๒๕
(สยงกุ)	๒๔๐, ๒๔๔
(ตะกร้อ)	๒๕๕
เทเวศรวงศ์วิวัฒน์, พระยา	
(สรรเสริญพระบารมี)	๒๕
ธรรมเนียมคัมภีร์, เจ้าพระยา	
(เขียนไทย)	๑๓๕
ธรรมศาสตร์, พระยา (สท)	๑๖๒
ธานีนิติ, พระองค์เจ้า (อีป้อ)	๑๗๓
นครสวรรค์ทวินิต, สมเด็จพระ	
(ศักราชชา)	๓๓
(สรรเสริญเสือบัว)	๓๕
(สรรเสริญพระบารมี)	๒๕
(ปิด-เปิด)	๑๖๘
นาค, อาจารย์ (ข่างเขียน)	๒๖๒
บริหารบุรีภัณฑ์, หลวง (พระชัย)	๕๑
(ตาลบั้ง)	๕๗, ๕๘
บัญชาเบญจมา, พระองค์เจ้า (นาม)	๕๕
เบ็ญกโต, ศาสตราจารย์ (บัณฑิต)	๓๒
ปกเกล้า, สมเด็จพระ (เลื่องปูลาด)	๒๓
(ปกานุกรม)	๑๖๐, ๑๗๓

ประจักษ์ศิลปาคม, กรมหลวง	
(ทนคำ)	๑๕๔, ๒๐๐
(สร้อย)	๑๑๗
ประชา ๑ (ขุน ไอศานนท์) พระยา,	
(ถนนสุรวงศ์)	๑๗๒, ๑๗๕
ประดิษฐไพเราะ (ตาด), พระ	
(ผืนถึงเพลง)	๓๕
ประดิษฐไพเราะ (นี), หลวง	
(สรรเสริญพระบารมี)	๒๔
ประดิษฐวรการ, พระองค์เจ้า (พระชัย)	๗๕
(เทรศสุล)	๑๐๖
ปราสาททอง, พระเจ้า (พระนาม)	๗๘
ประเสริฐสุภมาตรา, ขุน	
(ธรรมศาสตร์)	๑๖๒, ๑๖๕
ปลื้มจิตร, ม.จ. (กัญจนาต)	๒๔๒
ผาเมือง, พ่อขุน (พ่อพระมหาเถร)	๑๕, ๒๖
พรหมพิจิตร, พระ (ตำราช่าง)	๒๐๘
พระคลัง (ทน), เจ้าพระยา	
(แห่งหนังสือ)	๒๘
พิทยาลงกรณ์, กรมหมื่น (อินชเชนัย)	๑๐
(ขุน)	๗๒
(ขำ)	๗๘
(โล)	๑๓๐
(ชาตรี)	๒๓๗
พินิจวรรณการ, พระ (ไทย)	๗๗
พิชัย, เดชกุปต์, นาย	
(สรรเสริญพระบารมี)	๑๔, ๓๗
พุทธโฆษาจารย์, สมเด็จพระ	
(ไผ่ไต้กัญ)	๖๓, ๒๑๔

พุทธเลิศหล้านภาลัย, สมเด็จพระ		(ฤๅ)	๒๐๗
(สรรเสริญพระบารมี)	๓๕	(ทวด)	๒๑๑
เฟโรจ, นาย (จาพรรณรังสี)	๒๕๓, ๒๕๔		
ไฟต์, มิสเตอร์ (สรรเสริญพระบารมี)	๑๔, ๒๔		
มงกุฎเกล้า, สมเด็จพระ			
(สรรเสริญเสือบ้า)	๓๕		
(เทร)	๑๖๗		
มณังวงศ์, พระเจ้า (ชื่อ)	๒๖		
มหาวิรวงศ์, สมเด็จพระ (ท้าวเจียง)	๒๒๒		
ยอชสก้อต, เซอร์ (พระม่า)	๘๑		
วงษ์, ม.ร.ว. (สาง)	๒๔๑		
วชิรญาณวโรรส, สมเด็จพระพรยา			
(รัศมี)	๒๕๕		
วรวงศ์พิพัฒน์, เจ้าพระยา			
(ศพ)	๒๖, ๒๗, ๓๕, ๓๖, ๔๘, ๕๐		
วรรณไวทยากร, พระองค์เจ้า (กลด)	๓๖		
	(กำกน)		๑๘๖
	(ไม้ไต่กู่)		๒๐๓
วันรัต (เฮง), สมเด็จพระ			
(วัดไตรมิตร)	๑๓๕		
แลงกาศ, นาย (ธรรมศาสตร์)	๑๖๕		
วิเชียรกระวี (กู่), พระ (หัวตะปู้)	๑๗๕		
วิเชียรกีวี, พระยา (ง-ย)	๑๗๐		
วิสูตร, หลวง (หนังก้อ)	๔๘		
วุด, มิสเตอร์ (ธรรมศาสตร์)	๑๖๒		
ศรีธรรมมาธิเบศ, เจ้าพระยา			
(หลานพระยาวิเชียร ฯ)	๑๗๐		
ศาสตร์, พรหมณ์ ป.ส. (บโพน)	๑๕๖, ๒๑๑		
ศิระสวียนนท์ (ชื่อ)	๒๑, ๒๓		
สรรพสิทธิ์ประสงค์, กรมหลวง (กำ)	๕๓		
สวัสดิวัตน์วิสิษฐ, สมเด็จพระ (กรม)			
	(ตำรา)		๒๖
	(ที่ซึ่งอัน)		๖๔
	(พระชัย)		๓๕
	(สาง)		๒๔๑
	(ทันทมาฏ)		๒๔๒
สัดขมันทบุรี, สวามี (กระลาบาท)			๑๒
	(จุดความรู้)		๑๓
	(ตาย)		๑๗๔
สัทธา, ขุน (ละกอน)	๒๓๗, ๒๔๓		
สาธุสัจจวง, พระ (รัศมี)			๒๕๖
สาขสมิทวงศ์, พระองค์เจ้า (กำส้ม)			๕๓
สารประเสริฐ, พระ (จลอง)			๕๓
	(อ่อน)		๓๗
	(บาลี)		๔๔
	(กำแสง)		๘๓
	(กำชาติ)		๑๐๐
	(กำซ้อน)		๑๖๑
	(ไม้ไต่กู่)		๒๐๓
สารศาสตร์พลาพันธ์ (เขรณี), พระ			
	(กากะบาด)		๕, ๘
สาสนโสกน, พระ (ฤๅ)			๑๐๗
สุค ศรีสมวงศ์, นาย (แสน)	๓๐, ๓๖, ๔๑		
	(ร สกค)		๔๒
	(อี-ก้อ)		๖๘
	(จอน)		๑๗๘, ๑๘๔
	(หมอตำแย)		๒๓๓

(เบื้อง-เบื้อง)	๒๔๐	อานุกาฬไตรภพ, พระยา (ตำแหน่ง)	๑๕๒
(กฎหมายพ่ายพ)	๑๖๕	อินทรมนตรี, พระยา (พระลัดเวียง)	๑๗๗
สุตารัตน์ราชประยูร, กรมสมเด็จพระ		อินโข่ง, อาจารย์ (ช่างเขียน)	๒๖๒
(อ่อน)	๗๗	อิสรพงศ์พิพัฒน์ (สาลี), คุณหญิง	
สุธัศวรคุณ, พระ (ฉลอง)	๕๑	(จัดศพ)	๒๖, ๔๗, ๕๐
สุนทรภู่ (เล่นเพลง)	๒๒๖, ๒๓๖, ๒๓๗	อุดม, ขุน (ระดับเสียง)	๖๔
สุนารี (โม), ท้าว (อนุสาวรีย์)	๒๐๖	อุปทิศศิลปสาร, พระยา (วิทยุเขมร)	๖๗
สุรวงษ์วัฒนศักดิ์, เจ้าพระยา		(ศพ)	๑๑
(ถนน)	๑๓๕, ๑๗๒	(อนุเจอนาต)	๑๕๐, ๑๕๒
โหมง, จัน (ชื่อ)	๑๐๕	เอ็ดดิก, นาย (บุตรพระยาอินทรมนตรี)	๑๗๗
อภิรมย์โกษากร, หลวง (ตำแหน่ง)	๑๕๒	เฮวุดเซน, มิสเตอร์ (ครูแคร์)	๓๗
อินทรเทพ, หลวง (ตำแหน่ง)	๒๕๗	ไฮมเมอร์, นาย ฟอธ (ธรรมศาสตร์)	๑๖๔

บัญชีรายชื่อหนังสือที่ปรากฏในเรื่อง

กฤตมณฑลไทรบาล	๕๔	พระราชพงศาวดาร	๒๔๘
กฎหมายเก่า	๒๒๐, ๒๓๘, ๒๕๔	พระราชลัญจกร	๒๒๗, ๓๘, ๔๔
กฎหมายเก่าแก่วันทานนา	๒๗, ๓๖, ๔๘	พระลือ	๓๔, ๒๓๕
ขุนช้างขุนแผน	๒๔๐	พระอภัยมณี	๒๑๕
ทำให้การขุมหลวงท้าว	๗๕, ๗๓	พงศาวดารเหนือ	๑๗๘
จินตามณี	๑๖	มหาวงศ์	๑๒
จุฬาทันตมังคล	๕	มัตสยวาท	๓๕๓
เจ้าพระยามกร, เรื่องตั้ง	๑๕๕	มูลบทบรรพกิจ	๖๕, ๑๕๘
ไชยเชษฐ	๒๔๓	ราชกิจจานุเบกษา	๔๔, ๕๓
ไชยอ้าว	๔๐	ราชาธิราช	๑๕๕
ตำนานคนตรี	๑๐๓	รามเกียรติ์	๑๒, ๑๓
ตำราเรือดอกสร้อย	๕๔	รามายณ์	๑๓
ไทย - จีน	๑๘๓	ลักษณะพระบรมศาสตร์	๑๖๒, ๑๖๓
ธรรมศาสตร์, กัมภีร์	๑๖๒, ๑๖๓, ๑๖๔, ๑๗๓	ลาอุแบ, หมิงสี่	๒๗, ๓๔, ๓๕
นิราศนรินทร์ (อื่น)	๒, ๕	โลกนิติ, โกลง	๑๗๘
โนรา, กำกลอน	๖๐, ๒๔๓	ไวพจน์พิจารณ	๑๔๒
นางกอกแตม	๑๒๗	สมุทรโฆษคำฉันท์	๓๕, ๔๖
แบบเขียนเร็ว	๖๕, ๑๕๘	สุภาพสตรี	๒๕๗
ประชาชาติ	๑๘๖	สุวรรณภูมิ	๒๗, ๓๖, ๔๘, ๕๐
ประมวณวิน	๑๐๘, ๑๑๐, ๑๓๐, ๑๔๗	เสื่อโล	๒๖๕
แผนที่เมืองนครสวรรค์	๑๘๒	อนันตวิภาค	๘๖
พงศาวดารโยนก	๒๒๕	อโหน	๒๒๗
พระราชพิธี ๑๒ เดือน	๑๑๒, ๑๕๕		

เล่มอื่น ๆ ของสำนักพิมพ์ คือ

ความทรงจำ

สมเด็จพระยาตำรงราชานุภาพ

พระอดีตชวงประวัติของนักประวัติศาสตร์ และนักปกครองที่ยิ่งใหญ่ของ
เมืองไทย คัมภีร์ใหม่พร้อมด้วยภาคผนวก ว่าด้วยสกุลฝ่ายพระมารดาและ
รายการพระประวัติแต่ต้นจนจรดด้านนี้ มีรูปประกอบมาก ๒๕ ๒๗๓

ตรุษ - สาร์ท

เสฐียรโกเศศ

ประเพณีเกี่ยวกับเทศกาล ว่าด้วยสังกรานต์ เข้าพรรษา ออกพรรษา
วิสาขบูชา สดากกัศ สาร์ท ดอยกระตง เทศน์มหาชาติ ฯลฯ ประมวล
ประเพณีชาวบ้านในรอบปีไว้หมด ๒๕ ๒๗๓

เกิด - ตาย

เสฐียรโกเศศ

ประเพณีเกี่ยวกับชีวิตเดิมแรก ว่าด้วยประเพณีต่างๆ ของไทย
อันเนื่องด้วยการเกิด การตาย จัดรูปเรื่องความหลังวิชา ประกอบด้วยตลา
การเขียน ซึ่งเสฐียรโกเศศเท่านั้นที่สามารถทำได้ ๒๕ ๒๗๓

महाराष्ट्र - शासन

मुंबई

महाराष्ट्र - शासन

मुंबई

००१

๐๘๒

นร...

๐๘
๒๓

๒๑๓๓

กรมพระย

๑๕

ทรงบันทึกเรื่องความผิดทาง ๗

๑๑

ประทานพระยาอุมานราชชน.

